

A.S. BYATT

cartea copiilor

• •



BABEL

Dame ANTONIA SUSAN BYATT (A.S. BYATT) s-a născut la 24 august 1936 în Yorkshire. A studiat la Quaker School în York, Newham College, Cambridge, Bryn Mawr College, Pennsylvania și Somerville College, Oxford. A predat la London University și la Central School of Art and Design, iar din 1972 a devenit lector universitar în literatură engleză și americană la University College, Londra. În 1983 a renunțat la cariera universitară pentru a se dedica în întregime scrisului. A fost președinte al Society of Authors între 1986 și 1988, membru al Literature Advisory Panel al British Council între 1990 și 1998, și membru al juriului pentru numeroase premii literare, inclusiv pentru Booker Prize. Este unul dintre criticii literari de marcă ai momentului și publică permanent articole în numeroase cotidiane și reviste de specialitate, printre care și *Times Literary Supplement*, *The Independent* și *Sunday Times*.

Primul ei roman, *Shadow of the Sun*, a fost publicat în 1964, fiind urmat în 1967 de *The Game*. Și-a câștigat recunoașterea internațională prin volumul *Natură moartă* (1985 – Editura Nemira, 2008), care i-a adus PEN/Macmillan Silver Pen Award. Lucrarea sa cea mai cunoscută, *Pasiune* (1990 – Editura Nemira, 2009, ecranizat în 2002), a câștigat Booker Prize și Premiul Internațional pentru Ficțiune acordat de *Irish Times*. De asemenea, a scris mai multe volume de critică literară, printre care *Degrees of Freedom: The Early Novels of Iris Murdoch* (1965), *Iris Murdoch: A Critical Study* (1976) și *Wordsworth and Coleridge in Their Time* (1970). A primit numeroase distincții și decorații, în 2002 fiindu-i decernat de către Fundația Alfred Toepfer Premiul Shakespeare pentru întreaga sa activitate în slujba culturii britanice.

A.S. BYATT
cartea copiilor
••

Traducere din limba engleză
VIRGIL STANCIU

NEMIRA

EPOCA DE ARGINT

Înainte și înapoi, în ambele direcții. Edwardienii știaau că veneau *după* ceva. Eterna regină dispăruse, cu toate ipostazele ei, de la văduva scundă și mignonă, înfășurată în crep negru și purtând mărgelile de jais, până la idolul cu zorzoane de aur, încoronat, împoțonat, scos la paradă la recepții și jubilee. Gura mică și strânsă amuțise pe vecie. Partenerul ei de viață, de mult mort, preocupat în modul cel mai serios de nivelul de trai al muncitorilor și de frumoasele, tot mai răspânditele arte și meșteșuguri, dăinuia alături de ea în numele muzeului neterminat, plin de aur, argint, ceramică, cărămizi și praf de zidărie. Noul rege era un afemeiat bătrâior, binevoitor și bolnăvicios, interesat să ungă roțile diplomației cu bunul-simț personal, preocupat de cursele hipice, să împuște zilnic mii și mii de păsări multicolore sau vietăți ce goneau gâfâind prin codrii și mlaștinile Angliei, prin pădurile și munții din Germania, Belgia, Danemarca și Rusia. Era un timp nou, dar nu unul tânăr. Sperios, se dezbăra de

suferința morală și de sentimentul răspunderii ale înțelepților victorienți de care se pregătea să-și bată joc Lytton Strachey. Bogații își achiziționau automobile și telefoane, șoferi și operatori de centrale telefonice. Săracii erau o fantomă amenințătoare: trebuiau ajutați prin acțiuni de caritate sau exterminați expeditiv. Cerul strălucea, verile erau toride și radioase. Ici-colo, din pământ țâșneau miere, frișcă, peltea de fructe, bere, șampanie.

Priveau înapoi. Se uitau lung în urmă, cu o intensă, uneori focalizată nostalgie după o Epocă de Aur imaginară. Existau multe lucruri pe care ar fi dorit să le resusciteze, să le recupereze, să le trăiască.

Ar fi dorit să se întoarcă la natură, la râurile năvalnice și ogoarele pline de rod, la grădinile vilelor și capri-foiul răsucit din *Nowhere* de William Morris. Ar fi vrut să locuiască în case de țară (adevărate, ceea ce însemna piatră veche și mușchi), să-și cultive singuri fructele și legumele, să-și obțină singuri ouăle și agrișele. Ca și Edward Carpenter, ar fi dorit să trăiască autonom pe proprietăți mici și de asemenea să umble goi și să-și cufunde degetele de la picioare în noroi adevărat, ca el, după ce, tot ca el, se descălțaseră de sandalele adevărate, lucrate manual. Ce mult iubeau pământul! Downs cele de calcar și mlaștina Romney erau eroii adevărați ai cărții *Puck of Pook's Hill*, publicată în 1906, anul în care s-a construit HMS *Dreadnought*. Ford Madox Ford, trăind pe o mică proprietate din Winchelsea, a scris emoționant despre scoaterea

oaselor unui viking îngropat pe promontoriul Beachy Head. Oasele aflate în stâncă ale lui Ford sunt ca osemintele din calcarul lui Kipling, ori ca oasele deshumate de iepuri în Downs, în *Shepherd's Life* de Hudson. Sunt un vis în care oamenii fac parte din ciclurile naturii, așa cum se pare că nu mai este cazul.

E.M. Forster suferea din pricina invaziei de mașini din Abinger și a violării lui Chanctonbury Ring. Bloomsbury coexistă în Bloomsbury și în căsuțele-fermă simple din Downs, unde erau probleme cu servitorii și probleme cu instalațiile sanitare. Iubeau pământul, dar îl iubeau pentru ceva iremediabil pierdut, precum și pentru miresmele și miasmele lui, pentru murdăria, țărâna și bruşii lui. Acei mari maeștri ai descrierii pământului englezesc, Richard Jefferies și, mai târziu, W.H. Hudson, care pot zugrăvi întinderi necuprinse de aer curat, curenții din ele, iarba ronțăită de iepuri și păscută de oi din Downs, copacii deși din crânguri, scaieții solitari cu forme date de vânt, peștii care se desfac în evantai, înotând împotriva curentului, păsările ce călăresc pe curenții calzi, astfel că le credem călăuzele noastre spre tărâmurii verzi și plăcute, neîntinate – amândoi sunt, de fapt, oameni elegiaci ai unei Epoci de Argint. Umplu pagini întregi cu listele înaripatelor și mamiferelor eradicate de pe pământul lor de către paznicii de vânătoare crescători de fazani. Uliul porumbar, dihorul, jderul de pin – dispărute, dispărute pentru totdeauna. Știuca – decimată. Arborii scoși din starea lor sălbatică și dichisiți. Epoca de Aur fusese un timp când oamenii nu interveneau în natură.

Pământul englezesc e mărginit, chiar și în locurile în care a rămas sălbatic, de ceea ce numea Melville Oceanul stăpânitor și neomenesc. Câmpiile îi sunt limitate, crângurile împrejmuite și întreținute, potecile bătătorite. Turiștii din Africa de Sud sau Orientul Îndepărtat se simt ciudat pe pământul englezesc. Au senzația că niciun petic nu e virgin, tot a fost călcat, și călcat, și călcat în picioare, începând din Epoca de Piatră. Comparate cu munții Cévennes și cu Massif Central, platourile sălbatice din Yorkshire sunt ca o batistă întinsă pe o prelată. Poeții, ca și sătenii, au deplâns împrejmuirea zonelor verzi de la sate. E trist că taberele militare, precum cea de la Lydd, tind să conserve speciile sălbatice, păsări și plante, interzicând și accesul oamenilor curioși, iubitori de natură, nu numai al prădătorilor umani.

Pământul german este diferit, deși nemții de acum, într-o țară în mare măsură înconjurată de uscat, stăpânită de un Kaiser cu ambiții maritime, simt și ei forța gravitațională a nostalgiei pentru pământ. Până în secolul XX, nemții viețuiseră în orășele fortificate, între care se întindea Waldul lor – nu veselul codru verde, în care se ascundea Robin Hood, ci zeci și zeci de kilometri de Pădure Neagră, păduri sumbre, dușmănoase, colindate de creaturi și prezențe cu mult mai periculoase și mai amenințătoare decât spiridușii ca Puck, duhurile pământului și zâna aia mărunță și urâcioasă, Yallery Brown, înțepenită în noroaiele din Lincolnshire. Nemții se întorceau la pământ. Făceau drumeții în munți, cântau în Pădure. Erau

Wandervogel întorși la Natură (o zeiță ambiguă). Și ei campau lângă lacuri și plonjau, goi, în apele lor adânci. Deveneau vegetarieni și se plimbau pe străzile din München sau Berlin în veșminte bio, confecționate în exclusivitate din plante moarte. Venerau Soarele și pe mamele pământului, predecesoarele patriarhatului.

Locuitorii din Schwabing se retraseră, sau înaintaseră, până la comunitatea de sfinți, artiști și iubitori de natură de pe Muntele Adevărului, Monte Verità, de lângă Ascona, în preajma unui lac elvețian. Aici veni în 1900 Gusto Gräser, un poet ce făcea calambururi din numele său, însemnând „ierburi“, spunând că e în căutare de rădăcini, rădăcini de plante, pentru mâncat, rădăcini de cuvinte, rădăcinile civilizației și ale munților. Evita nu doar carnea, ci și metalele, care, zicea, trebuiau lăsate la locul lor în pământ, în miezul rocilor. Locuia în peșteri și dormea în capelele de la margini de drumuri. Fratele lui, care credea și el că folosirea metalelor presupunea mine, mineri, topitorii, armament, puști și bombe, își ridică o casă de lemn, folosind ca forme excrescențele și ramificațiile naturale ale materialului. Trăia acolo cu Jenny Hoffman, care purta la haine, în loc de nasturi, sâmburi de curmale. Dansau acolo. Mai târziu, Rudolf Laban își conduse șirul de menade goale pe lunca de lângă lac, să sărbătorească răsăritul soarelui. Mai veniră acolo Lawrence și Frieda¹, Herman Hesse, Isadora Duncan. Veniră anarhistul Eric Mühsam și psihanalistul Otto Gross, al cărui tată,

¹ D.H. Lawrence și soția sa (n. tr.).

criminolog, îl voia arestat pentru destrăbălare și consum de droguri. Toată lumea era încălțată cu sandale, ca pelerinii, ca apostolii, ca grecii antici.

Max Weber credea că lumea modernă e o colivie de fier, *ein stahlhartes Gehäuse*, o carcasă de motor. *Naturmenschen* încercau să rupă gratiile și să se întoarcă. Carl Gustav Jung ajunsese să creadă că mințile ființelor omenești erau modelate nu doar de zestrețea speciei și de istoria individuală, ci și de pământ, de solul în care le erau înfipte rădăcinile. *Deutschlands Boden*, pământul german, fu pus la treabă de gânditorii *völkisch* și de cei ce credeau în puritatea rasială, dar și de cei ce doreau să se întoarcă la natură și la Mama Pământ, sub Sfântul Soare. Era nașterea și era renașterea, interpretate de Eroul Solar care se întorcea în adâncurile telurice, o înfrunța pe teribila Mamă, sau pe teribilele Mame, și irumpea din nou afară, la lumina soarelui. Siegfried era un Erou Solar. Tot așa D.H. Lawrence, fiu de miner, renăscut cu o sensibilitate germană după ce încheiase *Sons and Lovers* și citise corespondența lui Otto Gross, precedentul iubit al Friedei Lawrence, precum și *Interpretarea viselor* de Sigmund Freud.

Puternicul interes și nostalgia pentru copilărie constituiau o privire în urmă paralelă, nu o consecință. Bărbații și femeile Epocii de Aur, scria Hesiod, trăiau într-o eternă primăvară sute de ani, mereu tineri, hrănindu-se cu ghindele unui mare stejar, cu fructe de pădure și miere. În Epoca de Argint, despre care s-a

scris mai puțin, oamenii trăiau o sută de ani de copilărie, fără să se maturizeze, apoi îmbătrâneau brusc și se stingeau. Fabienii și sociologii, scriitorii și pedagogii înțelegeau, spre deosebire de generațiile precedente, că și copiii erau oameni, cu identitățile, dorințele și inteligența lor. Constatară că nu erau nici păpuși, nici jucării, nici adulți în miniatură. Mulți înțeleseseră că aveau nevoie de libertate, că trebuia nu doar să învețe și să fie cuminți, ci și să se joace și să facă nebunii.

Dar înțelegeau toate astea, mulți dintre ei, din dorința de a avea propria lor copilărie perpetuă, o Epocă de Argint. Un aspect era comportarea masculilor în societate: să mănânci pudding cu seu, ca la școală, în împrejurimi sordide, să le faci farse și glume fizice colegilor, să evadezi în expediții cu barca, în excursii pe munte sau picnicuri, să le joci renghiuri credulilor, să te deghizezi într-un potentat din Orientul Mijlociu (Virginia Woolf) sau în reporter de ziar (Baden-Powell în armata Indiilor). Se pricepeau să se joace cu adevărații copii – H.G. Wells transformând o grădiniță într-un câmp de bătălie model, ori într-o serie de depouri feroviare, Baden-Powell, din nou, amuzându-i pe cei mici cu pretenția că un coif cu pene era o găină. Foloseau în scrisori expresii școlarești nostime: *tee-hee! Pe peruca mea!* Scriau, tot în epistole, povești minunate pentru copii solemnii, despre datul cu barca, pregătirea coșurilor de picnic, despre copii rătăciți iarna în Codrul Des, care găsesc o vatră confortabilă sub pământ, în vizuina unui viezure, despre cum să folosești claxoanele automobilelor și să-i faci de răs pe apărătorii Legii.

Richard Jefferies a scris despre Bevis în anii 1880. În *Wood Magic*¹, Bevis este un copilaș care vorbește limbile viețuitoarelor pădurii. Poate folosi limbaje, dar viziunea lui este de școlar și de lord, foarte deosebită de a subtilului copil al junglei, Mowgli. Știe că păianjenii sunt de sex masculin, iar sturzii cu care conversează îi permit să ia câte un ou, cu condiția să lase unul și în cuib și să nu spună și altor băieți.

În *Bevis, the Story of a Boy*², el înjghebează o plută, ridică un bivuac și se joacă de-a exploratorul deșerturilor și junglelor Imperiului. Construiește, în joacă, palisade, ca Jim în *Treasure Island*³, ca Robinson Crusoe, dar se întoarce acasă, la ceai și pâine cu miere.

În 1901, James Barrie a scris *The Boy Castaways*⁴ pentru băieții Llewellyn-Davies, a fost publicată *Peter Rabbit*⁵, iar Kipling a scris *Kim*, povestea unui cercetaș. În 1902, E. Nesbit a scris *Five Children and It*⁶, o poveste în care niște copii întreprinzători, imprudenți, se întâlnesc cu o zână a nisipurilor. În același an, Barrie a publicat *The Little White Bird*⁷, în care își face apariția un embrionic Peter Pan, băiețașul care nu vrea să crească. Această carte a fost dăruită de înțeleptul naturalist W.H. Hudson lui David Garnett,

¹ „Magia pădurii“ (n. tr.).

² „Povestea unui băiat“ (n. tr.).

³ *Comoara din insulă* de R. L. Stevenson (n. tr.).

⁴ „Băieții naufragiați“ (n. tr.).

⁵ „Peter, iepurele“, povestire de Beatrix Potter (n. tr.).

⁶ „Cinci copii și Chestia Aia“ (n. tr.).

⁷ „Păsărica albă“ (n. tr.).

fiul editorului Edward Garnett, și lui Constance Garnett, traducătoarea lui Tolstoi, Dostoievski și Turghe-niev. David Garnett – un băiat care, cel puțin în unele privințe, crescând a devenit un „libertin“ din princi-piu, prinzând în mreje atât femei, cât și bărbați – găsi cartea grețoasă și i-o restituî celui care i-o oferise, spunând că nu-i plăcuse. *Peter Pan, or The Boy Who Wouldn't Grow Up*¹ a fost pusă în scenă (într-o formă primitivă) în 1904. Rupert Brooke s-a dus să vadă dramatizarea de douăsprezece ori. În 1906 a apărut *Puck of Pook's Hill*²; așijderea, *The Railway Children*³ și *Benjamin Bunny*. Se specula serios că cele mai bune opere literare ale vremii erau cărțile pentru copii, citite și de adulți.

Kenneth Grahame, care colaborase la decadenta *Yellow Book* în zilele ei faste, a publicat *Pagan Papers* în 1893, *The Golden Age* în 1895, *Dream Days* în 1898 și *The Wind in the Willows* în 1908. Deținea o slujbă de om serios, s-ar fi putut spune: secretar la Bătrâna Doamnă din Threadneedle Street.

S-a căsătorit în 1899. Avea patruzeci de ani, era un burlac arhetipal, fumător de pipă. Proaspăta mi-reasă a purtat la nuntă o veche rochie albă de muse-lină – „umezită de roua unei plimbări matinale“ – cu un lăntișor de margarete veștejite la gât. Era o copilă de treizeci și șapte de ani.

¹ „Peter Pan, sau băiatul care n-a vrut să crească“ (n. tr.).

² „Pook de pe dealul lui Pook“, de Rudyard Kipling (n. red.).

³ „Copiii de pe calea ferată“, de E. Nesbit (n. tr.).

Îi scria soției în limbajul copiilor: „Nu mai spune nica despre papa că mă zăpăcești teribil. Mânc ce vreau, ce nu vreau nu mânc & mă doale undeva de ce faci ăia în Berlin, Doamne-ți mulțam că-s englez.“ Fiul său, cunoscut sub porecla de Mouse, a trebuit să fie trimis cu dădaca la țară, pentru că distracția lui favorită era să se întindă pe drum în calea automobilelor, obligându-le să frâneze brusc.

În 1905, generalul-maior Baden-Powell, comandantul armatei britanice din Mafeking, fascinat de *Peter Pan*, a văzut piesa de două ori. În același an, Baden-Powell i-a cerut mâna domnișoarei Rose Sough și a fost refuzat. Ea avea optsprezece ani – el, patruzeci și șapte. S-a însurat în sfârșit în 1912, la cincizeci și cinci de ani, mireasa fiind „o fată de douăzeci și trei“, un băiețoi care a devenit o Doamnă Șefă de Cercetași. El a construit tabere pentru cercetași și îl impresionau pozele cu băieți goi la scaldă. Una dintre plăcerile sale era să asiste la execuții – călătorea până departe, traversând frontiere ca să fie prezent.

În Germania existau teorii despre copii și copilărie. După Ernst Haeckel, copilul era un stadiu în evoluția adultului, așa cum sălbaticul era o etapă din evoluția omenirii civilizate. Viața unui om recapitula istoria planetei – embrionul din uter avea branhii de pește și coadă de simian. Haeckel propovăduia o religie a naturii, găsind adevărul, binele și frumosul în toate formele de viață, de la radiolari la Goethe. Karl Gustav Jung preluă ideea, ajungând să creadă că gândirea

copiilor seamăna cu cea a popoarelor primitive. Făcu o paralelă între „gândirea fantastică, mitologică, a Antichității și gândirea similară a copiilor, între rasele inferioare și vise“. Sufletul omului era stratificat, de la rădăcinile muntelui până la piscul conștient. Copilul se aținea și se zbenguia la niveluri inferioare, înălțându-se ocazional, ca Persefona cea captivă, ca să se joace în luncile înflorite.

Între timp, în 1905, Sigmund Freud publica *Trei eseuri despre sexualitate*, dintre care unul era despre sexualitatea infantilă. Copiii mici, afirma el, exhibau o perversiune polimorfă. Suptul degetului, tragerea de ureche, plăcerea de a face pârt în pantalonași în timp ce te legănai ritmic pe huițul atârnat de o cracă, plăcerea găsită în viteza automobilului și în pistoanele locomotivei, toate indicau o sexualitate activă, dar mascată. Copilul tânjea după mama sau tatăl său, dorea să se căsătorească cu el sau cu ea, avea fantezii în care-și ucidea celălalt părinte. Ca burghez austriac al timpului său, Freud se simțea capabil să judece astfel de propensiuni. Copiii nu-și construiseră baricade mentale împotriva exceselor sexuale – rușine, dezgust, morală. „Din acest punct de vedere, copiii se comportă asemenea femeii necultivate medii, în care persistă aceeași dispoziție perversă polimorfă [...] prostituatele exploatează aceeași predispoziție polimorfă, adică infantilă, în scopuri lucrative.“ Copiii, știa Freud, nu erau nici dulci, nici blânzi, nici lipsiți de griji. El știa că erau capabili de ură. Îl cita pe Bernard Shaw din *Man and Superman*: „De regulă, există o singură persoană pe

care o tânără englezoaică o urăște mai mult decât pe mama ei: sora mai mare.“ În Anglia, remarca asta sună frivol, ca un viț de salon, ca un paradox șocant *à la* Oscar Wilde. În Germania, unde Max Reinhardt a regizat piesele lui Shaw împreună cu *Deșteptare de primăvară* de Wedekind și *Azilul de noapte* de Gorki, ar fi percepută în mod diferit.

Toată lumea ieșea în natura domesticită și schimbătoare și construia spa-uri. De la Ascona la Ciobitul Camden, unde C.R. Ashbee își condusesese breasla de meșteșugari din East End precum Aaron în Țara Făgăduinței și construisese imediat o imensă baie comună ca o piscină plină de mâl, oamenii ieșeau la aer, își construiau adăposturi temporare între rădăcinile copacilor, își exersau îndemânările, în unele cazuri derivate din îndemânarea de a executa misiuni de cercetare sau de a ridica corturi la Mafeking ori Ladysmith. David Garnett a campat cu cele patru surori Oliver frumoase și năbădăioase, Brynhild, Marjorie, Daphne și Noel, care se cățărau în copaci ca maimuțele și plonjau goale în râuri de pe poduri vechi. (Tatăl lor era un ministru al Commonwealth Office, Sydney Olivier, membru fondator al Societății Fabiene, care, fiindcă se manifestase împotriva războiului cu burii, fusese expedit ca guvernator în Jamaica.) Aceste fete se combinară cu impecabil de frumosul Rupert Brooke ca să formeze Grupul Neo-Păgân, împreună cu James Strachey, cel îndrăgostit fără speranță de Brooke. Mai târziu, fabienii înșiși au condus tabere de vară educative, cu prelegeri și exerciții fizice. Baden-Powell

stabili multe reguli, morale și practice, pentru cercețași, iar mai târziu, ajutat de sora lui, Agnes, și pentru fetele călăuze. Se folosea din plin de artizanatul americanilor nativi și de camaraderia militară britanică, precum și de Kim și Mowgli. Exista o tabără la Hollesley Bay Colony, pe Coasta de Est, vizitată de Beatrice Webb în 1905, unde bărbații distruși trebuiau recuperați. Ea se duse și la o tabără a Armatei Salvării de la Hadleigh Farm, unde adunau pușcăriași eliberați, vagabonzi, bețivi și oameni fără căpătâi, îi hrăneau, îi ajutau și le țineau predici. Printre reformatorii sociali angoasați care se gândeau la nemerituoasa sărăcie, circula și ideea că „lagărele de concentrare” inventate de eficienta armată britanică în Africa de Sud puteau fi folosite întru segregarea – chiar, dacă se propunea, sterilizarea sau eradicarea – celor irecuperabili, incurabili ori periculoși.

Timpul trecea cu viteze foarte diferite pentru toți acești oameni, între 1901 și 1907, când un eveniment schimbă viețile tuturor. Pentru unii, ticăia ca un metronom, pentru alții, se împleticea amețit, pentru câțiva – cei mici – continua să semene cu spațiul infinit și însoțit, strălucind de zăpadă și gheață, mereu amenințând cu plictisul, mereu oferind scurtături sau porțiuni întinse de drum drept. Pentru unii timpul avea jaloane. Menstruații, examene, sindrofii, tabere de vară, zile de leafă, cecuri în cutia poștală, termene de predare, telegrame, crize financiare. Unele trupuri îmbătrâneau mai rapid: ale bebelușilor, ale doamnelor la

menopauză. Altele parcă nu se schimbau deloc de la un an la altul.

Ann Warren se schimba cel mai mult și simțea timpul, paradoxal, ca pe ceva atârnat de gâtul ei, cu mersul lent. Era un bebeluș desăvârșit, un bebe brun, ca o alună, cum zise Frank Mallett, dăruindu-i o jachetică de lână și botoșei croșetați. Învăță să șadă în fund; stătea unde o puneai și-și rotea privirea prin grădina lui Marian Oakeshott, percepând crăițe și flori de nalbă, care ei i se păreau eterne. Într-o zi se ridică în picioare și păși, cătinel-cătinel, pe iarbă până la bordura stratului de flori, prăbușindu-se între nemțișori, pe care avea să-i cunoască de acum ca pe un miros acrișor și o serie de turnulețe albastre. Pentru Ann, în vârstă de doi ani în 1903, un an era o jumătate de viață. Nu se așteptase la încă o iarnă și când sosi presupuse vag că era veșnică, până veni primăvara și înțelese că anotimpurile „veniseră din nou” și învăță să le aștepte. Învăță cuvinte și fețe. Ale lui Elsie și Marian, Tabitha și Robin, cel care o întorcea și o săruta cel mai bine, cu părul lui roșcat scărmanat de briză. Învăță să primească dulciuri de la Patty Dace, Arthur Dobbin și Frank Mallett, care-i făcea lăntișoare din margarete. Pe când se plimbau cu copiii de-a lungul Canalului Militar, în vara lui 1903, Marian Oakeshott îi spuse lui Elsie că după părerea ei Ann era un copil foarte deștept, unul care observa totul și gândea.

– Ca tine, îi zise Marian lui Elsie.

– Că mult am avut de câștigat, îi replică Elsie lui Marian, netăgăduind că era deșteaptă.

– Nu e târziu, spuse Marian.

În 1903, Elsie avea douăzeci și patru de ani. Avea să aibă douăzeci și opt în 1907, adică aproape treizeci, o vârstă la care nu mai ești „tânără”. În 1903 se temea deja să nu împietrească în resemnare în 1907.

– Ba e târziu, îi răspunse lui Marian, la care începuse să țină. Mi-am făcut bucuria de a o avea pe Ann, știți asta. Acum trebuie să stau în mlaștină și să le slugăresc pe proastele alea. Cum mi-am așternut, așa dorm. Cel puțin, eu mi-am ales salteaua.

– Nu i-am cerut Tabithei să o îngrijească pe Ann ca tu să te bălăcești în Troaca Dezolării. Ce-ai vrea să faci? Sunt sigură că îți dorești ceva.

Elsie și-ar fi dorit să facă sex, dar nu se afla prin preajmă nicio persoană pe care ar fi atins-o, iar venirea pe lume a lui Ann o făcuse mai precaută. Se întreba dacă și Marian voia sex. Odată, meditănd la dorință – ceea ce nu făcuse timp de mai bine de un an de la nașterea lui Ann – o întrebase pe doamna Oakeshott: „Cred că-i duceți teribil dorul.” „Cui?” întrebase Marian. Iar Elsie știuse, în timp ce Marian vorbea domol despre greșeala ei, recunoscând că-i era dor de el tot timpul, Elsie știuse că Marian se găsea în aceeași situație ca a ei, că nu exista niciun domn Oakeshott, viu sau mort. Se simți mai puțin îndatorată – ceea ce-i conveni – și mai protectoare – ceea ce de asemenea îi făcu bine. Știa că Marian știa că ea știa. Mai știa că niciuna dintre ele nu se va referi vreodată la ceea ce știa. Simțea un fel

de iubire pentru curajul și tenacitatea lui Marian. Așa că zise acum, pe obișnuitul ton tăios:

– Fetele din categoria mea, doamnă, nu sunt încurajate să *vrea* ceva.

Știau amândouă că apelativul „doamnă” era o glumă. Mergeau tăcute.

– Dar aș vrea să fac obiecte foarte mici din ceramică, zise Elsie. Vase în miniatură. Uneori, când domnul Fludd și Philip nu sunt acasă, chiar le modelez. Dar după aceea le turtesc, aproape pe toate. Mi-e greu cu Philip lângă mine. Știu cum trebuie să arate un vas perfect și mai știu că ale lui arată desăvârșit, pe când ale mele, de cele mai multe ori, nu. Pot să existe ori să nu existe, n-are importanță.

– Ai duce-o mai bine dacă ai fi profesoară în loc de servitoare.

– Hah! Și ce calificare am pentru asta? Nici la citit nu mă pricep prea bine.

– Te învăț eu ce trebuie ca să devii profesoară. O să vă predau, ție și la încă două-trei persoane, seara. După ce ai învățat pe jumătate, poți lucra ca suplitoare și să te califici la locul de muncă. Atunci vei putea alege unde să te angajezi și să primești salariu. Tot nu-mi dau seama cum te plătește familia Fludd.

– Nu mă plătește aproape deloc. Philip mă plătește. Mai vinde vase și-mi dă și mie bani. El primește câte ceva, dar nu regulat. Nu-l interesează, de fapt, decât să aibă cu ce cumpăra lut, chimicale, combustibil și din astea. Dar are grijă de mine.

– Sunteți toți niște nebuni și zăpăciți. Șocant.

– Aș vrea să încerc învățătura. Pot veni cu Ann, nu-i așa?

– Așa mă gândeam.

Între 1902 și 1907, Tom Wellwood se schimbă din cineva care urma să se încadreze în viața de student în cineva hotărât să nu meargă la Universitate. În 1901, când Dorothy plecă pe nepusă masă la München, Tom avea optsprezece ani. În 1907, avea douăzeci și patru – nu mai era flăcău, ci un tânăr domn. Trecuse de faza acneei și a pufului de pe bărbie și de pe buza superioară, vocea i se îngroșase, părul auriu i se îndesise și înaprises. Depășise faza în care crezuse că voia să meargă la Cambridge cu Julian și Charles și ajunsese la convingerea – pe care nu-și permitea să o formuleze în cuvinte – că trebuia să evite acest lucru, fiindcă l-ar fi distrus. Pe parcursul celor cinci ani, mersese în vilegiatură, în vacanțe cu Toby Youlgreave, uneori cu Julian, uneori însoțit și de Joachim și Charles. Erau considerate „vacanțe de lectură” și Tom ar fi trebuit să învețe. Citea foarte mult. Citea cărți despre xilografie, romanzuri cavallerești, cărți despre natură. Știa pe dinafară o mulțime de poezii lirice. Avea convorbiri instructive cu Toby despre Shakespeare și Marlowe, dar când ajungea într-o sală de clasă, cu întrebările de examen pe pupitru, trăia bizara senzație că nu știe nici măcar cine este, că pe locul lui nu ședea cineva capabil de a pune tocul pe hârtie. În locul lui, un automat așternea câteva pagini de aiureli banale. Pica examenul. Mai mult se temea să nu devină ireal,

decât să nu avanseze cu educația, dar nici ideea asta n-o formula în cuvinte. Scria ceva în casa-din-copac, dar ardea foile, să nu le citească nimeni. Devenise secretos. Ceea ce simțea că este el cu adevărat nu putea fi comunicat tovarășilor săi, care făceau pași mari, chiar salturi, în societate. El cunoștea pădurea. Urmărea cum îmbătrânesc, cum se îngroașă și se întind copacii. Urmărea cum luptă puieții să se prindă, îi vedea pe pădurari retezând cu securile fagii putrezi. Dorea, neștiind că vrea, să fie ca Ann, situat într-o lume, într-un timp în care fiecare zi era o epocă întreagă și semăna perfect cu ziua dinainte. Uneori locuia într-o poveste veche. Se pomenea bolborosind cuvinte fără șir, cu spațele la stejarul unde Tom cel de sub pământ înfruntase o haită de lupi cu un retevei aprins în mână, sau fugind cu pasul ușor pe anumite poteci, ca și cum ar fi fost el însuși sălbăticiune, un lup.

Sentimentul îi producea o satisfacție intensă, dar și greață, ca masturbarea și minutele de după.

Poate că Tom ar fi fost altfel, își spunea Dorothy mai târziu, dacă simțul timpului ei n-ar fi fost complet opus celui al lui Tom. Totul începu cu întoarcerea de la München. Avea șaptesprezece ani, el nouăsprezece – erau inseparabili, ea se ținuse de el ca un scutier, ca un animal de pază, prin desigurii și șanțuri. Dar ea nu-i spuse nimic despre Anselm Stern, îi menționase doar în treacăt pe Wolfgang și Leon, ca pe niște cunoștințe noi și interesante. Tom ar fi putut fi iertat dacă-și închipuia că Dorothy se îndrăgostise de unul dintre nemțiiăștia, dar gândurile lui nu erau

canalizate într-o asemenea direcție, dădea un larg ocol problemei dragostei. Se simțea, pur și simplu, exclus. Era ca un animal sălbatic galopând înnebunit în jurul unei împrejurări ori al casei pădurarului, încercând să intre, să găsească o despărțitură sau o crăpătură și nereușind.

Sentimentul distanței dintre el și Dorothy era exacerbant, pentru amândoi, de programul artificial – adică independent de vreme și natură – pe care și-l întocmise, ori descoperise că alții îl întocmiseră pentru ea. Părinții și pedagogii nu erau cooperanți în totalitate. Persoana care-i spusese lui Dorothy de ce treabă se apucase, ce multă muncă avea în față, a fost Leslie Skinner, care o iubea părintește și odată, involuntar, o mângâiase pe cap.

Va trebui să-și dea examenele de absolvire, îi zise el. Trebuia să treacă la latină, engleză, matematică, cunoștințe științifice elementare și la una din următoarele materii: greacă veche, franceză, germană, sanscrită, arabă, mecanică elementară, elemente de știință a sunetelor, căldură și lumină, cunoștințe elementare de magnetism și electricitate, botanică Elementară.

După ce absolvă cu succes, urma Examenul Preliminar în Științe, din Chimie, Fizică și Biologie Generală.

Ca să obțină diploma de medic, va fi necesar:

1. Să-și fi dat examenele de absolvire cu minimum cinci ani înainte.

2. Să fi luat Examenul Preliminar în Științe cu minimum patru ani înainte.
3. Să fi studiat medicina timp de cinci ani după absolvire sau patru ani după Examenul Preliminar în Științe, iar un an din patru să-l fi petrecut într-o instituție atestată.
4. Să fi promovat două examene medicale, cel Intermediar și cel Final pentru MB.

Pentru MB-ul final, va trebui să fi participat la cursuri, să fi văzut douăzeci de travalii (certificate) ale femeilor, să aibă doi ani de practică în infirmerie și doi ani în medicină, inclusiv un studiu al bolilor contagioase și al demenței.

Va trebui să se specializeze în medicină, chirurgie sau obstetrică și să se priceapă la vaccinări. Ca să ia un BS și să devină chirurg, va trebui să fi urmat un curs de chirurgie operațională și să fi executat o disecție pe cadavru.

London School of Medicine for Women primise Carta Regală în 1902 și era acum un colegiu în cadrul University of London. Deci, Dorothy avea calea deschisă. Dar era un drum foarte dificil.

Dorothy stătea în salonul întunecat, lustruit, al lui Leslie și Etta și socotea pe degete. În cel mai bun caz, putea obține diploma de chirurg în 1910, ceea ce cuiva care număra optsprezece ani în 1902 și avea să aibă douăzeci și șase în 1910 i se părea că i-ar tăia un întreg segment din viață – tinerețea. Ședea foarte tăcută, ascultând zgomotul de roți și copite de pe Gower

Street, și se gândea la Dorothy Wellwood. Dorea ea să știe toate astea? Lumea se căsătorea la douăzeci și unu, douăzeci și doi de ani. Trăiau pasiuni și drame pe care ea nu și le permitea. Își privi degetele mișcătoare din poală și se gândi cât de interesante erau, totuși, mușchii și oasele, cât de interesantă era dezvoltarea copilului dintr-un ovul; este a cunoaște superior lui a face?

– Ai căzut pe gânduri, observă Leslie Skinner.

– Ia atât de mult timp. Așa de mult din... din viața mea, din orice viață. În special pentru o femeie.

– Există modalități mai simple de a le fi de folos semenilor.

Dorothy continuă să-și privească pielea, falangele, unghiile ușor roase, linia vieții din palmă.

– Problema nu e, de fapt, a-mi ajuta semenii, zise ea. Problema este *a ști*.

– Ceva rar la o femeie tânără.

– De ce să nu știe și femeile tot felul de lucruri?

– În general, se crede că ele preferă să *simtă*, să-i îngrijească pe alții...

– Îmi spui cumva să nu mă mai ostenesc să devin doctor?

– Sunt profesor de suficient timp ca să-mi dau seama dacă nu are rost. Chiar dacă printre elevii mei nu s-au numărat multe domnișoare. Și trebuie să remarc că femeile cărora le-am predat se disting prin putere de voință și... determinare. Decizia îți aparține. Dar am să te ajut... mi-ar plăcea să te ajut... dacă te hotărăști să mergi mai departe.

Nimic nu e definitiv, se gândi, pragmatic, Dorothy și luă decizia finală.

Trecerea timpului, pentru majoritatea femeilor, însemna să fii dorită ca soție, să-ți găsești un soț. În 1902, Griselda, ca și Dorothy, avea optsprezece ani. Florence Cain avea nouăsprezece. Phyllis – șaisprezece; Hedda – aproape paisprezece; Imogen Fludd avea douăzeci și trei de ani, iar Pomona douăzeci. Doar una dintre aceste tinere femei, Florence, era „îndrăgostită“ și era îndrăgostită de iubitul fratelui ei, Gerald, ceea ce constituia o stare de lucruri nesatisfăcătoare pentru toți trei. Nu era exclus, se gândea Philip Warren, ca Pomona să fie îndrăgostită de el. Se ținea scai de el și o dată sau de două ori își începuse frazele cu vorbele „Când vom fi căsătoriți...“, pe care el se prefăcuse a nu le auzi. Nu-i plăcea să fie atins de ea, cu toate că, în felul ei copilăros, era o femeie frumoasă. Probabil că era ceea ce la Potteries se numește „simpluță“, dar el își spunea că poate juca și un rol. Nu dorea să trebuiască să se gândească la ea. Ar fi dorit ca Elsie să se gândească la ea, dar Elsie era preocupată de Ann, de curățenia casei și de programul ei de lecturi. Deși era impecabil de politicoasă, ei pur și simplu nu-i plăcea de Pomona. Combinația politețe-antipatie poate fi mortală. Pomona se prefăcea că nu observă, dar nu încerca să-i intre în voie lui Elsie.

Phyllis se gândea mai puțin la iubire și mai mult să se pregătească să devină la un moment dat soție. Ca multe odrasle ale familiilor boeme, instabile, avea

viziunea romantică a unei familii *convenționale*, cu un cămin confortabil, unde programul se respecta strict și totul avea un ritm cald și previzibil. Visa mai degrabă plăpumi și cuverturi și fețe de masă decât trupuri de bărbați, ori măcar sărutări caste. Nu vorbea mult cu nimeni, în afară de Violet, care-i încuraja speranța într-o domesticitate respectabilă, și nimeni nu-i spusese că ar fi omis să ia în calcul vreun factor. Dintre copiii Wellwood, numai ea se jucase cu păpușile când fusese mică și acum își imagina că bebelușii erau curați, docili, surâzători, că întindeau mânuțe dolofane ca să fie luați în brațe, unii blonzi, alții bruneți, unii băieți, alții fete. Ea avea să înființeze o lume fără țipete, fără nesiguranță, fără pericole. Când se duceau la camping, în sarcina ei cădeau cratițele și mâncărurile și gătea bucate calde, delicioase, pentru toată lumea. În 1907 avea douăzeci și unu de ani și nimeni, la niciun picnic, nu întinsese vreodată mâna după ea, n-o urmărise, darmite să-i propună o logodnă. Cunoscuse doar bărbați nepotriviți, își spunea, și nu știa unde să caute bărbații potriviți. Era făcută sendviș între două surori cu prea multă inițiativă. Violet zicea că tânărul potrivit se va ivi și o va remarca, dar Violet nu era în măsură s-o prezinte vreunui aspirant. Phyllis se străduia, calm, s-o creadă pe Violet.

Hedda, în 1902, avea treisprezece ani. Îi era ciudă că era fată. Își spunea că se născuse ca să aibă parte de nedreptate, de subordonare, și că se va răzvrăti. În 1903, doamna Pankhurst și ficele ei fondară

WSPU¹, mișcarea sufragetelor. Olive, ca și alte femei de succes din generația sa, nu se implicase în agitația pentru Vot, deși recunoștea automat că era „un lucru bun”: mai bine să ai Votul decât să nu-l ai. Florence Cain participă la întruniri ale NUWSS² și o auzi vorbind pe Millicent Garrett Fawcett. Dar Hedda fuse cea care, între 1903 și 1907, deveni din ce în ce mai obsedată de problema sufragiului universal, de opoziție, de acțiune, de revoltă. Urmări, cu interes, campania militanților care sparseră sticle și plasară bombe, fură arestați, iar mai târziu intrară în greva foamei și fuseră hrăniți cu forța (1909). Uneori se rățoia la mama și la surorile ei. În restul timpului era posomorâtă și meditativă. Avea să acționeze. La început a fost Acțiunea.

Persoana al cărei program, în anii timpurii, era dirijat înspre găsirea unui partener de viață era Griselda. Îi promisese mamei că, în schimbul timpului petrecut la München cu Dorothy, va lua parte la sezonul londonez de dansuri și sindrofii. Ceea ce și făcu. Pentru ea, anul 1902 se măsură în vizite la croitoreasă și la coafor, baluri și serate dansante, petreceri în cunoscutele de la țară, ceaiuri, liste de parteneri de dans

¹ *Women's Social and Political Union* („Uniunea Socială și Politică a Femeilor”), fondată de Emmeline, Christabel și Sylvia Pankhurst (n. tr.).

² *National Union of Women's Suffrage Societies* („Uniunea Națională a Societăților pentru Sufragiul Femeilor”), fondată în 1897, condusă din 1890 de Millicent Fawcett. Urmărea obținerea dreptului de vot pentru femei prin implicare pașnică și legală, inclusiv moțiuni în Parlament (n. tr.).

în carnețele, frumos copertate, atârând pe șnururi din fir de aur și argint. Primi două sau trei cereri în căsătorie – frumusețea ei palidă și elegantă stârnea admirație – și protestă calmă că „nu-i cunoștea” pe respectivii tineri și nu se vedea petrecându-și restul vieții alături de ei. Erau nenumărați alți domni care simțeau o distanțare, un pustiu de gheață în ea, o invitație fiindcă dansa superb, dar le făceau propuneri de logodnă altor fete, mai vesele și mai calde. Cu blândă disperare, Griselda o invită pe Dorothy s-o însoțească la dansuri, cum făcuse la München, însă Dorothy, confruntată cu realitatea aspră a programului autoimpus, îi spuse că nu-și permitea. Nu avea nici timpul, nici banii necesari. O iubea la fel de mult pe Griselda, dar avea de respectat un plan de lucru. Mai menționa și faptul că Griselda promisese să-și dea examenele de absolvire. Griselda zise că poate o va face. Vom trăi și vom vedea. Nu era așa de deșteaptă ca Dorothy, zise, deși toată lumea știa că este.

Julian Cain se afla la King's College, Cambridge, când discută despre Marea și Mica Sodomie cu Gerald și alții. În 1901, fusese un „embrion” al Apostolilor, invitat la mic dejunuri și la dineuri, investigat ca să se vadă dacă avea idei interesante sau amuzante. În 1902, trecuse prin ceremonia de inițiere pe celebrul covor din fața vetrei, primise tradiționalul sendviș cu anșoa și devenise membru plin al controversatei Societăți Conversazione, adică a Apostolilor. Ținu un discurs spiritual, bine primit, despre multiplele întrebări date muzeelor de feluriți oameni, de la cunoscători de artă

și pictori la negustori, polițiști și copii zvăpăiați. Apostolii își băteau joc cu finețe de filozofia germană, numindu-se Lumea Realității – tot restul universului nu era decât Aparență, iar persoanele care nu făceau parte din rândurile Apostolilor erau repudiate ca „fenomene”. Ceva asemănător, dar mai bombastic și mai tăios, se întâmpla în boemul Schwabing, unde anarhistul Eric Mühsam susținea că Schwabingul nu avea granițe, deoarece acolo nimic nu era normal, nu existau norme, măsurătorile nu erau valabile. Membrii societății exclusiviste din Schwabing, Kosmische Rundschau, se autodefineau ca *Enorme* sau Giganți, iar cei care nu erau *Enorme* erau *Belanglosen*, neapartențatori, nesemnificativi. Așa-zișii *Kosmiker* erau adepții unui misticism al naturii și ai unui misticism al rasei și purtau veșmintele anticilor greci și romani, cu frunze de viță în păr. Regizau piese și montau tablouri vivante, precum iubitul Apostol Rupert Brooke, care, în 1906, îl jucase pe Vestitor în *Eumenidele* lui Eschil, splendid în ghete, jambiere, coif, tunică militară și o fustanelă atât de scurtă, încât nu se putuse așeza decent la petrecerea de după spectacol din casa Darwin de pe Silver Street.

Julian ajungea ușor să discute cu Brooke și cu grupul Bloomsbury, dar nu era înregimentat. Le judeca aproape cinic seriozitatea și încă și mai cinic cinismul. I-ar fi plăcut să dorească ceva sau pe cineva, dar nu știa ce anume, ori dacă ar fi fost ușor de găsit. Știa că nu de Gerald era vorba, deși îl iubea. În sinea lui își spunea că o legătură amoroasă, odată începută, își

prevedea sfârșitul. Timpul nu stătea pe loc. Dacă Gerald ar fi putut s-o iubească pe Florence, așa cum Arthur Henry Hallam, iubitul prieten din tinerețe al lui Alfred Tennyson, din zilele în care fuseseră Apostoli, începuse, pare-se, s-o iubească pe Emily, sora lui Tennyson, poate că ar fi existat un viitor, cu odraslele pe care Tennyson și le imaginase săltând pe genunchii unchiului. Uneori Julian se gândea că nu i-ar păsa prea tare dacă ar fi anunțat că va muri mâine. N-ar conta. Când îi venea acest gând, intra la muzeul Fitzwilliam și cerea să i se arate acuarelele lui Samuel Palmer. Ele străluceau dintr-un nepământeian și preapământeian pământ.

Charles/Karl se hotărî în favoarea studiului, mai curând decât a anarhiei imediate și se înscrise și el la Cambridge, tot la King's, la un an după Julian. Nu fu nici observat, nici recrutat de Apostoli, a căror existență o ignora. Lua parte la prânziurile și discuțiile pe care studenții serioși din acele vremuri le organizau pentru muncitori, dar constata mereu că nu are nimic de spus și nu știe ce să facă. În vacanța de vară se duse cu Joachim într-o drumeție al cărei traseu se întâmplă să treacă pe lângă noua clinică de pe Monte Verità și tabăra din jurul ei, plin cu oameni sfinți, esteți, criminali și depravați. Se prinse, amabil, în horă, alături de *mädchen* și menade, salută soarele, discută apariția unui viitor stat în care libertatea era totală și se întoarce la Cambridge. Își descoperi o înclinație pentru științele economice. Absolvi în 1905 și plecă în Germania, să-și vadă vechii prieteni. Guvernul britanic

numi o Comisie Regală (cu Beatrice Webb printre membri) care să-i studieze pe Săraci. Karl decise că-i putea ajuta pe săraci mai bine studiindu-i decât cunoscându-i de aproape, așa că se înscrise la masterat la London School of Economics.

Geraint Fludd era îndrăgostit și făcea bani. Obiectul pasiunii lui era Florence Cain, care zâmbi enigmatic și trist auzindu-i declarația de dragoste și se purtă ca și cum nimic nu s-ar fi întâmplat. Constată că avea o nevoie urgentă de a ști totul despre sex și le vizită pe cele care îl vindeau. Se împreună cu târfe, gândindu-se la Florence, își spuse că n-avea s-o mai facă și o mai făcu. Din când în când, Basil Wellwood se pomenea că îl trata pe „Gerry“ ca pe fiul pe care și-l dorise, preocupat de bani, acest foarte abstract subiect, de vapoare, caravanseraiori, ascensoare de mină și șlepuri lente care transportau mărfuri, tot felul de lucruri – nuci de cocos, covoare, trestie de zahăr, mărgelile de sticlă, lingouri, roți cu spițe, becuri electrice, portocale, mere, vin și miere – și le converteau în bani și valută, acțiuni, partide de vânătoare și pescuit, banchete și partide de golf.

Basil îl întrebă pe Gerry ce „ar face“ în anumite situații – problema Consolelor, asaltul fondurilor Kaffir – și-i împrumuta sume mici de bani, ca proprietarul din parabola despre Talente – să spunem cinci guinee, din care Gerry făcea încă cinci. La sfârșitul lui mai, în 1902, era clar că războiul din Africa de Sud se apropia de sfârșit. Piața Kaffir se înviora. Gerry obținu un profit rapid de pe urma unor acțiuni la proiectul

numit „Geduld Deep“, o simplă gaură în pământ, fără legătură cu respectabilele Geduld Proprietary Mines. Cumpără și vându înainte ca bășica să se spargă și totul să se termine cu un fâs. *Financial News* minimaliza lagărele de concentrare – în aprilie, scria, se înregistraseră doar 298 de decese la 112,753 de deținuți – adică 2,6 la mie, să spunem 32 de morți dintr-o mie *per annum*. „Procentele din orașele industriale engleze depășesc de multe ori această cifră.“ Gerry poseda o pălărie de pai și câteva gulere tari. Manifesta față de aceste lucruri un ușor dispreț, ca și față de Julian, Tom și propriii săi părinți, care habar nu aveau de complicata frumusețe a aurului și argintului, lucrurile care contau cu adevărat. Dar îl apăsa singurătatea și când era invitat la taberele de vară de la râu, dintre copaci, mergea, se dezbrăca de straiele de oraș, se descălța de ghete și se scălda gol, laolaltă cu ceilalți.

Timpul se mișca altfel pentru generația de tați, mame și mătuși. Humphry Wellwood salută sfârșitul războiului – ca pro-bur, se simțise stânjenit, chiar dacă fusese o atitudine galantă. Scrise articole despre escrocheriile cu mine, inclusiv despre Geduld Deep, bătându-și joc în egală măsură de șnapani și de fraieri. Începu să se gândească obsesiv la felul în care percepea Timpul Alfred Dreyfus, timpul fiind cel mai groaznic aspect al nedreptății crude, îndelungate și tulburi de pe urma căreia suferise acest om. Fusese arestat și condamnat, în 1894, pentru o crimă de care nu se făcea vinovat. Sabia îi fusese frântă în fața lui

și de cinci ani era deținut, în condiții înfiorătoare, pe Insula Diavolului. Adevăratul trădător – achitat în 1898 – se sinucisese, iar cazul Dreyfus fusese redeschis în 1899. Condamnarea lui fusese anulată de Înalta Curte de Casație – intrase în tribunal sub pază, încă deținut – dar după aceea fusese condamnat din nou la zece ani de închisoare. Humphry se amestecase în mulțime și îl văzuse, un om vertical, slab, bolnăvicios și cenușiu, cu ochi lipsiți de strălucire. (Avea să fie exonerat și rechemat la viața militară activă în 1906.) Soarta lui dădea târcoale prin imaginația lui Humphry. Atâția ani furați, atât timp cu mizerii fără sens în locul acela; cum se scursese, ce fusese în mintea omului? Fusese o eternitate leneșă, una falsă, ori arsesese de durerea nedreptății și singurătății? Humphry scrisese despre asta. Compuse un articol, arătând că era de datoria tuturor să-și imagineze, zilnic, aparent nesfârșita, ireala realitate a subjugării. Pe măsură ce îmbătrânea, Humphry scria tot mai bine.

Nădăjduise că incomoda sa nevoie de primenire sexuală se va atenua odată cu slăbirea mușchilor. Femeile de vârsta lui nu mai erau dezirabile; atunci el de ce ar fi? Totuși, era. Nu contenea să se supună la probe: lectorițele de la cursurile de vară, domnișoarele mai tinere din librării, fabienele, socialistele – pe toate le excita și, prin ele, se excita și el. Din când în când, o vizita pe Marian Oakeshott și se juca puțin cu Robin și cu Ann, înainte de a o prinde de talie și de a o complimenta pentru silueta suplă și inteligența vie. Robin al ei semăna ca două picături de apă cu celălalt

Robin, de la Todefright. Credea că asta bătea la ochi, dar nimeni nu zicea nimic. Știa că Marian nu-l mai iubea. Dar, câteodată, accepta să se culce cu el, fiindcă-i era dor de anumite lucruri cu care el o învățase. „Te urăsc“, zicea ea, strângându-l în brațe, iar el murmură vesel, pompând: „Mai bine ură decât indiferență. Așa cel puțin suntem vii.“ Ea râdea mecanic.

Faptul că se dăduse la Dorothy îl înspăimântase. Pe Dorothy o iubea cu adevărat. O iubise întotdeauna, știind întotdeauna că nu era fiica lui. Nu iubea la ea aceleași lucruri pe care le iubea la Olive, fiindcă fata nu era pasională la modul teluric, ci încăpățânat de pragmatică, oarecum înțeleaptă în independența ei. Îl chinuia ruptura provocată de el. (Retrăi tortura seducând o studentă de la LSE¹ după o întrunire pentru drepturile femeilor.) Urmări comportarea lui Dorothy după întoarcerea ei acasă. Vorbea cu el de față cu alții, scurt și precis, ca înainte. Se întreba dacă ea îi va mai oferi vreodată prilejul să i se adreseze între patru ochi. Dar iată că într-o zi ea veni la el, în birou – era vara lui 1902 și Dorothy își dăduse câteva examene de absolvire și pregătea altele pentru sfârșitul anului. Pedagogii organizau o lectură comună într-o cabană din New Forest, o cabană romantică dintr-o dumbrăvioară traversată de un pârâu. Dorothy îl anunță că va merge cu Tom, Griselda și Charles, să citească acolo; vor veni și Julian și Florence și Geraint și, poate, fetele Fludd.

¹ *London School of Economics* (n. tr.).

– Iar tata vine să stea la August Steyning și-i aduce cu el și pe fiii lui, îl informă ea. Cred că ar fi plăcut să-i invităm la cabană. Adică, pe Wolfgang și pe Leon.

Humphry nu îndrăznește să pună întrebări. Murmură, stângaci:

– E bine, e bine. Ei ce știu? o întrebă el încet.

– Atât cât e nevoie. Nu prea vorbim despre asta. Dar mie îmi plac. Foarte mult. Iar lor le place de mine.

– Păi, asta-i foarte bine. Nimeni n-a suferit?

Dorothy ezită. Amândoi își aminteau mâinile căutând febril, sângele. Lui Humphry îi venea să spună: te rog, nu anula pentru un moment de rătăcire o viață întreagă – viața ta – de iubire. Privea în pământ. Dorothy zise, judicios:

– Nu, n-a suferit nimeni. Totul e în regulă. Tu ești tatăl meu, e o realitate.

Era un avertisment, dar și o concesiune.

– Să știi că te iubesc, zise Humphry, pășind pe terenul minat.

Iar Dorothy reuși să răspundă delicat și fără un efort vizibil:

– Și eu te iubesc. Întotdeauna te-am iubit.

Humphry o luă, scurt, în brațe și o sărută în creștet, cum făcea când ea era o copilă. Dorothy îl sărută ușor, ușor, pe partea de barbă dinspre ea, ca pe vremuri, când era mititică.

În toți acești ani, Prosper Cain fusese ocupat de noua clădire care se înălța lent, periculos, în nori de praf, învelită în schele, mută și misterioasă. Sub

schelărie prindeau contur domuri, turnulețe și un turn central crenelat. În interiorul clădirii se înregistrau certuri între cei ce dădeau prioritate frumuseții obiectelor ce urmau să fie expuse și cei preocupați de utilitatea lor ca materiale didactice pentru meșteșugari. Pe Continent apăruse un curent ce încuraja construirea sau reconstruirea de săli și decoruri – cu lambriuri de lemn sau cu coloane de piatră și ferestre înguste – în care paturile, mesele, scaunele, covoarele și obiectele de ceramică să fie văzute așa cum își imaginau designerii muzeelor că le văzuseră creatorii lor. La München, Muzeul Național al Bavariei fusese construit de curând ca să etaleze – pe fațadă – toate perioadele și stilurile arhitectonice –, iar înăuntru avea încăperi proiectate astfel încât să expună colecții de mobilier bisericesc sau mobila din budoarul unei doamne. Fotografii ale acestor splendori fură publicate în 1901, iar împăratul Prusiei își exprimă aprobarea și încântarea.

Prosper Cain nu reușise să salveze strania și frumoasa mobilă cumpărată de unul dintre membrii juriului expoziției de la Paris și donată muzeului. Fusese surghiunită la Bethnal Green, iar South Kensington fusese blamat ca „muzeu al patologiei designului“ de partizanii ordinii și logicii. În 1904, maiorul Cain se dusesse cu directorul Sir Casper Purdon Clarke și cu Arthur Skinner, cel care avea să-i succedă lui Clarke, la inaugurarea Kaiser Friedrich Museum din Berlin; vizitară de asemenea Kunstgewerbemuseum, iar Cain își continuă drumul până la München, unde lucrurile

expuse îl impresionară. În 1901 se duseră la deschiderea, la Paris, la Luvru, a Musée des Arts Décoratifs și văzură că expoziția amesteca „ordinea și conexiunile pentru facilitarea studiului” cu „suficientă varietate ca să dea senzația de viață: astfel, o tapiserie este văzută, așa cum se cuvine, atârând deasupra unui pat, un scrin sau un fotoliu nu este plasat în linie dreaptă, între un specimen mai timpuriu și unul mai târziu”. Asta ar fi dorit să realizeze și Prosper Cain. Dar n-a fost să fie. Soarta muzeului avea să fie decisă de un funcționar de la Board of Education, Robert Morant, care, înainte de a face ordine la South Kensington, fusese pedagog al familiei regale din Siam și predase săracilor la Toynbee Hall. El credea că datoria curatorilor era să impună o rânduială educativă: lingură după lingură, balustradă lângă balustradă, farfuriile în șiruri și covoarele unul lângă altul. Pur și simplu îl retrogradă pe Skinner, care muri după câteva luni – în 1911, la cincizeci de ani – de inimă rea. Prosper Cain îl admirase pe Skinner și aderase la ideile lui. Își păstră postul, simțindu-se însă distanțat de noua administrație. Dar astea erau încă în viitor. Maiorul Cain plănuia și planifica în primii șapte ani ai noului secol. Asta îi consuma zilele, dar îi făcea multă plăcere.

Copiii săi îi aduceau și bucurii, și griji. Julian, în lipsa unei vocații presante, părea a se fi resemnat la un destin de cărturar. Florence, atât de pragmatică și directă ca fată, devenise, își spunea, „lunară” de când se dezvoltase femeia din ea. Îl supăra capacitatea ei de a se ține scai de pasiunea fără speranță –

el o considera chiar ireală – pentru un bărbat care nu era cine credea ea că este. Se gândea că n-ar fi rău să discute cu ea, dar era foarte timid când era vorba de problemele inimii. N-avea să-l asculte dacă se încumeta să vorbească și, oricum, ce-i putea spune elegant? Presupunea – simțea nevoia să presupună – că Julian avea să treacă până la urmă peste ceea ce el, ca militar, considera o fază normală de prietenie bărbătească pătimașă. Celălalt însă – acest Gerald – știa că nu va trece. Dar unei fete tinere nu i se putea spune așa ceva. Se gândi să apeleze la Imogen Fludd, dar nici ea nu putea fi abordată decent cu acest subiect.

Iată o altă persoană pentru care își făcea griji. La douăzeci și trei de ani, fata devenea un argintar desăvârșit. Îi plăcea s-o urmărească la lucru.

Noul profesor de design, W.R. Lethaby, și Henry Wilson, expertul în argintărie și bijuterii abia sosit de la Artworkers Guild, introduseseră noi metode de lucru. Artiștii ședeau la mese de giuvaiergiu franțuzești, durate din fag, cu găuri semicirculare decupate în ele, ca o corolă de floare, sub care atârnau piei de oaie, ca să capteze orice fărâmbă sau pilitură de metal prețios. Fiecare lucrător avea țeava lui de suflat, iar Imogen cea înaltă stătea acolo răbdătoare, cu părul încolăcit la ceafă, veghind la flacăra albastră și tăioasă, producând sârme lungi de argint pentru filigrane, bătând plăcuțele de argint ca să fie cât mai subțiri și mai fine. Lucra cu pietre moi – turcoaz, opal. Folosea un ferăstrău delicat – o nuia de frasin legată cu un fir de oțel – ca să felieze opalul, treabă foarte lentă

și precisă. Lui Prosper Cain îi plăcea să-i privească fața calmă când se concentra. Purta o salopetă lungă, albastru-indigo, și-și ascundea picioarele lungi sub pielea de oaie. La început o considerase inexpressivă și înceată, dar acum credea că este o femeie cu mască și că sub mască se afla o ființă de cu totul alt fel, aprigă, precisă, hotărâtă, capabilă de frumusețe. Îl surprindea faptul că niciunul dintre studenții bărbați nu părea să-i fi descoperit aceste calități. Îi acordau puțină atenție. Alte studente erau mai vivace ori mai fierbinți. Imogen Fludd era – după cum recunoștea profesorul ei – o artistă dedicată artei sale. Dar Prosper Cain își spunea că trebuia să aibă și o viață a ei. Dădea dovadă de o *douceur* neobișnuită.

Se discutase posibilitatea ca Pomona să meargă, alături de Imogen, la Royal College. Venise la Londra, tulburată și roșie în obraji, și dăduse examenele. Picase. Nici reputația tatălui, nici excelentele progrese făcute de sora ei, nici grija pe care i-o purta Prosper Cain nu puteau ascunde lipsa ei totală de talent, spuneau examinatorii; muncea copilărește, iar rezultatele erau infantile. Când i se comunică decizia, păru mai degrabă ușurată și se întoarse la Lydd. În seara aceea, la cină, cea cu ochii roșii fu Imogen, dar ea nu zise nimic.

Petrecerea în natură din New Forest avu loc în pașnica vară a lui 1902, când războiul din Africa de Sud se terminase. Într-un luminiș exista o cabană cu două dormitoare, o bucătărioară și un salonaș, clădită din cărămizi roșii vechi, sfărâmcioase. Geamurile de sticlă erau neregulate și ușor opace. Cabana avea o grădină plină de plante iubitoare de umbră, pe jumătate sălbătice – mentă și degetariță, *asperula odorata*, nu-mă-uita. Avea o peluză aspră, care devenea pământ nisipos și cobora până la locul de scăldat de la râu; un iaz adânc, jumătate luminat de soare, jumătate de un verde misterios sub frunziș. Cineva construisese un debarcader șubred din scânduri, care pătrundea până departe în apă și de pe care se putea pescui sau sări. Puteai sări și de pe malul împădurit de pe partea întunecată – iazul era mai adânc acolo – strivind între degetele picioarelor măcriș și opățel când te arcui ai și plonjai.

Toby Youlgreave și Joachim Susskind ocupară dormitoarele și despachetară cutii întregi de cărți, stivind

volumele pe rafturi improvizate din cărămizi și scânduri. Sosiră devreme, cu trenul până la Ashurst și de acolo cu cabrioleta, aducând obiectele grele, corturi și ceainice, cratițe de gătit și borcane cu gem. Tom era deja acolo. Venise pe jos prin Downs și sări afară din brâul de copaci, să dea o mână de ajutor la descărcare. O altă trăsură le aduse pe Dorothy, Griselda și Phyllis. Heddei i se spusese că era prea mică, deși ea credea, încă de la doisprezece ani, că nu era. Făcuse una dintre crizele ei de furie, care îi înspăimântau pe părinți, și spărsese intenționat o fructieră făurită de Philip Warren. Phyllis, de șaisprezece ani, avea să gătească. Își adusese un șorț de bucătărie. Florence Cain sosi la rândul ei de la gară într-o trăsurică. Julian o invitase și pe ea – el avea să sosească a doua zi de la Cambridge, cu Charles/Karl. Prosper Cain se interesase dacă nu putea participa și Imogen. Florence obiectase: invitația îi fusese adresată ei. Consultat, Julian îl întrebase pe Toby, care zisese „De ce nu?“, așa că Imogen venise.

Toby, Joachim și Tom ridicară corturile. Erau patru, două pentru bărbați, două pentru femei – trebuiră înălțate, întinse și fixate în țărugi. Fetele adunară brațe de licheni ca să-i pună sub sacii de dormit pe care-i despachetară. Venind de la gară a doua zi, cu Charles/Karl, Julian spera să-l întâlnească pe Gerry, care călătorise în același tren. Florence îi scrisese, fără să insiste, lui Julian că ar fi bine să-l aducă și pe Gerald cu el, lui Gerald i-ar face plăcere. În vara aceea, Julian se văzuse deja cu Gerald la o întrunire a Apostolilor,

În Tirol, unde se discutase pătimăş despre adevăr, prietenie, obligație morală, frumusețe ideală, clasa muncitoare și alte teme, mai deșucheate. Uneori Julian își spunea că a te distra este o ocupație prea obositoare.

Dorothy și Griselda, înarmate cu bidonașe de tablă, porniră prin pădure după lapte de la fermă. Imogen le întrebă dacă putea să le însoțească: se pomenea mereu în situația de a trebui să se roage, blând, să fie luată și ea – nu era invitată spontan niciodată. Florence rămase în tabără și o urmări pe Phyllis cum curăță mazărea și cum face peltea. Își ciulea urechile. Pândea sosirea lui Julian, Gerry, Charles/Karl și Gerald, ca și cum viața i-ar fi atârnat de un fir de ață până la venirea lor.

Iubirea – iubirea fantastică, neîmpărtășită – răsucesce și deformează timpul, dându-i forme teribile. Priviți prin geamurile de proastă calitate, Tom și Toby arătau grotesc, trupurile lor își schimbau aspectul, devenind când mai groase și mai bondoace, când alungite ca elasticul. Gerald cel imaginar, din mintea lui Florence, era precis definit, radios și perfect modelat. În fiecare minut și-l imagina de câteva ori străbătând cu pași hotărâți pădurea, traversând peluza, afișându-și micul zâmbet de plăcere când o vedea așteptându-l. I se înfiora pielea la vederea nălucii. Își concentra voința, ca să-l oblige să o asculte.

– Iată-i! strigă Phyllis, ieșind în fugă, în șorț.

Ajunseră pe rând: mai întâi Gerry, apoi Charles/Karl și Julian, leneș, la sfârșit. Gerald nu venise. Florence realizează cât de sigură fusese de la început că el nu va veni – probabil că Julian nici nu-l invitasese, știind că,

după nemaipomeniții lui prieteni, lui Gerald anturajul i se va părea copilăresc. Dar, dacă știuse mereu că nu va veni, ce făcuse ea acolo, imaginându-și-l? Se încălzise de rușine și-i întoarse supărată spatele lui Geraint, care păsea spre ea – „ca un cățeluș“, își spuse, sarcastic – spunându-i cât era de fericit s-o vadă.

Mai târziu, în aceeași zi, sosiră nemții, Wolfgang și Leon, cu pălărioare verzi și bastoane – străbătuseră pe jos distanța de la Nutcracker Cottage, cu rucsacuri în spate. Cântau la unison – cântece *Wandervogel*, arii din *Winterreise* și din *Inelul*. Erau, ca și Imogen, niște externi – nu trăiseră împreună cu ceilalți în copilărie. Le făcură pe tinere să se simtă în centrul atenției, cântară pentru ele și toți își uniră glasurile în cor.

Mai târziu, declarară la unison că va trebui să-și amintească acest moment, să nu uite niciodată ce înseamnă să fii tânăr și viu. Soarele strălucea puternic. Aerul era auriu și albastru și, sub pomi, de un verde foarte foarte închis și parfumat. Într-o zi făcură o plimbare de câțiva kilometri – un șir lung de trupuri mobilizate cu sau fără scop – iar în ziua următoare rămaseră în tabără și cântară în germană și engleză, își citiră unui altuia cu voce tare, se întinseră pe iarbă citind în liniște, ori stătură sub stele și sub lună. Se îmbăiară goi în apa rece, ziua și noaptea, fetele la adăpostul unui pâlț de iriși galbeni, băieții sărind de pe malul povârnit. Își contemplară trupurile cu o curiozitate abia stărnită – se gândeau și știau că aveau să aibă timp suficient, timpul era infinit și elastic. Râseră de dungile ca de zebură sau șevro apărute unde se bronzaseră pe

lângă manșete sau sub gulerile cămășilor. Toți îl admirau pe Tom. Tom sărea, călca mândru, se azvârlea îndrăzneț în perdelele de stropi, scoțând la suprafață mătasea broaștei și mâl, trăgând după el o trenă de frunze și buruieni, ca hlamida unui sălbatic. Tot corpul lui Tom era brun-auriu. Avea părul decolorat și trupul ca niște crengi poleite. Cu certitudine, gândea Dorothy, petrecuse ore în șir bronzându-se în casa-din-copac, ori altundeva. Toți râdeau de el; el le răspundea râzând și o lua de la capăt, sărind, gonind, mergând, plonjând – în perpetuă mișcare.

Citiră piese – *Comus*, cu Griselda ca Doamna, Julian în rolul lui Comus și Gerry ca Spiritul Însoțitor, *Visul unei nopți de vară*, cu Wolfgang ca Oberon, Florence ca Titania, Imogen ca Hippolyta și Charles, Griselda, Dorothy și Geraint ca îndrăgostiții zăpăciți. Tom era Puck. Toby Youlgreave citi din Sir Philip Sidney și din Malory, Joachim Susskind și frații Stern poezii de Schiller și Goethe, Julian citi „Grădina“ lui Marvell, iar Tom citi din Tennyson. Julian avu discuții erudite despre Philip Sidney cu Toby Youlgreave. Sidney era autorul frazei preferate a lui Julian – în mod sigur fraza lui favorită din acest an: „Niciodată natura nu a împodobit Pământul cu o tapiserie atât de bogată ca a diversilor Poeți, nici cu râuri plăcute, pomi roditori, flori dulce-mirositoare, nici cu toate celelalte care pot face preaiubitul Pământ și mai frumos. Lumea ei este de bronz, a poezilor de aur...” Zicea că își căutase un subiect de teză, în caz că se hotăra să concureze pentru o bursă la King's, și credea că în fraza aceea ar fi

ceva. „Pastorala engleză, în poezie și pictură.“ Pastorală se afla întotdeauna în alt timp și în alt loc. Nici iazul verde și plimbarea îndelungată prin Downs nu vor fi o pastorală decât după ce deveneau trecut. Totuși, soarele ardea deasupra lor, iar frunzișul, apa, iarba străluceau reflectându-l.

Și memoria poate netezi urâtenia și neplăcerile, preschimbându-le în modele aurite. O muscă de cal îl înțepă în fesă pe Julian; locul se umflă, era fierbinte și îl mânca. Phyllis arse o prăjitură cu mere; toți susținură că gustul caramelizat era savuros, dar își lăsară porțiile în farfurii: prea aproape de tăciuni. Într-o altă seară, cârnații rămaseră neprăjiți. Înțeleapta de Dorothy se arse rău la soare, deși purta o pălărie de pai. Fața ei stacojie era pufoasă și lucea în jurul ochilor. Griselda cea rece avea boala fânului. Simțea în gură un gust de cositor și de apă de spălat vasele, năsucul drăguț îi curgea și-i curgea, laringele i se inflama și-i bloca respirația, batistele, o provizie mică, îi erau umede și urât mirositoare, trebuiau spălate și re-spălate, întinse pe jos și fixate cu pietre ca să se zvânte la lumina constantă a soarelui. Charles/Karl își rupse o unghie și-și umplu cămașa cea mai bună cu sânge. Phyllis avea coșuri. Florence și nemții rămaseră intacti, cu pielea imaculată, bronzându-se treptat.

După cârnații insuficient prăjiți, suferiră toți de pântecăraie, lucru jenant când dormi într-un cort laolaltă cu alții și nu există decât o singură latrină atașată de cabană. După aceea petrecură două zile

mai calme, glumind sfios despre lucrurile care nu fuseseră prea amuzante. Dar organismele le erau rezistente. Erau tineri.

Cei doi eroi ai taberei erau Wolfgang Stern și Tom. Ei se împrieteniră. Leon și Charles/Karl discutau despre utopie cu Joachim Susskind, dar Wolfgang îi fermecă pe toți, băieți și fete deopotrivă. Dorothy îl trase pe Wolfgang într-o parte, cu mult tact, și-l informă, sec:

– Nu i-am spus nimic lui Tom.

– Nu? se miră Wolfgang.

– N-ar înțelege, explică, defensiv, Dorothy. S-ar schimba. Nu vreau asta.

– Deci îți aranjezi frățiorii cum îți place ție, *Schwesterchen*.

– Mereu râzi de mine. Dar știu că tu mă înțelegi.

– Voi fi tăcut ca noaptea și... nu știu cuvântul, nu șiret... *taktvoll*.

– Plin de tact.

Dorothy simți o strângere de inimă văzând cum Wolfgang începe să-l farnece pe Tom. Hoinăriră împreună și schimbă nume de flori: *Rittersporn* – nemțisor; ambele aveau silaba *or*. Le fermeca și pe tinerele domnișoare, făcând complimente îndelung cântărite ca să li se pară firești lui Imogen, Griselda, Florence, chiar și lui Phyllis, născocind mici daruri pentru ele: pietricele, buchețele de flori. Julian, care avea aceeași vârstă, îi invidia nonșalanța. Era capabil să se balanseze între tinerețe și bărbăție, inocență și experiență, huța, huța, ușor, cu zâmbetul lui alert și enigmatic,

deopotrivă înduioșător de prostuț și de o șiretenie aproape sexuală.

– Ce-ți place la mine cel mai mult? o întrebă pe Griselda, cu care discuta într-o băiguială anglo-germană.

– O, ușor de răspuns. Numele tău.

– Numele? Dar mi-a fost dat, nu e o parte din mine.

– Tot așa ți s-au dat, pur și simplu, picioarele lungi și chipul, zise Griselda, odihnindu-și ochii pe formele lui perfecte. Dar nu auzi un nume ca Wolfgang în engleză. E teribil de romantic. Plimbarea lupului. Pasul lupului. Noi nu avem nume care să trimită la animale periculoase.

– Sunt eu periculos?

– O, da!

Dar flirtul nu merse mai departe și el purtă o conversație foarte asemănătoare cu Florence și apoi cu Imogen.

Așteptară până la sfârșitul sejurului ca să programeze îndrăzneța partidă de scăldat, când toți se vârâră goi în iaz. Wolfgang zise că era o ceremonie menită să le facă prietenia durabilă, un fel de imersiune totală, ca la păgâni. Îi invitară pe pedagogi să participe, dar niciunul nu se lăsă atras. Julian știa de ce: trupurile lor erau departe de a fi perfecte. Ieșiră timizi din corturi, se prinseră de mână și dansară pe pajiște, Griselda cea dalb-aurită cu pieptul ridicat, medieval, Dorothy cea groasă în talie, unduioasa Imogen, singura care încerca să-și acopere sexul și nu reușea, fiindcă Florence, lucioasă ca porțelanul, și Phyllis cea bucălată o țineau de mâini. Se rotiră puțin în cerc,

cântând „Mânecuțe verzi“, fiindcă toți cunoșteau melodia, iar apoi șirul se destrămă și ei, unul câte unul, hotărâți, râzând, aruncându-și priviri furișe, dădură buzna în apă, încă ținându-se de mână, țipând când apa le acoperi sexul, râzând când părul li se scufundă, apoi fugărindu-se, înotând ca niște rățuște sau ca niște pești. Mâna lui Wolfgang se închise pe sânul Griseldei și apoi îi dădu drumul. Geraint izbuti s-o prindă pe Florence și să o țină, înainte ca ea, zvârcolindu-se ca un țipar sau ca o fică a Rinului, să scape și să se îndepărteze de el. Tom țâșni afară din apă, făcu un dublu salt mortal, plonjă într-o cortină de stropi, ieși la suprafață și plonjă din nou.

Julian ședea pe micul debarcader, cu sexul bălbănindu-i-se între picioare, și observa. Se gândea: ce tâmpiți suntem. Nici prin cap nu ne trece că o să îmbătrânim, că an după an toată carnea asta frumoasă – mai mult decât frumoasă – se va sfriji și se va îmbolnăvi, într-un fel sau altul. Își puse bărbia în mâini; de sub apă, Tom îl trase jos de glezne și, râzând în hohote, îl mânji pe tot corpul cu mâl.

Timpul e ciclic. Timpul e liniar. Timpul e biologic. Sâni îi schimbă forma, gurile se înăspresc, părul își pierde din luciu. Timpul se măsoară în ani și în luni. În 1903, făcură o încercare să repete tabăra, cu plăcerile ei inocente, în aceleași corturi ridicate în aceeași grădină, pe malul aceluiași iaz adânc. Dorothy se lupta cu Examenul Preliminar la Științe. Tom, apropiindu-se de douăzeci și unu de ani, o făcuse și mai de oaie la

absolvire decât în 1902, și o știa, deși părinții și medietorii nu erau la curent, notele nefiind anunțate încă. Tot timpul evita întrebările despre când avea să meargă la Universitate și unde. Toate acestea puseseră pe comportarea lui dezinvoltă pecetea unei precauții evazive – dar încă destul de fermecătoare. Imogen absolvise și acum trebuia să ia hotărâri de viitor. Florence se întreba dacă să învețe, ce și unde să învețe, citind și visând până una-alta, într-un mod răutăcios, dacă asemenea lucruri pot fi răutăcioase. Gerald venea mai rar la muzeu, dar totuși venea, atât cât trebuia, și vorbea inteligent cu Florence, cu o curtoazie naturală, atâta cât să-i mai prelungească puțin calvarul. Julian își dăduse Finalele din clasici și aștepta și el rezultatele.

În întregul grup, moralul era mai scăzut. Poate că tabăra l-ar fi ridicat, dar, oricum, îi temperă ploaia, în ceea ce se dovedi a fi cea mai umedă vară din toate timpurile. Zăceau în corturi, noapte după noapte, ascultând răpăitul averselor și zbuciumul crengilor și şuieratul frunzișului ud și plescăitul noroiului sub pânza impermeabilă întinsă pe pământ și în jurul țăruișilor corturilor. Aproape tot timpul le lipsi cheful. Tom propuse o bătaie cu nămol, dar ceilalți nu reușiră să se entuziasmeze. Erau lipicioși și nu se simțeau bine. Apoi, într-o noapte, se ridică vântul, sarturile slăbiră, corturile se înclinară și se năruiră, plesnind, pe iarbă. Leoarcă, se târără afară de sub ele. Medietorii încercară să aprindă focul în cabană, dar prin horn intrau spirale de ploaie, iar focul împrășcă și se

stinse. Se retraseră mohorâți înspre ușa din spate, de-a valma sub păturile îmbibate de ploaie. O figură trecu alergând în direcția opusă, rotindu-și brațele. Era Tom, abia vizibil prin șiroaiele de ploaie bătute de vânt. El fugi de-a lungul debarcaderului și sări în iaz, apoi apăru la suprafață pufnind ca un triton, cu părul lipit pe craniu.

– Haideți! le strigă.

Ploaia bătea creând buline în jurul lui, șfichiuri tăioase de vânt umed iscau creste și vălurile pe suprafața apei.

– Haideți! strigă Tom, dar nimeni nu-i urmă îndemnul. Deși el se bălăci viguros o vreme, cu toții – inclusiv Tom – se simțiră ridicoli și umiliți. A doua zi plecară acasă.

1903 a fost anul în care regele Angliei s-a dus cu mare pompă, ceremonial și bunăvoință, la Paris, ca să pună bazele Antantei Cordiale, fondată în 1904. În Germania, social-democrații câștigară alegerile și se ciondăniră pe problema dacă era bine să poarte pantaloni scurți, până la genunchi, când vor fi primiți oficial de kaiserul Wilhelm, care-i considera o bandă de trădători. În 1903, H.G. Wells intră în Societatea Fabiană, cu intenția de a o scutura zdravăn. Un psihopat pătrunse în Banca Angliei și trase cu pistolul asupra secretarului ei, Kenneth Grahame. Kenneth Grahame a plecat de la bancă în 1908: Bătrâna Doamnă credea, pare-se, că-l interesa mai mult să scrie povești și să se dea cu barca decât să se ocupe de economia națională.

La Manchester, Emmeline Pankhurst înființă Uniunea Socială și Politică a Femeilor. Nu mai era, îi spuse editorul *Labour Leader* fiicei ei, Sylvia, „o femeie dulce și blândă“. Patty Dace, deși tentată, nu se înscrise. La Londra se ținu Festivalul Muzicii lui Richard Strauss; Anselm Stern și fiii veniră și îi escortară pe Dorothy, Karl și Griselda la concerte. Pe Griselda o entuziasma muzica. Pe Dorothy, nu.

Herbert Methley publică *Mr Wodehouse and the Wild Girl*. Era o poveste misticoidă, cu o atmosferă apăsătoare, despre pasiunea damnată dintre solitarul poet („numele meu e o versiune a numelui Wodwose, Omul Verde, Omul Pădurilor“) și o pământeană, chiar murdară, odraslă a Naturii din mlaștina Romney. Cartea avu un succes trecător, primind și câteva recenzii favorabile, înainte ca poliția și cenzorii să se năpus-tească asupra librăriilor și să ardă exemplarele din stoc. Phoebe Methley îi spuse lui Marian Oakeshott că, deși știa că ar trebui să fie extrem de supărată și că era inaceptabil să cenzurezi operele valoroase, „mă bucur, trebuie să recunosc, că lumea n-o citește și nu-mi pune întrebări. Fata aia sălbatică, după părerea mea, nu seamănă cu nimeni, viu sau mort, decât cu tremurul sensibilității exacerbate a lui Herbert, dar n-aș vrea să existe vreo persoană care să creadă că personajul e modelat, oricât de puțin, după ea“.

– Să o citesc? întrebă Marian.

– Am să ți-o împrumut. Învelită în hârtie cafenie, sau în ziar. S-o ții în sertar. O să descoperi că nu vrei cu adevărat s-o citești în pat. Cel puțin așa cred.

La sfârșitul anului, Dorothy trecuse la toate secțiunile Examenului Preliminar, cu excepția Fizicii, unde era restanțieră. Griselda își dăduse bacalaureatul. Julian luase un Prim Examen – nici cel mai bun, nici cel mai rău, un Prim Examen de gentleman. Karl promovase Partea I din Triplele de Matematică. Tom picase din nou. Philip lucra la un smalt nou, de culoarea argintului.

Când Geraint – sau Gerry – Fludd plecă de la Purchase House, voia, își spunea, folosind deliberat clișeul, să-și scuture praful de pe pantofi. Avea capul plin de imagini batjocoritoare și dezgustătoare. Găurile din carpetele lungi și murdare de pe coridoare. Privirea goală din ochii mari ai mamei sale. Pomona și purtarea ei flusturatică sau copilăroasă. Pește doar pe jumătate fiert (înainte de venirea lui Elsie) și porridge apos. Învălmășeală, ca și cum atelierul încerca să cucerească spațiul de trăit cu boțuri de lut uscat și mânjeli de angobă. Trebuisse să-și ia lumea în cap și plecase. Acum că era mai calm și avea viața lui, începu să simtă că avea și îndatoriri.

Acest sentiment era inextricabil legat de nevoia de a-și continua vizitele la familia Cain, treabă ușor de îndeplinit, de vreme ce sora lui se afla acolo. Dar, de la o vreme, începu să-l preocupe cu adevărat viitorul lui Imogen, nu doar să dea impresia că-l interesează. Ea era prezentabilă, într-un stil vetust, elongat;

vorbierea-i lentă și gesticulația moale erau mai curând naturale decât educate. Părea talentată; merita să fie încurajată. A o ajuta în mod inteligent însemna a-i ajuta pe toți neputincioșii abandonati din mlaștină. O fi fost tatăl lui un geniu, dar era exact opusul unui om de afaceri, ce să mai vorbim de negustor. Parcă nu dorea să se despartă de niciuna dintre creațiile sale. Iar din Philip Warren nu era exclus să facă o copie fidelă a sa. Geraint se duse în vizită la familia Cain după întoarcerea lui Prosper de la Berlin. El își exprimă credința că ar fi trebuit să existe, undeva în Londra, o sală de expoziție unde lucrările lui Imogen să fie expuse și vândute – ca și operele ceramiștilor de la Purchase și, poate, ale altor artiști care fuseseră la Royal College împreună cu Imogen. Poate undeva în Holborn ori Clerkenwell. Ar fi putut fi o combinație de atelier și galerie, astfel încât Imogen – și poate un olar – să fie admirați la lucru și să le poată explica vizitatorilor interesați tainele meseriei. Vorbise cu Basil și Katharina Wellwood, care se arătaseră dornici să investească în proiect. El personal s-ar ocupa de management.

Imogen zise că se gândea să plece din South Kensington și să trăiască pe picioarele ei. Maiorul Cain își exprimă speranța că nu va face așa ceva; prezența lui Imogen îi făcea bine lui Florence; era mai mult decât bine-venită să rămână, cel puțin până când această idee excelentă era pusă în practică și începea să dea roade. Geraint o privi pe Florence, să vadă dacă era fericită. Expresia de pe chipul fetei nu părea a fi

una de mulțumire. Calmul ei echilibrat și surâzător, pentru care o iubise, dispăruse în mare parte. Dar încă o iubea, cu devotamentul unui câine. La ea se gândea în paturile femeilor cu care își petrecea nopțile și-și aminti de asta acum, când o privea, roșind.

– Ce spui? o întrebă.

Ea zise că era o idee foarte bună și că ar fi vrut să aibă și ea talent, ca Imogen.

Galeria fu deschisă pe o stradă din Clerkenwell, unde deja lucrau și expuneau alți artiști. Avea o vitrină din sticlă incasabilă și polițe și cabinete pentru exponate (fabricate de cei ce studiau mobilierul), cu forme Arts and Craft moderne și elegante. Există o teighea – mai mult o masă de hol lungă – tot din lemn de culoare deschisă, iar dincolo de ea un spațiu adâncit, unde fuseseră amplasate masa de lucru a lui Imogen, cu țeava de suflat și pungile de piele, iar lângă ea o roată a olarului. Diferite tinere de la colegiu veneau din când în când să fabrice vase. Geraint aduse tineri din City, ba însuși Basil Wellwood veni și cumpără câteva piese mari de Benedict Fludd, aduse de Geraint de la Lydd. Se sfădiră ce nume să dea locului. Geraint se gândi la „Cuptorul și Creuzetul“, dar lui Florence îi suna prea tehnic. Imogen, care făurise câteva cutiute de argint în formă de nucă, întrebă: „De ce nu «Nucșoara de Argint»“? și toți fură de acord. Confectionară un pom ciudat, din bronz și sârme de argint, înalt de un metru și jumătate, pe care îl înfipseră într-o jardinieră mare făcută la Purchase de Philip

și Benedict, cu un smalt de diferite nuanțe, de la verde palid la indigo, în jurul căreia era pictat un dragon în mers, cu paisprezece picioare, apucându-și cu dinții coada solzoasă. Imogen atârnă în pom mici obiecte de aur și argint făurite de ea și de alți argintari, iar de ramura cea mai de sus agăță Nucșoara de Argint și Para de Aur, netede și strălucitoare.

Lui Geraint îi plăcea să meșterească. Se considera motorul principal al taberei de vară pentru meserii din 1904. O idee ducea la alta. Dacă la Purchase House și împrejurimi funcționa o tabără – o tabără unde să vină lumea și să fabrice lucruri, sau alții să vină și să învețe – atunci era posibil să se înlocuiască și covoarele și mobila, casa să fie plină de energie și de discuții, în loc de letargie feminină și de ticăitul ceasornicelor imprecise. Totul luă ființă în mintea lui: corturi în livadă pentru bărbați și femei, lecții în grajdurile goale, de pictură, de țesut, Imogen la o masă în sala cu harnașamente, înconjurată de învățăcei atenți, ore la toate nivelurile, de la cel elementar la cel de master, pentru fabricarea de vase... Se gândi la studioul din lăptărie și la tatăl lui acolo. Era un om cu toane, Benedict Fludd, multe dintre ele malefice, și mai multe ursuze, unele maniacale. Ar putea fi convins să accepte când se afla în toane bune – prin care înțelegea maniacale – gândea fiul lui. Dar se punea problema dispoziției în care avea să fie după aceea, la deschiderea taberei. Lui Geraint îi pieri curajul. Se duse să afle părerea lui Prosper Cain, care-i sugeră ca tabăra de vară să se înființeze

în altă parte; îi puteau întreba pe Frank Mallett, Dobbin și domnișoara Dace dacă aveau vreo propunere în această privință, dar oricum nu trebuia să fie prea departe de Purchase House, pentru ca Fludd să poată ține câte o alocuțiune despre munca lui, ori poate o demonstrație; la fel Imogen. Și pentru Pomona ar fi fost benefic un asemenea eveniment, ca să aibă și ea ceva de făcut.

Persoana care îl ajută – instigată de Dace, Mallett și Dobbin – fu Herbert Methley. Tocmai murise un fermier din vecini, iar văduva lui era bucuroasă să închirieze dărăpănatele clădiri ale fermei viitoarei tabere, ca să servească drept săli de clasă și ateliere. Ea le va pune la dispoziție lapte, pâine, mere și cidru. În fânașuri era suficient spațiu pentru corturi, exista până și un iaz; chiar dacă nu era și un râu, locurile de scaldă de la Dymchurch și Hythe erau aproape. Methley se oferă să țină niște conferințe despre Arta Scrisului. Propuse să fie invitați sculptori în lemn și pictori peisagiști. Geraint se duse cu Prosper Cain la Purchase House, unde mâncară plăcintă cu carne de miel, coaptă de Elsie, și-l studiară pe ascuns pe Benedict Fludd. Îl întrebară dacă, după ce tabăra era instalată, ar accepta să se lipsească de Philip, care să țină niște ore de olărit și poate chiar să le împrumute cuptorul, ca să se coacă în el produsele entuziaștilor olăritului. Fludd le răspunse că Philip era ocupat până peste cap, iar el n-avea de gând să-și pericliteze cuptorul. Dar nu era în toane rele. Geraint cheltuiuse aproape o scurtă viață de om calculând cât de

mânios ar putea fi. Mușchii buzelor îi erau relaxați. Geraint își mută privirea de la tatăl său la Prosper Cain. Se gândi: Nu-l iubesc pe tata. Niciodată nu l-am iubit. Aș fi vrut să am un alt tată – pe cineva ca Prosper Cain, care ocrotește oamenii, un om ca Basil Wellwood, care înțelege că sunt isteț și ambițios. Benedict Fludd își iubea fetele în felul lui bizar. Dar abia dacă dădea semne că e conștient de existența fiului.

– Va fi aici și Imogen, zise Geraint. Imogen va da lecții de prelucrarea argintului. Cred că ar trebui să faci un efort și să vii la Londra, ca să vezi Nucșoara de Argint. Am vândut două din vasele tale cu Ianus. Merge bine.

Fludd fabricase vase cu două fețe, calmă și blândă pe o parte, stăpânită de furie, de tristețe sau durere pe cealaltă. Erau din ceramică roșcată, întunecată, decorată cu negru la păr și bărbii. Lui Geraint nu-i plăceau, dar cunoscătorilor se părea că da.

– Imogen nu mai vine deloc acasă. Ne-a abandonat.

– Va sta aici câteva săptămâni la vară, în tabără. Aș vrea să te decizi să vii și tu. Toată lumea dorește să te vadă și să-ți admire opera. Chiar ai putea lucra cu Imogen, să faceți unele obiecte...

Philip zise că nu-l deranja să învețe niște străini cum să dea formă lutului și să centreze vasele și așa mai departe. Dar era mare nevoie de un discurs al lui Benedict Fludd despre întreaga istorie a lucrului cu lutul, despre Palissy și majolică, porțelan și ceramică vitroasă.

– Mă mai gândesc. Dacă timpul e potrivit...

– Și lumea ar putea veni – nu zilnic, dar o dată sau de două ori – să vadă unde lucrezi, zise Geraint.

– Nu vreau oameni care să mă spioneze și să mă încurce.

– Imogen și Philip ar avea grijă să n-o facă.

La asta Fludd nu zise nici da, nici nu: mai mult decât puteai spera.

Vara se apropia. Geraint lucra cot la cot cu ceilalți organizatori, Patty Dace, Frank Mallett, Arthur Dobbin și Marian Oakeshott; aceasta din urmă observă că cineva ar trebui să conducă exerciții de gimnastică și că se simțea nevoia unor întâmplări dramatice. De exemplu, ore de actorie. Și planul ăsta luă amploare. Geraint fu delegat să discute cu August Steyning, care zise că un maestru păpușar găzduit acum de el putea fi convins să dea – împreună cu fiul lui – lecții despre păpuși și marionete. El, personal, se oferea să monteze un spectacol – dintotdeauna voise să regizeze o reprezentație mixtă, cu marionete și actori. În felul ăsta înaintau, zi după zi. Fabienii, teosofii, anglicanii și breslele meșteșugărești postară afișe și-i ajutară cu dalta și ciocanul, cu ceaiuri și prăjituri, la munca pe scenă și în ateliere, la educația fizică și la orele de înviorare. Inițiatorii proiectului fură oarecum dezamăgiți: nici urmă de intimitate, lipsa spontaneitatea, lipseau elementele păgâne, adorația soarelui. Dar Geraint le spuse, convingător, că ceea ce făceau nu era un *substitut* al pădurii sălbatice, era ceva ce exista paralel: o ocazie de a crea lucruri minunate și de a se bucura

de Natură, în același timp. Începu să planifice viața de zi cu zi a acestei lumi, deocamdată ideală. Vor lucra până ajungeau la apogeu, când Fludd își va ține discursul, se va juca piesa și seara se va aprinde cup-torul – alimentat de toată lumea cu lemne – și vor benchetui la miezul nopții.

Imogen fu de acord să participe la toate acestea, dar nu făcu nicio sugestie privind activitățile ori orga-nizarea. Florence Cain spuse că nu avea deloc talent pentru niciun meșteșug, dar va locui la un hotel și va veni din când în când să vadă ce se petrecea în tabără. Însă nu voia nici să se fâțâie pe acolo în pantofi de gimnastică și șort, nu, mulțumesc frumos. Geraint fu dezolat pentru moment – și-o imaginase jucând un rol nespecificat. Îi spuse că și Imogen va fi dezamăgită.

– Nu cred. Pe cuvânt că nu, zise Florence.

Cu câteva zile înainte de sosirea lumii în tabără, Prosper Cain se duse cu trăsură, într-o seară de vară, la Clerkenwell, ca s-o aducă pe Imogen Fludd cu ustensilele ei. Era o vară caniculară. Lumina înserării timpurii, deși plină de particule și de murdării plu-titoare, lucea aurie în văzduhul gri. Prosper stătea lângă Nucșoara de Argint și se uita înăuntru. Pomul strălucea, cu fructele lui nemuritoare. Rafturile radiau datorită obiectelor din metale prețioase și smalturilor subtile. Mărgele înșirate și podoabe emai-late atârnavă de pe ramurile de ceramică ale pomilor miniaturali de la ambele capete ale mesei lungi. Între

pomișori – o masă palidă de păr roșcat, umeri întinși într-o cămașă cenușie de quaker. Obosise așteptându-l – întârziase, străzile erau aglomerate – și admise, își spuse el, contemplând înduioșat abandonul din membrele ei, de regulă atât de energice. Proce-dase bine, se gândi – pentru ultima dată, după cum avea să se dovedească – luând-o în casa lui, să-i fie tovarășă lui Florence, fiica lui orfană de mamă.

Intră în magazin. Simpaticul clopoțel de alamă scoase un clinchet și Imogen tresări. Nu-și ridică însă capul. Prosper străbătu încăperea și o atinse pe umăr. Își ceru iertare pentru întârziere; avea nevoie de ajutor ca să-și strângă lucrurile?

Imogen își ridică fața spre el. Timp de o secundă, văzu chipul unei nebune, privindu-l lung, buhăit, plin de pete roșii. Ochii umezi, fața udă – chiar și gulerul cămășii ei era îmbibat. Inspiră adânc, săltându-se, și încercă să se scuze.

– Draga mea, zise Prosper.

Făcu doi pași înapoi, trase mai aproape unicul scaun aflat în prăvălie și se așeză lângă ea. Ce se întâmplase? Ce o supăraseră atât de rău?

– Nu pot, zise ea. Nu pot...

Izbucni în plâns. Prosper îi oferă batista lui împă-turită perfect.

– Ce nu poți? o întrebă.

– Nu pot să merg acolo. Nu pot să mă mai întorc acolo, suspină ea, după care urmă, mai deslușit: Nu mai pot să dorm în casa aceea. Nu pot, nu pot, nu pot.

Prosper Cain nu întrebă de ce nu putea. Se feri de răspuns, gândindu-se că era mai bine pentru ea să nu-l dea.

– Atunci, nu te duci, zise el. Facem alte aranjamente.

Imogen murmură câteva cuvinte disperate despre Geraint – și despre trădarea Pomonei – și despre murdărie, praful din covoare, jegul din bucătărie. Începu să dea din brațe, agitată, iar maiorul Cain îi prinse mâinile și i le ținu, ude și fierbinți, în ale sale.

– Fără îndoială că poți merge și tu, cu celelalte fete, în tabără? Sau să stai cu mine și cu Florence într-un hotel confortabil?

– Nu știți...

– Nu e nevoie să știi. Faci parte din familia noastră. Țin la tine. Am să-ți port de grijă.

– Nu e nevoie. Nu e, de fapt, nevoie...

– Evident că este nevoie, uită-te în ce hal ești. Poate ar trebui să anunțăm că ești bolnavă și că nu poți participa la școala de vară? Poate e bine să ne luăm o vacanță.

– Nu. Nu mai vorbiți prostii.

– Ai să fii în curând independentă. Știi că ești pricepută. Vei putea să-ți câștigi singură traiul și, sper, vei găsi un om pe care să-l iubești, vei avea căminul tău, unde vei fi în siguranță.

Această frază declanșă alte lacrimi, dar mai liniștite. Apoi Imogen spuse.

– Acum trebuie să plec. Dar nu la casa aceea. *Nu știu ce să fac.*

– Sper că-mi permiți să am eu grijă de tine, până când – repetă el sintagma folosită înainte – până când găsești un om pe care să-l iubești, căruia să-i pese de tine.

– Iubesc deja pe cineva, răspunse Imogen. Își ținea ochii închiși. Urmă un moment infinitezimal de tăcere, apoi ea se hotărî: Te iubesc pe dumneata. Tăcerea se prelungi. Așa că trebuie să plec.

Șezură nemișcați, unul lângă celălalt. Apoi Imogen întinse brațele și se aruncă de pe scaunul ei pe scaunul lui Prosper Cain, lipindu-și fața de a lui, trupul de al lui.

El închise mașinal brațele în jurul ei, ca să mențină echilibrul. De atâta vreme, de atât de multă vreme fără o femeie, deși mica lui casă părea plină de ele. O sărută pe păr. O ținea strâns în brațe, încercând să stea rigid ca o vergea, ceea ce se gândea că și este, în perfect dublu sens.

– E cu neputință, vorbi el, duios. Din toate motivele la care ne putem gândi. E cu neputință, în lumea noastră. Trebuie să uităm.

– Știu. De aia trebuie să plec. Dar totul conspiră să mă trimită înapoi în casa aia.

Descoperi că și el dorea, violent, ca ea să nu se întoarcă acasă la tatăl ei.

– Mă ocup eu de toate, zise. Șterge-ți ochii, aranjează-ți părul și hai acasă.

De fapt, nu știa ce să facă. Dar își spunea că va găsi el o soluție, ca întotdeauna.

În noaptea aceea somnul îi veni greu. Se examinează în oglindă. O mustață argintie elegant tunsă, o față cu riduri adânci, ochi fermi, sub cincizeci de ani, dar nu pentru multă vreme. O femeie tânără – tânără și drăgălașă – îi căzuse în brațe, declarându-i iubire. Își mângâie mustața și luă poziția de drepti. Probabil că fata avea dreptate, era mai bine să plece, dar cine să aibă grijă de ea, dacă nu el? El o făcuse fericită când fusese nefericită și răătăcită. Nu el era tatăl ei. Avea un tată, de care se temea. Îl iubea pe el – avea atâta bun-simț cât să recunoască – numai fiindcă tatăl ei adevărat îi inspira teamă. Situația putea fi descrisă drept încurcată, chiar încâlcită. La Armată, la muzeu, se pricepea să taie scurt nodurile și să descâlcească încurcăturile. Dar încurcăturile și încâlcelile acelea nu-l priveau direct. Se scrutase suficient; se pregăti să se întindă în patul lui cazon. Îndrăzneții înving, își spuse, somnoroși, fără a ști exact ce voia să zică. Nu-i putea cere părerea lui Florence despre această situație, așa cum i-o cerea în multe alte ocazii. Dracu' să-l ia pe animalul ăla plin de sine, Gerald Matthiesen!

Apă rece, își spuse. Apă rece și curată, toarn-o peste!

Avu unul dintre visele acelea teribile în care nimic nu se potrivește cu nimic. În el se văzu – așa cum i se întâmpla des – supraveghind mutarea mobilierului din muzeu, mobilă învelită în cearșafuri, înfășurată și legată de jur împrejur. O echipă numeroasă de muncitori negri ca niște rădaște deplasa un obiect, mai întâi într-o direcție, apoi în alta. Încercau să-l treacă

printr-o ușă într-o Criptă, dar era prea voluminos, nu trecea. „O să-l zgâriați“, zise Prosper în vis. „Dobitoci neatenți ce sunteți, încercați invers!“

Pe urmă se văzu iar în mijlocul lucrătorilor, toți băieți tineri, care se chinuiau acum să miște piesa de mobilier într-un unghi ascuțit, pe o scară pe care nu intra. O aduceau jos, era suspendată deasupra balustradei înguste. El zise: „Nu vedeți că nu merge?“ „Atunci trebe dusă sus, nu?“ spuse unul dintre bărbați sau băieți, cu glasul caporalului pătrășos căruia Prosper Cain îi salvase viața, când flăcăul făcuse o greșală prostească privind un mecanism de detonare. Îl apucase de încheietura mâinii, băiatul voise să-i tragă un pumn, dar se răzgândise. În vis, lui Prosper Cain îi făcu plăcere să-l revadă pe Simms. Zise: „Folosește-ți capul, Simms. Nu poate fi tras sus, e mult prea mare.“

„Ne-ați spus, sir, că trebe să margă sus“, răspunse Simms și împinse puternic, ceea ce rupse legăturile învelitorii, lăsând cearșaful să planeze moale peste balustradă.

Obiectul era un imens, splendid sculptat pat de abanos, numai bun pentru un sultan. „Și tot haremul său“, intercală mintea lui Prosper, când oamenii-rădașcă bubuiră cu monstruoșitatea aceea în ceea ce văzu că era propriul său perete, *toile de jouy* și așa mai departe. Scara începu să se dezintegreze sub povară.

„O să dărâmați casa“, îi spuse Prosper lui Simms și – din fericire, poate – se trezi.

Prezența Sternilor, tată și fiu, la Nutcracker Cottage ar fi trebuit s-o nelinișească – și într-un sens o neliniști – pe Olive Wellwood. Avea senzația, când se gândea la asta – dar se silea să n-o facă des – că fiecare obiect nevăzut din gospodăria ei își schimbase poziția invizibilă. Întotdeauna existaseră lucruri în spațele draperiilor groase, catifelate, invizibile, sau închise în cutii grele, încuiate, invizibile. Ea însăși atârname draperiile, ținea cheile cutiilor, lua măsuri ca lucrurile cunoscute să fie despărțite de cele necunoscute, în special în mințile copiilor. Iar acum știa că pisici gri, invizibile, se târâseră afară din pungile lor și dansau și pufneau pe la colțuri de scară; că draperiile fuseseră ridicate, scuturate și ochi curioși se uitaseră în spațele lor, că încăperile ei erau pline de praf vizibil și invizibil și de mirosuri stranii. Era încântată de toate metaforele astea și începu să construiască o poveste în care locuitorii cuminți și inocenți ai unei case deveneau conștienți că o altă casă, întunecată, invizibilă,

periculoasă, se ridica pe aceeași bucată de pământ, întrepătrunsă cu a lor. Ca și cum gândurile, deși trebuiau să rămână în cap, ar fi căpătat o viață independentă, devenind obiecte solide, negociabile. Știa bine că Dorothy se dusese la München ca să-l întâlnească pe Anselm Stern. Știa că Humphry știa asta și presupunea – dar nu i se spusese – că de la el aflate Dorothy totul. Așteptă ca Humphry ori Dorothy – sau Violet, căreia poate că Humphry i se confesase – să-i spună și ei, dar nimeni n-o făcu. Dorothy continuă să se poarte normal – numai că lucrurile nu mai erau, nu mai puteau fi, normale. Devenise, își spunea mama ei, pisăloagă și dezagreabilă cu pregătirea asta medicală a ei, despre care vorbea întruna, mult, pe un ton acuzator, sau cel puțin așa îl percepea Olive. Humphry o redusese la tăcere pe fiica lor.

Nu credea că Tom știa mai multe decât ea. Naiv, se împrietenise la cataramă cu nerecunoscuții frați germani. Era adevărat că se simțea ușor stânjenit, dar numai din cauză că intuia convingerea celor din jur că și el ar fi trebuit să facă ceva, să devină cineva.

Îi veni în minte o metaforă pentru ea însăși, echivalentul metaforei inventate pentru Dorothy. Pe Dorothy o vedea ca pe o construcție fără uși și ferestre, peste care dădea un suflet rătăcit în pădurea deasă, tânjind după adăpost. Căutătorul o înconjura mereu și mereu, dar zidurile de cărămidă oarbe nu emiteau nici lumină, nici sunet și nu se vedea nicio intrare.

Uneori muta turnul de cărămidă într-un loc îndepărtat din câmpie. Înconjurat – mintea îi lucra febril – de scheletele uscate ale celor ce văzuseră în el un refugiu și muriseră de sete și de foame.

În fața lui, pe câmpie, se înălța o construcție de porțelan dur, care avusese cândva forma unui garderob încăpător, dar era acum doar o carapace adăpostind – sau doar pe jumătate – ființa vie care, poate, excretase cochilia aceea cu culori în degradé, șanțulețe și gofraje, ca un melc-de-mare sau un monstruos crab-călugăr.

Erau lucruri – multe – pe care nu dorea să le cunoască, se îngrozea la gândul că le-ar putea afla.

Porțelanul era ușor, mai ușor decât aerul. Vântul îl purta peste nisipurile mișcătoare. Pe porțelan erau pictați ochi, dar ochi care nu vedeau, așa cum nu vede coada păunului sau aripa fluturelui de noapte.

Dacă nu s-ar mai roti, obiectul s-ar scufunda.

O altă parte a problemei era Anselm Stern. Când venise în Anglia prima dată, îl tratase cu grație, ca pe o cunoștință, iar el se lăsase ghidat. Într-un anume sens, nici acum nu era mai mult decât o cunoștință. Se întâlniseră mascați, pe un fond muzical, într-o lume ireală unde totul era permis și care părea mai reală decât realitatea; aceasta i se întâmplase mereu și mereu lui Olive, la Todefright, la München sau aproape oriunde, cu excepția minelor de cărbuni din Yorkshire. Dar acum își compusese și el o epidermă lăcuită, ca

fețele marionetelor sale, cu expresia unică și fixă, nuanțată doar de lumini și de umbre. Îl văzuse cum o privea pe Dorothy. Repede, repede, gândește-te la o poveste despre doi părinți și un copil pe care n-au știut niciodată că-l au – răpit de o vrăjitoare –, s-ar recunoaște reciproc dacă nu le-ar spune nimeni sau s-ar întâlni nepăsători pe stradă? Povestea era bună, dar câtă nefericire îi producea vederea celor doi zâmbindu-și tainic! Se gândi la povestea unui păpușar, pentru care toate ființele omenești erau manipulate cu sfori și dirijate cu bagheta. Și asta era o poveste bună, dar motivația ei era nedreaptă. Blestemații de soți erau *fericiți*. Nu intenționau să împartă cu nimeni fericirea.

Era într-un fel ușurată și într-un fel îndurerată să știe că actorii principali intenționau să mențină neschimbată starea de lucruri.

Fu surprinsă, așadar, când August Steyning o rugă să colaboreze la un fel de tablou vibrant sau piesă la care lucra în tabăra Arts and Craft. Îi venise ideea să monteze o piesă cu atmosferă magică, atât cu actori vii, cât și cu păpuși; mai mult, păpușile să fie de două feluri: unele de mărime umană, pe care să le manipuleze un om negru, altele marionete mici, lucioase, cu o scenă numai a lor. Se gândea la una dintre poveștile lui Olive. Ceva ca *Desișul*, băiatul uman pătrunzând în țara oamenilor mici, reprezentați de marionete.

Doamna Wellwood ședea și examina ceașca de ceai; privi spre Anslem Stern, să vadă ce gândea, dar el se uita afară pe fereastră, cu fața imobilă, inscrutabilă, parcă sculptată. Îl simpatiza pe August Steyning.

Se simțea în largul ei cu el – el îi aprecia scrisul, cu el nu era niciun fel de încurcătură sau zăpăceală omenească.

– Domnule Stern? întrebă cu vocea foarte, foarte scăzută.

– Cred că ideea lui August este foarte, foarte bună. Poate născocim o artă nouă. Arta a două lumi.

– Mă bucur că mă includeți și pe mine, zise ea sincer, dar cuvintele sunară fals, fiindcă se afla în două lumi.

August Steyning, cu politețe englezească, îi turnă ceai.

Avantajul când pui în scenă o piesă – sau un spectacol – la o tabără de vară este că ai la dispoziție o distribuție numeroasă și, gratuit, echipe mari de garderobiere și muncitori la decoruri. Ba chiar, îi spuse Steyning lui Olive, te plătesc ei pe tine. Se așeză cu Anselm Stern și cu Wolfgang la masa de sufragerie din Nutcracker Cottage și elaborară un plan. Intenția inițială a lui Steyning fusese să folosească povestea copilului furat – sau poate pe cea a dădacei răpite – care este transpus de spirite în Dealul Spiridușilor și trebuie salvat. Asta, explică el, ar însemna că poți vedea în miezul Dealului, dacă scena marionetelor ar putea fi o lume închisă, izolată prin draperii, în centrul teatrului oamenilor. Anselm Stern zise că ar folosi una dintre versiunile basmului cu Cenușăreasa – *Piele de Pisică*, *Allerleirauh* – în care prințesa, fugind de tatăl ei, găsește un prinț, însă acesta este răpit de o cotoroanță, care-l duce la capătul pământului și-l

cufundă în somnul magic al uitării. Se simțise întotdeauna fascinat de basmele cu eroine întreprinzătoare care bat lumea în lung și în lat în căutarea prinților, cerând călăuzire de la soare, lună, stele, vânturi. Wolfgang zise că-l interesa să facă măști și păpuși de mărime naturală. Se gândise să meștească un public complet de păpuși mari și sperietori, care să stea în staluri la începutul spectacolului, absolut nemișcate, și apoi, brusc, amenințător, să participe la acțiune. Poate la asediul fortăreței. Poate s-o evoce pe fata care-și schimbă blana.

– Știi ce idee mi-a venit? întrebă Olive. Căutarea unei case reale într-un univers magic. Căutarea unei case magice într-o lume reală. Două lumi, una în cealaltă.

– *Vrăjitorul din Oz*, observă Steyning.

– Humphry susține că povestea aia e o alegorie despre Bimetalism și Standardul de Aur, cu drumul din lingouri de aur și papucii de argint.

– Are un vrăjitor mititel într-o mașinărie gigantică, zise Stern. Merge de minune la marionete sau la alte păpuși.

– Fortăreața e ca Turnul Negru din *Sir Roland la Turnul Negru venit-a*¹, zise Olive. Un bloc neluminat.

– Se pot face o grămadă de chestii cu iluminatul, observă Steyning. Chiar și într-o șură, dacă n-o incendiezi.

– Fragmentele astea de poveste sunt ca un caleidoscop, spuse Stern. Reformate la infinit, ordonate mereu altfel.

¹ Poem de Robert Browning (n. tr.).

A fost o piesă bizară. A crescut ca o legumă din semințele de poveste și metaforele existente în mintea lui Olive. Primele zile de tabără fură ocupate cu construcția și reconstrucția. Marian Oakeshott veni și preluă comanda unei oștiri de costumieri, care aduseră haine vechi și vălătuci noi de țesături și croiră, cusură și decorară. Wolfgang avea un atelier pentru păpuși în mărime naturală și confecționarea de măști și-l implică în muncă și pe Tom, care dădu dovadă de multă fantezie. Atelierul fusese improvizat într-o șură veche, în care se mai vedeau ici-colo baloturi de paie, iar Tom începu să facă un om de paie. Creatura respectivă se dovedi a nu fi atât de bună precum cea din *Vrăjitorul din Oz*, ci puhavă, cu o privire goală și amenințătoare. În loc de cap avea o capsulă mare, cu ochi negri, adânci ca niște tunele, și o gură cusută cu sfoară, în zigzag. Capul se bălăbănea și se rotea în vârful unui sac cât un trup de om, cu picioare umflate, articulate și brațe nefolositoare, niște bieți snopi ieșind din umeri. Wolfgang spuse că îți inspira groază și că va fi unul dintre vrăjmașii întâlniți în cale. Eu îi voi da viață, promise Tom. Poate să și ardă. Ar trebui să ardă, zise Steyning, admirând creația, dar nu putem risca, nu într-un hambar plin de păpuși și de copii.

– *Blasebalg*, spuse Anselm Stern. Nu știu pe englezește.

– Foale, traduse Steyning. Păi, sigur! Paie în vânt! O mică trombă, pustiind totul în cale.

– Iar eu voi fi Omul-Lup, propuse Wolfgang. Cineva a adus o blană și o vulpe cu labe cu tot și

mă gândeam să le folosesc la Allerleirauh, dar am să-mi fac o Bestie de sârmă cu limbă roșie, fierbinte și, cum se spune, *zuckender Schwantz*, și unghii mari, ascuțite.

– Coadă retezată. Gheare, explică Steyning.

– *Ja*, gheare. Va fi străpunsă cu sabia.

– Eroina noastră nu are sabie. E fetiță, nu femeie.

– De ce?

– Fiindcă rolul i-a fost promis surioarei Hedda, iar sora mea Dorothy nici nu vrea să audă de el.

– Fier rece, zise Steyning. Cei ce se ridică împotriva Oamenilor Buni, adică a Fariseilor, trebuie să fie înarmați cu fier rece. Să ia un cuțit de bucătărie.

– Nu mi-ar plăcea să stau în fața Heddei, dacă are un cuțit în mână, spuse Tom.

Olive propusese ca ultimul potrivnic să fie un om de metal, un om mecanic. O armură, sugeră Steyning. Tom își aminti de călărețul negru ca noaptea din *Gareth and Lynette*. Declamă, îngânat de Olive:

Înalt pe armăsarul negru ca noaptea, cu brațele negre,
Coșul pieptului alb și coastele uscate-ale Morții
Încoronat, cu răsul descărnat...

Lui Wolfgang îi suna bine. Un coif care era un craniu, un schelet care era o carapace. A, zise Tom, dar este o schemă. Înăuntru se găsește un băiețaș ca o floricică. Cu obrazul proaspăt și luminos. Nimic malefic. Un rol pentru Robin, zise Olive. Florian poate fi copilul furat. Leon să imprime mișcare reprezentării

Morții, zise Wolfgang. Nu e bun la confecționat păpuși, dar știe să le anime.

Lui Geraint îi plăcea să facă planuri, îi plăcea să găsească persoana potrivită pentru fiecare trebușoară, era, în ipostaza de funcționar din City, la fel de priceput la consilieri și compromisuri pe cât de inept și posac fusese ca băiețel la joacă. Cunoscuse un intendent militar de la Lydd într-un pub de lângă Old Romney și aranjă să împrumute niște corturi și ustensile de bucătărie, uimind astfel pe toată lumea. Întocmi un desfășurator, un orar. După micul dejun, gimnastică și pași de dans. Mers pe jos la biserici. Ore de broderie, argintărie, ceramică, decoruri de teatru, actorie. O prelegere la sfârșitul fiecărei după-amiezi, înainte de cină.

Benedict Fludd urma să o țină pe prima – cei care doreau să devină olari puteau învăța de la el principiile de bază. Va vorbi în șura Tithe, iar Philip va sta la roată pe platforma alăturată, demonstrând cum se clădește lutul, se subțiază și se modelează, se trage în sus și se centrează, precum și viteza cu care trebuie învărtită roata. Se vor întoarce mai târziu, pentru demonstrația de pictat și smălțuit. Înainte de închiderea taberei, vor examina vasele fabricate, vor hotărî care merită să fie arse și le vor coace în cuptorul mare în formă de sticlă, pentru care se adunau lemne. Într-un stadiu ulterior al planificării, după o discuție cu Wolfgang Stern, Geraint avu nebuneasca idee de a demonta turnul spiritelor – care semăna bizar cu cuptorul în formă de sticlă sau cu uscătoria de hamei – să-l care și să-l pună pe foc.

Wolfgang zise că publicul fabricat – un amestec de spectatori rigide sau pleoștite și de păpuși împăiate, reprezentând femei zâmbărețe cu obraji pictați în roz sau bărbați în blazere și barcagii – se putea ridica în picioare și să dărâme turnul, după care să iasă din peisaj. Cea mai tare dramă, zise Wolfgang, ar fi să băgăm *puppen* în cuptor, pe ușă. Dar nu știu dacă pot suporta să distrug atâta muncă migăloasă.

Ardeți ratații, gândi Geraint. Întotdeauna există câțiva.

Prosper Cain, Florence și Imogen se aflau la Mermaid Inn, la Rye. Geraint veni cu trăsura să-i ducă la prelegerea lui Benedict Fludd. Geraint presupunea, ca și ceilalți din familie, că după conferință Imogen se va întoarce cu ei la Purchase House. Dar la micul dejun Imogen spusese cu vocea îngroșată, ezitantă:

- Sper că ai înțeles că nu mă întorc acasă.
- Înțelegem. Florence are nevoie de tine. Le explic eu.

Când Imogen plecă să-și ia pălăria, Florence spuse:

- Te-aș ruga să nu mai zici că am nevoie de Imogen. Nu e adevărat. Poate ea are nevoie de mine.

– Nu vrea să se întoarcă acasă.

– Știu. Îi accepti toate capriciile. Când a venit, nu s-a pus problema că va rămâne la noi pentru totdeauna.

– O, Florence. Cain își privi, neajutorat, fiica rigidă și riguroasă. N-o să rămână permanent la noi. Va găsi cum să-și câștige traiul și să aibă un cămin al ei.

– Sunt sigură că mama ei vrea s-o vadă, zise Florence, care nu era deloc sigură de nimic. Continuă, pățimaș: Cât mi-aș dori să ne putem întoarce în Italia, la Florența! Nu mai vreau să-mi petrec verile în prăfuitul Dungeness, unde nu e nimic de făcut.

Propser Cain tocmai voia să-și ia pe după umeri fiica născută la Florența, când Imogen se întoarse cu pălăria, care era foarte drăguță, cu boruri uriașe, acoperită cu flori flocoase, artistic de artificiale.

Familia Cain ajunse la șura Tithe după ce se adunase aproape tot publicul venit la conferință. Într-un capăt fusese montată o platformă, pe care se ridica un pupitru, iar alături de acesta erau o roată a olarului și o masă cu o puzderie de boluri, borcane și modele, unele perfecte și cu un design complex, lucios, altele mate și palide, cu smalțul nears, unul sau două având forme descentrate și parțial topite din pricina greșelilor de ardere.

Benedict Fludd și Philip urcară împreună pe podium, însoțiți de aplauze anemice. Philip era îmbrăcat curat, în straie de ucenic: o salopetă de pânză și ciuful de păr netezit. Fludd purta un soi de halat amplu, bleumarin cu fir de aur, plin de pete de lut, inclusiv amprenta spectrală a unei palme. Bogata lui barbă victoriană conținea și ea resturi de argilă. Purta ochelari mici și rotunzi, având aerul unui savant excentric. Stătea nemișcat, holbându-se la audiență, verificând, după care începu să vorbească. Familia

și prietenii sedeau într-un rând: Seraphita în haine lungi, brodate, Pomona în muselină nevinovată, Elsie cu o pălărioară de pai de un negru strălucitor, pedanta Florence în in cafeniu, Prosper Cain într-un costum de vară și Imogen sub pălăria cu flori. Le făcu un semn cu capul și începu să vorbească:

– Olarii, ca și groparii, sunt marcați de lut. Lucrăm cu materia rece a pământului, o rafinăm frământând-o și amestecând-o, o formăm cu degetele noastre și cu mișcările picioarelor noastre, apoi o încredințăm hazardului, în cuptoare. Luăm tiparul din care suntem făcuți noi și-l modelăm în formele văzute de mintea noastră în capetele noastre – neuitând nicio clipă că pământul e pământ și va accepta doar acele forme care sunt organice pentru natura sa. Sper să demonstrez că asemenea forme sunt infinit mai numeroase decât ne imaginăm – dar nu infinite, pentru că nici pământul nu e infinit. Suntem chimiști – trebuie să cunoaștem metalele și minereurile, temperaturile și agenții de coeziune, greutatea și măsurile. Suntem artiști – trebuie să fim, simultan, exacti și rococo, când ținem în mână un penel sau o daltă. Suntem precum alchimistii de odinioară: folosim focul și fumul, oala de topit, aur, argint, chiar sânge și os, ca să ne fabricăm vasele, simulacrele noastre, fanteziile și containerele necesare pentru folosința zilnică, pentru mâncare și băutură – care pot fi frumoase, oricât de simple, grațioase, oricât de neîmpodobite...

Continuă să vorbească. Toată lumea îl asculta. Îi ceru asistentului să demonstreze tainele meșteșugului,

iar Philip, tăcut, îndemânatic, luând calupuri de lut din băile și containerele aliniat lângă el, făcu niște cuburi neaerisite sau spirale ascendente sau, spre sfârșit, un bol care se rotea, clătinându-se între degetele lui puternice împotriva forței gravitaționale.

Aplauze furtunoase. Se serviră ceai și sendvișuri și Fludd se îndreptă anevoie spre grupul rudelor și prietenilor. Prosper Cain îi spuse că discursul fusese teluric și arzător. Fludd acceptă complimentul. Păși încet, oblic, până la Imogen, care discuta cu Elsie total absorbită.

– Ai venit, zise. Te-ai întors la noi. Suntem colegi de muncă, membri ai aceleiași bresle, draga mea.

O luă pe după cap. Imogen înlemni. Când îi dădu drumul, își netezi rochia, ca și cum ar fi mânjit-o cu resturi de lut.

– Ai vorbit splendid, spuse ea. Ca întotdeauna.

Fludd roșea și zâmbea. Oamenii din public îl asaltau, lăudându-l. Pe platformă, Philip împacheta exponatele în lădițe. Geraint sări să-l ajute.

– A mers perfect, zise el.

Philip se încruntă:

– S-a înfierbântat. Când e atât de plin de sine, urmează întotdeauna reacția contrară, știi. Sunt îngrijorat. Mizează atât de mult pe...

– Pe?

– Pe întoarcerea ei. Dar nu va mai sta mult timp. Și atunci...

După ce toată lumea plecase, familia Fludd rămase singură. Benedict îi spuse lui Imogen:

- Acum, vino. Totul e pregătit. S-a ocupat Elsie.
- Eu rămân... cu Florence, șopti Imogen.
- Adu-o și pe Florence. Vino.
- Mă întorc la Rye.

Tatăl ei o apucă de încheietura mâinii. O strânse tare și o răsuci.

- Ba vii acasă. Sunt aici fiindcă te-ai învoit să te întorci acasă.

O privi lung, cu fulgere în ochi.

Florence făcu doi sau trei pași înapoi, desprinzându-se de grup.

Imogen spuse cu voce scăzută:

- Știi că nu pot.
- Benedict, o doare, interveni Prosper. Dă-i drumul. Las-o să vină la Mermaid și discutăm.

Benedict se întoarse spre Prosper Cain.

- Tu ești de vină pentru tot ce s-a întâmplat. Ai sedus-o. O ții departe de mine.

- Fii atent cum vorbești, zise Prosper. Fii foarte atent.

Benedict îl lovi. Nu cu pumnul, cu plinul palmei, foarte tare, pe obraz, lăsând urme de degete ce arătau ca niște jupuituri și lut pe vârfurile mustății.

Maiorul se feri de a doua lovitură.

Pe Imogen o apucă tremuratul.

Prosper îi vorbi foarte oficial Seraphitei:

- Dumneavoastră, doamnă, înțelegeți că e o femeie adultă și are dreptul să aleagă unde să doarmă. O duc cu mine înapoi la han, până ne calmăm cu toții.

- Philip... șopti Seraphita. Adu-l pe Philip...

Prosper Cain le ceru doamnelor să plece. Trebuia s-o sprijine pe Imogen. Florence venea după ei, tăcând ușor cu tocurile. Geraint, supărat că ziua lui bine plănuită se sfârșise cu un dezastru, dar cu o neliniște pe care nu dorea s-o mărturisească într-un colț umbrit al sufletului, se duse la Philip și-l ajută să-l urce pe Benedict, care parcă se îneca, în cabrioletă.

Grupul Cain avea un salonaș separat pentru micul dejun. A doua zi dimineață, Imogen nu-și făcu apariția. Florence și tatăl ei mâncară tăcuți. O singură dată el spuse:

– Poate mergem în Italia la vară.

– Lasă Italia, zise, pe un ton de reproș, Florence, mestecând pâine prăjită. Acum ce-ai să faci?

– Să fac?

– Cu Imogen Fludd.

Prosper Cain nu se grăbi să răspundă. Florence observă:

– Sunt cu toții oameni *imposibili*. Cu toții.

– Poate că vrei să faci o plimbare cu trăsura în dimineața asta.

Florence zise că avea să se plimbe pe jos cu Griselda Wellwood, care se afla și ea la Rye. Ea îi spusese că tatăl ei era așteptat în tabără. Ieși din cameră.

După o vreme, Imogen apărură în pragul ușii, îmbrăcată de călătorie, cu o valijoară în mână. Prosper o rugă să stea jos, să bea puțin ceai și să mănânce

măcar niște pâine prăjită. Ea se așează, destul de greoaie. El îi turnă ceai. Între ei se așternu liniștea.

– Unde te duci? întrebă Prosper Cain.

– Mi-am zis că la Geraint. El trebuie să mă ajute. Este fratele meu, persoana potrivită.

– E un tânăr cu cașul la gură, are un program de lucru lung și o slujbă dificilă și locuiește la o pensiune. E mult mai bine să stai aici și să ne gândim împreună, cu responsabilitate, ce e de făcut.

Imogen sorbi din ceai. Încordarea de pe fața ei de obicei placidă o făcea, își spuse Prosper, aprigă și frumoasă.

– Există lucruri pe care nu le știi, zise ea.

– E plină lumea de lucruri pe care nu le știu și nu le voi cunoaște. Știu ceea ce trebuie să știu când sunt în campanie și ceea ce trebuie să știu ca să conduc un departament al unui muzeu și să cumpăr aur și argint. Nu știu ce ar trebui să știu despre tinerele domnișoare. În privința tinereleor domnișoare nu sunt bine informat. Dar mă pricep de minune să nu caut să aflu ceea ce nu mă privește. Adesea e mai bine să ignori lucrurile dureroase. Cunosc câțiva oameni care au fost destul de slabi ca să mărturisească una sau alta, ori să se plângă de una și de alta, iar acum regretă amarnic. Aruncă o privire la valijoara ei. În copilărie, continuă el, îmi făceam geamantanul și concepeam planuri de a fugi de acasă. De cele mai multe ori mă mulțumeam cu împachetatul. Uneori chiar plecam și trebuia să fiu adus înapoi. Odată am lipsit o noapte întreagă și am încasat

o bătaie cruntă la întoarcere, ca după aceea să fiu mângâiat și sărutat.

– Eu nu mai sunt copil și-mi dau seama că trebuie să plec.

– Sper să-mi dai voie să am grijă de tine.

– Nu poți. Văd asta acum. Din toate motivele.

– Draga mea, zise Prosper Cain foarte solemn, cu spinarea rigidă, n-am uitat și nu pot uita ce mi-ai spus la Clerkenwell.

– N-am vrut să...

– Nu? M-ai făcut să văd ceea ce simt eu însumi. Cât despre mine, nu-mi imaginez fericire mai mare decât să te fac soția mea. Să-mi dai dreptul să am grijă de tine. Sunt mult mai în vârstă, o știi. O știi și tu. Dar undeva, într-un ungher atemporal, sunt convins, ne vedem unul pe celălalt ca egali, față în față. Nu vreau să te las să pleci. Poate că ar trebui, dar nu pot. Și n-am s-o fac.

O privi aproape furios.

Și ea îl privi. Ochiul ei mari nu clipeau.

– Te iubesc, zise. Zău că te iubesc. Poate că numai asta contează.

El se gândi la supărarea lui Florence și la furia lui Benedict Fludd și știa că nu numai asta conta. Era tactician, va găsi o strategie.

– Vino încoace ..., o rugă.

Ea se ridică și înaintă. O luă în brațe și o sărută pe frunte și pe gât și apoi, duios, pe buze și, mai puțin blând, pe gura întreagă; știa atunci că ea îl iubea cu adevărat. Zise:

- Nu-i spunem lui Florence, până nu stabilim ce facem în continuare. Nici lui Julian, firește. Nu cred că ne va fi ușor, dar o să ne descurcăm noi. Ceea ce voi face cât de repede, cu voia ta, este să mă duc la Purchase House - nu, iubirea mea, nu te iau și pe tine - și să-i cer tatălui tău, foarte protocolar, mâna ta. Te simți în stare să mergi la școala de metale din tabără? Te iau cu trăsura și te las acolo în drum.

La Purchase House, Elsie îl pofti înăuntru. Arătă cu degetul de-a curmezișul curții, către studioul din lăptărie. Deschise gura ca pentru a transmite informații, dar o închise la loc.

- E acolo, înăuntru. L-am văzut întrând, zise ea.

- Mulțumesc, îi răspunse Cain și porni peste curte. Fludd stătea în picioare la masa înaltă, modelând un urcior cu două fețe. Inciza linii și mai mohorâte pe chipul încruntat. Celălalt chip era deocamdată un oval șters.

- Cine e?

- Eu sunt, bătrân prieten.

- A, dumneata.

Fludd, stingherit, se întoarse într-o parte. Cain calculă mental vârstele lor. Fludd trebuia să fie mai bătrân cu ceva mai puțin de zece ani. El nu împlinise încă cincizeci; deci meșterul, își spuse, nu făcuse șaizeci, deși arăta mai bătrân, greoi și grizonant.

- Am venit într-o problemă serioasă.

- Ne-ai făcut destul rău.

– Nu cred că am făcut rău. A fost – nu contest – neașteptat cum s-a terminat. Am venit să-ți cer fata de soție. Ea e de acord să se mărite cu mine.

– Soție...

– Sunt mai vârstnic, dar e gata să treacă peste asta. Mi-a zis să-ți cer binecuvântarea.

– Nu ți-o dau.

– Nu te grăbi. Gândește-te. Ea mă iubește. Eu o iubesc, Benedict. Cred că, într-un mod curios, avem o șansă să fim fericiți. Ne simțim bine împreună. Eu pot să-i asigur tot confortul și să-i încurajez talentul moștenit de la tine.

– Ce i-ai făcut?

– Nimic. A fost ca o fiică pentru mine, împreună cu fiica mea. Abia de curând lucrurile s-au schimbat... au evoluat, am putea spune...

– Încetează să mai scoți zgomote rezonabile, pentru Dumnezeu. Nu se poate. E ultimul meu cuvânt.

– Ea e matură, nu avem nevoie de consimțământul tău. Dar, te conjur, gândește-te un moment și la ea – pentru ea e o șansă de fericire – m-am asigurat că...

– Era fericită aici acasă.

– Cred că nu era, Benedict. Dar asta e un nou început.

– Hau! făcu, pe neșteptate Benedict. Hau, hau, hau!

După o clipă, Prosper înțelese că imposibila creatură din fața lui îl cita pe regele Lear, când intra pe scenă cu fiica moartă în brațe.

Conferințele cu adevărat importante erau programate în weekenduri, ca lumea să poată veni din afara orașului, chiar de la Londra. În primul sfârșit de săptămână, sâmbătă seară, târziu, Humphry Wellwood vorbea despre Ființe Omeneste și Statistici: Schimbarea Condiției Săracilor. Duminica, oratorul fu Herbert Methley. Subiectul său a fost Izgonirea din Rai: Rușinarea Rușinii. Domnișoara Dace îl întrebase dacă era absolut sigur că acesta era titlul dorit, iar el răspunsese sec: „Da.“

Prosper Cain și Imogen Fludd se complăceau într-o exuberanță tensionată. Zâmbeau prea mult, Florence îi urmărea, iar ei o vedeau spionându-i. Își atingeau, ca din întâmplare, mâinile pe praguri, iar când erau siguri că sunt singuri, Imogen se repezea în brațele lui. El nu se așteptase ca afecțiunea sa intensă, absolut părintească, și grija pe care i-o purta fetei să devină pasiune carnală oarbă, dar exact asta se întâmplase și se simțea renăscut și revigorat. Cât despre Imogen,

ușoara gârbovire pe care o avusese, vocea scăzută și politicoasă, mișcările domoale, asemănătoare cu ale mamei ei, se transformaseră în agerime și perspica-citate. Prosper știa că ar trebui să i se spovedească lui Florence și se surprinse încântat de taina sa.

Lucrurile se complicară prin sosirea lui Julian și a lui Gerald, care, drumețind în vacanță, hotărâseră să treacă pe la Lydd și să asculte prelegerea lui Humphry. Gerald se chinuia să opteze între a deveni un filozof al moralei sau a intra în politică, dacă găsea un partid la înălțimea așteptărilor sale. Julian clocea ideea despre poezia și pictura pastorală. Dorea să scrie despre viziunile strălucitoare, transparente, ale lui Samuel Palmer și despre gravurile lui Calvert. Gerald scria despre Iubire, Prietenie și Bine, când nu discuta până noaptea târziu, nu înota în râul Cam și nu se plimba cu bicicleta prin mlaștini sau nu hoinărea prin munții Alpi. Își spunea că opiniile socialist-fabiene ale lui Humphry privind natura umană trebuiau să fie interesante. Tinerii ajunseră la Mermaid la timp pentru dejun și fură conduși în camera de zi a familiei, unde o găsiră pe Florence scriind.

– Ați fi putut să vă anunțați sosirea, îi salută ea, sorbind frumusețea lui Gerald de sub pălăria lui moale de pânză.

– Nu a fost ceva premeditat. Când am văzut afișul conferinței, ne-am gândit să trecem pe la voi să luăm masa, iar apoi să mergem s-o auzim. Unde-i papa?

– Fasonează argint.

– Vine acasă la prânz?

– N-a spus.

Julian o privi pe Florence, care se uită la Gerald.

– În regulă, atunci mâncăm cu tine și te mai înveselim, zise el. Văzuse că ea avea nevoie de înviorare. Continuă: Dar tu nu-l ajuți la argintărie?

– Nu mă pricep. Nici nu vreau.

Gerald străbătuse încăperea până la geam și se uita afară. Julian întrebă:

– Ce se întâmplă? întrebă Julian.

– O să afli curând, zise, echivoc, Florence.

La conferință, s-au văzut înconjurați de prieteni vechi. Julian ședea la capătul rândului, Florence lângă el, Gerald de cealaltă parte a tinerei. Dincolo de Gerald era Geraint, iar lângă el femeia tânără de la Purchase House, Elsie Warren, îmbrăcată elegant și cu o înfățișare severă. Lângă Elsie ședea Charles/Karl Wellwood, care se gândea ce să facă după terminarea studiilor la Cambridge, dacă să se ducă la London School of Economics ori în Germania, ca să fie anarhist, socialist sau muncitor de un fel sau altul. Dorothy și Griselda lipseau. Ele se duseseră în șura cu fân, unde se construiau marionete și păpuși în mărime naturală. Griselda voia să vorbească germana. Dorothy îl urmărea din ochi pe Anselm Stern, care cosea un costum mititel pe un trup subțire și mătăsos. Wolfgang și Tom fabricaseră un pluton de sperietori, bărbați și femei, nemișcate ca moartea, împodobite cu fân și flori, întinzând brațe rigide, alcătuite din umerase și săpăligi.

Humphry urcă pe scenă aproape în salturi, cu părul și barba roșcate lucind stins. Consoarta lui ședea în primul rând, arătând ca o regină, iar Marian Oakeshott, mai în spate, părea îngândurată.

Humphry vorbi despre paradoxul datelor statistice versus destinele individuale. Creștinismul, zise el, care ne-a modelat gândirea, insistă că fiecare suflet omenesc este unic și valoros în ochii Domnului. Iisus Hristos i-a sfătuit pe bogătași să-și vândă averile și să le împartă săracilor. El a mai spus că săracii sunt întotdeauna cu noi. A spus că acolo unde se afla vreun prizonier, vreun bolnav sau vreun calic, acolo se afla și El, printre ei. Își îndemna discipolii la milostenie.

Se făcuse mult, multe lucruri bune, de către cei care se duseseră la flămânzi și părăsiți și întocmiseră rapoarte despre încăperi supraaglomerate din clădiri insalubre, despre morți și muribunzi îngrămădiți laolaltă, despre flagelul atelierelor unde te spetești trudind pe nimic și al muncii la negru. Citi o descriere a îngrozitoare și rapidei coborâri în sărăcie și a morții unui muncitor destoinic, rănit la șira spinării.

Zise că, în comparație cu martorii individuali și cu sentimentele personale, compilarea datelor statistice părea seacă. Dar ele îți îmboldeau nu doar imaginația, ci și rațiunea și voința de acțiune. Statistica e o știință umanistă. Începuse, după părerea lui, cu observația lui Durkheim că numărul sinuciderilor din Paris nu varia de la un an la altul. Toate ființele alea omenești diferite, toate deciziile acelea cumplite că viața nu mai poate fi suportată. Cauzele

puteau fi sărăcia, pierderea iubirii, eșecul în afaceri, umilințele, boala. Dar media rămânea constantă.

În cazul sărăciei, compilarea cifrelor afecta imaginația într-un mod nerealizat de cazurile individuale. Eroul studiului lui Humphry era Charles Booth, care intervievase pe toată lumea – ofițeri ai stării civile, contabili din învățământ, consiliile și inspectoratele școlare, recenzorii – și publicase, începând din 1892, un raport în șaptesprezece volume despre natura și extinderea sărăciei în Londra. Trasase o hartă amănunțită a străzilor, colorând fiecare arteră în funcție de datele deținute, și ajunsese la concluzia că un milion de oameni, peste treizeci la sută din populația capitalei, nu dețineau strictul necesar pentru a subzista sau a continua să trăiască. Cifra dezvăluia existența unei societăți injuste, într-o măsură pe care descrierile individuale n-o puteau realiza. Era o premisă pentru înaintarea propunerilor privind schimbări constituționale și legislative: introducerea pensiilor pentru vârstnici, în locul dezonorantelor și mizerabilelor Case de Muncă, stabilirea unui salariu minim legal, a duratei maxime a zilei de muncă, a unui ajutor de șomaj administrat rațional, nu în funcție de pornirile caritabile ale celor avuți.

Charles/Karl îl asculta îndoit. Trăise printre oameni convinși că numai o revoluție a celor obidiți putea produce o schimbare a odiosului sistem. Toată lumea își bătea capul cu săracii. Prietenii părinților săi credeau sincer că săracii nemerituoși trebuiau izolați în lagăre

de concentrare și reformați, reconstruiți sau – în cazul nebunilor și al imbecililor – chiar exterminați prin mijloace nedureroase. La colegiul său de la Cambridge se organizau dineuri de caritate pentru muncitori, printre care găseai oameni ursuzi, băieți cu priviri furișate pe sub genele lungi, autodidacți, socialiști sau presupuși poeți. Nu avea sentimentul că ajunsese să cunoască vreo persoană din cele pomenite în exemplificările selectate și colectate. N-ar fi știut cum să le vorbească. Nu vorbeau aceeași limbă; în schimb, putea comunica destul de bine cu grupurile pătimase de anarhiști germani. Se gândea să discute cu Humphry alternativa LSE. Mirajul statisticilor îl afectase.

Gerald continua să i se adreseze lui Julian pe deasupra pălăriei lui Florence, ca și cum fata nici n-ar fi fost acolo. La un moment dat spuse, cu un rânjete sardonice:

– Cel ce vrea să facă bine trebuie să-l facă în mărunte instanțe particulare.¹

Julian mârâi un răspuns:

– Nu e clar, scumpul meu amic. Te referi la ființe individualizate ori la detalii mărunte?

– William Blake nu era în toate mințile, zise Florence.

Dar niciunul nu păru s-o audă și poate că remarcă ei nu era relevantă.

¹ Parafrazăre a unui celebru vers de William Blake din poemul *Jerusalem*: „He who would do good must do it in minute particulars.” (n. tr.).

După conferință se întâlniră, cei trei studenți de la King's, simțindu-se bine împreună, reliefând punctele bune, îndepărtându-le pe cele rele. Relațiile personale, afirmă Gerald, stăteau la temelia oricărei virtuți, nu se putea fără ele, omul nu-și putea trăi viața reducându-i pe alții la niște simple cifre, fără a face rău. Florence zise că nu toți suntem monade, dar nimeni nu reacționează. Charles/Karl spuse că societatea exista cu adevărat, nu era doar o masă de indivizi. Existau și clasele. Și bărbații, și femeile, adăugă Florence, supărată. Ai dreptate, o aprobă, politico, Julian. Geraint, care se alăturase grupului, observă că noile grupuri feminine de agitatoare erau extrem de interesante. Gerald îndreptă din nou discuția spre prietenie.

Îl făcea pe Julian să se simtă prost, nu pentru că îi insulta sora, ci fiindcă Julian nu-l mai iubea și nu era pregătit să recunoască acest lucru, tocmai din pricina intensității credinței Apostolilor în prietenie ca valoare supremă. Lui Julian îi dispăruse dorința de a-l săruta sau de a-l atinge măcar pe Gerald, care – cum se întâmplă de multe ori – era cu atât mai dornic să-l atingă, să-l țină în brațe, să-l prindă pe Julian, cu cât Julian devenea mai retractil. Julian începuse să creadă că Gerald era prostuț și făcea pe deșteptul și nu voia să se știe că gândea astfel, era un inconvenient, se simțea atât de bine în grup, plimbările lor erau atât de plăcute, Cambridge și peisajul englezesc atât de frumoase.

Geraint înconjură grupul până în dreptul lui Florence.

– Păcat că n-ai reușit s-o convingi pe Imogen să vină acasă pentru câteva zile, îi spuse el.

Și ei îi părea rău, zise, cu regret, Florence.

Geraint îi spuse că arăta excelent. Ea își reprimă încruntătura intensă ca să-i zâmbească anemic, încurajându-l. El nu se simțea în largul lui cu tipii prea teoretici de la King's. În plus, îi disprețuia întru câtva pentru ignorarea „lumii reale“, pe care socotea că o cunoștea mai bine. O întrebă pe Florence cum îi plăcuse prelegerea lui Humphry, iar fata zise că, după ea, conținea propuneri ce puteau fi îndeplinite și că era absurd ca pătura de mijloc să trăiască, așa cum o făcea, continuu înspăimântată de hoardele nespălate și disperate din mahalalele orașelor.

În acest punct se apropie de ei, inoportun, Elsie Warren. Îi făcu un semn din cap lui Florence și-l întrebă pe Geraint, fără a da impresia că e ceva urgent, dacă îl văzuse pe tatăl lui. Geraint nu-l văzuse.

– Nu e acasă. Cel puțin cred că nu e. Nu vine la mese. Precizez că sare adesea peste ele.

– Probabil că se reface după conferință, zise Geraint. O societate cât de mică îl transformă în pustnic, zile întregi.

– Așa mă gândeam și eu, zise Elsie. Mama ta nu-și bate capul.

– Vom avea nevoie de el la sfârșit, ca să aprindă cuptorul.

– Cred că atunci își va face apariția. Va ține neapărat să supravegheze.

Geraint îi întoarse, cam abrupt, spatele și o întrebă pe Florence dacă îi dădea voie s-o conducă înapoi la Rye. Se aștepta ca ea să refuze, dar fata acceptă. Aceasta, pe de o parte, ca să se arate independentă de Julian și Gerald, iar pe de alta, deoarece credea că s-ar putea ca Geraint să vrea să-i spună ceva despre Imogen. Dar și datorită faptului că sentimentele lui față de ea – răbdarea și credința lui – erau reconfortante. Aparținea și el – precum băieții de la Cambridge – unei lumi bărbătești, dar în lumea lui masculină bărbaților le plăceau femeile, femeile se bucurau de atenția lor.

– Trebuie să vorbim ceva, zise ea. Se petrece un lucru ciudat.

– Oricând stau de vorbă cu tine cu plăcere. Despre absolut orice.

– Despre asta nu știu...

– Pune-mă la încercare, zise Geraint.

– E vorba despre Papa, spuse Florence.

Se îndepărtară, mergând la pas spre Rye.

Charles/Karl rămase singur cu Elsie Warren.

– Așa-i că nu mă recunoști? îl întrebă ea. Sunt din alt decor. M-ai văzut la Purchase House, cărând farfurii și debarasând mesele. N-am fost prezentați, ca să zic așa.

El nu-i putea plasa accentul: nu era local, dar se simțea pronunția muncitorească. O cântări din ochi. Se punea perfect în evidență, își spuse. Purta o bluză de un gri palid, cu guler înalt și manșete strâmte, și o fustă uni, din bumbac gri-închis. Avea un cordon roșu

aprinș în jurul taliei subțiri și o pălărioară de pai, cu panglică roșu aprins și un buchet de anemone cusute – roșii, purpurii și albastre. El nu știa ce să-i spună, de fapt nu se pricepea să-i vorbească. Își dădea seama că fata era conștientă de asta și că situația o amuza. Amuzamentul nu era reacția la care se așteptase.

– Cum ți s-a părut conferința? întrebă ea.

– Foarte interesantă. Încerc să mă hotărâsc dacă să studiez problemele astea – statistica, sărăcia – la London School of Economics.

– Ori?

– Cum adică, „ori“?

– Dacă nu faci asta, ce alternativă ai?

Neputând spune „să fiu un bun anarhist și să declanșez o revoluție“, băiatul roși.

– Poate plec în Germania.

– Chiar? Bine că poți alege. Aș vrea să pot și eu să fac asta.

El o privi, iar ea îi întoarse privirea cu intensitate. Se vedeau foarte clar unul pe celălalt. Elsie continuă:

– În situația mea, de femeie din clasa muncitoare, nu am prea des ocazia să aleg. Fac ceea ce mi se zice.

Charles/Karl ar fi dorit să-i spună că-i pare rău, dar nu izbuti.

– Îmi imaginez că nu stai de vorbă cu mulți de-alde mine, că ne studiezi în bloc. Masele periculoase. De ținut în lagăre și de pus să muncească la proiecte.

– Ești nedreaptă, protestă Charles/Karl. Mă iei peste picior.

– Cel puțin atâta putem face, dacă îndrăznim.

– Domnișoară Warren, zise Charles/Karl, te-aș ruga să nu mai vorbești ca și cum ai fi un grup, un comitet sau o pătură socială. Vreau să discut cu tine ca persoană distinctă.

– Dar poți?

– De ce să nu pot, mă rog?

– Dintr-o mulțime de motive. Aparțin clasei muncitoare și nu sunt o persoană ireproșabilă. Sunt o Femeie Stricată. Am o copilă. Nu vrei să vorbești cu mine ca și când aș fi o persoană distinctă, domnule Wellwood.

Noutatea, departe de a-l scandaliza, îl excită. Zeița de la München, Fanny zu Reventlow, era mama unui copilăș scump de tot, cu tată necunoscut. Dorința sexuală nu tebuie îngădită, se spunea în Schwabing; Charles/Karl asculta, era de acord în principiu și dorea în abstract. Dar nu putea – nu acum – să discute despre Fanny zu Reventlow cu persoana asta agresivă, cu talia îngustă strânsă de un cordon roșu.

– Cu toată lumea vorbești cum vorbești cu mine, domnișoară Warren?

– Nu. Nicidecum. Numai cu persoane bine intenționate, ca tine.

– Mi-ar plăcea... zise Charles/Karl.

I-ar fi plăcut, își dădu seama, să-i desfacă centura și câțiva nasturi, să-i tragă o palmă și s-o sărute. Fu uimit, dar și mulțumit să se constate capabil de o asemenea reacție.

– Ce ți-ar plăcea? îl întrebă Elsie, pe un ton care aproape îl convinse că-i citise gândurile.

– Mi-ar plăcea să te cunosc mai bine. Mi-ar plăcea să încetezi să mă mai tratezi ca pe un reprezentant al unei clase și să-mi îngădui să vorbesc cu tine. Aș vrea să-mi permiți să te conduc acasă, dacă acasă te duci.

– Acasă mă duc. Vino cu mine, dacă vrei. De fapt, ar trebui să-l caut pe domnul Fludd, dar dacă nu se lasă, nu va fi găsit. E o ființă misterioasă.

Porniră împreună. Mișcarea îi făcu să se simtă mai confortabil împreună.

– Crezi, domnișoară Warren, că poate exista prietenie între un bărbat și o femeie? Întrebă el.

– Spune-mi Elsie, de ce te ferești? Presupun că lui Philip îi spui Philip.

– Karl.

– Credeam că te cheamă Charles. Karl, de la Karl Marx.

– Ce multe știi!

– Am prieteni, mai ales prietene, care mă învață. Sper să ajung cândva profesoară. N-am de gând să fac curat și să trebăluiesc toată viața. Dar, ca să-ți răspund la întrebare, da, cred că un bărbat și o femeie pot fi prieteni buni. Dar nu le va fi ușor, de vreme ce nimeni nu va crede că sunt prieteni și atât. Mai e problema că bărbații și femeile sunt de sexe diferite. Să nu râzi. Chiar e o problemă.

– Știu, știu. Dar eu cred...

– Ce crezi?

– Cred că dacă sunt prieteni buni, atunci... le vine mai ușor să fie tot ce mai sunt – sau nu mai sunt.

Continuare să meargă.

– O să râzi dacă îți spun că te poți simți prizonier și într-o casă din Portman Square, și la o școală particulară sau la universitate – ca în bucătărie, zise el.

– Ai dreptate, o să râd. Din toată inima. Te voi asculta, Karl, și voi râde și voi râde...

– Eu nu vorbesc cu nimeni așa cum vorbești tu cu mine.

– Te învăț eu, domnule Bogătaș-Frustrat. S-ar putea chiar să te prezint fiicei mele micuțe și mult prea deștepte.

Îl privi în ochi, să vadă dacă mersese prea departe și îl pierduse.

– Mi-ar face plăcere, zise Charles/Karl.

Herbert Methley se aplecă încrezător peste pupitru. Își anunță publicul că este un om al muncii. Trudea ca grădinar pe o mică proprietate din țara asta, Grădina Angliei, și muncea de asemenea la masa de scris, descriind viața în respectiva grădină. Dar roadele muncii sale fuseseră confiscate de polițiști cu bocanci și căști, aruncate într-un cuptor încins și distruse. I se comunicase că ceea ce scrisese era scandalos. Dar cei ce aveau adevărate motive să se rușineze erau oamenii în robe și cei cu chipie.

Era un om slab, numai fibră, bronzat, cu o eșarfă carmin legată la gât, peste mărul lui Adam proeminent. Avea obiceiul ce-i caracterizează pe bunii oratori de a mătura publicul cu privirea, în căutarea chipurilor ce exprimau îndoiala sau plictiseala. Le reperă, în rândurile din față, pe Griselda și Dorothy,

însoțite de Tom și de cei doi nemți. În spate, într-o parte, Julian și Gerald stăteau unul lângă altul. Florence nu era cu ei. Era cu Geraint, ceva mai în față, în centru. În fundul sălii era un rând de doamne judicioas reținute, Marian, Phoebe, Patty Dace. Tot mai în spate o identifică pe Elsie Warren. Charles/Karl, văzând că scaunul de lângă ea era liber, se așezase pe el. Fata ședea foarte dreaptă, cu brațele încrucișate pe piept. Phyllis intră târziu și se așază chiar în spatele lui Leon. Frank Mallett și Arthur Dobbin erau și ei prezenți. Methley le făcu un semn cu capul, înainte de a se lansa în atacul împotriva clerului.

Care era originea conceptului de rușine, întrebă el. Semenii noștri din Grădina Edenului nu cunoșteau rușinea, deși uneori noi, spre rușinea noastră, ne grăbim să o punem pe seama lor. Rușinea a apărut, ni se spune, în Grădinile Raiului, când bărbatul și femeia, văzându-se goi, s-au rușinat. Cine a provocat asta? Șarpele cel nemernic o provocase, ispitindu-i să guste din fructul oprit, spunându-le că astfel vor face deosebirea dintre bine și rău. Astfel, sublinie Herbert Methley, el a insinuat că binele și răul își aveau originea în părțile anatomiei pe care oamenii, acum rușinoși, simțeau că trebuie să și le ascundă. Dar de ce ar face una ca asta? Nu sunt binele și răul mult – infinit de mult – mai prezente în cruzime, în umilirea altora, în egoism, în abuzul de putere, în furt – aș putea-o ține tot așa, zise Herbert Methley, până la sfârșitul scurtei mele alocuțiuni. Binele și răul nu rezidă în carnea omenească; ea ar trebui să ne producă

bucurii, nici bărbații, nici femeile n-ar trebui să se rușineze de ea. În fiecare dimineată, în tabăra asta, tinerii ies și fac exerciții fizice grele și grațioase, punându-și trupurile în mișcare. Zâmbi, imaginându-și respectivele mișcări.

Gerald îi șopti lui Julian, cu malițiozitatea solemnă a Apostolilor:

– Am impresia că degajă un fel de miros de mosc. De la subsuori. Are subsuori bine dezvoltate, după cum vezi.

– Ssst! zise Julian.

Conferențiarul disertă despre metafora Grădinii Raiului. Trecu la Blake și la Grădina Iubirii, în care s-a construit o Capelă, cu

„Nu vei scrie deasupra ușii,
Deci m-am dus în Grădina Iubirii,
Plină de atâtea flori dulci

Și am văzut-o plină de morminte
Și pietre tombale, unde ar fi trebuit să fie florile
Și preoți în sutane negre își făceau rondul
Și-mi legau cu mărăcini bucuriile și dorințele.“

Mai spuse că o mare parte din pudibonderia lumii în care trăim este rezultatul istoric al secolelor de celibat în rândul clericilor. Se uită fix la Frank Mallett, care-i întoarse, alb, privirea.

Romanul avusese de suferit. În Anglia, era scris ca să fie citit cu voce tare în jurul sobei vreunui preot

paroh ori vicar căsătorit, a cărui soție asculta atent. În Franța, de femei și copii se ocupau preoții, în vreme ce romanul se adresa cititorilor masculini burlaci și, adesea, libidinoși.

Într-un roman, nu era posibil să descrii lumea exact așa cum este.

Dar ar trebui să fie posibil. Avem nevoie de romane oneste în mai mare măsură decât de tratate de morală.

Propriul său roman, *Domnul Wodehouse și Fata Sălbatică*, era despre un om modern al pădurii, un Wodwoose care iubea o femeie așa cum iubesc bărbații femeile.

Credea, zise, în unitatea păgână a naturii. Alcătuim cu toții o singură viață, începută cu mult înainte de a exista grădini sau bărbați în sutane negre. Simțurile ni se dezvoltaseră subtil, pe parcursul a milioane de ani, din senzațiile și impulsurile protoplasmei din mlaștini, ale reptilelor lente, cu sângele rece, din smârcurile fierbinți, ale ființelor ce se legănau în copacii ce sunt acum carbune. Era posibil, insistă el, să facem un efort puternic ca să descoperim bucuria primară, năvalnică, de a trăi. Trebuia să ne întoarcem la rădăcina lucrurilor. Cită din Marvell:

„Iubirea-mi vegetală ar trebui să crească
Mai vastă ca imperiile și mult mai lent ...“

Gerald remarcă:

- Asta-i grozavă! O face dinadins?
- Cred că da. Dar taci din gură.

Elsie își ținea încă brațele strânse puternic pe piept. Gura ei închisă trăda fermitate. Charles/Karl ar fi dorit să-i desfacă degetele, s-o destindă, dar știa că n-are voie.

Ochiul lui Herbert Methley trecea de la o față ridicată spre el la alta, ca o albină pe deasupra unui strat de flori. Avea o pricepere pe care bărbații mai tineri nu și-o formaseră. Își dădea imediat seama care femei doreau, cum se exprima el, să li se astâmpere nevoia, erau potențiale fete sălbatice. Chipul posomorât al lui Dorothy îl judeca și-l făcu să se simtă stânjenit. Griselda, blondă și pașnică, îi cântărea argumentele – acolo se găsea un indice de viață, iar fața era drăgălașă, dar fata nu dorea satisfacție. Phyllis era dichisită, drăguță și nedezvoltată. Pe Elsie n-o privi, deși zărise cordonul roșu. Cea agitată, cea care respira iute și ședea ca pe ace, parcă uitându-se după ceva, era Florence Cain. Și-o înregistrează în memorie.

După ce-și încheie expunerea, unui ascultător pleacă imediat. Alții se apropiară să-i vorbească. Frank Mallett spuse:

– N-ați acordat suficientă atenție remarcabilei persistențe a pudibonderiei. Probabil că lumea are mare nevoie de ea, dacă e atât de tenace.

– O observație corectă.

– Marvell a mai spus:

„Ce fericit era Statul Grădină,

Când Omul se plimba prin el fără consoartă.“

– Într-adevăr. Există un timp pentru iubire reciprocă și un timp al solitudinii. Eu însumi sunt celibatar și solitar, când îmi urmez chemarea.

Cu coada ochiului, o zări pe Florence plecând cu Geraint.

Va exista un alt moment. Sau o altă femeie.

Florence și Geraint păseau pe poteca de lângă Canalul Militar. Libelulele atingeau razant apa. Găinușele de landă se bălăceau, iar un șobolan lunecă afară dintr-o gaură și se îndepărtă, înotând cu spor. Soarele, deși asfințea, încă strălucea puternic. În spate auziră pași grăbiți. Geraint se întoarse, iritat. Era Frank Mallett.

– Nu vă rețin mult, am venit numai să te întreb...

Își potrive pasul după al lor.

– Da? se interesă Geraint.

– Ai vorbit recent cu tatăl tău?

– Nu în ultimele zile. A dispărut după conferința de săptămâna trecută. După asemenea evenimente, tinde să stea ascuns. O conduc pe domnișoara Cain înapoi la Rye și apoi mă duc la Purchase House. După ce rămase câteva clipe tăcut, Geraint continuă: Dumneavoastră l-ați văzut?

– De câteva zile, nu. Pășea întins, privind apa, și păru să ia o hotărâre bruscă. Nu contează. Nu contează. Când îl vezi, spune-i totuși că am întrebat de el.

Porni înapoi. Geraint îi spuse lui Florence:

– Ceva îl râcăie pe omul ăsta. Tata are darul să îngrijoreze lumea.

– Știu.

Un lung interludiu de tăcere. Înaintară, simțindu-se bine împreună, cu pasul egal. Geraint spuse, neuitându-se la Florence:

– Probabil că sunt un idiot, alegând momentul ăsta. Când ne plimbăm, calm, împreună. Nu trebuie să-mi răspunzi imediat. Dar... Vreau să fii soția mea. Nu spune nimic. De ani buni doresc asta, știi și tu, cred. Deocamdată nu am multe de oferit – dar sunt sigur că voi avea. Îmi merge bine în City, iar domnul Wellwood mă tratează aproape ca pe un fiu. Economisesc bani. Și te iubesc. Te iubesc din inimă. Nu vorbi, deocamdată. Nu ne putem căsători încă un an sau doi. Nu vreau să te încure. Poate că nu-i decât o fantezie de-a mea. N-am întâlnit niciodată – niciodată – pe nimeni ca tine. Mă gândesc la tine... nici nu știu cât din timpul meu.

– Acum pot vorbi și eu?

– Dacă va fi vreodată posibil, am să-ți cer mâna din nou... mai târziu... dacă tu...

– Pot să vorbesc? Voiam să spun – da! Da, mă mărit cu tine. Poftim.

Se opriă, se întoarseră unul spre celălalt și se priviră.

– Nu te-am sâcâit cumva cu așteptarea și cu pânda? întrebă Geraint.

– Am spus – da. Știu bine ce gândesc.

– Vreau să fii fericită. În ultima vreme nu mi s-a părut că ai fi fericită. Vreau – mai mult decât orice – ca tu să ai tot ce-ți dorești. Firește, mi-ar plăcea să mă dorești pe mine.

– N-am fost fericită, ai dreptate. Dar sunt convinsă că vom fi fericiți împreună. Zâmbi ușor. Putem încerca. Nu te mai frământa.

Foarte delicat, el o luă în brațe. Florence înțepeni. El ar fi dorit să n-o facă, dar se învățase să fie răbdător.

– Pot să te cer de la tatăl tău?

Ea scoase un mic râset bizar.

– Am să fiu încântată dacă o faci. După aceea, ne putem face planuri.

Dorothy Wellwood pornise de una singură la plimbare prin mlaștină. Se pricopsise cu o durere de cap, studiind la anatomie, și își spunea că o raită pe afară i-ar face bine la sănătate. În ultima vreme avusese probleme cu puterea voinței. Ar fi dorit să fie cu tatăl ei german și cu frații nemți, care confecționau lucruri complicate în șopron și râdeau, plini de veselie. Se simțea puțin jignită că Griselda putea râde cu ei pe nemțește și să facă propuneri inspirate privind scenele din piesa pentru păpuși, în timp ce ea nu putea. Nici nu dorea, e de prisos să mai spunem – undeva în sufletul ei exista o respingere puritană a lumilor imaginare, dură și în mare parte necontestată. Nervii și tendoanele, venele și arterele erau mai reale și totodată mai misterioase decât membrele prinse cu sârmă și sforile atârinate. Știa că gândul de a pune stăpânire pe noua ei familie era departe de Griselda – dimpotrivă, ea se supăra când Dorothy pleca să-și completeze orele de studiu, jignită atât pentru că ea, Griselda, nu avea o preocupare asemănătoare și fiindcă Dorothy o lăsa

de izbeliște. Mergea din ce în ce mai repede, recapitulând în minte articulațiile corpului. Dintr-odată se pomeni în fața Purchase House, privind în susul liniei de arbori de pe marginea aleii neîngrijite.

Brusc, se gândi că i-ar plăcea să-l vadă pe Philip Warren. Pășe pe alee. Nu voia să dea cu ochii de Seraphita, Pomona, nici măcar de Elsie. Așa că descrise, tăcută, un cerc complet în jurul casei și se duse direct în curtea grajdurilor, până la ușa lăptăriei devenite studio. Atunci – prea târziu – se gândi că era posibil să dea peste căpcăunul Benedict Fludd. Privi înăuntru prin geamurile pline de praf. Iată-l pe Philip, în salopetă albastră, cu spatele la ea. Nici urmă de Fludd. Ciocăni în jumătatea superioară a ușii. Philip o deschise și, văzând-o, zâmbi.

– Eram pe punctul să spun „Pleacă, sunt ocupat”. Dar am văzut că ești tu. Poftim înăuntru.

– Am făcut o plimbare lungă, ca să-mi pun ordine în gânduri, și m-am pomenit aici. Așa că mi-am zis să văd cum o mai duci.

– Desenez alge marine. Cu ceva care se mișcă în ele, odată cu apa. Chestii ca ace-de-mare și sepîi.

– Arată-mi.

El își aduse blocul de desen și se așezară unul lângă celălalt ca să privească schițele. Erau niște imagini extraordinare, cu alge bășicoase, pe jumătate fixate, pe jumătate plutind, cu buzunarele de aer aproape de suprafața mării vălurite.

– Mai întâi, mă uit cum arată. Le contemplu îndelung și le văd toate formele, cum se mișcă în lumina

schimbătoare. Pe urmă, mult mai târziu, trasez modelele stilizate. Se încruntă. Îți dai seama ce e *întâmplător* – mici încrețituri și involburări ale apei – și ce e constant, ce se repetă.

– Ciudat ce mult îmi amintește de *Anatomia lui Grey*. Eu desenez tot timpul vene, mușchi, tendoane, ligamente. Ți-aș putea schița diferitele planuri ale mișcărilor făcute de mâna ta în timp ce desenează. Mușchi contractându-se și antrenând alți mușchi. Sânge curgând prin vene și artere, ca apa mării în flux. Din circulația sângelui ai putea extrage cele mai frumoase tipare. Ca firele de algă sau curenții din apă. Doar că nu sunt, ca tine, pricepută la desen. Sunt obligată să le fac, pentru toate examenele astea, și mă străduiesc, mă străduiesc. Dar îmi iese urât.

– Arată-mi, o îndemnă Philip, împingând blocul spre ea și întinzându-i creionul.

Dorothy râse. Trasă imaginea brută a unei mâini – suprafața palmară – cu puternicele șiruri paralele de mușchi care trag și efectul încrucișat al mușchilor din buricele degetelor. Apoi desenă un braț, cu nervii principali înnegriți, ca niște râuri cu afluenții lor. Philip îi urmărea creionul atingându-și mâna și brațul, localizând punctele de tensiune și repaus, fluxul și refluxul.

– Uneori, zise Dorothy, am impresia că nu le pot dovedi, atât sunt de multe. Nervii cutanați externi. Deltoizii. Uneori parcă aș vrea să scap de ele.

– Nu chiar, zise Philip. Pune stăpânire pe tine. Nu ai de ales, cred. Își recuperează creionul și desenă o versiune mai elegantă a rețelei de mușchi. Ca mine.

N-aveam de ales, încă înainte de a mă gândi la ce vreau să fac.

- Dar înseamnă să renunți la atâtea, zise Dorothy. La tabără, la joacă. La lucruri ca petrecerile. Și, probabil, la multe altele. Femeile nu au timp să devină doctori, dacă fac tot timpul lucruri specifice femeilor, cum ar fi și măritișul.

- Nu, zise Philip. E ca la călugări și călugărițe, munca; am început să înțeleg.

- Arată-mi lucrările tale. Mi-ar plăcea să le văd.

Philip îi aduse câteva vase cu alge curgând de jur împrejur, verde-închis pe un bleumarin cu nuanțe de verde, cu pete de galben stins. Îi arată câteva variații cu creaturi care se cățărau pe ramuri, derivate parțial din sfeșnicul din Gloucester și parțial din majolica Gien, cu giumbușlucuri grotești. Dorothy fu destul de mulțumită să vadă târâtoare imaginare și alte vietăți ținute atât de ferm în lutul rece, strivite sub smalt, puse la locul lor de foc.

- Vrei să faci și tu o oală? o întrebă Philip. I-am învățat pe ai din tabără - extraordinar ce variate sunt aptitudinile oamenilor! Cred că, dacă ai exersa puțin, ai construi o oală bună. Ai mâini îndemânaticе, puternice, solide. Cu nervi, tendoane și alte lucruri perfecte în degete, sunt tentat să cred.

Așa că Dorothy se așeză la roată, iar Philip, în picioare lângă ea, o puse în mișcare și centră lutul. Îi arată cum să simtă textura materialului, cum să găsească viteza potrivită, cum să țină peretele drept în timp ce se ridică între degetele ei ca o ființă vie,

umedă și răcoroasă. Două sau trei vase se îndoiră și se năruiră, dar apoi, subit și ușor, găsi ritmul corect și ridică un urcior pântecos, care se lăți și apoi se îngustă și fu luat de pe roată de Philip.

– Ce-ți spuneam? o întrebă. Ai mâini pricepute. Trebuie să vezi cu vârfurile degetelor. Uneori cred că se face cu tot corpul. Ritmul și toate alea. Și spiritul.

Dorothy se gândi la viitor. Să extragi din femei ființe omenеști ghemuite, năclăite de sânge, să le faci să respire, să le tai cordonul. Să tai cu bisturiul în carne vie. Unica persoană cunoscută de ea care înțelegea splendoarea și teroarea muncii era Philip. Nu se deranjau reciproc. Nu se *cunoșteau* bine. Dar existau unele lucruri pe care le înțelegeau amândoi. Se simțea mai bine, acum că venise aici. Nu pornise la drum cu ideea de a-l vedea pe Philip, dar se dovedise că asta intenționase.

Griselda Wellwood și Florence Cain rămăseseră fără familii la Mermaid Inn. Se așezară să povestească la o ceașcă de ceai și o farfurie cu prăjiturile de orz. Griselda vorbi despre aspectele interesante ale piesei din tabără, despre modul în care ea exploatase și dezvoltase atât de multe talente necunoscute, prin modalități de cooperare foarte moderne. Dar tonul vocii ei era vag melancolic, ușor nemulțumit. Florence nu contribui mult la discuție, până Griselda nu-și termină comentariul. Mușca repede din turtă și părea că o dezaprobă.

– Toți suntem foarte buni la jocuri în zilele astea, zise ea. Ca niște copii.

– O, după părerea mea, e mai mult decât o joacă. Sunt artiști: domnul Steyning, mătușa, Herr Stern, fiul lui, Wolfgang.

– Poate că pentru ei nu e o joacă, dar pentru majoritatea celor din tabără a fost. Muncă fizică, decupaje creatoare cu foarfeca, apoi costume aiurite și așa mai departe. Te întrebi unde a rămas lumea reală.

– Așa e, zise Griselda. Cu asta sunt de acord. Fratele meu se gândește foarte mult la săraci. Intenționează să intre la LSE ca să studieze statistica. Întotdeauna l-a atras ceea ce e real. Respinge modul de viață pregătit pentru el de tata.

– Și ție ce fel de viață ți-au pregătit? întrebă Florence. Ca femeie?

– O, sperau că voi merge la baluri și voi deveni o partidă atrăgătoare. Am participat la petreceri și m-au plictisit cumplit tinerii eligibili, iar acum nu știu unde mă aflu. Viitorul pare foarte *lung*, nu crezi? Iar pentru femeii este diferit. Există problema asta *enormă* care le pândește – căsătoria: toate voalurile cu dantelă și alte chestii, cum spunea doamna Elton – și pe urmă, ce? Să-ți alegi tipare de croit, să hotărăști meniuri, să le dai ordine servitorilor, să te enervezi că nu pot sau nu vor să lucreze cum trebuie. Încerc să spun că nu-ți poți plănuii viitorul fără a lua o decizie privind toate astea – ceea ce e cumplit de greu, în abstract.

– Crezi că dacă te măriți poate exista și alt viitor decât cel descris de tine adineauri?

– Vreau să gândesc. La fel de mult precum Charles – dar nimeni nu se sinchisește *la ce* doresc

să mă gândesc, întocmai ca în cazul lui; fie că ei sunt pro sau contra, ceea ce gândește el e important.

– Și eu doresc să gândesc, zise, încet, Florence. Vreau să am viața mea, aleasă de mine. Vreau să fiu *cineva*, nu soția cuiva. Dar nu știu mult despre persoana care vreau să fiu.

– Nici eu. Însă Dorothy știe. Ea are o vocație. Și-a plănuit tot viitorul: examene de științe generale, examene de științe medicale, examene de îngrijire clinică, un post într-un spital. E ca un corset de sârmă, socot, dar pare-se că are nevoie de el. Cred că e gata să renunțe la măritiș. Nu știu dacă eu aș putea face asta. Mi s-ar părea nefiresc. Dar sunt sigură că *a gândi* nu e nefiresc.

– Unele femei le fac pe ambele.

Florence tocmai acceptase să se mărite cu Geraint Fludd. Simțea o nevoie presantă să nu-i destăinuiească acest lucru Griseldei Wellwood. Odată ce era cunoscută, logodna lor secretă devenea cu totul altceva.

– Nu multe femei le fac pe amândouă.

– Îți amintești de ziua în care ne-am dus la Tode-fright, la petrecerea de Sânziene, și toți cei de vârsta noastră a trebuit să spunem ce vrem să facem în viață? o întrebă Florence. Noi amândouă am zis că vrem să intrăm la Universitate. La Newnham College sau undeva. De atunci mă tot gândesc la asta. Tu ce spui?

– Am gânduri incompatibile. Simt că trebuie să gândesc, dacă nu vreau să înnebunesc. Atunci mă gândesc la colegiile alea pline de femei – mi le imaginez

croșetând, aranjând flori în vase, bând cacao. Și îmi spun: e ca și când te-ai călugări, o idee ce mi-a dat întotdeauna fiori. Asta îmi șoptește partea nesănătoasă din mine. Dar apoi cealaltă parte spune că toate sunt, în secret, palpitate. Noi. Să faci lucruri pe care femeile nu le-au făcut până acum, nu sunt chemate să le facă. Lucruri normale pentru frații noștri – uită-te la Julian și la Charles. Devii o ființă umană de tip nou.

– Nu e același lucru cu a fi doctoriță, ca Dorothy.

– Este foarte clar ce este un doctor. Am stat de vorbă cu Toby Youlgreave. Am să mă spetesc muncind și să încerc să ajung acolo. Să aflu ce sunt eu, de fapt.

– Eu am început să învăț pentru bacalaureat, dar m-am oprit, zise Florence. N-am făcut bine. Oare domnul Youlgreave m-ar lua și pe mine? Știu că tata ar fi foarte încântat...

– Ar fi splendid, zise, sincer, Griselda.

Florence era tulburată. I se promisese lui Geraint, dar acum tocmai se angajase verbal la ani și ani de studiu. Nu credea că Newnham College accepta studente măritate. La un anumit nivel, de cruzime copilărească, dorea să-și supere tatăl și avea o suspiciune – fără să gândească de fapt logic – că logodna ei tocmai asta va face.

Totuși, dorea – ca Griselda – să gândească. Iar viitorul și-l vedea ca o opțiune între a gândi și a face sex.

Castelul zânelor nu se dezvoltă și se preschimba doar în zilele în care cei din tabără trudeau la construirea lui. Procesul continuă și în timpul reprezentațiilor din șura

Tithe, susținute timp de zece zile. August Steyning se ocupa atât de scenografie, cât și de producție. La capătul șopronului se ridicau, față în față, două castele. Cel mai mic, aurit și strălucitor, era ca o raclă, în care marionetele organizau petreceri cu zâne și se metamorfozau mereu. În spatele acestuia, în penumbră, se ridica turnul negru, de forma curioasă a unui cuptor sau a unei uscătorii de hamei, construit din lăzi de lemn pictate ca să pară blocuri de piatră năpădite de mușchi, fără nicio intrare vizibilă, fără nicio posibilitate de a privi afară. Povestea era în același timp simplă și complicată. Începea cu joaca a doi copii într-o dumbrăvioară din pădure.

Dumbrava ocupa centrul șopronului. Copacii erau copii îmbrăcați în pânză de în vopsită verde și brun, cu crenguțe în mâini. Protagonistii erau Hedda, acum de paisprezece ani, și Robin Wellwood, de zece ani, cu părul moștenit de la tatăl său, ca o flamă roșie. Fata adormi, cu capul pe o moviliță. O bandă de spiriduși micuți cu favoriți zburliți și cozi lungi, de pitici cu pasul greu, cu cizme și bărbi, însoțind un rege marțial și pe regina lui, înconjurară perechea și-i dădură băiatului prăjituri tentante cu glazură de zahăr și clondire transparente cu un lichid lucios; acesta ronțăi și bău și le căzu, la sfârșit, dramatic în brațe. Îi purtară trupul rigid prin hambar, până dincolo de racla aurită. Străluciră lumini pe un cearșaf alb care se ridica (mănuit de Phyllis și de Pomona) și apoi, magic, norul de umbre zburătoare ale micuțelor bestii, infinit de minuscule, viră ca un roi de viespi sau un stol de grauri, plonjând în castelul secret.

Trezindu-se, Fata fu neconsolată. Își agită brațele, plângând în hohote. O căsuță intră în lumină, dansând pe douăsprezece picioare goale, și se opri pe loc, legănându-se. Dinăuntru ieși o hoască bătrână și șchioapă, spijinită într-un toiag, și o rugă pe Fată s-o ajute la culesul merelor, să-i scoată apă din fântână, să o lase să se sprijine de umărul ei când umbla. O strângea tare și o apăsa greu. Hedda se împleticea de durere. Apoi baba se transformă într-un splendid copil serios, cu părul de aur, care-i dădu instrucțiuni cum să-și găsească fratele răpit:

– Te duci departe, peste munți, dincolo de soare și de lună, până la Tărâmul Stelelor. Nu rostești niciun cuvânt. Le dai ajutor tuturor celor care ți-l cer. Vrajmașii pot fi demascați și învinși cu un fier rece.

Bătrâna îi dădu Heddei un cuțit de bucătărie mare, cam ruginit, și reintră în căsuță, care se retrase din hambar tiptil-tiptil.

Hedda mărșalui și mărșalui. Steyning mânuie luminile într-un mod foarte ingenios, așa încât ea parcă trecea prin viscole, străbătea împleticindu-se deșerturi încinse, își dibuia drumul printre coloane strălucitoare de gheață. Îi întâlnește și-i învinge pe omul de paie, pe omul-lup (într-o pădure de pini) și un om-cu-cap-de-mort, într-o armură monstruoasă, care, dovedindu-se a fi un copil înfloritor – celălalt Robin, Robin Oakeshott, semănând ciudat de mult cu Robin Wellwood – o sfătuiește cum să pătrundă în inexpugnabila fortăreață.

Hedda trecu de caseta aurită și se auzi un cântec de fluier. Păpușa Hedda se ivi ca o umbră pe ecran, apoi în centrul ospățului din castel. Mișcându-și viguros brațele, scuturându-și părul, ea refuză să guste din mâncare sau să soarbă din băutură și agită cuțitul sub nasul creaturilor care șuierară puternic și se prăbușiră pe podea, în grămezi de membre dislocate și de țesături. Păpușa Hedda se aplecă deasupra păpușii adormite și o luă de mână.

În turnul negru de dincolo de racla aurită apărură dungi luminoase printre blocurile din zid; unul dintre acestea căzu în față când Fata ieși din casetă, cu cuțitul, ținându-l de mână pe Băiat.

Păpușile mari ale lui Tom formau publicul. La ultimul spectacol, aceste creaturi se sculară în picioare și înaintară țopăind, legănându-se sau rostogolindu-se prin hambar, către turnul negru. Două dintre ele (Wolfgang și Leon, pentru ca lucrurile să se desfășoare bine) evacuară castelul aurit, iar restul creaturilor se năpustiră asupra castelului întunecat și smulseră din el toate blocurile de piatră, în râsetele isterice ale publicului și cu câteva lacrimi vărsate de copii. Tom se rugase să fie lăsat să dirijeze acest dezastru seară de seară. Promisese să reconstruiască turnul cu mâinile sale, pentru plăcerea de a-l mai dărâma o dată. Dar Steyning îl sfătuisese să nu-și asume acest risc decât la marele final. Ca urmare, când sosi momentul, distrugerea fu masivă și violentă. Prin aer zburau obiecte și asupra audienței erau lansate ghemotoace. Era sinistru și comic. Toată lumea se simțea sleită de puteri.

Punctul culminant al taberei fu Arderea. În prima jumătate a perioadei taberei, studenții și olarii profesioniști făuriseră vase, figurine și alte obiecte, unele fiind arse în forma lor brută înainte de a fi returnate creatorilor ca să fie decorate în diverse feluri. Când tabăra nu fusese decât un proiect, Geraint își convinsese tatăl ca Arderea să se facă în marele cuptor în formă de sticlă de pe câmpul de la Purchase House. Acel cuptor funcționa cu lemne. Arderea avea să dureze aproximativ patruzeci și opt de ore, răcirea încă o zi, poate ceva mai mult. La sfârșitul zilei a doua se va organiza o petrecere pentru muncitori, olari, adunătorii de lemne și participanții la tabără. Benedict, pradă euforiei care-l făcuse să țină conferința publică, acceptase să rostească o alocuțiune despre ardere și folosirea judicioasă a cuptorului. Dar acum dispăruse, iar sarcina îi revenea lui Philip, care, oricum, se pricepea mai bine să clădească vasele în cuptor și să aprindă focul. El cunoștea punctele fierbinți ale cuptorului și

zonele pline de curenți, părțile în care văpaia era cea mai puternică, cele unde temperatura era mai scăzută și mai stabilă. De obicei, date fiind dimensiunile mari ale cuptorului și folosirea lui destul de rară, obiectele de lut moale (biscuit) se ardeau odată cu cele smălțuite, care aveau nevoie de focul mai tare al unui cuptor pentru ceramică. Philip își folosisese pe deplin gândirea și experiența la clădirea cuptorului. Construisese rame din lut refractar ca să susțină vasele, care stăteau în rânduri atent ordonate, lăsând flăcările să se avânte sau să pâlpâie printre ele. Stăteau pe straturi de pulbere de cuarț, protejate de cărămizi și țigle refractare. Obiectele mai delicate stăteau pe stâlpișori de lut, în rame. Marginile ramelor erau lipite cu argilă. Conuri de argilă, care-și schimbau culoarea în funcție de temperatură, fură plasate în dreptul găurilor pentru privity, ca să fie monitorizate pe parcursul coacerii. Ca toți profesioniștii, Philip își avea rafinamentele sale: o nouă formă a cataligelor, un anumit ritm al alimentării focului prin cele trei ușițe.

Se iscă o scurtă discuție: dacă Arderea n-ar fi trebuit amân timeră din cauză că lipsea Benedict. Dar prea mulți oameni așteptau să vadă ceva grozav, iar Geraint – și, într-o oarecare măsură, Philip – mai nădăjduiau că Benedict își va face, dramatic, apariția la timp, ca să dea foc gătejelor. Philip petrecu trei după-amiezi la o masă pe căpriori în curtea grajdurilor, examinând atent vasele. O bulă de aer, o textură prea umedă, o neregularitate a cochiliei puteau determina un vas să explodeze, să implodeze, sau pur și simplu să se

năruie în timpul coacerii și să provoace căderea tuturor vaselor învecinate, ori, în cel mai rău caz, a întregii șarje, cu tot conglomeratul de trudă investită în ea. Domnișoarele fură trimise la plimbare cu vasele refuzate, platourile prost echilibrate fură respinse. În absența lui Benedict Fludd, îl ajuta Elsie. Îi dădu ajutor și ca să așeze vasele în rame și ramele în cuptor. Ea nu se ocupa de aprovizionare și de gătit pentru picnic: acestea fuseseră lăsate în seama lui Patty Dace și Marian Oakeshott. În weekendul cu Arderea, veniră să ajute și Dorothy Wellwood, Charles/Karl și Griselda.

Pentru ziua Arderii, Prosper Cain comandase un prânz la Mermaid Inn. Își invitasese propria familie și pe cei din familia Fludd. Mersese până la a-l descu-raja pe Julian să-l aducă și pe Gerald, care încă se fățâia prin tabără și făcea plimbări lungi de-a lungul coastei. Julian trăsese concluzia că tatăl lui era îngrijorat din pricina lui Florence. Prânzul avu loc în salon, unde soarele se revărsa prin sticla cu plumb a ferestrelor stil Tudor, strălucind pe damascul alb și pe argintăria grea. De jur împrejurul mesei erau buchețele din boboci de trandafiri albi și roz. Seraphita și Pomona veniră pe strada îngustă, pietruită, într-o trăsurică care zuruia, îmbrăcate în rochii brodate de bal.

Se pusese un tacâm și pentru Benedict Fludd. Prosper ședea în capul mesei, între Imogen și Seraphita. Julian stătea între Seraphita și Pomona, care se afla lângă Geraint și Florence. Scaunul neocupat o separa pe Imogen de Florence.

Mâncară scrumbii și homar pe cărbuni, anason-de-mare și morcovi de Vichy, urmate de Regina Puddingurilor, într-un vas de porțelan. Sporovăiră despre tabără și toată lumea lăudă capacitățile organizatorice ale lui Geraint, lovitura cu corturile militare dată de el, modul plin de imaginație în care ordonase evenimentele. Julian afirmă că pe el îl tulbura în mod ciudat ideea că trăia în interiorul operelor de artă, în loc să le contemple la muzeu. Seraphita își aduse una dintre rarele ei contribuții la discuție, spunând, visătoare, că viața ar fi mai bună dacă ar fi artistică. Florence observă că vocabula „artistică” se preta la un curios *double entendre*. Seraphita își coborî ochii la farfurie și străpunse, cu o oarecare dificultate, crevetele decorativ.

După masă, Prosper comandă șampanie. Fiecare primi câte un pahar. Maiorul se ridică în picioare:

– La capătul unei izbutite cooperări, care a făcut din tabăra noastră un mare succes – o întâlnire a artelor, meșteșugurilor, învățământului, practicii și criticii – doresc să toastesz în onoarea lui Geraint Fludd, care a avut idei atât de bune și a știut cum să le pună în aplicare.

Sorbiră cu toții. Prosper nu se așează, deși Geraint dădea semne că dorește să răspundă.

– Regret că bunul meu prieten Benedict Fludd lipsește. Dar aș vrea să închinăm paharul pentru fericea lui Imogen, care mi-a făcut cinstea de a accepta să devină soția mea. Deja am pețit-o de la tatăl ei și cred că avem binecuvântarea lui.

Anunțul generă consternare. Prima persoană care duse paharul la buze fu Imogen însăși, poate ca să-și facă curaj. Era albă ca varul. Seraphita luă o înghițitură mare și fu auzită murmurând fie „Dragă...“, fie „O, Doamne.“

Ridicând paharul, Julian vorbi:

– Firește, vă dorim cu toții binele. Viață lungă și fericire! adăugă el, stângaci, după care se îmbujoră.

Imogen dădu din cap în direcția lui, părând excedată. Florence se sculă în picioare:

– Se întâmplă că n-am avut timp să-i zicem tatei, dar și eu aș vrea să vă anunț că m-am logodit. Am acceptat să mă mărit cu Geraint. V-o spun eu, fiindcă pe el l-am rugat să nu sufle o vorbă. Dar cred că acum e momentul să aflați cu toții. Relațiile dintre persoanele din jurul acestei mese au devenit, dintr-odată, foarte neclare.

Râse scurt și ascuțit. Continuă, privindu-l sumbru pe tatăl ei pe deasupra mesei acoperite cu alb și argintiu:

– Așadar, Imogen urmează să-mi devină și mamă, și soră. Ca în mitologia greacă. Sau ca lucrurile interzise din cartea de rugăciuni.

Când Pomona puse pe masă paharul de șampanie, îi frânse piciorul. Degetele îi sângerară – nu mult, dar suficient ca să păteze damascul. Un chelner se repezi cu o perie cu mâner de argint și un fâraș minuscul, curățând cioburile de pe masă, în dreptul ei. Geraint zise, pe un ton împăciuitoare și pragmatic:

– Dezvăluirile bruște ne surprind pe toți, cred eu.

Dar pentru cei mai mulți dintre voi sentimentele mele pentru Florence nu sunt o noutate. Sunt sigur că v-ați dat seama că o iubesc de mulți ani, că am iubit-o și ca băiat, și ca bărbat. Nu intenționez să vă spunem nimic, deocamdată. Nu mă aflu în situația de a putea întreține o soție și o familie, iar când o s-o fac, vreau s-o fac bine. Nici nu vă pot spune cât de fericit sunt că m-a acceptat. Se întrerupse un minut. Logodna lui Imogen este – pentru mine, cel puțin – o surpriză de proporții. Dar, în ce mă privește, știu ce multe lucruri bune a adus deja în viața ei domnul maior Cain. El a făcut-o deja fericită. Își ridică paharul. Le doresc tot binele.

Se înclină înspre Imogen și înspre Prosper, cu grațioasă neîndemânare, și se reasează.

Prosper Cain se sculă și se întoarce spre fiica lui, care nu se așezase. Fața fetei strălucea de energie și ochii îi scăpărau. De când se născuse, ea fusese ființa pe care o iubise cel mai mult pe lume și era oarecum supărat că nu observase la ea nicio schimbare, nicio excitație ori langoare care să indice că e îndrăgostită. Și el simțea că debordează de energie. Era un militar confruntat cu o situație dificilă, din care trebuia să salveze pe toată lumea, fără pierderi. Își mută privirea de la fiica la iubita lui, care se uita fix la fața de masă. O iubea pe Imogen, o dorea pe Imogen. Era o sursă de putere. O iubea și pe Florence; va afla care era lucrul cel mai bun pentru ea, poate Geraint Fludd, dar poate că nu și, pentru că o iubea atât, avea să găsească o modalitate de a-i deschide și ei o cale. Stând așa, în

picioare, îi veni ideea că trebuie să se căsătorească imediat cu Imogen, pentru că poziția lui Imogen era ambiguă. Ideea îl înveseli. Își ridică paharul în direcția lui Florence, incluzându-l și pe Geraint în gest:

– Vă doresc amândurora numai fericire. Sunt multe de discutat, de chibzuit. Acum, dacă toată lumea e de acord, cred că trebuie să acționăm conform planului și să mergem la Ardere. E posibil ca bunul meu prieten Benedict să se fi întors la Purchase House.

Și-i mătură, mai mult sau mai puțin, pe toți afară din salon și în trăsurile și cabrioletele care așteptau să-i ducă la Purchase House.

Ora asfințitului. Peste marea și plata întindere a mlaștinii, cerul roșu radia de luminozitate. Iarba pudrată cu sare se scălda în lumină roșiatică și un straniu lichid de foc dansa pe apa întunecată ca ardezia din șanțurile și iazurile pe lângă care treceau în viteză. Trecură de terenul de golf de la Rye, unde se vedeau siluețele jucătorilor aplecate deasupra mingii, negre și bidimensionale, mânuind o crosă, împingând un cărucior. Stoluri de ploieri se roteau în cerc și se reformau, se împrăștiu din nou. Puținele fâșii de nor erau purpurii, violet, mov, schimbându-și culoarea în funcție de lumină. Totul avea un luciu metalic, de smalt lustruit. Până și oile grase aveau, pe blănurile lor mițoase, o patină roșiatică.

Arderea mergea bine, din cât își putea da seama Philip. Alimentase constant focul, controlând cât putea

de bine cantitatea de fum produsă și veghind ca flăcările să fie egale. Prin diferitele găuri de supraveghere se uita înăuntru la mugitorul infern stacojiu, la ocazionalele vălătuciri și împrôșcări ale flăcărilor, la strălucire, la marginile mai stinse. Avea ajutoare de nădejde la pusul pe foc, dar trebuia să supravegheze tot ce intra prin ușițe. Ceramica arsă neuniform sau arsă cu combustibil impur putea deveni sulfuroasă, decolorată, opacă și urâtă. Oxigenul în exces însemna vapori de sulf; la fel oxigenul insuficient. Păstra lemnul cel mai bun pentru ultima etapă. Un ajutor entuziast era Tom Wellwood; el adusese multe dintre cutiile și lăzile din care fusese construit Turnul Negru din piesă și le aruncase în flăcări. Își adusese și armata de sperietori-marionete. „Pot intra și ele, în final, în cuptorul încins“, decretase Tom. Philip le verifică să nu aibă componente care ar fi compromis puritatea focului sau care l-ar fi făcut să ardă neregulat. Era acolo și Dorothy – fiind weekend, nu învăța – cu Griselda și cu nemții, care ajutau la căratul lemnelor. Toată lumea își amintea povestea lui Palissy, cum își pusese mobila pe foc ca să încheie cu succes arderea de probă și testarea noului smalt alb. Soarele coborî și mai jos, cerul deveni întunecat. În cuptor, căldura și lumina cântau și dansau.

Frank Mallett ședea cu Arthur Dobbin, bând un pahar de bere și mâncând pâine de casă cu brânză sfărâmicioasă. Veni un tânăr cu cizme de pescar și o haină grea și-l trase de mânecă. Frank îl ascultă, își scutură capul ca pentru a-l limpezi, se sculă în picioare și scrută

adunarea. Seraphita sedea în cercul de lumină proiectat de un foc de vreascuri, în care se coceau cartofi. Părea buimacă, lucru obișnuit la ea. Rotindu-și în continuare privirea, Frank îl văzu pe Prosper Cain, aplecat deasupra lui Imogen Fludd. Se îndreptă fără grabă spre cei doi, zâmbind enoriașilor pe lângă care trecea.

– Domnule maior Cain. Putem discuta între patru ochi?

Se traseră spre marginea grupului, unde nu ajungea lumina.

– Adineauri am primit un mesaj de la Barker Twomey. E unul din pescarii cu undița de la Dungeness. A pescuit o gheată. Care nu era de prea mult timp în apă. Crede că-i aparține domnului Fludd. Barker Twomey crede că cineva ar fi bine să examineze gheata.

– Ce insinuați, domnule Mallett?

– M-a îngrijorat absența – de astă dată prea îndelungată – a domnului Fludd.

– Familia și cei care-l cunosc nu par să fie prea îngrijorați de lipsa lui.

– Nu sunt. E adevărat că are obiceiul să dispară, pur și simplu să-și ia tălpășița, uneori săptămâni întregi.

– Dar considerați că există temeieri să credem că de data asta e altceva.

– Eu, domnule maior, nu sunt catolic. Sunt anglican, dintre cei liberali. Spovedania nu e o tradiție în Biserica mea. Nu un sacrament recunoscut. Dar oamenii îmi aduc la cunoștință tot felul de lucruri. Așteptându-se să nu le transmit mai departe. Consider că e de datoria mea să-i ascult. Și să-mi țin gura.

– De ce-mi spuneți mie asta?

– Mi-e teamă că Benedict Fludd e mort. Mi-e teamă că a intrat în mare, acolo jos, la Dungeness, unde curenții sunt deși și puternici, iar apa adâncă.

– Dar aveți vreun motiv ca să credeți că așa stau lucrurile?

– A venit la mine, chiar după ce și-a ținut discursul în tabără. Mi-a mărturisit că intenționează să-și pună capăt zilelor. Trebuie să adaug că nu și-a exprimat intenția asta pentru prima dată.

– Sugați că vi s-ar fi confesat...

– Avea obiceiul de a-mi destăinui – din fericire nu prea des – amănunte din viața sa... din viața sa anterioară. Nu știu mult despre cele lumești, domnule maior Cain, dar presupun că, din punct de vedere profesional, nimic din ce e omenesc n-ar trebui să mă surprindă. Știu că greșesc afirmând asta. Ar trebui să tac. Dar mi-a destăinuit lucruri... mi le-a spus... nu ca să-l absolv în numele Bisericii, ci ca să mă rănească pe mine. Nici nu știu dacă spusele lui erau adevărate. Știu doar, că-mi făcea rău să le ascult. Și că erau *intenționat* răuvoitoare. Îmi pare rău, sunt foarte agitat. Dar sunt sigur că e mort. Avem, însă, doar o gheată.

– Eu mă voi însura cu Imogen, fiica lui Benedict Fludd, spuse Prosper Cain. Prin urmare, aceste lucruri mă privesc, fiind în familie, ca să zic așa.

Chipul lui Frank Mallett se încreți, ca și cum omul ar fi fost gata să izbucnească în plâns.

– Îl cunosc de mulți ani pe bătrânul Fludd, continuă Prosper. Nimic din ce ar face sau spune nu m-ar

surprinde. Sunteți un om bun și mărinimos; ați făcut exact ceea ce trebuia, inclusiv faptul că ați venit să mă anunțați. Haideți să vorbim cu undițarul.

Merseră pe jos, în ultima lumină, tot mai densă. Trecură pe lângă bivuacul militar de lângă Lydd și de-a curmezișul mlaștinii Denge, apoi pe lângă dezolantele promenade de șindrilă de la Dungeness, ocolind Puțurile Deschise, unde păsările se ascundeau pentru noapte pe insulițe. Pământul pietros, instabil, ținea pe el o colonie de cocioabe de lemn, majoritatea negre tuci, unele având în față bărci trase pe țărm, altele curioase aglomerări de scripeți și vinciuri. Luminițe pâlpâiau deja în spatele unor geamuri micuțe. Frank însuși avea la el un felinar de furtună, dar nu fusese încă nevoie să-l aprindă. Ajunseră la farul zugrăvit în dungi albe și negre, cu fasciculul lui de lumină de gaz proiectată de o oglindă, care străpungea beznă. Barker Twomey, explică Frank, nu și-ar fi abandonat undița, de aceea îl trimisese pe Mick. Au pășit mai departe, scârțâind, pe pietrele mai palide decât cerul, spre faleza cu scânduri pe care stăteau gârboviți pescarii, siluete negre ca ale jucătorilor de golf, cu felinarele puse lângă taburete, gata de folosit când se întuneca de tot. Erau, amândoi, în formă fizică bună și urcară lejer povârnișul, în aerul de pe țărmul mării, plin de sare și de vâjâitul fluxului care azvârlea val după val peste pietre, sugându-le, măcinându-le, răsturnându-le de pe o parte pe alta. Un fir tremura deasupra limbilor înspumate ale brizanților, întinzându-se, lăsând să cadă de pe el picături.

– Țsta-i Barker, zise Frank Mallett.

Se străduiră să vadă ce anume scotea pescarul din mare; nu era nici ceva omenesc, nici ceva făcut de mîna omului, ci un pește viu, arcuit în protestul lui, zbătându-se în cârlig. Barker Twomey îi înhăță trupul cu mîna și-l ucise cu o răsucire profesionistă și un pârâit.

– Domnule Mallett, zise el. Bună seara.

Avea pielea pergamentoasă și uleioasă, nu foarte diferită de gheata pe care o scoase de sub sacii cu ustensile. Purta o pălărie de mușama și un impermeabil cu gulerul ridicat.

– Socot că am văzut-o în piciorul cuiva săptămîna trecută, zise.

Întoarse gheata cu susul în jos. Din ea se scurse puțină apă. Șiretul era încă strâns legat. Limba se bălbănea. Era o gheată veche, dar cîndva fusese scumpă.

– Și eu am impresia asta, zise Mallett.

Prosper Cain o luă în mînă și o examinează pe toate fețele.

– Și eu. Dumnezeu să ne ierte, are argilă în ochiurile șiretului și sub limbă. Și n-a fost bine întreținută, e crăpată. Cred că știm cui îi aparține. Ați mai găsit ceva, domnule Twomey?

– Nu, era puțin probabil să găsesc. Curentul îi puternic aicea. Trage lucrurile – ar trage și un om – la fund imediat și le poartă în jurul capului Ness. Nu căutați că nu găsiți nimic – n-aveți cum să știți unde.

– Dacă a ieșit asta, s-ar putea să mai iasă la suprafață și altele, zise Prosper. Puteți să-i rugați pe prietenii dumneavoastră să fie cu ochii în patru?

Luă gheata udă, îl răsplăti pe om și porniră înapoi spre Purchase House. Canalul Mânecii se înnegura. Culoarea spumei valurilor era indescriptibilă – o știau albă, dar era doar fantoma albului, lumină îndesată cu argint pe umflătura neagră a apei care suga.

– Parcă-l văd, zise Frank Mallett. Intrând la pas în mare, uite-așa. Știind cum o să-l primească, ce-o să facă din el.

Treceau din nou pe lângă cocioabe. Se opriră, pentru ca Frank să aprindă felinarul. Se iveau stelele, palide pe cerul negru-albăstrui. Raza bruscă a felinarului lumină un fel de funie de rufe, întinsă de la streășina uneia dintre colibele negre până la un catarg, pe care flutura un fanion îngust, cu crucea Sfântului Gheorghe.

– Ce-i aia? întrebă Prosper.

Era ceva zdrențuit, boțit, rupt. Era pătat și learcă de apă și părea să fie halatul cuprinzător purtat de Benedict Fludd la prelegere. Sfărâmături, resturi pescuite din mare.

– Domnule Mallett, zise Prosper Cain în timp ce se înapoiau agale la Purchase House, ducând un pachet învelit în hârtie cafenie. Domnule Mallett, poate că gândurile acestea sunt premature, deși cred că știm amândoi că nu sunt. Dacă vechiul meu prieten și-a făcut seama, mai este timp să-l găsim. Ar fi putut găsi un loc mai greu să dispară definitiv. Nesiguranta va fi greu de suportat pentru soția și ficele lui, foarte greu. Acum vă împărtășesc și eu neliniștile

mele personale. Vreau să mă căsătoresc *cât se poate de repede* cu domnișoara Fludd – evenimentul de azi mă face mai nerăbdător, dar, totodată, face cununia mai dificil de aranjat. Nu știu care este perioada de doliu potrivită, dacă cineva a murit fără să lase un cadavru. Dar știu că familiei lui i s-ar ușura traiul dacă aş putea și aş avea dreptul să le port eu de grijă. Domnule Mallett, vă rog să ne cununați. Discret, dar nu pe ascuns. Cu flori și la biserică și cu o frumoasă masă de nuntă. Cât de repede credeți că s-ar putea face?

– Dacă... dacă marea nu mai aruncă nimic pe țărm... dacă el nu apare dintr-odată, apropiindu-se pe alee... poate peste o lună?

Grăbiră pasul.

– O ultimă rugămintă, domnule Mallett. Ați fi de acord să nu suflăm nimănui nicio vorbuliță despre toate astea până nu se răcește cuptorul și ridicăm tabăra? Deocamdată nu putem transmite decât îndoieli, bănuieli, incertitudini. Dacă mai așteptăm, s-ar putea să apară certitudinile. Dacă nu, incertitudinea însăși va fi mai aproape de certitudine – de ceva *real*, dacă mă urmăriți.

– Aveți dreptate, zise Frank Mallett. Permiteți-mi să spun că... vă sunt recunoscător pentru că luați povara pe umerii dumneavoastră.

– Îl cunosc pe Benedict Fludd, Dumnezeu să-l odihnească, de foarte multă vreme. Era un geniu. Tot ce făcea, făcea în exces. Nu mă surprinde că a încercat să vă înspăimânte. Modul în care ați reacționat este lăudabil.

Prosper Cain era un om obișnuit să obțină ceea ce dorea. S-a căsătorit cu Imogen Fludd la biserica Sfânta Edburga, marți, 27 decembrie 1904. I-a cununat Frank Mallett. Benedict Fludd tot nu dăduse niciun semn de viață, deși fusese scoasă din apă și cea de a doua gheată, la câteva săptămâni după prima. Prin urmare, erau și nu erau în doliu. Asistența a fost redusă: lumea de la Purchase House, inclusiv Philip și Elsie, Julian și Florence. Erau prezenți Arthur Dobbin, Marian Oakeshott și domnișoara Dace. Era un frig năprasnic. Pietrele din zidurile bisericii erau ca niște cuburi de gheață, iar iarba din micul cimitir avea o crustă de promoroacă. Sub sutană, Frank purta două veste de lână. Femeile, toate, rezolvaseră problema doliului, optând pentru îmbrăcăminte în nuanțe discrete de gri și violet. Florence avea un palton lung, elegant, de culoarea ardeziei, peste o rochie albastră ca brândușele și o pălărie asortată din tul gri. Nu era domnișoară de onoare. Pomona era singura

domnișoară de onoare, într-o rochie de catifea gri-închis, împodobită cu violete. Avea aceleași flori la borul pălăriei. Seraphita era înfășurată într-o rochie bordată cu pene, ca un fel de tapiserie groasă și complicată, cu purpuriu, gri și argintiu, având pe margini pene de lebădă și de struț, vopsite.

Geraint conduse mireasa la altar. Domnișoara Dace cântă câteva note la pian, iar Imogen Fludd puse jos recipientul de piatră cu apă fierbinte pe care îl ținuse strâns, luă buchetul de crini de seră și străbătu toată biserica. Purta o rochie de catifea argintie cu ape, foarte simplu croită, cu un guler alb înalt, îmblănit, și manșete mari, albe, de blană. Florence se răsuci ca s-o privească în timp ce ea se îndrepta spre maiorul Cain. În gândurile ei despre Imogen folosise cuvinte urâte. Vicleană. Insinuantă. Fals umilă. Se aștepta să citească pe fața ei o modestie contrafăcută, poate, sau un aer ireprimabil de triumf, dar trebui să recunoască – era corectă – că nu vedea decât fericire pură, colorată de teamă. Florence recunoștea, nu fără amărăciune, și că Imogen îl iubea pe Prosper. Arăta precum ceara albă a unei lumânări, luminată de o flăcăruie aurie.

După ceremonie, Frank Mallett le dădu tuturor băuturi calde sau pahare cu sherry, în fața unui foc jucăuș. Menajera reumplu cu apă fierbinte din ceainice recipientele de piatră pentru încălzirea mâinilor doamnelor. Înfofolite în pături, merseră cu trăsurile înapoi la hanul Mermaid, în Rye, unde Prosper comandase un dejun nupțial. Și în șemineul de acolo ardea

un foc zdravăn de bușteni. Pe măsură ce se însera, lumina roșiatică juca pe chipurile palide, luminând mătăsurile și satinul gri. Masa fu îmbelșugată: calcan cu creveți, filé de miel de mlaștină afumat și fript, *crème anglaise*, un tort glazurat, pe care mirele îl felie precis cu sabia. Geraint ținu un scurt discurs elegant, arătând că el și Florence sperau – cât de repede posibil – să lege și mai multe noduri în relațiile dintre cele două familii. Prosper îi răspunse vioi și călduros, după care toastă în cinstea absentului Benedict Fludd. I-ar fi plăcut, zise, ca bunul său prieten să fie de față și să împartă fericirea cu ei. Dorea, firește, să se întoarcă – așa cum se întâmplase și altă dată – din călătoria lui. Până atunci – ori, dacă era necesar, pe termen lung – el făcea parte din familie și nădăjduia să ia pe umerii săi o parte dintre poverile practice ale muncii din gospodărie. Vântul când răbufnea, când cădea de-a lungul străzii pietruite. Flăcările se învârtejeau în vatră și Philip se uita pierdut la foc. Seraphita se ridică în picioare și declară, cu o voce surprinzător de fermă, că dorea să-i mulțumească personal domnului maior Cain, de-acum cel de al doilea fiu al ei – și să spună ce mare alinare fusese pentru ea această căsătorie, în asemenea vremuri de restrînte. Florence – în loc să se uite la Geraint, care o privea insistent – o studia încă pe Imogen. Lumina focului urca pe faldurile rochiei ei și așternea un strat de roșeață pe chipul ei neîmbujorat, de o paloare extatică. Eu nu voi fi niciodată atât de fericită, se gândea ea. Nu putea – gândul îi făcea greață – să-și imagineze cum o va lua tatăl ei

în brațe pe Imogen, când vor fi singuri în dormitorul cu bărne înnegrite. Toate fuseseră cuprinse de flăcări. Totul era palpitant și periculos.

Philip Warren își pusese în gând să construiască ceva în memoria lui Benedict Fludd. Luase și el parte la discuțiile dintre Geraint și Prosper privind viitorul olăriei de la Purchase și al vânzărilor prin Nucșoara de Argint. Simțise cum îi dispăreau din suflet nădejdea și așteptarea, pe măsură ce cuptorul se răcea încet după Ardere. Așteptase acolo, singur, până când ramele puteau fi despachetate. Apoi le descărcase încet. Arderea reușise aproape perfect. Câteva piese mici, lucrate de studenți, se sfărâmaseră și unul dintre bolurile sale cu modele de alge, la care ținuse în mod special, se făcuse cioburi. Dar, în linii mari, comoara strălucea și scliffea. Pomona se furișase pe nesimțite lângă el și-l rugă s-o lase și pe ea să scoată și să aranjeze piesele. Avea, își spuse el, fără a chibzui prea temeinic, mai puțin aerul unui copil încăpățânat. Își legase părul în creștet.

– Philip, chiar crezi că a murit? îl întreabă ea.

– Nu știu. A plecat și altă dată de acasă.

– Eu simt că e mort. Cred că sufletul meu ar ști dacă n-ar fi.

– Înțeleg ce spui. Și eu simt la fel. S-a dus dintre noi, într-un fel sau altul.

Ea continuă să alinieze cămile ușor asimetrice făcute de amatori și zise:

– Multe se vor schimba.

Philip tocmai trecuse la ceea ce s-ar fi putut să fie ultimele vase făurite de Benedict Fludd, care se răceau acum sub degetele lui. O cană de băut cu două chipuri rânji la el. Un dragon elegant își întindea aripile aurite pe un cer de tuș.

– O să vrei, poate, să studiezi, îi spuse el Pomonei.

– Nu sunt înzestrată cu niciun fel de talent, răspunse ea.

Monumentul proiectat era un vas globular, mare și simplu. Urma să fie alcătuit din straturi, asemenea globului pământesc, cu un foc aprins în centrul lui incandescent, un strat de cărbune deasupra focului, având incrustate în el fosile, cu o mare albastru-închis deasupra cărbunelui, iar deasupra mării, pe un cer precum cerneala, cu luna pe el, o horbotă de spumă albă, nesupusă și stilizată în mișcările ei, oarecum japoneză. Vedea clar obiectul cu ochii minții. Era înfiorător de greu de conceput – toate straturile suprapuse, sudate între ele, necesitatea ca roșul, oricum dificil, să fie și însângerat, și înfocat. Desenă șopârle, libelule și melci, încolăciți în cărbunele negru ca noaptea. Uneori se gândea să pună o lună plină, alteori o semilună subțire ca un fir de păr, abia zgâriată pe cer.

Își spunea – nu se pricepea la analizarea sentimentelor omenești – că moartea soțului ei fusese o ușurare și o eliberare pentru Seraphita. Ea ieșea, spontan, mergând în vizită la vecini, sau să ia ceaiul la Phoebe Methley, care se arăta plină de solitudine.

Era mai puțin sigur în privința Pomonei. Ea i se părea mai vulgară și buimacă.

Apoi, într-o noapte, fu trezit la orele mici de un zgomot de pași pe coridor. Așteptă, nervos, ca mânerul de la ușa lui să se răsucescă, dar nu, pașii trecură mai departe. Erau grăbiți, dar măsuțați. Își propuse să readoarmă, dar știa că nu era bine s-o facă. Puse o haină pe el și coborî scările. O auzi descuind ușa de la bucătărie. Apoi, ieșind în curte. Și-o imaginea aruncându-se în Canalul Militar. Dar ea intră în încăperea pe care o socotea acum atelierul lui. Era lună plină. El se aținu pe la fereastră și auzi un scârțâit și un răzuit. Îl cuprinse teama că ea se apucase să spargă obiectele de ceramică. Se apropie tiptil și privi înăuntru. Ea se afla în colțul opus al încăperii și descuia ușa cămării interzise. Nici nu știuse că ea avea cunoștință de acel cotlon, darămite de locul în care era ascunsă cheia.

Ieși cu o vază albă, în formă de nud de femeie. Se mișca mașinal, ca în vis, dar de data asta Philip nu era sigur că umbla prin somn. O urmă, la distanță sigură – erau amândoi în picioarele goale – până în grădină. Ea se așeză la rădăcina unui măr și, de undeva de acolo, scoase o mistrie bine ascuțită.

– Știu că ești acolo, zise fata. Nu spune nimic. Ajută-mă doar.

El făcu un pas înainte, ieșind din întuneric. Ea îi puse în mână o creatură încântătoare, cu părul buclat, buzele întredeschise pe o față plină de extaz, iar sub

ea o vulvă explicit modelată, larg deschisă sub streășina păroasă, cu buzele rotunjite delicat.

– Nu mă îndur să le sparg, zise Pomona. Dar le pot ascunde. Sub copaci.

– Pot s-o fac eu pentru tine.

– Nu sunt ale tale. Mă ocup eu. Una câte una. Când vor fi toate... sub pământ... atunci...

Philip se pomeni mângâind vaza rece, din dorința de a nu-i oferi fetei o falsă alinare. Îngenunche lângă ea, luă mistria și începu să sape. Ea scoase o bucată de pânză veche, înveli imaginea femeii și o vârî în gaură, nici brutal, nici cu blândețe. Philip îi întinse mâna ca s-o ajute să se ridice, cu teamă că ea i se va arunca în brațe. Dar fata se abținu.

În ziua nunții lui Prosper Cain, *Peter Pan*, sau *Băiatul care n-a vrut să crească* își avu premiera la Duke of York's Theatre din St Martin's Lane. Cu întârziere: piesa ar fi trebuit să debuteze pe 22, dar fusese amânată din cauza defectării unei mașinării complexe necesare pentru producerea efectelor speciale. O „zână vie“ trebuia redusă la dimensiunile unui pigmeu, cu ajutorul unei lentile gigantice. Trebuia să existe și un vultur care să cadă asupra piratului Smee, să-l înșface de pantaloni și să zboare cu el pe deasupra publicului. Chiar în ultima clipă, un lift mecanic se prăbuși, antrenând după el secțiuni mari din decor. Multe locuri care aveau să devină familiare – Laguna Sirenelor, Căsuța din Vârful Pomilor – nu fuseseră construite încă. Existau, în seara premierei, și scene ulterior eliminate. Totul fusese ținut sub un văl gros de taină. Publicul premierei reprogramate – un public adult, la un spectacol de seară – habar nu avea ce anume avea să vadă. Și dintr-odată cortina se ridică,

dezvăluind o cameră de copii, cu pătuțuri cu saltele moi și o splendidă friză cu animale sălbatice sus pe pereți: elefanți, girafe, lei, tigri, canguri. Un dulău mare, negru cu alb, trezit din somn de bătăile unei pendule, se ridică să primenească așternuturile și să dea drumul la apă în baie.

Și August Steyning, și Olive Wellwood îl cunoșteau pe James Barrie și făceau parte din acel prim auditoriu. Grupul lor umplea un rând întreg: Olive, Humphry, Violet, Tom, Dorothy, Phyllis, Hedda, Griselda. Lumina falsului foc scânteia. Cei trei copii, doi băieți și o fată – toți interpretați de domnișoare tinere –, se fâțâiau în pijamale, jucându-se de-a oamenii mari, producând copii ca pe niște iepuri scoși din pălărie, arătând limpede că nu știau cum vin pe lume copiii. Publicul, amuzat, râdea. Părinții, în haine de seară, ca auditoriul din fața lor, se certară din cauza cățelei, Nana, care fu păcălită de domnul Darling să bea un medicament grețos și apoi înlănțuită. Luminile serii se stinseră. Băiatul-cioară, care era Nina Boucicault, tot o femeie, intră zburând prin fereastra nezăbreliță, în căutarea umbrei.

Teatrul îi deștepta de fiecare dată lui Olive Wellwood pofta de scris – dorea acum, numaidecât, să intre într-o altă lume, inteligent numită de Barrie „Never-Never Land“. Nici câinele ce se dădea de-a dura, nici copiii nu-i aprinseră imaginația. I-o stârni umbra desprinsă a lui Peter, ridicată spre vedere de către părinții Darling, înainte de a fi făcută sul și pusă într-un sertar. Era neagră, ușor plutitoare, nu chiar

transparentă – o izbutită iluzie teatrală. Când Wendy o cusu pe el și băiatul dansă, iar umbra deveni un lucru proiectat de luminile reflectoarelor, urcându-se pe pereți, cu gesturi violente, Olive intră în transă.

Uimitoarea poveste se desfășură mai departe. Copiii zburară. Piratul cu bucle unsuroase își agită fiorosul cârlig. Băieții Pierduți își demonstrară ignoranța totală privind ce ar fi putut fi mamele, tații, săruturile, căminele. Fără teamă, își împlântau cuțitele în pirăți. Veni un moment de tensiune, când lumina jucăușă care era zâna începu să moară în eprubetă și trebui să fie resuscitată de aplauzele celor ce credeau în zâne. Olive privi de-a lungul rândului să vadă cine din grupul ei bătea din palme. Steyning, da – leneș, din politețe. Dorothy și Griselda – undeva între entuziasm și bună-cresștere. Phyllis – din toată inima, cu ochii strălucitori. Humphry – ironic. Violet – cu plesnituri seci. Ea însăși – iritată și mișcată. Hedda – absorbită.

Nu și Tom. Ai fi pariat că Tom va aplauda cel mai tare.

Penultima scenă era examinarea de către Wendy a Mamelor Frumose. Camera copiilor se umplu de un cârd de femei modern îmbrăcate, care primiră permisiunea să-i revendice pe Băieții Pierduți, dacă răspundeau cu sentiment la un chip îmbujorat, o încheietură sucită, ori își sărutau copilul de mult pierdut cu blândețe, deloc zgomotos. Wendy le trimise la plimbare, cu gesturi de regină, pe câteva dintre frumoasele doamne. Steyning, pe după dosul palmei, îi șopti lui Olive:

– Scena asta trebuie eliminată.

Olive aprobă, zâmbind discret.

– E în parte pantomimă, în parte piesă, spuse Steyning. Piesa este lucrul original, nu pantomima.

– Psst! îl admonestă doamna elegantă din fața lui, absorbită de defilarea Mamelor Frumoase.

După furtuna de aplauze din final și zumzăitul discuțiilor, Olive îl întrebă pe Tom:

– Ți-a plăcut?

– Nu, zise Tom, parcă suferind.

– De ce?

Tom mormăi ceva, în care unicul cuvânt inteligibil era „butaforie“.

– Nu știe absolut nimic despre băieți sau despre cum să născocască lucruri, continuă el.

August Steyning interveni:

– Vrei să spui că e o piesă pentru adulții care nu vor să crească?

– Asta vreau să spun? se miră Tom. E convenție și convenție și convenție. Oricine poate vedea că băieții ăia sunt fete.

Trupul i se agita în costumul respectabil. Tom continuă:

– Nu-i ca *Alice în Țara Minunilor*. Acolo avem o lume paralelă *reală*. Aici, doar sârme, sfori și deghizări.

– Ai suflet de puritan, zise Steyning. Sunt sigur că vei constata că, deși ai dreptate în ceea ce spui, piesa asta va avea o viață lungă și oamenii vor fi foarte bucuroși să-și suspende neîncrederea.

La Anul Nou 1905, într-o seară geroasă, Humphry și Olive se duseră la Nutcracker Cottage să ia masa cu August Steyning. Camera era luminată cu lumânări. Un foc de bușteni ardea în cămin. Se aprinsese greu, totul era învăluit în fum și mirosea a fum. Steyning le oferă mâncare de iarnă sățioasă – supă de mazăre uscată cu șuncă, friptură de fazan împănat cu file de porc, varză de Bruxelles și castane cu sos Marsala. Mai era un singur alt musafir: Toby Youlgreave.

Discutară piesa *Peter Pan*. Toby o văzuse și era entuziasmat. Nimic asemănător nu fusese montat până atunci. Era sigur că le plăcuse tinerilor Wellwood. Mai ales lui Tom.

– Tom o detestă, zise Olive, întristată. Crezusem că o să-i placă. Întotdeauna i-au plăcut basmele mai mult decât altora. Dar asta l-a enervat, pare-se. Zicea că totul e numai convenție și butaforie. Nu i-a plăcut că băieții erau jucați de femei.

– A refuzat în totalitate să-și suspende neîncrederea, observă Steyning. Lucru ciudat, aproape alarmant.

Toby se interesă câți ani avea Tom acum. Olive credea că vreo douăzeci și doi. Toby zise că istoria lui de examene picate, neputința lui de a se pregăti pentru examene îl lăsaus perplex, dată fiind inteligența băiatului. Humphry zise că poate ar trebui să se gândească la un alt drum pentru Tom. Nu se putea să nu facă nimic toată viața. Dorothy, deși abia de douăzeci de ani, își luase examenele de absolvire și Examenul Științific Preliminar și studia medicina. Locuia la familia Skinner, pe Gower Street. Phyllis era fiica atașată

de casă. El, personal, nici nu știa cu ce își umplea Tom timpul. Mai mereu, aproape zilnic, hoinărea pe afară. Olive le spuse, șovăind, că Tom zicea, periodic, că vrea să se facă scriitor. Iritat, Humphry o întrebă dacă văzuse vreodată ceva scris de Tom. Nu, răspunse ea. Nu, nu văzuse. Credea că era un lucru intim.

– Nu-ți poți câștiga pâinea scriind lucruri intime, protestă Humphry.

Toby zise că Tom era un Hoinar. Voia să spună că avusese viziuni cu Tom ca locuitor al pădurilor și dealurilor, ceva ca în cărțile lui Hudson și Jefferies. Steyning replică, sec, că poate lui Tom nu-i plăcuse *Peter Pan* fiindcă recunoscuse ceva în piesă. Indignată, Olive zise că nu, nu asta era, era sigură că nu era asta, pur și simplu nu-l atrăsese piesa.

Steyning zise că Tom se ocupase cu drag, vara trecută, de spectacolul de marionete. Confectionase câteva figurine reușite. Poate că era făcut pentru teatru.

Olive contemplă îndelung flacăra lumânării și apoi fața lungă, palidă, regulată a lui Steyning, luminată de jos, cu umbre negre. Aproape de când se născuse Tom crezuse că trupul ei îi spunea – ca și cum ar fi fost conectat de el cu nenumărate fire de păianjen – exact unde era, cum se simțea și ce nevoi avea băiatul. Fusese o părticică din ea; o parte din ea fugea împreună cu el, îi *simțea* somnul după ce-l puneă în așternut. Cel puțin așa crezuse că simte. Mai recent, se surprinsese folosind – și apoi respingând rapid – în gândurile despre Tom cuvântul „înăspřit“. Era țepos. Era posac. Îți dădea instantaneu replica. Parcă

nu mai ştia citi dorinţele ei, ca odinioară. Se gândi că ar trebui să-i pară bine dacă el găsea ceva de făcut şi înceta – aşa cum fu pe punctul să formuleze în gând – să mai *pândească* prin tufişuri.

August Steyning declară că *Peter Pan* îi redeşteptase dorinţa de a scrie o piesă magică de altă factură. *Peter Pan* folosea o tehnică a iluziei copilărească – „gaguri”, zicea el. Se folosea de tradiţia englezească a pantomimei, care presupunea un pact între actori, regizori şi public. Se opri o clipă şi continuă, recunoscând meritele piesei:

– Nu că nu-ţi intră pe sub piele şi nu-ţi cotopeşte gândurile. O face pe căi de care, cred, micuţa persoană ridicolă care a scris-o nici nu a fost conştientă. Autorul manifestă atât o dulce ignoranţă, cât şi un fel de concepţie stranie despre mămici şi tătici – şi cum să-i interpretăm pe Tăticul din cuşca câinelui şi pe maleficul Cârlig? Cine s-ar fi gândit să folosească acelaşi actor în ambele roluri? E lucrarea unui geniu, dar un geniu răsucit ca un tirbuşon. Eu vreau să montez o piesă-basm care să fie mai aproape de *Gesamtkunstwerk* a lui Wagner decât de pantomimă, continuă el. Am făcut un început la tabăra din mlaştina Denge. Avem nevoie de versiuni noi – dar doar de versiuni – ale vechilor şi profundelor basme întipărite în sufletele noastre. Palatul negru de sub munte, musafirul necunoscut, luminiţele ce dănţuiesc pe mlaştină. Am putea folosi recuzita de scenă – da – nu ca să ridicăm în aer dulci şi drăguţi băieţi-fete în pijamale,

ci ca să facem să plutească *dames blanches*, iar lilieci și șopârlele-dragon să se adune în ciorchini pe stânci și crengi. Știu despre folosirea luminilor – și a umbrei – câteva lucruri pe care nimeni altcineva nu le cunoaște. Sunt nemți care fac lucruri uimitoare cu măști și marionete, lucruri care ar vrăji un public de copii și, bine prezentate, ar tulbura un public de adulți.

– Dacă ar fi să fie *Gesamtkunstwerk*, n-ai avea nevoie și de soliști?

– Nu va fi o operă. Va avea o ilustrație muzicală nepământeană. Mă gândesc la flauturi ascunse, tobe și tamburine. La voci care scot vaiete melodioase duse de vânt. Mă bazez pe dumneavoastră, scumpă Olive, să-mi scrieți o astfel de piesă, adăugă el.

– Ar fi greu...

– Dar ați reuși.

– Am o idee...

– Da?

– Însă trebuie să mai meditez la ea. Promit că am să mă gândesc.

Florence Cain se strădui să nu se lase deprimată de noua și extravaganta fericire instaurată în casa din Kensington. Urmărise, împreună cu Imogen, cum fusese urcat noul pat dublu pe scara îngustă. Un pat sărbătoresc, având sculptați heruvimi pe tăblia de la căpătâi, nu catafalcul din visele lui Prosper. Pe Florence o cuprindea rușinea, deși încerca din toate puterile să și-o reprime. Prosper Cain și proaspăta lui mireasă nu-și puteau ține mâinile departe unul de

celălalt, deși, în prezența ei, se străduiau. Era mahnită – se simțea *de trop* în propria-i casă, din motive nelegate de comportarea ei. Imogen încercase, odată, să deschidă discuția.

– Înțeleg că lucrurile ți se par ciudate acum că eu...

– Sigur că sunt ciudate, se răstise Florence. Nu contează. Să nu vorbim despre asta.

– Dar eu...

– Tu să fii fericită și gata. Știu că ești.

– Eu...

– Am spus că nu vorbim.

Nu dorea să discute problema nici cu logodnicul ei, Geraint Fludd. Geraint o vizita des, ocupându-se de problemele administrative de la Purchase House, unde stăpânul nu se întorsese nici acum, de Nucșoara de Aur și de muzeul V & A. Reușise să devină membru al Bursei, în timpul scurtei perioade din noiembrie 1904 când se intrase relativ ușor, înainte de înăsprirea criteriilor. În ajunul Anului Nou 1905 veni să ia masa cu familia Cain, fiind primit de Florence.

– Ți-am adus ceva, zise, și-i dădu o cutiuță ambalată în hârtie roz-cireșiu, legată cu o fundă argintie.

Înăuntru se cuibărea un inel splendid, opera meșterului bijutier al lui Imogen, Henry Wilson, cu flori de nu-mă-uita din ametist și piatră de lună montate într-o împletitură din frunze de argint.

– Argintul e al meu, o lămuri el. L-am cumpărat în City, de la un angrosist. Tot eu am cumpărat și pietrele, de la un cunoscut care are o mină. Sper că

ai să-l porți. Sper că e mărimea ta. Am întrebat-o pe Imogen.

Florence fu surprinsă. Inelul era frumos. Nu ceea ce aștepta de la Geraint. Deși nu știa de ce nu s-ar fi așteptat la asta.

– Logodna n-a fost anunțată... zise ea.

– Nu-ți place inelul?

– Cum să nu-mi placă? E adorabil. Doar că...

– Aș fi încântat și dacă l-ai purta pe cealaltă mână.

– M-am hotărât să merg la Cambridge, la Newnham College, îl anunță Florence. Am trimis o cerere.

Mințea.

– Mă bucur, zise Geraint. Cred... cred că te vei simți bine acolo. O vreme. După mine, femeile nu trebuie să muncească și să studieze. Dar voi veni să te scot în oraș.

Era un băiat bun, își zise Florence, iar ea profita de asta. Se gândi, șireată, că femeile erau tentate să-i desconsider pe bărbații pe care îi puteau răni dacă voiau. Își spuse: dacă aș avea față de Geraint aceleași sentimente pe care le are Imogen față de papa, l-aș îmbrățișa și aș plânge. Puse, încet, frumosul inel pe un deget al mâinii drepte. Se potrivea perfect. Curtenitor și grijuliu, Geraint îi luă mâna și i-o sărută. Apoi o sărută pe obrazul moale. Prin minte îi trecu fulgerător viziunea unei învălmășiri de picioare și fese pe patul răvășit al domnișoarei Louise, pe care o vizitase în ultimul timp, deși își spusese că n-ar trebui s-o facă. S-ar preta vreodată Florence la o asemenea comportare? Se gândi ce mare, ciudat și pâcios era

golul dintre ceea ce gândește și ceea ce face un om. Tocmai se gândea să-i mai rețină mâna, când intrară în cameră Prosper și Imogen. Ei înșiși se țineau strâns de mână și schimbă un pupic la baza scării. Imogen exclamă:

– O, ce inel frumos!

Lui Florence îi venea să omoare pe cineva, dar nu știa pe cine.

În 1905, Dorothy își începu practica la London School of Medicine for Women. Studentele făceau vizite în saloane și începură disecțiile pe cadavre. Dorothy era simpatizată de colege, dar se ținea la distanță de ele și nu lega prietenii intime, întorcându-se, seara, acasă la familia Skinner ca să studieze și vizitându-le, la sfârșit de săptămână, pe Griselda sau pe Florence. În luna septembrie a aceluiași an, Griselda și Florence devin balice la Newnham College, Cambridge, iar Dorothy se simți de două ori mai singură, fiindcă cele două deveniseră bune prietene și nu mai locuiau la Londra. Griselda urma să studieze limbi străine, iar Florence optase pentru istorie.

În acea toamnă, atipic pentru ea, Dorothy fu posomorâtă și lipsită de chef. Îi plăcea anatomia, dar o tulburau răbdarea, spaima și ocazionala fericire a femeilor din saloanele de ginecologie. Spitalul pentru femei asigura pacientelor tot confortul: avea perdeluțe drăguțe, vase de piatră pentru flori, cuverturi de pat viu colorate. Trupurile femeilor erau muncite. Al lui Dorothy, nu. Era ascuns sub o fustă lungă – studentele, ca și

surorile medicale, trebuiau să poarte fuste cu poala tighelită, suficient de lungi ca să nu li se vadă gleznelor când se aplecau deasupra unui pacient. Peste fustele lungi îmbrăcau un halat larg. Părul le era adunat în coc la ceafă sau pe creștet.

Ca într-un vodevil, se îndrăgosti brusc. Se îndrăgosti de un instructor, dr. Barty, în timpul unei ore de disecție. El îi arăta o inimă umană, învățând-o cum s-o extragă din cavitatea unde zăcea fără să mai bată. Mirosea – puțea – a formol. Sala era aerisită printr-o mică deschizătură din peretele din spate, unde ardea o flacără de gaz, ca să capteze aerul încins. Spitalul era de fapt o casă transformată – spațiul era redus și plin de femei, douăzeci vii și una moartă, moale și pergamentoasă. Dr. Barty îi ceru lui Dorothy să facă inciziile necesare pentru extracția organului, o tăietură în formă de cruce în pericard, apoi, cu un scalpel mai mare, secționări ale celor șase vase de sânge ce intrau în inimă și ale celor două care ieșeau. Dr. Barty – un bărbat tinerel, athletic, într-un halat verde bine încheiat și cu o bonetă verde de chirurg – o complimentă pe Dorothy pentru acuratețea cu care lucrase. Îi spuse să scoată inima și să o pună într-o tăviță, lăsând apoi altă studentă să continue disecția. Dorothy își strecură degetele în jurul inimii și trase de ea. Ridică ochii către bărbosul doctor Barty, care îi zâmbea sever, și *îl văzu*. A fost ca și cum timpul s-ar fi oprit în loc, ca și cum ea ar fi stat de secole ținută acolo, cu o inimă de femeie în palme. Îi văzu fiecare firioșor vioi al sprâncenelor negre, splendidele nuanțe de verde și de gri ale

irisurilor, țevile negre ale pupilelor, ațintite asupra ei. Îi văzu, printre fuorii bărbii stufoase, buzele ca dăltuite, roșii-negre, arcuite ușor. Avea dinți albi și regulați. Probabil că îl studiase de săptămâni, la fel de intens cum examinase degetele neînsufleteite sau tarsul și metatarsul pe care el le expunea pentru ea.

Neputința o înfuria. Inspiră adânc aerul impur și leșină, căzând pe podea, cu inima umedă rostogolindu-se lângă ea.

Leșinul nu era un fenomen rar printre studenți. O scoaseră din sală, îi făcură vânt și mâini îndemnatice îi ținură la buze o cană, să bea apă. Își recăpătă brusc cunoștința și insistă să se întoarcă la oră, dar nu mai fu deloc activă. Îl privea pe dr. Barty, care se purta blând cu ea. Era unul dintre doctorii care făceau tot posibilul să fie amabili cu femeile și să le încurajeze. Se zvonea că îl interesa în mod special zvelta domnișoară Lythegoe, care lucra mai bine decât Dorothy și era mereu serioasă.

Dorothy se întoarse acasă, pe Gower Street, și se târî în sus pe scările înguste, sleită de puteri. Nu avea nevoie de o asemenea năpastă. Viața ei avea o direcție în care nu era cuprinsă pasiunea pentru dr. Barty, leșinul din cauza lui. Toate studentele se uitau la el puțin dulceag, observase, iar acum se molipsise și ea, ca de un virus.

O podidi plânsul. Nu se putea opri. După o vreme, Lesslie Skinner îi ciocăni în ușă. Etta era la un miting.

– Ți-e rău, Dorothy? o întrebă el.

– Cred că da. Îmi pare rău, suspină ea.

• Leslie Skinner intră în cameră și se așază lângă ea. Îi spuse că se gândea de câțva timp că exagerează cu munca. Poate că ar fi bine să-și ia o săptămână sau două libere și să meargă acasă, la țară, departe de aerul stricat al Londrei. Dorothy suspina și dărdăia. Skinner o bătu pe umăr. Când ea închise ochii, chipul doctorului Barty se materializă în spațiul dinăuntrul capului, plin de viață și zâmbind misterios. Leslie Skinner îi citi cu voce tare un articol de Elizabeth Garrett Anderson din *Encyclopaedia Medica*. Anderson era, își spunea Dorothy, probabil cea mai grozavă femeie care trăise vreodată. Luptase cu atâta eleganță, determinare, răbdare și *succes* să devină doctor, doctor de sexul feminin, într-o perioadă când așa ceva nu exista. Spitalul era creația ei. Era și o femeie căsătorită, iar Dorothy nu credea că multe doamne reușeau să fie, simultan, soții și doctori.

– „În domeniul sănătății, energia nervoasă este suficientă pentru solicitările obișnuite. Muncim până obosim, mâncăm și dormim și redevenim ființe proaspăt pregătite pentru o zi de lucru. Dar, după câteva luni de trudă continuă, simțim altfel oboseala; nopțile de somn și ziua de odihnă săptămânală nu ne mai ajung; avem nevoie de o schimbare de decor și de un repaus total. Astfel ne împrăștiăm forțele și suntem gata să ne delectăm iarăși cu munca.“

Când i se adresară, doctorul familiei Skinner confirmă această interpretare. În opinia sa, domnișoara Wellwood nu era frântă de oboseală ori inaptă pentru studiu. Dar considera că avea, într-adevăr, nevoie de

o pauză. Să plece la țară, să citească, să se plimbe și să lase energia să-i reumple trupul. Nervii lui Dorothy vibrau dureros și capul o durea. Nu voia să se întoarcă la Todefright – era o formă de eșec. Dar se duse.

Violet Grimwith fu trimisă s-o aducă acasă. O ajută să-și facă bagajele, fără a-i pune întrebări. Cum stăteau în trenul care zdrăngănea, ieșind din gara Charing Cross și îndreptându-se spre sud, afară din smog, Dorothy, cu ochii închiși, ca să nu încurajeze conversația, încercă să se gândească științific la Iubire. Era o afecțiune a sistemului nervos. Avea o legătură oarecare cu aura care se spunea că precede crizele de epilepsie. Nu era o boală de sistem. Era ca o izbitură resimțită în creier. Te puteai lecuși de ea.

Era oribil de nedemnă.

Era același lucru cu apetitul sexual, de care nu se credea posedată? Poate fi simțită dorința sexuală în abstract? Nu simțea nevoia să-l strângă la piept pe dr. Barty, nici să fie îmbrățișată de el.

Dar el pătrunsese în mintea ei, i-o cotropise.

Asta fiindcă dr. Anderson avea dreptate: oboseala îți juca renghiuri ciudate.

Todefright nu mai era o casă stăpânită de copii. Hedda, acum de cincisprezece ani, și Florian, de treisprezece, fuseseră trimiși la școala din Bedales, unde învățau agronomie, înot, fizică și chimie și arta de a gândi singuri. Robin și Harry (unsprezece și nouă ani) fuseseră dați la internatul săptămânal al școlii pregătitoare din Tunbridge Wells. Tom și Phyllis erau

singurii pușori care nu părăsiseră cuibul. Phyllis fusese înregimentată în treburile gospodărești ale lui Violet. Cocea prăjituri pentru picnicurile fabiene și confecționa gulere de dantelă pentru târgurile ocazionale. La nouăsprezece ani, avea o frumusețe pasivă. Tom avea douăzeci și trei de ani. Își purta lung părul strălucitor, iar îmbrăcămintea îi era ponosită și diformă. Fu încântat s-o vadă pe Dorothy, care își puse, pentru o clipă, fruntea pe umărul lui. Mirosea a nutreț pentru cai, a blană, a fructe de pădure, cu o notă de usturoi sălbatic. Zise că acum puteau face plimbări frumoase, frunzișul pădurii își schimba culoarea.

Humphry nu era acasă, iar Olive scria. Copiii se familiarizaseră cu ritmul scrisului lui Olive. În fazele de început, cu o povestire se putea jongla, putea fi pusă la o parte, încadrată sau întreruptă de ceaiuri și excursii. Urmau perioade de muncă intensă, când Olive uita să mănânce și lucra până noaptea târziu. Tom îi spuse lui Dorothy că se bucura s-o vadă, fiindcă Olive era *scufundată* – un vechi cuvânt din copilărie pentru perioadele ei de muncă nocturnă. N-o întrebă pe Dorothy ce mai făcea, cum de venise acasă. Ea se gândise, chiar și anul trecut, că ar fi putut s-o întrebe.

Nici Olive n-o întrebă. Își sărută fiica cea mare și zise, vag, că va fi foarte plăcut pentru Dorothy să facă plimbări la țară, așa cum îi prescrisese Leslie Skinner.

– Nu ți-aș fi un partener prea grozav, sunt adâncită în scrierea unei piese foarte complicate, care parcă se schimbă de la o zi la alta, mai zise ea.

După vreo două zile de la venirea acasă a lui Dorothy, Olive coborî la prânz și zise că ea și Dorothy trebuiau să aibă „o scurtă discuție“. Dorothy nu dorea să discute, dar considera corect că i se oferise ocazia.

Se dovedi că discuția avea să fie despre Tom. Putea Dorothy să afle ce credea Tom că va face cu viața lui? Începuse să câștige câțiva bănuți muncind la treierat, dând o mână de ajutor la recoltat sau la grajduri, la împrejmui. Dar nu știa ce *dorea* de la viață. Dorothy știa?

Dorothy îl dorea pe dr. Barty, deși depărtarea făcea, din fericire, ca fața oacheșă a acestuia să fie mai abstractă, mai stilizată. Nici prin gând nu-i trecea să-i spună ceva maică-sii despre dr. Barty. Zise, cu vocea deliberat neutră:

– Poate că tocmai asta vrea, să fie un pierde-vară. Întrebă, de la femeie la femeie, cu o maliție de care nu se știa capabilă: Te calcă pe nervi?

– Situația lui mă îngrijorează, răspunse, demn, Olive. Aș vrea să aibă și el un țel în viață.

– Înțeleg, zise Dorothy, tot alb.

Se părea că scurta lor discuție intrase într-un impas.

Dorothy se duse cu Tom în pădure, la casa-din-copac. El parcă zbura pe poteci, atât de repede că ea abia ținea pasul. Îi arată unele lucruri, întocmai cum făcuse și în copilăria lor: unde erau vizuinele de bursuci, unde-și făcuse șoimul cuibul, unde se găseau ciuperci de un soi care n-ar fi trebuit să crească în Anglia. Ciuperci otrăvitoare, magice, zise Tom, cu o ironie greu de interpretat.

Ajunseră la casa-din-copac. Era încă splendid ascunsă sub crengi, mușchi și ferigi. Tom se îngrijise de ea – de unul singur, presupunea Dorothy. El o conduse înăuntru, aprinse un foc mic în sobiță și, ceremonios, îi prepară un ceai din frunze de coacăze uscate de el însuși.

– Dorm aici, de câte ori pot, o informă el. Era un pat cu o pătură, pe un morman de mușchi uscat. Îmi plac zgomotele pădurii. Făcute de pomi. De vietăți. Scârțâielile. Vântul prin ramuri. Uneori, Dorothy, mă trezesc cu senzația că nu exist.

– Te sperii?

– Ba nu, îmi place. Mi-ar plăcea să pot dispărea printre tufe, ca una dintre creaturile alea pe care nu le vezi dacă nu se mișcă. Vrabiele. Fluturii. Mi-ar plăcea să fiu bălțat și pistruiat ca un fluture de noapte. Încerc să scriu despre fluturi, dar cred că nu am talent.

– Pot să văd și eu?

– Nu.

– Am leșinat, îl informă Dorothy. Am venit acasă fiindcă am leșinat o dată. La o oră de anatomie. Ținând în mână o inimă.

– Nu mai vorbi. Mi se face rău. Acum ești în formă bună.

Era o constatare, nu o întrebare. Dorothy sorbi din lichidul cu gust de frunze.

– Ai fost vreodată îndrăgostit, Tom? întrebă.

El își încreți fruntea. Sprâncenele lui, își spusese Dorothy, erau blonde și inocente. Ce anume îi lipsea acelui cap?

– Cred că am fost îndrăgostit o dată, timp de o lună, mărturisi Tom. De o vulpiță. Citindu-i uimirea pe față, explică: Da, de o vulpe adevărată, una tânără, foarte gracilă, cu o blană moale, roșcată, deasă ca o perie și pieptul alb ca laptele. Ea și-a dat seama că o urmăream în fiecare zi. Se etala sub ochii mei, făcând atâtea lucruri grațioase, curbandu-se când așa, când așa. Vulpile îți dau impresia că zâmbesc. Am simțit că eu sunt ea și ea, eu. Ea nu știu ce simțea. Dar n-a mai apărut, după ce a făcut pui. Nu-ți povestesc prea bine. Însă am fost înamorat, asta e.

Urmă o tăcere. Era imposibil să aducă vorba de dr. Barty.

– Am citit un basm cu arbori umblători, continuă Tom. Uneori, zăcând aici, îmi închipui că arborii vin spre casa-din-copac și vor s-o înghită...

Brusc, pe Dorothy începu s-o agaseze Tom.

– Cred că e timpul să ne întoarcem, spuse ea.

– Dar abia am venit.

– Am stat destul aici. Nu mă simt bine. Vreau acasă.

Nu dormea bine. Umbla noaptea prin camerele luminate de lună. Fără să aibă nevoie de lumânare, căutând ceva de ronțăit sau ceva de citit. Într-o noapte, în hol, auzi mișcările altcuiva, foșnet de fustă, lunecare de papuci. Încremeni într-un colț, contopită cu bezna.

Era Olive, în capotul ei înflorat, lunecând spre dulapul în care erau păstrate poveștile de familie. Aducea un mare caiet-manuscris. Descuie dulapul și-l

puse la locul lui. Făcu apoi cale întoarsă, fără a o fi observat pe Dorothy.

Dorothy manifestase un interes foarte scăzut față de povestea „ei“, cu aricii care se metamorfozau și strănii locuitori ai cavităților de sub rădăcini. Își puse pentru întâia oară întrebarea dacă Olive continua și acum să toarcă firele poveștilor pentru fiecare copil. Deschise cabinetul cu povești. Erau caiete pentru Robin și Harry. Al lui Florian se îngroșase considerabil. Cel abia pus la loc de Olive era al lui Tom – povestea lui umpluse o serie de caiete și ocupa un raft întreg, făcându-le pe celelalte să pară anemice. După un moment de ezitare, scoase caietul Dorothy, având pe copertă zâne și creaturi ale pădurii. Nu-și putea imagina cum e să fii scriitoare și să însăilezi povești. Presupusese că povestea ei personală se stinsese de la sine, cu mult timp în urmă.

Deschise la ultima pagină:

Așa că Peggy își continuă voiajele, văzând multe lucruri ciudate sau minunate, munți cu frunți de gheață și poienite meridionale însorite. Cunoscu străini interesanți și călători cu trenuri lucioase, producătoare de fum. La ora somnului, se gândea la cealaltă lume, cea secretă dintre rădăcinile Copacului, la locuitorii ei cu voci bizare, care comunicau șuierând sau plescăind, chițcăind sau șoptind. Se gândi la străinii ajutați de ea când se agățau în spini sau erau răniți de fierul rece, Copilul Gri și Băiatul Brun cu ochii lor neumanii,

dănțuitori. Și ei o ajutaseră pe ea. Găsiseră pentru ea lucruri pierdute. Îi cântaseră. Cum se gândea la ei, deveneau din ce în ce mai subțiri, tot mai transparente în mintea ei – fărâme și fragmente zdrențuite. Dar erau acolo; ea știa că vor fi mereu acolo.

Când se întoarse, finalmente, acasă, purta o fustă lungă cu tivul împletit cu care mătura iarba, lăsând o dâră în rouă când se grăbi spre Copac. Copacul i se păru mai bătrân, mai noduros și mai crăpat. Se lăsă în genunchi și se uită în groapă; era plină de o pulbere netulburată ce nu fusese acolo înainte, pentru că existaseră mături harnice s-o îndepărteze. Răscoli maldărul de frunze din gaură, unde găsisese întotdeauna haina din piele de arici care, când o pipăia, o micșora, ca să reușească s-o îmbrace. Era acolo. Rigidă și plină de praf. Se aplecă, o ridică și văzu că nu era – era și nu era – haina din piele de arici a ei. Era un arici, un arici adevărat, mort de mult și uscat ca o fâșie de piele. Pe vârful nasului avea picături de sânge închegat, iar ochii lui mici și strălucitori erau voalați.

Altceva nimic.

Așa că merse înapoi pe cărare, în fusta ei lungă și grea, iar briza dintre copaci era rece și bătea fără noimă, lumina se împrăștia doar și nu lumina nimic, nu cânta nicio pasăre.

Dorothy se grăbi să pună caietul la loc, de parcă ar fi pișcat-o. Nu era tare la psihologie; își concentrase

voința pe problemele practice. Nu voia să se gândească la sentimentul ce inspirase această *coda*. Stafia neinvitată a domnului doctor Barty îi ocupă întreaga minte. Începu să plângă. Îi era rușine. Se întoarse repede în dormitor, se trânti pe pat și plânse amarnic. Pentru ea nu mai exista nimic aici.

Fu salvată – deși nu avea s-o afle niciodată – de Violet, care trimise un mesaj la Vetchey Manor, în caz că Griselda era acolo. Griselda era acolo. A doua zi, Dorothy o văzu pedalând pe alee în sus, îmbrăcată în tweeduri rustice. Dorothy se duse, la pas – nu avea forță ca să fugă – în calea ei. Se sărutară.

– Arăți oribil. Am auzit că ești aici și am venit să te văd. Ești bolnavă?

– Am leșinat. Am leșinat la ora de anatomie. Țineam în mână o inimă de om – am scăpat-o și am leșinat. Mi-a fost tare rușine.

– Ai sărit peste cal cu munca – știam că o vei face.

– M-au trimis acasă să mă odihnesc.

– Și are efect?

– Nu. Nu are.

Au intrat în Todefright, iar Dorothy prepară două căni de ceai. Griselda zise că poate Dorothy ar trebui s-o viziteze la Cambridge.

– Te simți bine acolo, Grizzel?

– Nu e real, dar în unele privințe e mai bine decât realul. Îmi place grozav munca. Îmi place să gândesc – știi, să mă gândesc la lucruri care nu sunt eu.

Așa că Dorothy își făcu valiza și plecă la Cambridge cu Griselda, fiind cazată într-o cameră de oaspeți din Sidgwick Hall.

Newnham College era auster, grațios și confortabil. Clădirile erau din cărămidă roșie și ușor olandeze – adică, domestice. Era o grădină foarte mare, splendidă, cu pomi fructiferi, unde, vara, domnișoarele se legănau în hamacuri, citind din Ovidiu și John Stuart Mill. Era un teren de hochei pe iarbă, unde ele jucau în taină (picioarele lor acoperite de fuste mai scurte nu trebuiau văzute) meciuri viguroase și entuziaste. Era și o peluză pentru croquet. Erau tolerate la Universitate: colegiile de fete nu făceau parte din Universitate și domnișoarele, deși dădeau aceleași examene ca și bărbații, nu beneficiau de titluri și diplome. Dar erau femei libere, dedicate, profesionist, unei vieți a spiritului. Opoziția față de prezența lor mocnea și din când în când izbucnea în polemici violente sau chiar în răzmerițe ostile. Erau considerate o ispită, ba chiar un pericol pentru ținuta morală a tinerilor debili care erau membri recunoscuți ai Universității.

Ca răspuns la această opoziție, tutorii și mentorii domnișoarelor apelau la cele mai serioase măsuri de precauție. Tinerele trebuiau să fie escortate oriunde mergeau. Nu aveau voie să stea de vorbă cu bărbați care nu le erau tați, frați sau unchi. Erau cadre didactice de sex masculin la colegii care le permiteau să asiste la cursuri – întotdeauna însoțite – dar și din cei ce nu le acceptau. Florence Cain era singura fată care participa la o serie de prelegeri despre istoria

economiei la Trinity College și mergea la cursuri însoțită de o profesoară de la Newnham, pe bicicletă. Femeile simțeau că sunt deopotrivă pudice și periculoase, hotărâte și împiedicate. Erau frustrate de această situație, dar din când în când o găseau ilară.

În tot cursul istoriei au existat comunități de femei – de la călugărițele care au rostit jurăminte de castitate, uneori chiar de muțenie, la femeile sărace, crud segregate de Legile pentru Săraci. Femeile de aici erau altfel. Își impuseseră dorința – mai mult, nevoia – de a-și pune mințile la treabă, de a înțelege natura lucrurilor, de la formulele matematice la circulația monetară și operațiunile bancare, de la tragediile grecești la istoria Europei. Generația lor – în prima decadă a secolului XX – nu era nici atât de austeră, nici atât de sinceră ca pionierele din anii 1870 și 1880. Erau, deseori, mai puțin robace și chiar mai frivole, dar și, în multe cazuri, mai nesigure de rezultatele muncii depuse.

Și, precum a observat Virginia Woolf într-o carte care și-a avut punctul de plecare într-o conferință citită la acel colegiu, se plăceau reciproc. Se împrieteneau. Prietenii se bazau pe altfel de lucruri decât sexul și cumpărăturile, hainele și găsirea unui partener. Sau, uneori – foarte des – se bazau și pe acestea.

Viața la colegiu își avea micile ei ritualuri excentrice, în care fu inclusă și Dorothy. Femeile trăiau în confortabile sufragerii-dormitoare, încălzite cu cărbuni adeseori năvăși, ce trebuiau să fie păcăliți

ca să ardă. Aveau servitoare care cărau apă fierbinte seara și dimineața și spălau vesela de porțelan. Pantofii le erau lustruiți de un bărbat care îi strângea pe toți. Li se făceau paturile, li se aprindea focul. La început, colegiului i se donase o sumă de bani ca să asigure o subretă pentru fiecare grup de cinci domnișoare, dar subretele nu fuseseră dorite, așa că banii au fost folosiți pentru a cumpăra câte un sfert de litru de lapte proaspăt de studentă, în fiecare seară. Aceasta dusesse la obiceiul de a organiza petreceri cu cacao, uneori până în zori. Invitațiile provocau anxietăți, gelozii, fericire și alte emoții. Exista obiceiul curios numit „propping” – prescurtare de la „propunere” – prin care o tânără domniță îi propunea ceremonios alteia să nu-și mai spună Domnișoara Simmonds sau Domnișoara Baker, ci Alice și Cicely. Griselda primea multe propuneri de acest fel; Florence, fiindcă intimidă oamenii, mai puține. Griselda nu putea suferi ceea ce numea ea *schwärmerei*,¹ dar, cu înfățișarea ei palidă, reculeasă, atrăgea o mulțime. În prima seară a lui Dorothy la colegiu, Griselda o preveni că va găsi printre fete atât persoane de o independență feroce, cât și școlărițe perpetue, ceea ce se adevăra întocmai.

Obişnuită cu presiunea lucrărilor de laborator și a demonstrațiilor, Dorothy fu mirată de gradul de libertate acordat studentelor ca Florence sau Griselda. Florence părea unica persoană responsabilă de

¹ „Visare cu ochii deschiși”, în limba germană în original (n. tr.).

proprile ei lecturi și studii, iar îndrumătorul ei abia dacă îi comenta eseurile. Fiindcă studia limbi, Griselda o ducea ceva mai bine. O duse cu ea pe Dorothy la o conferință a lui Jane Harrison, profesoara de studii clasice, totodată o personalitate publică, pasionată, excentrică, faimoasă și în afara colegiului și dincolo de perimetrul orașului Cambridge. Conferința la colegiu, înveșmântată în largi robe negre, cu o strălucitoare eșarfă de culoarea smaraldului, folosită – aidoma lui Loïe Fuller, cu care se aseamăna și prin folosirea dramatică a diapozitivelor magice, reproducând fotografii și desene ale unor gravuri și vase antice grecești – ca să-și accentueze gesticulația. Tema conferinței era, „spectre, stafii și sperietori“. Se ocupa de sirene, hoți de cadavre, îngeri ai morții, de femei cu picioare de pasăre ce devorează bărbați, de gorgone cu ochi malefici. Prelegerea avu asupra lui Dorothy straniul efect de a-i deștepta dorința să se întoarcă la laborator, cel puțin parțial din cauză că domnișoara Harrison îi amintea de mama ei. Mai multe studente, îi destăinuî Griselda, erau îndrăgostite de domnișoara Harrison și se îmbrânceau ca să se așeze lângă ea în refectoriu. Se spunea că e un tutore splendid pentru cele considerate de ea demne de atenție.

Se plimbară pe malul râului și cu o barcă cu vâsle, Griselda, Florence și Dorothy. Discutară despre forma luată de viețile lor. Griselda zise că-și dorea, aproape, să-și petreacă restul zilelor la acest colegiu – în primul rând fiindcă aici era stăpână pe viața ei și făcea ceea ce-i plăcea, adică se gândea la un fel de versiune

germană a ceea ce făcea domnișoara Harrison. Intenționa să studieze relația dintre basme și religie și să definească toate modurile în care basmele – de exemplu, *Cenușăreasa* – se repetau întocmai sau prin variante.

– Și pentru așa ceva – zise bruneta Florence, așezată la prora bărcii, lăsând apa râului să-i treacă printre degete –, pentru așa ceva, ești fericită să subziști o veșnicie cu pulpă de miel arsă pe dinafară, dar însângerață pe dinăuntru și prune apoase?

– Nu vreau să am o casă cu servitori și să trebuiască să comand eu pulpe de miel și prune, negre și apoase sau nu. Nu e *de-ajuns*.

– Dar astea îți sunt de-ajuns, toate femeile astea serioase, fetele timide și artificialitatea unui univers fără bărbați?

– Tu n-ai de ce să te îngrijorezi, răspunse Griselda. Ești deja pe cale să te măriți.

În sinea ei, era curioasă în ce măsură putea să se prefacă Florence că uită acest amănunt. Florence zise că *asta* implica alt set de probleme. Plutiră în derivă, în tăcere.

– Adevărul este, vorbi Florence, că femeile care suntem... am devenit... nu suntem bune să trăim nici fără bărbați, nici cu ei, în lumea care a fost. Iar dacă noi ne schimbăm, iar ei nu, vai de noi. Devenim niște bieți monștri, ca Viola din *A douăsprezecea noapte*, ca harpiile și gorgonele domnișoarei Harrison. Nu credeți că e periculos să-ți ignori instinctul sexual? Nu credeți că după ce ai studiat douăzeci de ani *Cenușăreasa* poți regreta că n-ai avut copii?

– Foarte probabil, zise Griselda, ridicând și ținând suspendată o vâslă de pe care picura apa, așa că barca se roti în curent. Dar după douăzeci de ani de nașteri, febre, izolare, de închidere în aceeași casă, poate că te identifiți cu *Cenușăreasa*.

– Ești foarte tăcută, Dorothy. Tu te vezi îndrăgostită și măritată?

Dorothy își reanimă în minte imaginea doctorului Barty. Își pierduse din substanță de când se afla la Newnham. Tocmai aura sexuală și-o pierduse, observă ea. Nu mai rămăsese decât zâmbetul de mătă blândă. Se feri când barca trecu pe sub o salcie plângătoare și peste ele plouă cu frunze.

– Cred că e mai bine să zicem că nu mă văd, răspunse ea. Dar nimeni nu poate prezice ce i se va întâmpla. Crezi că ne-ar ajuta cu ceva dreptul la vot?

– Ar înlătura una dintre cumplit de umiltoarele diferențe dintre bărbați și femei. Ar putea chiar crea posibilitatea – într-o lume nouă – ca ambele sexe să-și vorbească normal, ca oamenii între ei. În acest moment, agitația doar le face pe femei și mai feminine, iar pe bărbați și mai tâfnosi și virili. Firește, dreptul la vot ni se cuvine. Dar nu știu dacă acest drept va afecta cu ceva lucrurile de care mă tem. Griselda se întrerupse. În timp ce scrierea unei cărți bune le-ar afecta. Sau descoperirea unei noi tehnici chirurgicale, descoperirea unui leac miraculos.

– Ah, făcu Florence, grav. Femeia trebuie să fie extraordinară, nu trebuie să facă ceva doar fiindcă e

dreptul ei. Chiar dacă obții note mai bune decât șeful clasei, tot nu ți se dă o diplomă.

Griselda pieptănă, elegant, apa cu vâsla și întoarce barca. Se duseră la ceai, la brișele glazurate și pandișpan. Dorothy simți nevoia dureroasă de a fi la Londra și în laborator.

În 1906 se organizează alegeri generale. Liberalii înregistrară o victorie la scor: fură aleși cincizeci și trei de membri liberali ai Parlamentului, dintre care douăzeci și nouă erau socialiști declarați. Avu loc o polemică încinsă și secretă despre natura Camerei Lorzilor. John Burns, reprezentantul clasei muncitoare, intră în cabinet. Zbârlitul, bătaiosul Lloyd George deveni ministru de finanțe. H.G. Wells, și el zbârlit și bătaios, deveni membru al Societății Fabiene și citi un eseu despre Greșelile Fabienilor. Fabienii care erau copii de fabieni formară ceea ce s-a numit Grădinița Fabiană, plină de tineri idealști progresiști și de domnișoare hotărâte. S-au organizat tabere de vară fabiene, cu prelegeri, discuții și antrenamente atletice. Dorothy și Griselda participau, ocazional, la întrunirile Grădiniței. Aflat în Germania, Charles/Karl călători de la München la Ascona, unde le privi pe și mai nebunele doamne germane dansând goale-pușcă, se angajă în polemici referitoare la vegetarianism și se convinse de imposibilitatea anarhiei. În anul acela fu aruncată o bombă asupra regelui Spaniei și miresei lui britanice, chiar în ziua nunții, și douăzeci de oameni fură uciși. Charles/Karl fu îngrozit atât de ura

și disperarea din spatele atentatului, cât și de absurdă irosire de vieți omenești. În ianuarie 1905, în Duminica Sângeroasă, trupele rusești îi mascrară pe muncitorii veniți cu o petiție la țar, iar în februarie crudul mare duce Serghei fu făcut zob în caleașa sa de o bombă aruncată de un tânăr revoluționar. Charles/Karl se hotărî să se înscrie la London School of Economics și să cerceteze, sub îndrumarea lui Graham Wallas și J.A. Hobson, cauzele și structurile sărăciei. Își dăduse seama că nu va putea omorî pe nimeni, niciodată, și ajunsese să creadă că nu aceea era soluția. Intră și el în Societatea Fabiană și se duse în tabără.

Julian Cain făcea și el studii postuniversitare, încercând să circumscrie un subiect pentru o teză despre Pastorală engleză în literatură și artă. Intră și el la fabieni, împreună cu mai tinerii Rupert Brooke și James Strachey.

Înfocatul Wells publică o stranie lucrare de ficțiune, *In the Days of the Comet*, descriind cum, într-un viitor destul de apropiat, câmpul magnetic al unei comete modifică total natura sexuală a rasei umane, care devine, simultan, promiscuă și lipsită de sentimentul culpei, rațională și gata să-și crească progeniturile pe cheltuiala statului, în creșe comunale. Cărțile cu adevărat iubite continuau să fie, însă, cele pentru copii. E. Nesbit a publicat *The Railway Children*, în care tatăl copiilor este întemnițat pe nedrept și are legături cu liberalii ruși. Ea a publicat și *The Story of the Amulet*, prima poveste în care copiii, după ce descoperă o amuletă într-o Prăvălie de Mărunțișuri,

izbutesc să călătorească în trecutul îndepărtat. Trecutul îndepărtat și pământul englezesc reveniră, obsedant și puternic, la viață în *Puck of Pook's Hill* de Kipling, care se petrece în Sussex, fiind plină de basmele și magia de la baza dealurilor.

Humphry întâmpină cu tristă satisfacție, amuzat, reabilitarea finală a căpitanului Alfred Dreyfus, care, palid, străveziu și oarecum mecanic, își relua postul de comandant în armata franceză.

Olive scria. Scria piesa, în colaborare cu August Steyning. Încercaseră o intrigă, apoi alta, elfi și copii schimbați, pe Frații Grimm și pe Lady Wilde. Într-o bună zi, Olive dădu iama în cabinet și transportă caietele cu nesfârșita poveste de sub pământ dincolo, la Nutcracker Cottage. Zise, șovăind, că, firește, era lungă, mult prea lungă, dar conținea multe lucruri... Steyning va vedea...

El se entuziasma imediat. Era exact ce le trebuia. Puțuri de mină, umbre, o călătorie, ființe supranaturale, o Regină bună și o Regină rea, creaturi stranii ca tovarăși de drum, Gathornul... Ea scrisese totul ca și cum s-ar fi gândit la priceperea lui de scenograf – folosirea luminii. Anselm Stern și Wolfgang vor fi hotărâtori pentru efectele speciale – construirea altei lumi. Scriseră, discutară și rescriseră în tot cursul anului 1906.

La sfârșitul aceluia an, Tom se duse în pădure și descoperi că un pădurar tăia se cu toporul casa-din-copac. Erau păduri comunale și crezuse că pădurarul îi era

prieten. Dar iată casa-din-copac, devenită un morman de bușteni și de șindrilă, inclusiv crengile arborelui care o adăpostise și ascunsese. Conținutul – sobița, scrierile sale, așa cum erau, colecția lui Dorothy, devenită excesivă, de oscioare de pasăre și de iepure și piei uscate – toate fuseseră luate. La fel pătura-sac-de-dormit, cana, cuțitele lui. Taburetul de lemn fusese ciotit și bucățile se vedeau lângă maldărul de lemne.

Tom deținea câteva principii foarte simple – unul era că nu trebuie să te atașezi de *obiecte*. Alte fapte ale Domnului nu se atașau. Se obișnuise să poarte aceleași haine până se uzau de tot, deși Violet, la anumite intervale, le înhăța, le spăla și i le restituia. Înțelese că aceste lucruri ciopârțite nu erau posesiuni – erau parte din sinele său.

Dar nu avea cui să spună. Se gândi să plece la Londra și să-i povestească lui Dorothy, dar apoi își zise – la ce bun? Nu-și amintea dacă mai fusese la casa-din-copac după ce-i povestise despre vulpiță – fapt pe care acum îl regreta, ca pe un act de trădare față de vulpiță și față de el însuși.

Stătu mult timp nemișcat, ca la un mormânt, mutându-și privirea de la scândura palidă la scoarța brună și la mușchiul de pe ramuri.

Peste soare trecu o umbră și se făcu frig. Tom se răsuci pe călcâie și intră în pădure.

În februarie 1907, Hedda Wellwood a împlinit șaptesprezece ani. Se afla din nou acasă la Todefright, după ce terminase școala din Bedales cu o serie de examene trecute onorabil, dar nu strălucit. Nu știa ce să facă mai departe, iar Humphry și Olive erau prea ocupați ca s-o ajute. Humphry era implicat, adânc și cu delicii, în criza Societății Fabiene, cauzată de ambiția imperială a lui H.G. Wells. De asemenea, se îndrăgostise de instrumentul numit telefon – unul fusese instalat în biroul societății Fabiene și se gândea serios să tragă o linie privată la Todefright. Un sfert dintre membrii Societății erau femei, iar Humphry îi sugera Heddei să participe la ședințele Grădiniței, mai anarhică și revoluționară decât gruparea părinților. Olive, scriind mai harnic decât oricând – și colaborând cu Steyning și frații Stern – zise, vag, că-și închipuise că Hedda se va înscrie la Newnham ori la LSE. Încruntându-se, Hedda spuse că avea și ea dreptul la puțin timp de gândire. Violet

își exprimă părerea că, până chibzuia, putea da și ea o mână de ajutor în gospodărie, ca Phyllis. Hedda își puse pardesiul și pălăria, anunțând că se duce la niște prietene, la Londra.

Prietenele Heddei erau muncitoare devotate cauzei Votului pentru Femei. Descoperise Uniunea Socială și Politică a Femeilor și se ducea la noul sediu din Clements' Inn, lângă Strand, să ajute la expedierea corespondenței, scrierea afișelor și colectarea de fonduri. Ca multe femei de succes ale perioadei, Olive, în ciuda apartenenței la fabieni, nu se prea sinchisea de tevatura pentru Vot, deși, spre deosebire de Beatrice Webb, nu se arătase suficient de neroadă ca să sprijine petițiile *împotriva* Votului organizate de doamna Humphry Ward și alte doamne. Dorothy, Griselda și Florence doreau ca femeile să aibă dreptul să studieze și să muncească după placul lor, dar nu considerau că Votul reprezenta o poartă deschisă automat către independența intelectuală și financiară. Hedda fusese botezată după o eroină a lui Ibsen care-și sacrificase nefericita viață pe altarul lipsei de sens. Poseda capacitatea de a se indigna și – după cum ea și alții aveau să descopere mai târziu – de a se înfuria. Agitatoarele știau perfect cine erau și ce avea importanță. Asta conta pentru Hedda.

Uniunea organizase marșuri asupra Parlamentului în 1906, când se aflase că discursul regelui nu conținea niciun cuvânt despre emanciparea femeilor. O sută de doamne invadaseră Camera Comunelor, luptând, cu umbrele și cu lovituri de botine, să pătrundă în

Cameră. Poliția le respinsese – cu o duritate considerabilă – și le îndepărtase cu forța, ciufulite, lăsând în urmă o dâră de bonete, ace de pălărie și ace de păr. Zece fuseseră arestate, dar refuzaseră să plătească amenzi. În consecință, fură întemnițate. La ieșirea din închisoare, celelalte femei le sărbătoriseră. Pe Hedda aceste întâmplări o impresionaseră profund. Iată ceva ce *conta*, o bătalie, o cauză, o modalitate de a te transforma într-o săgeată ce zboară imperturbabil spre țintă.

La început, nu făcea decât muncă de birou. La 9 februarie 1907, non-militanta National Union of Women's Suffrage Societies organizează un marș de masă de la Parlamentul Femeilor până la Palatul Parlamentului. Se strânse o mare de femei aparținând a patruzeci de societăți, dar și multe venite din Nord și din Midlands. Erau și multe doamne mondene, în landouri și automobile. Toate îmbrăcate în negru și purtând lozinci.

Vremea era mizerabilă. Ploua tare, apa cădea din cer și se învârtejea în vântul șfichiuitor și rece. Rochiile femeilor – bogate și sărace – erau learcă și terfelite prin noroi. Fețele și nasurile le ardeau, mușcate de lapovița rece. Noroiul din parcuri, noroiul din șanțurile de scurgere, noroiul de pe străzi, cu bălegar dizolvat în el, se lipea de ele. Mărșăluiră în continuare, mii de femei. Împotriva lor fu trimisă poliția călare. Polițiștii intrară cu caii în doamne, doborându-le de pe trotuare, călcându-le sub copite și roți. Femeile nu se lăsară oprite.

Hedda se simțea așa cum se simțea când se plimba la țară pe timp furtunos. La început își proptești

bărbia în piept și încerci să protejezi locșoarele uscate de sub hainele ude. Apoi, când nu mai ești doar ud, ci leoarcă, și degetele de la mâini și de la picioare îți amortesc de frig, ridici fruntea, deschizi gura și *mănânci* vremuiala, degustând aerul și apa înțepătoare. Acesta fu Marșul prin Noroi. Hedda, tânără și puternică, mergea cu pași mari. Un polițist o îmbrânci. Ea îl lovi cu botina ascuțită. El derapă în noroi. Ea era plină de sânge.

Învăță să vorbească la întruniri. Participă la o adunare în Sutton unde cineva desertă printre oameni un sac cu șobolani vii. Se azvârlea cu te miri ce, ouă stricate, praf de piper suflat cu foalele de fierar în direcția oratorilor. Opoziția era implacabilă, ingenioasă și mai puternică decât majoritatea femeilor. Nu se sfia să zboare cu lovituri de picior scaunele de sub fundul vorbitorilor. La mitinguri, bărbații apucau femeile respectabile de sâni sau le vârău în obraji gurile lor duhnind a bere, pretinzând că ele și-o căutaseră singure.

Heddei îi era frică. Spaima o excita într-o oarecare măsură. Îi dădea certitudinea că e vie, că viața are un sens, lucru de care nu fusese niciodată sigură. Dar teama era foarte reală și deveni și mai intensă când începu să înțeleagă și să *vadă* cât de concretă era primejdia de a fi rănită grav sau și mai rău. Își peticea singură rochiile rupte, nu voia ca Violet să-i pună prea multe întrebări. Celor din familie nu le spunea unde se duce. Credeau că lipește timbre pe pliuri și strânge banii de pe abonamente.

Se discuta aprins, se făceau marșuri ocazionale și alte acțiuni în legătură cu condiția femeii și a săracilor. La Cambridge, în 1907, un student idealist de la Trinity, Ben Keeling, resuscită societatea Cambridge Young Fabians. Era ceva remarcabil, fiind prima societate studențească în care se puteau înscrie și bărbați, și femei. Fiind socialist, Keeling îl invită pe Keir Hardie, sindicalist și feminist, să vorbească. Îndepărtă o gașcă urlătoare de bandiți universitari, jucători de rugby, trimițând în teren doi Hardie falși, cu bărbi stufoase și cravate roșii. În camera sa ținea un afiș care-i arăta pe proletarii lumii înaintând cu pumnii strânși. Titul era „Înainte, se crapă de ziuă”. O femeie de la Newnham, Ka Cox, era trezorier, iar contingentul Newnham nu venea doar să asiste, ci se înscria des la cuvânt. Amber Reeves, fiica lui William Pember Reeves, viitorul director al LSE, ținu un discurs formidabil, proclamând ambiguitatea noțiunilor de morală și exprimându-și simpatia față de aruncătorii de bombe ruși și spărgătorii de bănci. Era stăpână pe sine, frumoasă și foarte deșteaptă.

Veni să vorbească și Graham Wallas, din Vechea Gardă fabiană, care demisionase din cauza diferențelor de vederi privind Comerțul Liber și sprijinise – cu anumite rezerve – încercarea lui H.G. Wells de a zgudui și reforma Societatea Fabiană. Era profesorul lui Charles/Karl la LSE și Charles/Karl îl însoțea. Wallas cuvântă despre manifestările iraționale ale firii omenești în politică – instinctul de turmă, descătușarea violentă a inconștientului în grupuri și mulțimi.

Exploratorul profunzimilor inconștientului, Sigmund Freud, era practic necunoscut la Cambridge. Deși tipărită în limba germană în 1900, *Interpretarea vise-lor*, cu teza ei că bebelușii de sex masculin doresc aprig să-și ucidă tații și să se însoare cu mamele lor, nu-și epuizase încă primul tiraj de șase sute de exemplare. Charles/Karl știa de existența acestei opere, întrucât îl cunoscuse pe acel psihiatru zălud și anarhic, Otto Gross, care-i propovăduia pe Pan și pe Eros, printre bacantele de la München venite la Muntele Adevărului din Ascona. Societatea pentru Cercetări Psihice, cuib de psihologi serioși și de nevoiași adepți ai spiritismului, luase notă și ea de *Traumdeutung*, socotind că cercetarea viselor întreprinsă de Freud era o nouă cale de a explora Sufletul, poate Sufletul Comun, la care toată omenirea ar fi trebuit să aibă acces. Iraționalul se ridică la suprafață cu bulbuci și întâlnirea raționalul, care se lipea de el cu voioșie, teamă și, la Cambridge, cu umor.

În trimestrul de primăvară, Tinerii Fabieni de la Cambridge s-au hotărât să-l invite pe Herbert Methley să le vorbească. Doreau ca el să abordeze tema relațiilor dintre sexe. Wells se străduia să-și recapete respectabilitatea după *A Modern Utopia* și *In the Days of the Comet*, negând că ar fi fost vreodată avocatul a „ceva urât numit dragoste liberă [...] un soi de utopie a libertăților libidinoase [...] antiteza absolută a aceluia cuplu familial avut în vedere de socialiști.“ Methley alimenta rubrici în reviste, cu pseudonimul „Wodwose“,

scriind despre necesitatea unui nou „Păgânism“, a unei comportări naturale, a „spontaneității“ și „atenției cuvenite date Forței Vietii“. Scrisa scurte povestiri despre femei care erau preotesele Gaiei și o înțelegeau pe străvechea zeiță Chthon. (Coresponda pe acest subiect cu Jane Harrison.)

Le vorbi Tinerilor Fabieni de la Cambridge pe subiectul „Convențiile romanului“. Un titlu destul de inocent ca să treacă prin furcile caudine ale cenzorilor și criticilor. Își ținu expunerea în Sala pentru Conferințe Literare din Trinity Street. Julian Cain se duse să-l asculte, cu un grup de Apostoli, inclusiv chipeșul Rupert Brooke¹ de la King's, fabian entuziast. Le găsi în sală pe sora sa, Florence, într-o rochie albastră elegantă, și pe Griselda Wellwood, în una gri-argintie, precum și alte figuri cunoscute de la Newnham. Charles/Karl era și el prezent, întrucât venise să o viziteze și să o escorteze pe Griselda, lucruri pe care i se permitea să le facă, deoarece era fratele ei mai mare și absolvent. După conferință erau invitați cu toții la masă în apartamentul lui Brooke, unde urma să aibă loc o discuție mai puțin formală. Cartea lui Methley fusese cenzurată; el trebuia să fie circumspect în fața publicului.

Vorbi foarte inteligent despre cum convențiile romanului oglindesc atitudinile convenționale ale societății. Tot ce se petrece într-un roman trebuie să

¹ Rupert Brooke (1887–1915), poet din generația „Poeților Soldați“, vestit pentru poezia patriotică „Soldatul“ (n. tr.).

se sfârșească, neapărat, cu o căsătorie – această convenție era încă respectată, deși mari romancieri revelaseră deja că viața și iubirea, în special iubirea, continuau și după căsătorie, nefiind limitate de ea. Spuse că tinerii inteligenți își dădeau seama – pe măsură ce-și trăiau viețile – că lumea reală nu prea corespundea cu lumea descrisă în romane, ori cu ideile sociale convenționale. Pe de o parte, nu era evident că domnișoarele prezente nu cred cu adevărat că, dacă nu au o însoțitoare, însăși existența și prezența lor reprezintă o provocare intolerabilă pentru tinerii domni? Pe de altă parte, tinerii domni nu sunt gata să facă din domnișoare niște idoli, zeițe ori viziuni ale perfecțiunii? Au venit doar ca să stea de vorbă cu ele, cum e corect și cuviincios. Sunt oameni maturi, stăpâni pe viețile lor.

Apoi, brusc și derutant, întoarse foaia.

– Pe măsură ce îmbătrânesc, zise – am asupra dumneavoastră avantajul unor ani de experiență și de observații, nimic mai mult – trebuie să-și dea seama că au cunoscut, simțit și observat tot felul de lucruri – sentimente delicate și nuanțate, mici și ciudate amănunte sociale, comportamente, probleme existențiale – necunoscute din romane. Trebuie să menționeze și sexualitatea, fiindcă omisiunea ei ar fi ceva necinstit. Un personaj de roman trebuie să pună într-un sărut cast, politicos, sentimente izvorâte din străfunduri care – în roman, poate și în viață – sunt reprimate. Cititorul ajunge să identifice descrierile încifrate – scoaterea unei

mănuși, darămite a unui ciorap – care înseamnă mult mai mult decât simplele gesturi consemnate.

Îl surprindea, zise, de fiecare dată definirea tinerelor doamne erudite și inteligente drept „ciorapi albaștri“. Căci expresia – în sine sugestivă și misterioasă – te face să te gândești tocmai la ce îți este interzis, la corpul omenesc, cu toată energia și frumusețea lui.

Afirmă că nu are încotro, trebuie să menționeze iubirea sexuală. Ar fi, totuși, greșit să dea impresia că aceste sentimente sunt unicele, ori cele mai puternice. În romane, femeile sunt sfinte, păcătoase, soții, mame. Uneori actrițe. Niciodată politicieni, experți financiari, doctori sau avocați, deși pot fi artiști „de după paravan“, cum le numea George Eliot. Totuși, femeile moderne simt cum se zbat să iasă la lumină, în interiorul lor, refulații doctori și avocați, bancheri și profesori, politicieni și filozofi. Există multă viață subterană, mai aproape de suprafață, care-și face orbește drum, prin vene și tunele, ca seva în rădăcini, mișcându-se animalic. Iar dacă aceste energii sparg suprafața, ori pielea, există matroane ca Ducesa și Regina Roșie, care abia așteaptă să le dea în cap cu barosul sau să le lege în chingi de fier, cum zice Blake, ori, ca să schimbăm metafora, să răspundă, așa cum i-a răspuns Nebunul Regelui Lear, care exclamase „Vai, inimă, vai, cum te-nvolburi! Jos!“:

„Răstește-te la ea, unchieșule, cum s-a răstit
toanta de bucătăreasă la țipari când i-a vârat în

aluat de vii. Știi, îi atingea la scăfârlie cu un băț și striga: «Jos, neisprăviților, jos!»¹

Reprimarea sentimentelor firești, zise Methley, în ultimă instanță deformează atât mintea, cât și trupul. Iar a le exclude din preocupările scriitorului înseamnă a deforma romanul, a-l infantiliza, a face din ficțiunea bună o minciună sfruntată.

Apartamentul lui Rupert Brooke era considerabil mai spațios decât dormitoare-sufragerii de la Newnham și avea un aer deliberat învechit, cu mobilierul capitonat cu piele. La masă participau câțiva Apostoli și câțiva fabieni, inclusiv câteva domnișoare de la Newnham. La început au stat în picioare, degustând un sherry și comentând, nervos, prelegerea.

Rupert Brooke trebuie că era, își spusese Julian, cel mai chipeș bărbat din Cambridge. Toate trăsăturile lui aveau exact proporțiile corecte și generoase în ansamblul corpului: fruntea, bărbia, buzele; umerii, mijlocul, picioarele lungi. Avea pielea lăptoasă și ochii – cu gene lungi – mici, albastru-cenușii. Părul și-l purta lung, despărțit în creștet, și mereu zvâcnea, aruncându-și pletele peste umăr. Era de un auriu strălucitor, cu o umbră de roșcat ca a blănii de vulpe. Rareori te privea drept în ochi. Avea un glas mai puțin plăcut

¹ Traducere de Leon Levițchi, în *Shakespeare. Antologie bilingvă*, ed. de Dan Duțescu și Leon Levițchi, Editura Științifică, București, 1964, p. 531 (n. tr.).

decât chipul – un ton prea înalt, prea ușor, puțin pițigăiat. Studenții de la King's se îndrăgosteau de el, unul câte unul, dar el parcă nu băga de seamă. Fusesse ales în societate, își spuse Julian, fiindcă arăta ca o statuie elenă – îl doreau neapărat – ca parte a unei tendințe de a coopta membri considerați interesanți datorită frumuseții, nu intelectului lor. Julian nu simțea nicio atracție pentru Brooke. Se străduia prea mult, era prea universal apreciat.

Prezența lui, însă, îl făcu pe Julian să-și judece critic colegii Apostoli. Erau simpluți, cei serioși, osoși și neîndemânatici și, mai ales, palizi, ca niște târătoare ieșite de sub bolovani. Parcă intraseră la apă. Julian chibzui la metafora lui Herbert Methley cu rădăcinile palide care împing orbește în întuneric și se uită la degetele lungi, tip Strachey, lipsite de nerv, la grumazurile lungi și umerii cocârjați ai colegilor săi. Erau grozavi în mica lor lume, dar timizi în afara ei. Periodic își zicea că s-a săturat de seriozitatea și promiscuitatea lor. El era pe jumătate italian. Avea nevoie de vin roșu și de brânză usturoiată, nu de gogoși cu miere.

Îi spuse, sincer, surorii sale că domnișoarele de la Newnham făceau ca societatea să fie mult mai interesantă. Florence îl întreabă ce părere avea despre prelegere, iar Julian răspunse că Methley era un maestru al metaforelor combinate.

– Dar are dreptate, zise Florence.

Ea se duse în cealaltă parte a camerei, unde scriitorul răspundea la întrebări, și-i spuse, rostind distinct

cuvintele, că în opinia ei el exprimase lucruri care se cereau exprimate.

Methley întinse spre ea amândouă mâinile. Mâini înguste, maronii, puternice, care o înhățară imediat pe Florence, cu o mișcare politicoasă.

– Mulțumesc foarte mult, zise. Îmi amintesc de dumneavoastră. Ați venit la conferința mea de la Puxty și ați ascultat-o. Unui vorbitor îi face bine să vadă în public o față ce trădează o reală înțelegere. Aceasta e a doua oară.

Nu a adăugat că valoarea unei fețe înțelegătoare sporește dacă e feminină, tânără și frumoasă. Dar felul în care o privea lăsa să se înțeleagă asta. Florence se îmbujoră, după care păli din nou. Îi puse o întrebare despre unul din romanele lui.

Când fură poftiți la masă, Julian se văzu așezat lângă Griselda Wellwood. Descoperi că și ea, ca și el, cocheta cu o viață închinată studiului.

– Și ce intenționezi să studiezi? o întreabă el.

– Sunt pe jumătate nemțoaică. Mi-ar plăcea să mă ocup de basmele germane. Au fost mult studiate deja – ca exemple ale vechii religii germanice, a vieții Volkului, începând cu izvoarele ariene și așa mai departe. Pe mine însă nu asta mă interesează. Ci faptul că există atât de multe versiuni ale aceluiași basm din vechime, să spunem *Piele de pisică* sau *Cenușăreasa* –, care, deși spun același lucru, o fac în mod diferit. Funcționează după anumite *reguli* și mi-ar plăcea să descopăr care sunt acestea.

Julian era curios. O întreabă despre ce reguli era vorba?

– Pentru mine, seamănă cu niște mozaicuri multicolore, cu piese mici, separate, de pus unde se potrivesc. De ce spune mama vitregă, întotdeauna, că eroina a născut un monstru? De ce poruncește regele, după aceea, să i se taie mâinile și să-i fie atâr-nate pe după gât, o pune într-o barcă și o împinge în larg? Și cum de pot crește mâinile ei la loc, miraculos, întotdeauna?

Julian se cutremură, comic. Zise că totul era groaznic de sângeros, că aveau dreptate cei care nu lăsau copiii să se apropie de basme.

– Ăsta-i un alt lucru pe care doresc să-l cercetez. Nu cred că adevăratele basme te înspăimântă. Cred că accepți regulile. Ele se aplică într-o lume izolată, diferită de cea reală, unde nimic nu se schimbă nicio-dată. Vrăjitoarele sunt pedepsite, fetele-răzuște devin prințese, tot ce se pierde se recuperează.

– Nu știu. În copilărie mă speriam teribil de ochii înfipti în spini, de morții trași în țepele gardului din jurul dealului de sticlă, de vrăjitoarea din butoiul plin de cuie.

Era, poate, un fel de spaimă voioasă? Pe de altă parte, basmele lui H.C. Andersen chiar *rănesc* cititorul. Mă gândesc la Mica Sirenă care merge pe cuțite și-și pierde limba.

– Deci crezi că te vei stabili la Newnham și vei cerceta pădurile și castelele magice, spuma frumoasă de pe mările periculoase?

– Nu mă pot hotărî. Uneori îmi spun că un colegiu pentru domnișoare este ca turnul în care a stat închisă Rapunzel sau asemenea casei de turtă dulce. N-aș vrea să devin ireală. Înțelegi ce spun? Cred că bărbații simt altfel.

– Poate că nu. Eu scriu o teză despre pastorala engleză – voiam să-i compar pe poeți cu pictorii. Voiam să examinez universul din *The Faerie Queene* și opera pictorilor influențați de William Blake. Îl cunoști pe Samuel Palmer?

– Mă tem că nu.

– Pictează stoguri magice, cu lumina curgând prin ele. Câmpii englezești. Seducător. Frumos. Inocent. Dacă tu ești pe jumătate nemțoaică, eu sunt pe jumătate italian și uneori mă gândesc dacă nu cumva colegiul este doar apoteoza școlii secundare – un tort cu glazură zaharisită în care noi stăm ca niște... ca...

Imaginea care-i veni în minte fu de șoareci și șobolani fermecați, dar, fără să știe de ce, n-o transpuse în cuvinte.

– Niște cobai, zise în schimb.

– Cobai? De ce Dumnezeu? râse Griselda.

– Nu știu. Ba da. Fiindcă ne simțim bine în cușcă.

Își zâmbiră. Griselda era zveltă și mlădioasă. Avea fața palidă, genele deschise la culoare, ca și părul ei fin și auriu, cuminte împletit. Dar nu avea o paloare ca a Apostolilor inexpressivi, nu era palidă fiindcă se afla în întuneric. Avea talia fină. Era mult mai frumoasă, își spuse Julian, decât Brooke cel trandafiriu și smântânos. Brusc, își aminti că înotaseră împreună,

goi, în tabăra de la New Forest, cu mulți ani în urmă, și nici n-o băgase în seamă, fiindcă îl urmărea cu privirea pe Tom.

– Un domn bătrân, custode la Muzeul Fitzwilliam, are o colecție de Palmer. Și de Edward Calvert. Mi-ar plăcea să ți le arăt. Ai putea veni cu Florence și atunci am fi absolut decenti.

– Ciudat că trebuie să ne comportăm decent când ne cunoaștem de atâta vreme. Mare prostie.

În arzătoarea lună iunie, la câteva săptămâni după conferința lui Methley, Charles/Karl și-a suit bicicleta în tren la Charing Cross, a coborât la Rye și a străbătut pedalând mlaștina Romney, pe lângă East Guldeford, Moneypenny, Broomhill Level, șerpuiind între canale și stăvilare, urmărind rotocoalele descrise de ploieri, auzind țipetele găștelor și plescăitul peștilor care săreau din apă. Trecu de Jury's Gut Sewer, înspre Pigwell, ocolind iazurile Midrips și poligonul Lydd, al armatei. Ajunse la o casă izolată, într-o grădină cutureierată de vânturi, dar înflorită, cu numele pictat pe o scândură, Birdskitchen Corner. Era o clădire veche de cărămidă, cu pridvor și o bancă în față. Peluza era mică, denivelată și uscată. Pe ea se juca o fetiță – avea o colecție de câni, farfurii și tipsii de ceramică și un șir de păpuși și animale așezate. Fetița avea părul lung, castaniu, și o fețișoară cât pumnul, armonios alcătuită. „Dacă ești cuminte“, îi spuse ea unui viezure împăiat, „primești două feli“. Turnă apă din ceainic și oferi capete de păpădii. „Nu că ai fi

vredată cuminte“, adăugă ea, înainte de a ridica ochii și de a-l vedea pe Charles/Karl.

– Bună, Ann, zise Charles/Karl.

Ea se ridică, se răsuci pe călcâie și fugi în casă. Ieși din nou, urmată de Elsie, care-și ștergea de șorț degetele pline de făină.

– Tocmai treceam pe aici, îi spuse el lui Elsie, zâmbind precaut.

– Nu trece multă lume, având în vedere că poteca nu duce nicăieri.

– E un traseu care îmi place, spuse el. Așa că vin cu bicicleta.

– Stai jos, îi porunci Ann. Îți aduc ceai și prăjitură.

– E voie? o întrebă el pe Elsie.

– Bineînțeles, răspunse ea.

El se așează pe bancă și primi o cană albastră, smălțuită, cu apă limpede și o farfurie roz cu două păpădii și o margaretă.

– Drăguțe cești și farfurii, aprecie Charles/Karl.

– Philip le face pentru ea. Ba nu, acum că mă uit mai bine, ai în mână o farfurioară de-a mea, făcută cu ani în urmă.

Rămaseră o clipă tăcuți. El își vârî mâna în raniță, scoase un pachet învelit într-o hârtie verde, lucioasă, legat cu o panglică, și i-l întinse lui Ann. Fetița îl deschise. Era o carte cu rime de grădiniță, frumos ilustrată. Ann o strânse la piept și-i spuse lui Charles/Karl:

– Știu să citesc, să știi. Citesc singură.

– Chiar știe, confirmă Elsie. Eu am învățat-o. Poți să rămâi la cină, dacă-ți face plăcere. Avem cod,

suficient pentru trei persoane, cu sos de păstârnac și cartofi.

– Mi-ar plăcea.

Intrară în casă, se așezară la masă și discutară tihnit despre Ann, vorbind și cu fetița.

– Doamna Oakeshott e plecată?

– S-a dus la Hythe, la o conferință. Robin a ieșit cu un prieten. Am fi petrecut ziua singure, în tihnă, dacă nu veneai tu.

Elsie era acum elevă-învățătoare la școala din Puxty. Câștiga câțiva bănuți și locuia într-o parte a casei lui Marian Oakeshott. După ce laudă suculența codului și prospețimea sosului, Charles/Karl o întreabă dacă munca ei era atât de interesantă cât sperase.

– E interesantă, răspunse Elsie. E bine să fii util și să vezi cum se luminează fețișoarele micuților când învață să citească. Dar nu sunt mulțumită. Nu știu dacă voi fi mulțumită vreodată.

– Nu știu de ce îmi place să văd expresia asta pe jumătate supărată de pe chipul tău. A fost primul lucru pe care l-am observat în legătură cu tine, un fel de nemulțumire constructivă.

– Ei bine, puțin probabil ca asta să se schimbe.

– Nu știu...

Elsie se sculă brusc și începu să spele vasele. Charles/Karl puse mâna pe o cârpă și le șterse. Ann se îndepărtă de ei și începu să moțâie pe o sofa. Cei doi ieșiră din casă și se așezară iar pe bancă, lângă pridvor, privind pâlcurile de trestii și ostrețele gardului.

– Ești unica persoană din lume în preajma căreia mă simt bine, zise el. Așa cusurgie și mereu nemulțumită cum ești.

– Și mie îmi place să fiu cu tine. Dar asta nu duce nicăieri. Aici e capătul drumului. Poteca ajunge la mal și pur și simplu se termină.

– Mi-ar plăcea să te pot vedea mult mai des – să fiu cu tine. Îmi faci bine.

– Nu sunt bună decât pentru Ann. Și, poate, pentru micuții de la școală. Am făcut o greșală, domnule... Karl și nu-mi permit să mai comit una.

– Nu *astfel* s-ar desfășura lucrurile.

– Nu știi cum a fost *astfel*-ul ăla. Cum mi-am așternut așa am să dorm. Am prieteni buni. Tu și cu mine – un ceai imaginar, ca atunci când Ann ți-a dat flori și apă. Suntem din lumi diferite, incompatibile.

– Nu cred.

– Ba cred că da. Nici măcar nu m-ai putea duce acasă, în familia ta din înalta societate – nu te amăgi, n-ai putea. Nu ne potrivim unul cu celălalt.

Răspunsul lui Charles/Karl a fost să-și petreacă brațul pe după umerii ei și s-o strângă puternic. Nu știuse că va face asta. Capetele li se apropiară.

– Te vreau, am nevoie de tine, am nevoie, îi spuse el.

Ochii ei se umplură de lacrimi. El i le șterse. O sărută – tremurau amândoi. Era un sărut cast, nu unul lacom.

– O să-mi faci rău. Trebuie să fiu *respectabilă*.

– O, iubirea mea, știu asta. Știu.

Ann ieși afară la soare și cei doi se despărțiră ca să nu-i vadă. Charles/Karl zise că trebuia să plece.

– Mă întorc, dacă-mi dai voie? spuse el.

– Nu te pot opri să treci pe aici, pe drumul care nu duce nicăieri.

– Mă întorc. Curând.

– Mulțumește-i domnului Wellwood pentru carte, Ann.

El încălecă pe bicicletă și plecă.

Herbert Methley se întoarse la Cambridge la începutul trimestrului de Paște. Societatea de Literatură de la Newnham îl invitase să țină o prelegere neprotocolară la ora ceaiului, în salonul de ceai din North Hall. Vorbi despre schimbările care aveau loc și aveau să se petreacă în viitor în viețile femeilor, pe măsură ce rațiunea triumfa în politică. Afirmă că femeile au dreptul să-și satisfacă toate cerințele, dar nu pomeni nici de Iubirea Liberă, nici de creșele guvernamentale ale domnului Wells. Parcă i s-ar adresa numai ei, gândea Florence, răspunzând la întrebările ei curioase, evitând aspectele care n-o interesau. Își aduse aminte de strângerea lui de mână suplă și caldă de la King's. Îi examină chipul și trupul. Era urât, fără îndoială. Gâtul musculos îi era încordat, în jurul mărului lui Adam. Gura o avea prea mare, dar nu flască – mereu în mișcare. Sprâncenele îi jucau, cum trecea de la subiectele plăcute la cele neplăcute. Își împingea părul pe ceafă cu mâna, copilărește, dar era bărbat, nu băiat.

Din nou își aminti de strângerea aceea de mână. După discurs, domnișoarele se strânseseră în jurul scriitorului ca să-i pună întrebări. Florence întrebă dacă avea să dispară viața matrimonială și el răspunse că nu, după părerea lui: oamenii, pare-se, au nevoie de un cuib de folosință îndelungată și de un partener de viață, precum lebedele și unele păsări marine. Alte creaturi, însă, își dezvoltaseră alte obiceiuri. Credea, privind studentele din jur, că s-ar putea renunța acum la ideea de îmbrăcăminte ca închisoare – pălării și trene imposibil de stăpânit, pantofi cu care nu poți umbla, picioare strivite și maltratate dureros și iremediabil în China. Tinerele doamne merg acum cu bicicleta, ceea ce odinioară ar fi fost de neconceput. Dădu mâna cu toate studentele înainte de a pleca. Pe a lui Florence o reținu prea mult. Degetele lui se jucară pe ale ei.

Florence mergea prin camera ei, nemulțumită, dezamăgită. Privi afară, în grădină, la două sau trei femei care jucau badminton, profilate pe un cer plumburii – șubredul cocoș de vânt parcă era viața ei fragilă. La Newnham unele lucruri arătau ca la închisoare. Aproape că-i venea să plângă.

El ciocăni la ușă. Ea o deschise, inspirând profund.

– Totul e în regulă, o liniști el. Le-am spus că sunt un prieten de familie, un fel de unchi, și că am uitat aici un lucru de care am neapărată nevoie, urgent – așa te-am găsit. Dă-mi drumul înăuntru și închide ușa.

Ea îl lăsă să intre și închise ușa.

- Pentru tine m-am întors, pe tine te-am pierdut și te-am regăsit, zise el. Și tu simți la fel, sunt sigur.

Ea stătea absolut nemișcată, dar scoase un sunet mic, între suspin și icnet.

Luând-o în brațe, el o sărută delicat, deloc posesiv. Îi atinse sânul de sub bluză, ușor, apoi mai tare. Îi mângâie coapsa și ea reacționează, involuntar, lipindu-se de el. Era tot numai palton și nasturi. Făcu un pas înapoi, își desfăcu nasturii și-și lepădă, scuturându-se, paltonul.

- Acum poți să simți ce doresc, zise.

Florence nu vorbi. Dacă ar fi deschis gura, ar fi făcut-o ca să protesteze, dar nu voia să protesteze.

- Nasturii, zise Herbert Methley, sunt o piedică și o pacoste.

Descheie câțiva nasturi de la bluza lui Florence. Apoi își apăsă fața pe corsetul de sub bluză. Mustăța lui o înțepa. Și pielea lui Florence înțepa. El nu-i scoase fusta, dar îi căută corpul cu mâinile, prin ea. Trupul ei deveni independent de creier. Se ridică în întâmpinarea lui, se împinse în el.

Dintr-odată, el zise:

- Acum trebuie să plec. Ține minte: e un lucru *bun*, este *corect*, este *dreptul* tău. Nu te răzgândi, frumoasa mea, după ce plec. Am să-ți scriu. Mă gândesc la un loc de întâlnire și apoi...

Plecă, iar ea rămase pe loc, decheiată, nesatisfăcută, cu nervii vibrând, înfierbântați, neștiind cum să-și imagineze lucrul pe care fusese făcută să-l dorească violent. Se încheie la nasturi, spunându-și: e periculos,

nu merg mai departe, n-am să-i răspund la scrisori. Mici curenți de dorințe fără nume îi străbăteau trupul și o zăpăceau.

Dar când sosi scrisoarea – amuzantă, ispititoare și imperioasă – Florence răspunse. Era o zi însorită de mijloc de mai. Își dorea o viață numai a ei. Se duse deci să dejuneze cu Herbert Methley, neînsoțită și în secret, la un restaurant numit Chez Tante Sophie, cu o vitrină bine camuflată de draperii, într-un pasaj din Soho. Purta o rochie verde drăguță și o pălărioară veselă, cu panglici lungi. Mâncară file de pește, *poulet de Bresse* și *crêpes Suzette* și băură cam mult vin alb de Burgundia. Discutară despre literatură și despre chestiunea feminină, despre agitația din jurul Votului. Trebuia scris un roman, spuse Herbert Methley, despre o femeie realmente liberă, care nu era *bunul* cuiva și-și alegea o cale proprie în viață. Ceva din sufletul lui Florence reacționează negativ: ce spunea el era demodat, ca îndrăzneală, în comparație cu ideile vehiculate de unele femei de la Newnham, care abordau cu seriozitate dificultăți reale. Dar era hotărâtă să-și ascundă urmele, așa că tot zâmbi și zâmbi și scoase un necaracteristic țipăt de plăcere când aprinseră brandy-ul de pe clătite și acestea fură cuprinse de o intensă flacără albastră.

Se dovedi că aveau să bea cafea și coniac într-o odaie micuță, ferită, rezervată de Herbert Methley.

– Va fi o aventură, zise el criptic, urcând scara îngustă, în spirală, în spatele lui Florence.

Camera privată era mobilată cu o sofa și măsuțe joase de cafea, o cuvertură de mătase cu motive orientale, brodată cu modele de pene, lumânări în sfeșnice frumoase de porțelan. Nicio fereastră nu dădea spre exterior. Mirosea a parfum. Nu era o încăpere în care lui Florence i-ar fi plăcut să-și petreacă timpul, dar existau lucruri pe care trebuia să le cunoască și să le facă. Își scoase acele din pălărie și o puse deoparte; acceptă un coniac mare; tremura. Herbert Methley o mângâie, așa cum mângâie un bărbat o iapă nervoasă. Goli și el un pahar mare de coniac. Făcând o glumă despre aventurile cu nasturii, se dezbracă întâi el și apoi o dezbracă pe Florence de diferite veșminte. Ea ar fi dorit să știe, dar deocamdată nu știa, de ce făcea el asta. Herbert Methley, oacheș, osos, iute în mișcări, o atinse o dată și încă o dată și-i șopti în ureche nu despre iubire, ci despre dorință, pasiune și *drept*. Se pricepea să facă lucruri pe care Florence nici nu și le imaginase – să-i excite dureros porțiuni ale trupului care fuseseră întotdeauna placide sau doar vag tulburate. Mai bău din coniac și își spuse. „Cântă la mine ca la un instrument muzical.“ Gândul o fortifică. Instrumentistul, vrăjitorul, scoase alte haine de pe amândoi. Florence șopti că s-ar putea să vină cineva, dar el, încrezător, răspunse că erau în siguranță, totul era pregătit, totul fusese aranjat pentru acest moment. Florence mai bău puțin coniac. Părul i se desfăcu din agrafe. Era numai în corset și combinezon, iar trupul i se înfiora, ca atins de mii de degete mici.

– Asta este locul, zise Herbert Methley. O frecă îndelung, fără a-i scoate chiloții.

În ei, Florence începu să se simtă ca un havuz desferecat, ca un gheizer în care se ridica apa. Văzând asta, el îi scoase în cele din urmă pantalonașii, zicând:

– Trebuie să intru. Să mă lași să intru.

Capul lui Florence era lăsat pe spate pe perne, iar camera se învârtea în jurul ei ca roata unei mori de apă. Controlul lui asupra corpului ei era mult mai ferm decât al ei. Îl simți împingând, cu tot trupul, în locul acela privat, pe urmă pistonând tare, ca un ciocan de miner. Ea se simți ruptă, intră în convulsii, iar el scoase un geamăt slab, vlăguit; totul în jur era ud, un amestec de sânge și spermă.

– Afurist să fiu, zise Herbert Methley. Ce strâmt a fost. Erai virgină.

– Dar tu ce credeai? întrebă Florence, cu vocea gătuită.

– Nu m-am gândit, zise el, deloc stăpân pe sine acum. Uită-te ce mizerie. Va trebui să plătesc pentru asta – pentru cuvertură. Îmi imaginez că proprietarii se așteaptă să se întâmple și așa ceva, din când în când. Oare cât îmi vor cere?

– Găsești niște bani în poșeta mea, zise Florence printre dinți.

Se gândea că o să i se facă rău, din cauza coniacului, și dorea cu disperare să nu-i vină să vomite, să-și poată controla cel puțin o parte a trupului. Voia acasă. Înghiți în sec. Încercă să se ridice în picioare, dar căzu înapoi pe pat. Methley trase într-o parte o

perdea mică, descoperind un lavabou și un canceu cu apă. Începu, fără noimă, să șteargă cuvertura cu batista udă. Florence izbuti să se ridice, să se împletească până la lighean și să-și ude carnea umflată și înroșită. Spate în spate, stânjeniți, își îmbrăcară hainele, pe toate în afară de chiloții lui Florence, acum inutilizabili. Ea îi făcu sul și-i introduse în cana cu apă. Își încheie rochia și-și prinse părul cu ace.

Așteptă în ușa restaurantului, ca să nu trebuiască să vadă cum Methley negocia prețul cuverturii distruse. Crezu că moare, stând așa la vedere și așteptând. Intui că Methley nu știa cum să-i ia pe patronii birtului la care o adusese cu atâta aplomb. Arăta ca un nătărău, iar ea nu-i va ierta asta niciodată. După mutra lui, ea înțelese că va trebui să plătească mult mai mult decât îi convenea.

Afară, el opri o trăsură de piață, dar trebui s-o întrebe dacă avea suficienți bani ca să plătească.

- Da, ți-am spus, zise Florence, îngrețoșată și diprețuitoare.

Frumos ar fi fost să se ofere s-o însoțească, să se asigure că nu pățește nimic, deoarece știa că-i era rău; dar ea spera deja că nu-l va mai vedea și nu va mai auzi de el niciodată.

Birjarul o duse, pe jumătate leșinată, înapoi la muzeu. Intră în căsuță și urcă scara interioară. Imogen era în camera de zi și se arătă ușor surprinsă să o vadă acum, în mijlocul trimestrului. Florence îi spuse că, brusc, simțise nevoia să plece de la Cambridge pentru câteva zile. Nu se simțea prea bine. Avea să

meargă în camera ei să se odihnească. Imogen își aplecă fruntea asupra cărții pe care o citea, iar Florence, cu dificultate, urcă la etaj. A doua zi se întoarce la Newnham și munci mai aprig decât de obicei.

Când se întoarce acasă, în vacanța de vară, constată că Imogen renunțase la prelucrarea argintului și trecuse la broderie – boboci roz de trandafir și nu-mă-uita albastre pe vâl călugăresc din lână fină. Florence o urmări în tăcere, o vreme. Imogen părea visătoare și era mai rotunjoară decât fusese. O madonă prerafaelită mulțumită de sine...

– Ce lucrezi?

– O cuvertură.

– E mică.

– E pentru un pătuț. Aștept un copil.

Împungea hotărâtă cu acul și nu ridică privirea.

– Mă bucur pentru tine, zise, mecanic, Florence.

Când se va produce fericitul eveniment?

– Pe la sfârșitul anului. Poate chiar de Crăciun – o dată nepotrivită pentru a te naște.

– Ce *straniu*, zise Florence.

– Nu-i așa? Și eu mă simt straniu. Totul plutește în ceață și mi-e greață.

Florence nu voia să știe. Tocmai înțelesese că bebelușul avea să-i fie frate sau surioară vitregă. Ideea era neplăcută.

– Te rog... rosti Imogen, dar nu-și termină propoziția.

Florence anunță că ea și Griselda se hotărâseră să se întoarcă la Cambridge, cât de curând, pentru

Trimestrul Lung de Vacanță, care le permitea să studieze mai intens. Imogen își plecă fruntea și mai jos, deasupra degetelor ei iscusite.

Prosper Cain avea mintea ocupată în exclusivitate de evenimentele de la muzeu, unde continua bătălia referitoare la modul de aranjare și de expunere a întregii colecții. În opinia lui, directorul, Arthur Skinner, era brutal hărțuit de Funcționarii Publici. Cain se afla în birou și redacta un memoriu când îl găsi Florence. Ridică ochii supărat, încruntându-se.

– Am aflat că trebuie să te felicit, zise Florence.

– O, da. E un foarte fericit... Nu găsi cuvântul.

– Puteai să-mi spui și mie.

– Am lăsat-o pe Imogen să-ți spună. De la o femeie la alta.

– Dar *tu* ești tatăl meu, protestă Florence. Nu ea.

– O, draga mea, te rog nu-mi face greutate. Te rog să fii bucuroasă.

– Voi încerca. Măine mă întorc la Cambridge.

– Dar nu e Vacanța Lungă?

– Ba da. Însă vreau să învăț. Avem voie să stăm la colegiu și să studiem câteva săptămâni. Vine și Griselda.

Mai târziu, discuția asta avea să-l obsedeze pe Prosper Cain. Ar fi trebuit să se concentreze. La naiba cu Robert Morant, cu personalul lui intimidat, cu lipsa lui de imaginație și cu felul lui băgăreț de a fi! Dracu' să-l ia! Îi era greu să-și imagineze cum arăta bebelușul nenăscut. Dar acum eșuase în a și-o imagina matură pe copila sa.

La Cambridge, Florence nu suflă o vorbuliță nimănui, nici măcar Griseldei. Nu avea chef să lucreze. Își imagina bebelușul, grăsuț și zâmbitor, și simțea un fel de dezgust, amestecat, dintr-un motiv oarecare, cu rușine.

Își ținea gura pecetluită și muncea cu sârg. O informă, inexpresiv, pe Griselda că Imogen așteaptă să nască, iar Griselda, entuziasmată, exclamă „Minunat!” și se înroși în tăcerea apăsătoare care urmă. Lui Florence îi era greață aproape încontinuu. Studia între valuri de greață, acceptându-le ca pe o pedeapsă pentru ceea ce numea „porcăria aia”. Citea despre bătălii și eforturi diplomatice, dar avea spasme la stomac. Într-o zi, Griselda intră în camera ei și o găsi vomitând în lavoar.

– Florence, zise, spune-mi ce s-a întâmplat. Cred că trebuie să mergi la doctor.

– Nu pot.

– Deja ești de mult timp în starea asta.

Florence se așează pe pat, râgâind ușor. Fața ei frumoasă era albă și perlată de sudoare.

– Cred că s-ar putea să fiu... să fiu...

Imaginația îi furniză Griseldei cuvântul potrivit.

– Să-i spunem lui Geraint, zise ea. Trebuie să știe și el. Poate că aranjează ceva...

– Nu Geraint a fost. S-a întâmplat o singură dată și a fost îngrozitor. M-a făcut să tânjesc după un loc liniștit, monastic, ca aici, unde să dialoghez cu cărțile. În loc de asta, dacă nu cumva ne înșelăm, voi fi exmatriculată de aici, de la Cambridge...

– Trebuie să te examineze cineva. Să mergi la doctor.

– La care? Nu la doctorul colegiului. Nu la doctorul tatei de la regiment. Mai bine mor.

– Dorothy, zise Griselda. Știu că a învățat deja obstetrica și cum să moșească. Ea te-ar examina. Poate știe ce să faci ca să oprești grețurile. Poate că știe...

Poate că știe cum să întrerupă sarcina, se gândiră amândouă, dar n-o spuseră. Cum să te scape de ea. Îi trimiseră o scrisoare lui Dorothy, spunându-i că aveau urgent nevoie de sfaturile sale, după care coborâră la cină, cu părul lins și lucios înnodat la ceafă, una brunetă, celalaltă aur și argint strălucitor. Participară la o discuție însuflețită despre dreptul la muncă al femeilor și de la ce profesii – dacă exista vreuna – trebuiau excluse.

Dorothy veni să le vadă. În timpul zilelor scurse până îi parvenise scrisoarea și le răspunsese, ceea ce se afla în pânțele lui Florence continuă să crească, celula din celulă divizată, ca pe o sfoară, în întuneric.

La sosire, Dorothy fu cazată într-o cameră de oaspeți. Seara târziu, când până și cel mai învederat băutor de cacao se dusesse la culcare, cele trei domnișoare se adunară în camera frumos aranjată a lui Florence, cu perdelele și cuvertura de pat „Crini și Rodii”. Lumina focului și a lămpilor licărea pe sticla venețiană colecționată de Florence, la sfatul tatălui ei. Le făcuse plăcere să colinde împreună magazinele,

să compare vase și farfurii, să-și delecteze ochii. Florence se așeză pe marginea patului, cu mâinile încleștate în poală. Îi pierise graiul. Dorothy se întoarse spre Griselda, care o anunță, șovăielnic:

– Florence crede că e însărcinată. Vrem să-i spui dacă e adevărat.

Dorothy își făcuse practica de moașă. Cercetase uterele altor femei cu degete pricepute la diagnostic. Văzuse un făt mort expulzat de corpul unei femei extenuate. Ținuse în brațe un nou-născut învinețit de plâns și se uitase – primul lucru văzut de bebeluș – în ochii lui când îi deschisese. Era jenată de cererea de a-i face un tușeu elegantei Florence Cain.

– Nu-i așa că știi cum să procedezi, Dorothy?

– Da, știu. Mă cam rușinez.

– Tuturor ne e rușine, zise Florence. Dar, situația în care sunt fiind mai rea decât jena, cred că trebuie să uităm de acest aspect. Ești singura persoană în care am încredere să mă ajute.

Dorothy trase aer în piept, adânc.

– Bine. Mai întâi, câteva întrebări. Și Griselda să fiarbă niște apă. Aveți vreun dezinfectant ca să-mi sterilizez mâinile? Când ai avut ultimul ciclu, Florence?

– Imediat după Paște... Nu-mi amintesc exact. Mult înainte de...

– Bun.

O întrebă de grețuri. O întrebă dacă dormea bine. De greutatea corporală. O puse pe Florence să se culce pe spate, cu un prosop făcut sul sub ceafă, pe frumoasa cuvertură și-i pipăi pânțelele cu degete pricepute, tari,

dar ușoare, pe dinafară și pe dinăuntru. Florence se înfioră.

– Sângerez, zise. Dar numai la... periferie, ca să zic așa.

– Ești ruptă toată, zise Dorothy, a cărei experiență nu se extindea asupra deflorării tinerelor femei.

Florence, acceptând autoritatea lui Dorothy, preciză:

– S-a întâmplat o singură dată, numai o dată. A fost atâta... mizerie, că nu mi-a trecut prin gând că s-ar putea ...

– Cred că ai depășit faza timpurie, când multe femei pierd sarcina. Despre asta nu e nicio îndoială. Cred că trebuie să-i spui lui Geraint.

– Nu Geraint a fost. Dar nu vreau să discut despre asta.

Griselda și Dorothy se priviră pe deasupra trupului întins al lui Florence. Amândouă se gândeau că Geraint, orice ar fi, o iubea pe Florence... Erau tulburate. Florence se ridică în picioare și-și aranjă îmbrăcămintea. Zise, posomorâtă:

– Va trebui să plec de aici, zise posomorâtă. Numai-decât. Așadar tu crezi... că nu am nicio șansă să pierd sarcina?

Dorothy șovăi. Zise, undeva la mijloc între prietenă emoționată și doctoriță calmă:

– Nimic de făcut care să nu implice pericole teribile. Cred că trebuie să mergi până la capăt. Apoi să decizi ce să faci cu...

– Va trebui să am o întrevedere cu papa. Mor de frică. Acum să încep să-mi fac bagajele.

Griselda sări:

– Nu, nu te apuca de asta. Nu. Pot împacheta eu, cu femeia de serviciu, când vei ști unde... Fac asta cu plăcere. Acum am să prepar niște cacao. Laptele pasteurizat și zahărul îți vor calma stomacul.

Șezură în atmosfera aceea prietenoasă și mai puseră pe foc niște cărbuni și lemne strânse de Florence.

– Întotdeauna am avut impresii contradictorii despre locul ăsta, le anunță Florence. Am crezut că e o fortăreață a inocenței implacabile – că experiența de viață e în exterior și aici totul e strălucitor și ademenitor. Acum aș da orice să pot rămâne locului și să învăț să gândesc limpede. Ceea ce, evident, nu fac. M-am lăsat condusă de sentimente și ele erau rele – mai mult, erau *prostesti*. Așa că îngerul va închide porțile și-mi va face semn de adio cu sabia. Probabil că e o îngereasă, într-un colegiu de fete. Griselda, trebuie să-ți cer o mare favoare.

– Orice, zise Griselda.

– Vii cu mine când mă duc la papa? Mă tem să nu spună careva – eu, papa – ceva rău, ceva iremediabil...

– Ești sigură că asta vrei? întrebă Griselda.

– Cred că da. În orice caz, vii cu mine la Londra, să vedem cum mă simt acolo?

Cele două tinere stăteau în picioare în studioul lui Prosper Cain, printre falsele opere de Palissy și sub contrafăcuta *Bună Vestire* de Lorenzo Lotto. Așezat la birou, maiorul spuse că vizita lor era pentru el o surpriză plăcută. De fapt, vedea că oricare ar fi fost

motivul venirii lor, nu era unul plăcut. Se gândea că Florence avea, poate, probleme financiare. Le pofti să ia loc. Încăperea fiind mică, el trebuia să stea la birou, ca un judecător. Florence vorbi:

– Am rugat-o pe Griselda să mă însoțească fiindcă am nevoie... am nevoie ca discuția noastră să rămână... oficială... ca tu să *gândești* înainte de a vorbi.

– Sună înspăimântător, zise Prosper, voios.

– Chiar este, spuse Florence. Mă tem că sunt însărcinată.

Fața lui Prosper se contractă, devenind o mască. Florence nu-l văzuse niciodată așa, dar soldații lui îl văzuseră, o dată sau de două ori.

– Ești sigură? întrebă el.

– Da.

– Ai fost la doctor?

– Nu tocmai, n-am îndrăznit. Dar am chemat-o pe Dorothy. Ea și-a trecut toate examenele... în problema asta.

– Bun, zise Prosper Cain. Trebuie să vă căsătoriți. Acum, imediat. Dacă îl îngrijorează banii, îl ajut eu.

– Nu e Geraint, zise Florence. Adăugă, jenată: Trebuie să-i înapoiez inelul. Sunt vinovată că n-am făcut-o deja. Simt că... simt...

– În cazul ăsta, întrebă Prosper, cine e?

El era soldat. Se pricepea să ucidă oameni și se deșteptase în el instinctul ucigaș. Florence văzu încă o expresie total necunoscută a feței lui. Propria-i față se contractă într-o mască asemănătoare cu a lui.

- Nu vreau să-ți spun. Am făcut-o o singură dată. Nu vreau să știe nici... *persoana*. A fost o prostie.

Tresări, văzând că tatăl ei, care nu ridicase nicio dată mâna, era gata s-o lovească. Observă că reușește să se înfrâneze. Privindu-i pe amândoi, Griselda își spuse că măștile lor încrâncenate erau ca acelea dintr-o tragedie grecească. Prosper scoase un soi de icnet.

- Trebuie să gândesc. Stați să mă gândesc.

Ideile îi săgetau prin minte ca animalele vâdate dintr-un codru întunecat. Avea să o susțină pe Florence. Aproape toată viața lui, ea fusese ființa cea mai iubită, care-i adusese cele mai mari satisfacții. Asta îi aduse aminte de Imogen și de copilul așteptat de ea. Știa, fără a formula în cuvinte, că plodul nedorit apăruse, cumva, din cauza bebelușului iubit și bine-venit. Prin urmare, nici nu se putea gândi la... da, la uciderea acestei ființe care era - avea să fie - nepotul iubitei sale Giulia. Cugetă: Trebuie s-o iau la mine și să înfruntăm... să mă aștept ca ea, ei să înfrunte... oprobriul oamenilor și altele mai rele. Cugetă și apoi spuse, aproape șoptit:

- Trebuie să renunț la muzeu și să caut o casă, undeva la țară, unde să putem locui toți...

- Nu poți să faci asta, protestă Florence. N-aș suporta. Mai bine mor. Ceea ce trebuie să aranjăm este ca eu să plec și să trăiesc undeva până când găsesc pe cineva care să... se îngrijească de...

Nu putu rosti cuvântul „copil”. Imaginația lui Prosper se lupta cu faptele îndărătnice. Cum va mai putea vreodată fiica lui să stea la el în casă, cu noua

lui soție și noul copil? Nu voia ca ea să-și înstrăineze copilul – era sânge din sângele lui și nu merita să fie împins în beznă. Nu știa cum să procedeze. Noua mască de pe chipul său era a unui bătrân nedecis.

Griselda rupse tăcerea:

– Florence n-ar putea pleca în străinătate – în Italia, de pildă, dându-se drept o tânără văduvă – la o clinică, până naște, după care să decidă ce să facă? E prea greu să luați acum o hotărâre. Dar mie mi se pare evident că Florence trebuie să plece. Multă lume se internează în clinică. Frances Darwin a stat în spital doi ani când a clacat nervos la moartea mamei sale. Fratele meu se duce constant la Ascona, unde există o colonie de artiști și gânditori care cred în iubirea liberă și nu pun întrebări. Au acolo o clinică nouă. Ținutul e splendid. Munți, lacul Maggiore, ferme italiene. Florence și-ar regăsi liniștea acolo.

Prosper și Florence stăteau nemișcați și tăceau, parcă epuizați.

– Îmi pare rău, zise Florence. Nu știi cât de rău îmi pare...

Imogen Cain alese acest moment ca să bată la ușă și să intre, cu talia deja mai groasă sub rochia largă. Observă fețele îndurerate și zâmbetul îi pieri.

– Scuze. Plec.

– Nu, zise Florence. Nu pleca. Va trebui să știi, așa că rămâi. Aștept un copil. Tocmai făceam planuri să plec în străinătate.

Imogen se albi la față. Își puse mâna pe burtă, protector, deschise gura ca să vorbească, o închise și

izbucni în plâns, pe tăcute; lacrimi imense i se scurgeau, grele, pe obraji, dispărând sub guler.

– Draga mea, zise Prosper, ridicându-se în picioare.

– Eu sunt de vină, zise Imogen, nu dramatic, ci plat, ca și cum ar fi spus ceva incontestabil.

– Ba nu, ripostă Florence. Eu am făcut prostia, eu să fiu pedepsită. Fapta am comis-o eu, nu tu. Și – trebuie să recunosc – în ultima vreme nu m-am purtat frumos cu tine. Am fost răutăcioasă. Știu și regret. Dar nu te poți considera răspunzătoare de faptele mele. Eu răspund și voi pleca din țară.

Imogen continua să plângă. Florence privea în gol, împietrită.

Griselda îi vorbi lui Prosper:

– Pot să mă interesez de la fratele meu de clinica aia. El zice că-i un paradis terestru.

– Nu mai pot rămâne aici, zise Florence. Deloc. Acum. Vreau să plec chiar acum.

Griselda zise că, dacă domnul maior Cain era de acord, Florence putea veni cu ea. Prosper stătea în picioare, tot în spatele biroului, ca un cerb încolțit de trei nimfe plecate la vânătoare. Ieși de după birou, scoase o batistă și șterse obraji uzi ai soției sale. Apoi se întoarse spre fiica sa:

– O să-mi permiți să te însoțesc în călătorie. Vei avea nevoie de...

Multe depindeau de răspunsul ei la această întrebare. Ea slobozi un mic suspin, dar nu plânse, doar își relaxă puțin mușchii încordați.

– Mulțumesc. Cu tine, e cu totul altceva.

Prosper o asigură pe Griselda că-i era recunoscător că venise. Ea promise că va avea grijă ca geamantanele lui Florence să fie făcute la Cambridge și expediate la muzeu. Se va îngriji și de colecția de obiecte de sticlă. Lui Florence, îi spuse:

– Am să vin să te văd, în vacanțe. N-ai să fii chiar atât de singură.

– Dar ce mă fac dacă vine Charles... și vede...

– Păi, el nu te va condamna. A fost anarhist. Îi putem cere să-și țină gura, ceea ce știe să facă, doar și-a petrecut toată viața nespunând nimănui nimic...

Tatăl și fiica voiajară fără grabă, mai mult tăcând, prin Europa, până la poalele sudice ale Alpilor, în orașul Locarno și satul Ascona. Prosper Cain, năucit, nu era nici precis, nici competent ca de obicei. Într-o noapte, la un hotel parizian, Florence auzi, sau crezu că aude, oftaturi înăbușite în camera vecină. Culegând informații despre clinica de la Monte Verità, maiorul Cain descoperi că era nouă și austeră, oferind cure de băi de soare, băi cu nămol, ape minerale și o dietă strict vegetariană, fără ouă, lapte ori sare. Îi plăcea ideea de a face băi de soare – ca ofițer, se îngrijise ca subordonații săi să se instruiască în aer liber, indiferent de vreme. Dar nu era sigură că o femeie însărcinată se putea lipsi de lapte sau de ceaiurile hrănitoare, cu sendvișuri din carne de vită. Când ajunseră la Locarno, Florence deveni Signora Colombino (numele de fată al mamei). Închiriară o vilășoară pe versantul muntelui, cu vedere spre o poiană; angajară un argat,

o trăsură cu un cal și un șir de tinere femei fură intervievate pentru postul de menajeră. Florence și tatăl ei fură de acord că cea mai bună era o fată voinică și veselă, pe nume Amalia Fontana. Prosper se duse la clinica nouă și găsi un doctor care acceptă să o trateze pe tânăra englezoaică rămasă fără soț; existența soțului nu avea să fie menționată niciodată. Am ajuns personaj de roman de mână a doua, își spuse Prosper Cain într-un moment de umor negru, adăugând, în minte, că romanele ieftine se hrăneau din repetate catastrofe reale. Fiica lui era monosilabică, ascultătoare și cu mersul greoi, deși sarcina nu se observa încă. Când încerca s-o consoleze, tot ce-i spunea i se părea un reproș.

– Am vrut să ai totul, îi spuse el odată. Am vrut să mergi la Universitate și să fii o femeie emancipată.

– Și vezi ce s-a întâmplat, îi răspunse Florence, zâmbind amar. Apoi se aruncase la pieptul lui. Nimeni n-ar fi avut mai mare grijă de mine. Am fost cu toții foarte fericiți.

Dar și acest neprefăcut strigăt de iubire fu umbrit de sentimentul – avut de amândoi, în moduri diferite – că apariția lui Imogen stricase circuitul, lăsând multe lucruri în suspensie. Veni și timpul când el trebui să se despartă de ea, tocmai ca să se întoarcă la Imogen și la copilul ei încă nenăscut.

– Mă întorc repede, îi promise. Îți voi scrie. În vacanță, cred că va veni și Griselda. Neapărat să mății la curent cu toate...

– Totul e din vina mea, să știi, nu din a ta, zise Florence.

Prosper părea deprimat.

– O parte este cu certitudine vina ta. Dar eu n-am fost destul de atent.

– Voi citi mult, mult, și voi întocmi planul unei teze, zise Florence, care-și adusese cutii cu cărți de istorie.

În prima seară la Ascona, cinară târziu, la lumina lumânărilor. Prosper se uită peste masă la fiica sa și-i întinse o cutiuță.

– De mult doream să-ți dau asta, spuse el. Verigheta mamei tale. Va trebui să porți verighetă.

Era un inel de aur subțire, cu gravura fină a două mâini unite. Florence îl încercă pe deget – îi venea de minune.

– Semenii foarte mult cu ea, urmă tatăl ei. Aici, în Italia, arăți ca o italiancă.

Se lansă într-un comentariu stângaci, dar afectuos, despre inelul care-ți purta noroc și te ocrotea. Mai târziu, amintindu-și cum murise Giulia, l-ar fi luat înapoi, dacă ar fi fost posibil. Florence îl răsuci în lumina ca mierea, iar inelul scânteie.

– Voi avea grijă de el, zise. Ai fost atât de bun cu mine, care am fost atât de îndărătnică și rea.

Dar ea nu citi. O cuprinse letargia gestației, așa că ședea pe mica ei terasă, privind muntele din depărtare și nefăcând nimic. Prin fața casei treceau oameni. Respectuoși săteni italieni, înveșmântați în negru, mânând oi sau capre. Bizari îndrăgostiți de natură, bărboși și ochelariști, zâmbind, cu pielea de culoarea nucii și țurloaie

goale ieșind de sub tunici biblice, deasupra sandalelor artizanale. Femei în rochii brodate, cu flori în păr. Muzicieni ambulănți cu lăute. Preoți ageri, mânâți de o misiune. Curați grași. Nu înțelegea accentul rural al Amaliei și pricepu, până la urmă, că fata învățase, pe lângă dialectul ei, puțină italiană literară, ca să exprime lucruri simple și necesare, dar nu putea susține o conversație.

Se duse la clinică, prima oară cu trăsurica, apoi pe jos. Își petrecu acolo multe zile, purificându-se cu suc de portocale și apă și stând la soare într-o cămașă de in, pe un pat lung făcut din stîngii de lemn. Doctorul avea mâini dibace și-i spuse că ar fi bine să se abțină de la carne și orice aliment de proveniență animală. Înțelegea ce i se întâmplase și, presupunea ea, o judeca aspru. Deveni depresivă – cum să nu devină? Dar, pe neașteptate, întâlni un improbabil salvator.

În clinică erau și oameni care nu erau doctori, nici pacienți, nici personal auxiliar, ci dădeau o mână de ajutor, pare-se, în schimbul tratamentului medical sau psihiatric. Doctorul lui Florence o întrebase dacă socotea că psihiatria i-ar fi de folos, dar ea respinsese oferta mai vehement decât simțise nevoia. Autonomia îi era cumplit amenințată – de către Methley, de chestia aia care creștea în ea, de dependența ei. Nu voia să stea de vorbă, să i se vorbească. Era fică de militar. Își scoase pieptul înainte. Simțea că se dizolvă, dar nimeni nu trebuia să observe asta.

Unul dintre cei care ajutau avea o coamă uriașă de păr încâlcit, auriu ca o păpădie sau ca pielea de

leu, o barbă rezonabilă, tunsă periodic, ochi albaștri, o expresie ușor distrată. Purta un soi de halat alb spitalicesc și sandale. Aranja pernele pe care își propunea Florence spatele și le punea acolo unde trebuie. Observa când îi venea să vomite sau când i se liniștea stomacul și-i aducea supă de zarzavat, gustoasă, deși nu i-ar fi stricat puțin unt și puțină sare.

– Nu așa de bolnavă săptămâna asta, spunea el în engleză, de-acum încolo va fi mai bine.

În altă zi îi zise. „Vă simțiți singură.“ Dacă ar fi fost o întrebare, ar fi răspuns negativ. Dar era un enunț. „Vreți pâine“, spunea. „Vă e foame.“

De fiecare dată avea dreptate. Numele lui, îi zise, era Gabriel Goldwasser. Era austriac.

– Mă pregăteam să devin psihanalist, i se confesă el.

– Și acum?

Un zâmbet îi licări în barbă.

– Acum sunt în convalescență după încercarea de a deveni psihanalist.

Se împrieteniră. Precaut, curtenitor, se împrieteniră.

– Aici ar trebui să fiți venerată, zise el. Adulatorii soarelui din sat vor să se întoarcă la matriarhatul de altă dată. La naiba cu Tații bărboși, cauza tuturor relelor.

– Dar eu nu sunt de aici, zise Florence. Mama era italiancă, dar a murit născându-mă pe mine.

Ea păstră o clipă tăcerea, meditănd la moartea adusă de nașterea unui copil. Gabriel Goldwasser răspunse la întrebarea ei din gând:

– Doctorii de aici sunt buni, zise el. E o clinică bună. Sunteți în mâini bune. De unde veniți, atunci?

– Dintr-un muzeu.

– Dar sunteți tânără, nu antică.

– Nu, efectiv. Am crescut într-un muzeu. Tata e curatorul. Știe tot despre aur și argint.

– Un alchimist, zise Gabriel Goldwasser. Deci, vă veți întoarce acolo?

– Nu știu, răspunse Florence și se poticni. Planurile strategice ale lui Prosper nu treceau dincolo de nașterea copilului. Nu știu, repetă, ferindu-și fața. Începu să plângă. Nu cred că pot.

Gabriel Goldwasser privi în depărtare. Florence zăcea cu fața îngropată în pernă. El îi puse o mână blândă, ușor, pe umăr și nu mai spuse nimic.

Odată, după ce discutaseră despre studierea istoriei, ea îl întrebă de ce spusese că se află în convalescență după încercarea de a deveni psihanalist. El ezită, apoi răspunse:

– Trebuie să înțelegeți. Nu mă pot gândi la mine însumi, nu pot vorbi despre mine.

– Ai făcut vreo faptă rea? întrebă Florence, glumeț, dar cu autentică îngrijorare.

– N-am făcut nimic, tocmai asta-i problema. Schiță un zâmbet. Părinții mei erau – sunt – psihanaliști în Viena. M-au trimis la Burghölzli, în Elveția, să discut cu Herr dr. Jung. După părerea lor, a fi psihanalizat este un aspect esențial al existenței. Mi-am câștigat și acolo pâinea ca și aici, dând o mână de ajutor.

Îi povesteam visele mele lui dr. Jung și lui dr. Otto Gross, care și el își povestea visele lui dr. Jung și asculta, în schimb, visele dr. Jung. Era ca trânta a doi îngeri, trebuie să înțelegeți. Am avut vise greșite, adăugă el, după o pauză.

– Cum adică, greșite?

– Cred că erau... *timide*... Asta este cuvântul?

– E un cuvânt bun.

– Vise pașnice, ca atunci când vaca visează iarbă, veverița nuci. Au fost considerate inadecvate. Și, ascultându-mi visele sărăcuțe, încetul cu încetul cei doi mi le-au schimbat. M-am visat coborând prin tunele săpate în piatră în grote ascunse, pline de dragoni, lei, șerpi. Am visat sfeșnicul cu șapte brațe – ceea ce s-a întâmplat și în visele mele timide; sunt evreu, pentru mine sfeșnicul semnifică o masă luată cu familia – dar rudele mele din vis deveneau monștri mâncători de carne de om și femei pietrificate ca să fac pe plac celor doi.

– Îmi vine să râd, dar nu e hazliu.

– Nimeni nu are dreptul să dicteze viața interioară a altuia – cu ce să-și mobileze craniul. Au făcut din mine alt om. Un acolit – se spune acolit? Bine... al unei noi religii ancestrale. Toți visam aceleași lucruri, pentru că erau visele care-i excitau pe Herr Jung și Herr Gross. Ei mă inventaseră și pe mine, înțelegi?

– Înțeleg.

– Făcuseră din mine o... o sculptură hidoasă, poate un tablou. Eram închis în visele mele artificiale și nu puteam evada. Dar până la urmă am scăpat.

Recunosc – să nu râdeți de mine, Frau Colombino –
că tot un vis mi-a indicat modalitatea de a scăpa.

– Ce fel de vis?

Florence își mută corpul – cu povara lui – pe o
parte și-i acordă toată atenția.

– M-am visat într-un atelier bine luminat. Eram
înconjurat de pânze ireproșabil pictate. Toate, extrem
de palide. Alb pe alb, cu umbre minime, în plină
lumină. Picturi enorme, cu o ceașcă și farfurioara ei
și o linguriță de argint pe o față de masă nesfârșită,
albă și apretată, cu falduri. Sau flori albe într-o cană
albă pe fond alb – într-un geam alb cu perdele albe...

– Ca și cum ai fi murit și ai fi ajuns în Rai.

– Credeți? Mie nu mi s-a părut. Mi-am analizat sin-
gur visul. Îmi spunea, ca o poruncă: Chibzuiește la
aceste suprafețe. Mulțumește-te cu suprafețele. Nu
scormoni sub ele.

– Și te-ai conformat. Reușești?

– E fezabil. Toată vopseaua aia albă era o supra-
față – o piele vizibilă, întinsă pe o suprafață. M-am
dus afară și am contemplat lacul. Am privit atent
lumina de pe suprafața apei. O voce mi-a șoptit: Dacă
vezi bine suprafața, te afli în relație corectă cu lumea
în care există ea.

– Dar lacul are adâncimi. Copacii au un interior.
La fel pământul.

– Știm asta, da. Dar eu am înțeles că trebuie să
trăiesc stând la suprafață. Ca insectele alea care
umblă pe apă. Ca o floare pictată pe o farfurie.

– Deci nu te-ai mai lăsat psihanalizat?

– Toată lumea mi-a spus că e foarte periculos să intrerup, dar m-am încăpățânat. Am avut un adevărat scandal cu dr. Gross, Herr Jung era îngrijorat, iar părinții m-au trimis aici ca să-mi recapăt echilibrul, ceea ce crezusem că făcusem singur, destul de bine.

Râse, iar Florence râse cu el.

– Ar trebui să fondezi o școală de pictură, zise ea. Ori de filozofie.

– Mai mult, cred: de contemplare riguroasă. Mi-ar plăcea să fiu budist. Pictez, dar nu izbutesc să redau suprafețele pe care le văd. E greu să trăiești la suprafață, Frau Colombino.

Lui Florence îi veni brusc ideea că propriile ei suprafețe nu spuneau adevărul despre ea și ființa din pânțele ei. Își întoarse privirea și izbucni în plâns.

– N-am vrut să vă supăr, zise el. Dimpotrivă.

– Sunt supărată permanent. E obositor.

– Prin natură, nu sunteți o... persoană superficială. Dar, ca exercițiu, v-ar face bine. Priviți vântul pe suprafața poienitei, ce culoare prind în lumină toate porțiunile cu iarbă...

Era absurd, dar când își întoarse privirea spre poiană simți ceva între ușurare și minunare. Privi suprafața sucului din paharul ei de sticlă, cum părea ea o monedă ovală de aur roșcat suspendată între pereți. Examină soarele de pe părul și barba lui Gabriel Goldwasser. Detectase în el o persoană incompletă, neancorată în lumea reală, și-i vorbise din această cauză, fiindcă nu amenința cu nimic. Acum constată cât de premeditată era absența amenințării.

– N-aș putea trăi ca dumneata, îi mărturisi cu altă ocazie.

– Cred că nu, sigur că nu, așa e, zise el, calm.

Într-o zi însorită, după câteva săptămâni, el îi spuse:

– Nu vă supărați, dar cred că am un răspuns superficial la o parte superficială a problemei dumneavoastră.

– La problema mea?

– Cred că sunteți o doamnă necăsătorită, așteptați un copil și nu vă puteți întoarce cu el în țara dumneavoastră de frica oprobiului social care vă amenință pe dumneavoastră și pe stimatul dumneavoastră tată alchimist.

– Ai dreptate. Dacă ți-aș spune toată povestea – toată povestea prostiei și nebuniei mele – m-ai disprețui. Aproape că am decis să renunț la... la bebelușul ăsta, să-l dau fără să-l privesc măcar o dată. Imediat. Dar așa ceva e greu de înfăptuit.

– Dacă faceți asta, veți suferi nespus de mult. Și copilul. Nu are tată?

Fața lui Florence, în ultimele săptămâni serioasă și oarecum inexpressivă, se coloră de mânie înlăcrimată, pe care însă și-o stăpâni.

– Îl detest. Un sentiment mai slab decât ura, pură neplăcere. Mă înțelegeți? Am făcut o greșală prostească. Oribil, toată treaba e oribilă.

– Dar tatăl dumneavoastră vă iubește.

– El are o consoartă tânără. De aceeași vârstă cu mine. Și ea așteaptă un copil. Sunt foarte fericiți,

amândoi. Cel puțin au fost, până am făcut-o eu de oaie. Le-am distrus fericirea, și lor, și mie.

– Copiii ăștia se vor naște și își vor trăi viețile lor. Ele nu sunt distruse. Dar puii de om sunt neajutorați. Trebuie îngrijiți, până pot sta pe propriile lor picioare. Par sentențios. Dar ați uitat acest aspect.

Florence tăcu.

– Cred că v-ar fi mai bine dacă ați avea un soț? urmă Gabriel.

– Nu se poate. Trebuie să mă resemnez și cu asta. Nimeni nu m-ar lua... Am fost logodită. I-am înapoiat inelul.

Tăcerile lui Gabriel Goldwasser te obligau să spui adevărul.

– Nu-l iubeam. Mi-a fost clar de la început. Și viața lui am distrus-o.

– Numai dacă s-a lăsat el. Nu sunteți una dintre Parce, Frau Colombino, ci o femeie tânără care a comis câteva greșeli. Dacă ați avea un soț, v-ați putea întoarce, cu copilul, la muzeu.

– Nu sunt sigură că vreau să mă întorc.

– Sau să vă construiți viața altundeva. Vreau să vă propun... să mă propun pe mine însumi ca acceptabil soț austriac.

– Dar dumneata...

– Știi că e ciudat. Mă autopropun pentru că trăiesc la suprafață. N-o să vreau să mă căsătoresc la fel ca toți oamenii normali, din pasiune sau... rațiuni sociale. Singura mea șansă este să trăiesc neglijent, la suprafață. Dar aș dori să vă dăruiesc... o identitate viabilă.

Ceva îngrozitor i se întâmplă lui Florence. Avu o viziune cu Gabriel Goldwasser, ca arhanghelul după care fusese botezat, umblând pe suprafața lacului, risipind lumină din pletele scăldate în soare. Înțelese că nu era bine să-l ia de bărbat, nu fiindcă el n-ar fi iubit-o, ci pentru că era posibil să se îndrăgostească de el. Era un individ ciudat, cu secrete în care nu voia să scormonească.

– Ce te-ai face – întrebă ea, dintr-un impuls periculos – dacă m-aș mărita cu tine și după aceea m-aș îndrăgosti de tine?

– Nu cred că așa ceva se va întâmpla, răspunse el. Sunteți prea inteligentă. Știți că ne iubim, într-un mod... neobișnuit?... și atâta tot. Un bun motiv pentru a ne căsători. Vreau să vă ajut.

Florence izbucni în plâns. Gabriel o mângâie pe păr. Copilul din ea își întinse degetele de broască și picioarele ca niște bețigașe, puse un deget subțire în gura nedefinită, de strigoi, și îl supse.

Prosper Cain reveni la Ascona, iar Florence îi explică planul lui Gabriel.

– Aș fi Frau Goldwasser. M-aș putea întoarce acasă.

– Și ce câștig ar avea Herr Goldwasser? Are nevoie de bani?

– Nu, nu, nu are nevoie de nimic; de aceea am încredere în el. Zice că trebuie să trăiască la suprafață. E un fel de *călugăr*, papa, un Don Quijote.

– Don Quijote a fost orice, dar nu călugăr.

– Nu mă zăpăci. Mereu procedezi așa. Știu că pare o nebunie, dar chiar cred că ar merge. Ce planuri

aveai pentru copilul ăsta? Nu pot să stau tolănită într-un balansoar și să beau suc o veșnicie.

– Mă gândeam că o să-l dăm de-acasă. Nu, Florence, te rog, nu te înfură. Îmi spuneam că vei decide tu și credeam că asta e hotărârea pe care o vei lua.

– N-aș putea să dau altcuiva copilul meu, papa, și să mă întorc acasă ca să vă văd pe tine și pe Imogen legănând în brațe un altul. Cum să fac așa ceva? În felul ăsta aș putea ... aș putea... să-mi planific viața.

Prosper Cain îl cunoscuse pe Gabriel Goldwasser și-i plăcu de el. Ar fi fost greu să nu-l simpatizeze, deși soldatul era dichisit și vertical, iar boemul austriac era jerpelit și hirsut. Prosper se fălea că e un bun judecător de caractere: iată un om onest, care venea cu o soluție la problema care-i scotea peri albi. Frau Goldwasser și odrasla ei vor putea să se întoarcă în South Kensington, iar Prosper îi va putea ocroti. Cununia nu putea avea loc în satul catolic; el găsi o biserică protestantă elvețiană într-o vale din Alpi și închirie camere la White Rose Inn. Avură și un fel de masă de nuntă. Griselda tocmai venise în vizită la Florence, însoțită de Charles/Karl, Joachim Susskind, Wolfgang și Leon Stern. Dintre ei, doar Griselda cunoștea secretul lui Florence; ceilalți credeau că suferise o cădere nervoasă după munca pe brânci de la Cambridge. Florence purta un taior crem din pânză de in, peste o bluză roz de mătase și o pălărie de pânză cu panglică severă, de un roz îmbujorat. Mirele era de nerecunoscut într-un frac de modă veche și o complicată lavalieră de mătase

gri. Joachim era cavalier de onoare, iar Griselda însoțitoarea miresei. În ultimul moment, descoperiră că nu aveau verighete pentru cununie. Florence îi dădu inelul mamei sale lui Gabriel, care i-l pasă lui Joachim, iar acesta îi remarcă eleganța. Fură cununați de un pastor apatic. Prosper își dădu fiica lui Gabriel, care puse inelul lui Prosper înapoi pe degetul lui Florence și o sărută. Griselda plânse. Dejunară cu toții, într-o atmosferă de convivialitate, la White Rose. Griselda vorbi nemțește cu Gabriel Goldwasser. Felul în care descrie el clinica și pe psihiatri o făcu să râdă, cu o plăcere vinovată. Ce făcea Florence? Ce se întâmpla?

Nu se întâmpla nimic, spuse Florence. Gabriel o ajuta să iasă din necaz. Acum era o doamnă respectabilă, căsătorită.

Ca răspuns, Griselda ar fi putut spune multe, dar preferă să tacă. Florence era relaxată și zâmbea; nu se destinsese și nu zâmbise de când o examinase Dorothy. Griselda dorea să știe ce simțea cu adevărat Gabriel Goldwasser. Poate că era, în secret, înamorat de Florence? Dădea impresia unui om destul de prietenos. Săritor. Cu zâmbetul pe buze. Wolfgang Stern spuse că mulți pacienți se îndrăgosteau de personalul medical. Dar, de regulă, asistentele erau femei.

În octombrie 1908, Galeria Ledbetter din St James's Street, Piccadilly, deschise o expoziție cu ceramica lui Philip Warren. Philip lucrase ca Vulcan toată vara; idee după idee se ridicaseră la suprafața minții sale și prinseseră formă sub degetele lui. Mai multe arderi succesive se terminaseră cu bine. Prosper și Imogen, veniți în vizită, intraseră în atelierul ce-i aparținuse lui Benedict Fludd și văzuseră piesele realizate. Imogen spusese că avea nevoie de un spațiu mai generos decât cel de la Nucșoara de Argint, iar Prosper fusese de părere că Philip se putea considera egalul maestrului său. Revenise cu Marcus Ledbetter, proprietarul galeriei, care decretase că opera lui trebuia expusă.

Toată lumea fu invitată la vernisaj, inclusiv facțiunile inamice de la Victoria and Albert, inclusiv familia de la Todefright, familia de la Purchase House, Wellwoodii din Portman Square și August Steyning, Etta Skinner și Elsie. Philip îi spuse lui Imogen că,

fără îndoială, Elsie, din timiditate, nu va accepta invitația, dar era corect să fie poftită. El le chemă și pe doamnele de la Winchelsea și Dungeness. Elsie își croi singură o rochie dintr-un cupon de stofă aspră, negru-albăstruie, și un guler de dantelă găsit la o mercerie din Rye, care era vechi și complicat și arăta ca și cum costase de douăzeci de ori cât plătise pe el. Prinse un trandafir albastru nou de mătase pe o pălărie simplă și deveni elegantă. Când intră în galerie, unde pereții erau drapați cu mătase albă și existau polițe și stative din lemn negru lăcuit, Philip nu-și recunoscu în primul moment sora și-și spuse: iată o doamnă neobișnuit de interesantă. Când își dădu seama, fu gata să-i împărtășească primul gând, dar ea se trăsese într-o parte să discute cu Charles/Karl Wellwood. Râdeau împreună. Geraint Fludd se ocupa de mama lui, frumoasă, dar fragilă. Griselda și Imogen se uitau la el cu milă și curiozitate, ca să vadă cum luase ceea ce va fi fost pentru el un brusc și inexplicabil refuz. Era pus la patru ace și bea șampanie fără măsură. Probabil că-i mergea excelent în City.

Până și Dorothy Wellwood era prezentă. Mama ei, splendidă în catifea roșu-închis, îi spuse:

– Uite-l pe Tom, aținându-se iar într-un colț. Du-te și îndeamnă-l să stea de vorbă cu lumea. Pe vremuri era adorabil.

Dorothy vru să riposteze, dar se gândi că oricum dorea să discute cu Tom. El avea un aer de înduioșătoare nesiguranță. Sorbea șampania de parcă ar fi fost limonadă.

– Hai să privim vasele, Tom. Totul ți se datorează. Dacă nu l-ai fi dibuit pe Philip când se ascundea la muzeu, nimic din toate astea nu s-ar fi întâmplat.

Tom zise că, după părerea lui, Philip și-ar fi găsit oricum calea. Philip știa ce voia.

Făcură rondul, privind exponatele.

Erau grupuri diferite de obiecte de ceramică. Locul central îl ocupa o grupare de vase – boluri, borcane, butelii înalte – cu smălțuri abstractizate, multe de un roșu incandescent mohorât, ca baza lavei topite, izbucnind într-un strat negru ca funinginea, deasupra căruia se învoldura un soi de mare subțire de un albastru opac, cu o creastă din forme spumoase, albe, care cădeau înapoi în apă. Alte piese aveau smălțuri complicat între-pătrunse, care fugeau, urcau și coborau și împrăștiau forță de viață șarjând sălbatic în bucele sticloase de apă de mare. Erau nuanțe de verde, de gri și de argintiu ca niște ace de aer brăzdând adâncurile negre. Dorothy se întoarse ca să-i vorbească lui Tom, dar acesta dispăruse, iar lângă umărul ei se afla Philip.

– Astea-s pentru Fludd, explică Philip. *In memoriam*. Unele forme sunt gândite de el.

– Da, zise Dorothy.

Al doilea grup avea aur și argint smălțuit sau un luciu irizat cu ambele culori. Vasele erau acoperite de o împletitură de creaturi pe jumătate umane, care se ridicau sau se târau, nu demonii mici de pe sfeșnicul din Gloucester, nici satirii minuscule ai majolicăi de Gien, ci figuri puternice – unele albastru strălucitor, cu labelle palmate, altele negre, altele de un alb

lăptos, cu coame albe în vânt – ceva ce Dorothy nu mai văzuse.

– Vasele sunt imobile, zise Philip.

– Nimic nu e imobil pe ceramica ta.

– Eu oblig lucrurile să stea nemișcate. Asta, firește, nu le face imobile. Apa de mare. Lucrurile îngropate în pământ. Trebuie să le ții în mână ca să vezi efectul.

Se aplecă și ridică un bol rotund, auriu, acoperit cu spiriduși argintii și negri ca funinginea.

– Poftim. Ține-l pe ăsta.

– Mi-e frică să nu-l scap.

– Prostii. Ai mâini bune, ai uitat?

Dorothy rămase cu bolul în mâinile care reflectau luciul rece al cochiliei. De cum îl strânse cu degetele, simți că modelele erau tridimensionale. Era un obiect total diferit dacă-l evaluai cu pipăitul, nu cu văzul. Greutatea, inclusiv aerul din el, devenea parte din bol. Dorothy închise ochii, să constate cum se schimba forma.

– Scuzați-mă, domnule, doamnă, trebuie să-l puneți la locul lui, nu e permis să atingeți exponatele, zise cineva.

Un omuleț îl trăgea pe Philip de mânecă.

– Eu am voie să le ating, dacă vreau. Sunt ale mele. Eu le-am făcut.

– Vă rog, domnule. Puneți-l la loc. Doamnă, vă rog.

Avea păr blond, lipit de craniul de un roșu încins. Continuă:

– Trebuie să înțelegeți, toată lumea vrea să le ia în mână, obiectele parcă ți-o cer, dar dacă unul începe...

Philip râse.

– Pune-l la loc, Dorothy. Are dreptate. Muzeografului îi spuse: Domnișoara se pregătește să devină chirurg. Măinile ei nu tremură.

– Da, domnule. Chiar și așa...

Dorothy puse bolul înapoi pe stativ.

Charles/Karl îi șopti lui Elsie:

– Am putea merge să cinăm undeva.

– Dar cum ajung înapoi?

– Unde, înapoi?

– Stau cu Philip la un hotel în Kensington.

– Te conduc eu.

– Nu pot. Înțelege. Trebuie să iau masa cu Philip și cu... ceilalți.

– Aș putea cerși o invitație, zice Charles/Karl. Atunci am putea...

– Știi prea bine că astea nu duc la nimic.

Dar el cerși o invitație și reuși să stea lângă ea; amândoi erau înfierbântați, prea vii și disperați.

Julian era îndrăgostit de Griselda. Multă vreme nu-și dăduse seama de asta. Prefera să fie discret, să facă din asta un secret chiar și pentru femeia iubită, în contrast cu bârfa deșănțată și nesfârșitele speculații ale băieților de la King's. Era cât putea de discret și fiindcă nu detecta niciun semn că dragostea i-ar fi împărtășită. Griseldei îi făcea plăcere compania lui, fiindcă știa multe și pricepea când spunea lucruri de neînțeles pentru majoritatea oamenilor. Dar era prea

amabilă cu el. Nici urmă de sentimente năvalnice.
Discută cu ea creația lui Philip.

– Sunt vase turbulente. Vase clocotinde. Vijelii în cești de ceai și în vase. Creaturi care mișună pretutindeni, ca viermii în brânză. Containere maiestuoase cu furtuni care se abat asupra lor.

– Definești corect lucrurile. Ești foarte deștept.

– Aș vrea să pot crea și eu ceva, în loc să comentez doar inteligent pe marginea creației altora. Îmi amintesc bine cum l-am găsit pe Philip când nu era decât un vagabond zdrențăros, ascuns într-un momânt din subsolul muzeului. Atunci nu voiam decât să-l împiedic să ne încalce proprietatea.

Griselda chicoti.

– Iar acum au cumpărat pentru muzeu bolul ăla mare care descrie potopul și urciorul înalt pe care se catără diverse vietăți.

– Ce mai poveste!

– De la zdrențe la bogății.

– Sau cel puțin la opere de artă.

Dorothy se întoarce la Todefright să petreacă weekendul acolo. Se trezi devreme și-l găsi pe Tom mâncând pâine cu unt.

– Hai să facem o plimbare, zise ea. E o zi senină.
Tom dădu din cap:

– Dacă vrei.

– Am putea merge la casa-din-copac.

– Dacă vrei.

Merseră prin pădure, pe sub frunzișul care-și schimba culoarea, galben și galben-verzui, frunzele verzi fără viață, nu așa de friabile și strălucitoare precum cele roșcate sau purpurii. Din când în când câte o frunză cădea printre ramuri, poposind pe o cren-guță, mai căzând puțin, plutind fără țel, aterizând în noroiul de la picioarele lor. Dorothy se străduia să discute cu Tom. Nu vorbea despre munca ei, fiindcă simțea lipsa lui hotărâtă de interes față de ea. Vorbea despre ceramică și despre examenele Heddei de la școală, despre problemele lui Violet cu oasele gleznelor, de care ea abia aflate și le credea mai grave decât păreau a-și da seama ceilalți. Tom nu zicea aproape nimic. Îi arată cu degetul fazani, apoi un iepure. Pădurea mirosea a putregai bogat, incipient. Cotiră spre locul în care se aflate pe vremuri casa-din-copac, camuflată și secretă.

– S-a dus, zise Dorothy.

Mormanele ordonate de lemn ciopârțit nu fuseseră îndepărtate.

– Da, spuse Tom.

O clipă ea crezu că Tom o făcuse cu mâna lui, dintr-un exces de deprimare sau nebunie.

– Paznicul de vânătoare, spuse el. Nu avea dreptul, e teren public, nu face parte din pădurile lui.

– Nu mi-ai zis nimic.

Tom răspunse, supus, dar cu o intonație rea:

– N-am crezut că te interesează. Nu prea mult, oricum.

– Dar era *casa-din-copac*! Toată copilăria noastră!

- Da, zise Tom.
- Regret, spuse Dorothy, ca și cum ea însăși ar fi tăiat pereții.
- Nu e vina ta, zise Tom. Asta e. Plecăm?

Olive o chemă pe Dorothy la ea în birou, înainte ca trăsura să o ducă la gară.

- Aș vrea să vii mai des acasă. Tom mă îngrijorează.

Biroul se schimbase. Era plin de tot felul de păpuși, de figurine din *papier-maché*, de decoruri scenice miniaturale, de marionete cu sfori, înșirate pe rafturile de cărți. Opera lui Anselm Stern, își spuse Dorothy, jignită că părinții ei reali păreau că manevrează pe la spatele ei.

- Ce crezi că s-a întâmplat cu Tom? o întrebă ea.
- Nu știu. Îmi e ostil. Nu mă pot înțelege cu el.
- Poate că nu-ți dai destul silința, zise Dorothy, regretând imediat.

Olive își puse fruntea în mâini o secundă. Spuse, cu năduf și ciudă:

- Dar *tu* e sigur că nu-ți dai. Nu vii niciodată acasă. Știu că intenționezi să salvezi vieți și să faci minuni, dar ești prea ocupată ca să te mai gândești la familie, să ne arăți dragoste.

Dorothy ridică o păpușă - o marionetă mică și cenușie, cu aspect de șobolan, având o zgardă aurie și ochi roșii, cusuți, de mărgică.

- Și oare de unde crezi că am învățat asta? se auzi întrebând. Uită-te la tine. Tom e bolnav, iar camera ta e plină de păpuși împăiate.

– Scriu o piesă. Cu August Steyning. Am închiriat Teatrul Elysium pentru tot anul viitor. N-a mai fost niciodată ceva ca asta.

– Bine. Sper că va fi o piesă de succes. Pe cuvânt că sper. Dar cred că Tom e bolnav, iar mama lui ești tu, nu eu.

– A, dar el te iubește și are încredere în tine. Întotdeauna ați fost apropiați.

Dorothy strânse din dinți și se apucă să recapituleze în minte, unul câte unul, toate oscioarele scheletului uman. Muncă. Singurul lucru important era munca. Munca lui Olive era iremediabil contaminată cu joaca.

– Cineva ar trebui să-l ajute pe Tom să crească, zise Dorothy.

– E matur, zise Olive. Apoi, cu vocea mai slabă: O știu. O știu.

– Trebuie să plec. Pierd trenul.

– Să te întorci cât de repede.

– Să văd cum se potrivesc lucrurile, zise Dorothy.

Olive visa că teatrul era un craniu. Îl vedea, de un alb imaculat, zâmbitor, plutind pe o stradă cețoasă, fumegoasă. Nimic surprinzător în forma respectivă. Plană cumva înăuntru, printre dinții tigvei, și se pomeni într-un dom plin de lucruri zburătoare strălucitoare, păsări și acrobați la trapez, îngeri și demoni, zâne și insecte ce bâzâiau. Ea avea misiunea să facă ceva cu ele. Să le sorteze, să le prindă, să le conducă. Se îngrămădiră în jurul capului ei, precum cărțile de joc din *Alice*, ca un roi de albine sau de viespi. Nu mai vedea și nu mai putea respira și se trezi. Așternu visul pe hârtie. Scrise: „Înțeleg acum că am conceput întotdeauna teatrul ca pe un craniu. O carte poate fi ținută în mâini de o persoană reală, într-un tren, la masă, într-o grădină. Teatrul este ceva ireal: toată lumea e *înăuntrul* lui.“ Era și fascinată, și exasperată uneori de pretențiile lui August Steyning. El poseda scheletul unei reprezentații dramatice, pe care trebuiau potrivite tot feluri de lucruri. La sfârșitul fiecărui act trebuia

să cadă cortina, intriga trebuia să aibă o desfășurare și un punct culminant. „Povestea ta e ca un vierme interminabil“, îi spusese el lui Olive. „Trebuie tăiată în bucăți și reconstruită. Trebuie să vedem ce recuzită teatrală avem și s-o folosim. Muzica nu poate lipsi.“

Anselm Stern fusese de părere că aveau nevoie de muzică gen Richard Strauss. Nu, nu, protestase Steyning, ceva englezesc și nepământean, ceva între „Greensleeves“ și *Inelul Nibelungilor*. Cunoștea el un muzician tânăr, culegător de folclor, care va ști ce se cere.

Piesa urma să înceapă cu întâlnirea băiatului fără umbră cu Regina Elfilor – lipsită și ea de umbră. Iluminarea punea probleme. Dezbătută dacă să arate pe scenă cum fură Șobolanul umbra și deciseră să lase Șobolanul pentru mai târziu. Steyning îl botează pe băiat Thomas: avea să-l evoce pe Tom Degețel, nu era un Făt-Frumos, nici vreun fel de prinț, zise Steyning, iar Olive fu de acord. Avea să se bălăcească în sânge, efect ce putea fi redat cu lumină roșie, iar Regina avea să-i dăruiască o crenguță de măr din argint ca talisman și sursă inepuizabilă de hrană, ca în miturile celtice. Avea să-i mai dăruiască și un bulgăre de cărbune, să-l apere în momentele rele. Ce păcat, zise Steyning, că nu avem cum să readucem la viață arborii și ferigile din cărbune. Desenă perețele de fundal așa cum îl vedea el – îl desenă în cărbune și obținu efectele dorite frecând praful de cărbune pe coala de hârtie. Fundalul era o serie stra-

tificată de paliere negre și gri, descendente. Discută cu Anselm Stern posibilitatea de a pune creaturi animate și oameni minusculi să danseze și să fugă înapoi și încolo pe paliere. Stern zise că un păpușar putea sta în spatele decorului și să mânuiască multe marionete, succesiv. Puteau să apară și să dispară. Steyning desenă în cărbune ferigi și libelule, gri pe gri. Olive zise că plantele din peretele de cărbune înviau – sau mureau – uneori, când emiteau gaze rezultate din descompunerea întreruptă. Aceasta era grozăvenia cunoscută drept damf sufocant, care te omora instantaneu. *Dampf*, da, zise Anselm. Am auzit de el. Apoi, zise Olive, este damful alb, care se spune că are un miros dulceag de floare – de violete. De fapt este monoxid de carbon. Al treilea, cel mai periculos, este damful de foc – și el produs de vegetația veche în descompunere – care iese, transpirând, din rocă și fâsâie prin fisuri.

Se opri, amintindu-și lucruri rele.

Steyning desena. Un demon alcătuit din flori, un demon din frânghii răsucite, un demon de foc cu o coroană de foc pe coama lui de flăcări.

– Pe astea le pot face eu, zise Wolfgang.

– Este un Fochist, zise Olive. Minerul îmbrăcat în pânză albă, murdară, care ridică o prăjină lungă cu o lumânare, ca să ardă Damful de Foc.

– E ca un balet, remarcă Wolfgang.

– Marionete de dimensiuni umane, zise August. Și un om adevărat, un dansator, în îmbrăcăminte de pânză albă... Totuși, tare mi-ar plăcea ca florile să învie.

– Ne trebuie, zise August Steyning, și o eroină. La început o aveți pe Regina Albă a Elfilor, iar la sfârșit pe Regina Umbrelor – e nevoie de un rol principal feminin.

Analiza povestea lui Olive așa cum i-o rezumase ea.

– Aveți un personaj foarte bun – Silfa – care se desferecă din pânzele de păianjen și după aceea nu face mai nimic. Cred că în piesă trebuie să o desfacem din păienjeniș mult mai devreme – imediat după ce intră Thomas în mină – și atunci poate să-l însoțească, în calitate de membră a grupului. Îmi place Gathornul. Îl vizualizez drept un fel de Puck subteran, un băiat de ispravă! Un păcălici, dar folositor. Îmi place și salamandra crem, pe care Anselm și Wolfgang o pot confecționa în așa fel încât să fugă pe rafturi și să dispară în găurile tunelelor. Dar e nevoie de un rol principal feminin. De o femeie tânără. Puteți să-i scrieți rolul?

– O silfidă, zise Olive. Unul dintre cele patru elemente ale lui Paracelsus: silfide în aer, gnomi în pământ, ondie în apă, salamandre în foc.

– Salamandra crem ar putea emite lumină reală la apropierea primejdiei, zise Wolfgang.

– Ar înspăimânta-o necesitatea de a intra mai adânc, spuse Olive, începând să inventeze. Ar simți nevoia să se întoarcă la aer.

– Splendid. Lucrați la asta. Dați-i lucruri de făcut. Faceți-o să se certe cu Thomas. Faceți-o să leșine în atmosfera din subteran.

Finalul fu ușor de înșăilat. Olive nu ajunsese la capătul poveștii lui Tom, care era construită în așa fel încât să nu se termine niciodată. Finalul era întâlnirea cu Regina Umbrelor, care-și țesea păienjenişul complex în cel mai adânc dintre puțuri. Discutară îndelung și satisfăcător dacă putea fi interpretată de aceeași actriță și ajunseră la concluzia că nu. Va avea un anturaj de lilieci, pitici cu favoriți și dinți ascuțiți și guzgani. Altă discuție satisfăcătoare fu dedicată guzganilor, dacă să fie jucați de oameni sau de marionete. Concluzia: de amândoi. Va reapărea umbra lui Tom. Ea se va afla sub vraja Reginei Umbrelor și nu va vrea să meargă sus, la aer, și să fie reatașată de Tom. Olive zise că nu vedea nicio ieșire din acest impas narativ, deoarece Umbra, de fapt, se găsea într-o stare mai bună dacă fugea independent în întuneric. A, zise August, dar aici intervine Silfa. Ea îi descrie atmosfera de sus, culorile, iarba și copacii.

– Trebuie să avem magie, zise Anselm Stern. Pentru marele Final. Nu poți încheia povestea cu o ceartă.

– Aici, zise August Steyning, este punctul în care intervin bulgărele de cărbune și florile. Puteți, Herren Stern, să-mi preparați un ghem negru de rădăcini și frunze, care la un moment dat să explodeze și să elibereze o mulțime uimitoare de flori și panglici de mătase? Și, mai zise el, lăsându-se purtat de inspirație, bulgărele de cărbune și crenguța de argint vor emite lumină, iar lumina va fi în întuneric.

Wolfgang le dezvălui că în *Peter Pan* încercaseră să folosească o lupă mare pentru zâna din sticlă, dar

eșuaseră. El, totuși, credea că era fezabil. Tipii din *Peter Pan* doriseră să micșoreze o ființă umană. El voia să amplifice un bulgăre de cărbune. Era mai ușor.

– În lumină, zise August, fața reginei întunecate e de un verde-gri grețos, în lumină.

Pe Olive o îngrijora Umbra. Avea o idee. Putea să se târguiască, precum Persefona, să fie lăsată să se întoarcă în adâncuri în lunile de iarnă, albe de ninsoare. Printre rădăcini, va colinda, zise Anselm Stern. Miturile au darul de a se încolăci în jurul nostru. Iar Silfa va veni să o viziteze sub pământ, printre diamante negre și filoane de minereu.

August o schiță pe Silfă, o figură fină, filiformă, cu păr alb ridicat în creștet și parcă suflat de vânt.

Inventau lumea aceasta, în modul acesta, de câteva luni. Spre deosebire de narațiunile obișnuite ale lui Olive, lumea de aici trebuia să aibă soliditate, avea nevoie de culise și fundaluri, de costume și încălțări, de lumini, trape și mașini de produs vânt, de ascunzători pentru sforari. August făcu rost de ceva bani, iar Olive îi înduplecă pe Basil și pe Katharina Wellwood să investească. Veni și ziua în care, așezați în fotoliile stacojii de catifea de la Elysium, triară interpreții pentru Regina Elfilor, pentru șobolani și pentru Gathorni, pentru Silfă și pentru Tom.

Abia atunci își dădu Olive seama că August Steyning intenționa să distribuie o femeie în rolul lui Tom.

În zilele acelea era ușor ametită, foarte încordată din cauza emoțiilor colaborării. A scrie povești, a scrie cărți, este o un lucru exasperant de solitar, chiar dacă o fac gospodinele, în intervale răpite altor treburi, pe un colț al mesei din sufragerie. Parcursese o distanță uriașă, de la Goldthorpe, în ținutul carbonifer din Yorkshire, până la spațiul ăsta de aur și catifea și la colaboratorii când veseli, când serioși cu care lucra. Îi iubea pe toți, dar se bătea frenetic cu ei ori de câte ori avea impresia că ei interpretează eronat un fir narativ, ori pun stăpânire pe oamenii creați de ea și-i modifică în mod inacceptabil. Pentru că trăise cu umbrele astea în singurătatea aceea, le iubise și le urâse și le urmărise cum fac, din proprie inițiativă, ceea ce făceau.

Nu era de fapt dramaturg. Interviuurile îi arătaseră asta. Un dramaturg adevărat creează personaje care pot fi locuite de actori. Un povestaș creează oameni-umbre din capul său, autonomi și compleți.

Cel mai rău lucru la probe – în afară de șocul visceral de a-l vedea pe Tom interpretat de o femeie – a fost jocul prost al candidaților, „interpretarea” greșită. Scăpări afectate, făcând din agera Silfă, prin tonuri îndulcite, o bomboană. Gathorni nici sprinteni, nici isteți, ci jucând doar ca să stârnească râsul și admirația. Regine ale Umbrelor ca niște doamne de societate, cu frazare muzicală. Șobolani prea rozători, ceea ce, în teorie, era imposibil. Era însă și problema exact opusă: actori buni care-i răsuceau personajele, pe Regina Elfilor, pe Loblolly (care era doar o voce atașată de un șarpe gelatinos și o lumină).

Dar cele mai rele au fost pretendentele la rolul lui Thomas. Olive încercase să se certe cu August Steyning. Dacă examina juni pentru Gathorn, de ce nu și pentru Tom?

– Datorită tradițiilor pantomimei, îi răspunse August Steyning.

Olive apelă la nemți. Ei spuseră, încurcați, că piesa se baza pe prea multe tradiții, de la opera wagneriană la teatrele de păpuși. Avea elemente de coregrafie și elemente din *commedia dell'arte*. Le plăcea ideea unei figuri centrale cu glas răsunător, nici frânt, nici scâncit ca de copil.

Olive era o femeie care imagina personaje masculine și creaturi masculine. Călătorii din subterană – Tom, Gathornul, salamandra, Loblolly – erau de sex masculin, iar umbra samavolnic desprinsă de Tom era și ea masculină.

Steyning zise că o femeie putea interpreta mai bine elementele de mască, de *übermarionette*, la care râvnea.

Olive trebuia să-i facă pe plac lui Steyning.

Scena de interpretat la audiție era întâlnirea dintre Thomas și Gathorn. O serie de băieți de tipul Puck vorbiră cu o serie de fete băiețoase, combinate cu dive. Mediul lui Olive erau cuvintele. Ea se gândea că „Lucy Fontaine“ ar putea fi numele potrivit și și-o imagina pe „Gladys Carpenter“ corpolentă. Sylvia Simon evoca speranța, în timp ce Daisy Bremner ori Glory Gayheart aveau o rezonanță infantilă sau ireală.

Femeile se prezentau la interviu în fuste. Lucy Fontaine avea glasul limpede, plăcut, și sâni și șolduri proeminente. Olive închise ochii și auzi:

– „M-am rătăcit, mi-e teamă că nu voi ieși viu de aici. Nu știu niciunde mă duc, darămite cum să ajung acolo. Tot ce am e luminița asta și o hartă aproximativă.“

Și Gathornii:

– „Nu-i așa de rău. Eu aici trăiesc. Te poți simți bine în beznă, dacă o înțelegi. E plină de bogății neașteptate.“

Și băieții-femei:

– „Cine ești? Cum de trăiești acolo jos?“

– „Dacă te obișnuiești, vezi bine în întuneric. Aici jos există creaturi care emit o lumină proprie. Trebuie să întâlnești un Loblolly.“

– „Am văzut chestii care licăresc și se furișează în depărtare.“

– „Mina e plină de spirite. Unele sunt de treabă sau destul de cumsecade. Altele sunt înșelătoare. Altele, pur și simplu, răuvoitoare.“

– „Eu n-am cerut să... să merg într-o expediție. N-am dorit decât să fiu afară, pe câmp.“

– Stop, ajunge! striga Steyning în acest punct. Olive se străduia să-și țină ochii închiși și să audă doar vocile. Descoperi multe lucruri. Că eroul ei era mai fricos, mai puțin curajos, decât majoritatea eroilor. Că Glory Gayheart, mai slabă decât toate, avea vocea plină, un contralto sigur de el. Că Lucy Fontaine poseda exact amestecul corect de claritate săltăreață, încruntare și

atitudine prietenoasă. *Zu viel Brust*¹, zise Anselm Stern. Daisy Bremner era cooperantă și imatură. Glory Gayheart era teatrală, Sylvia Simon speriată și nu prea arătoasă, deși Olive avea impresia că știe ce face. Gladys Carpenter era înaltă și subțire, cu părul blond-alb tăiat scurt, cu zuluți. Avea o față cu oase proeminente. Avu norocul să găsească cel mai bun Gathorn, un băiat numit Miles Martin, cu o gură mare pe care o schimonosea în zâmbete și rânjete variate, o coamă de păr creț și ochi imenși. Pregătise un set de mișcări, ghemuiri și alunecări, dar când îi vorbea Gladys o *asculta*, neîntrerupând-o. Olive închise iar ochii. Vocea era argintie, nu trăda sexul. Fata asta cu spinarea dreaptă intrase direct în pielea băiatului imaginat de ea.

– „Mi-e teamă că nu voi ieși viu de aici.“

Spus degajat, dar cu demnitate și disperare.

– E bună, zise August. Singura fără exces de expresivitate.

Făcură repetiții. Stern lucra cu păpușile, marionetele, salamandra, Loblolly, bulgărele de cărbune. Steyning desena și redesena decoruri. Repeta cu mascații – Damful Alb, Damful Îneacăcios, Damful de Foc, Lampagiul în pânză albă cu prăjină și feștilă, cloțani, lilieci, umbre, păianjeni. Fură introduse scene noi, ca să se întâmple mai multe. Silfa – o fată de nouăsprezece ani care arăta de paisprezece și se numea Doris

¹ „Prea pieptoasă“, în limba germană în original (n. tr.).

Almond – era înfășurată și desfășurată în plasă de păianjen. Schimbară materialul din care erau răsucite firele cu ceva lucios, care capta lumina. Rotativa care se ridica de sub scenă se strică și se înțepeni, în echilibru precar. Fu reparată. Unele păpuși fură respinse, fiind ori prea mici, ori ineficiente. Wolfgang Stern proiectă și reproiectă bulgărele de cărbune. Se confecționează o cortină, pictată cu ferigi negre, libelule negre, miriapode negre și monstruoase. Piesa fu gata. Steyning îi dădu titlul *Tom sub pământ*. Olive nu-i spusese lui Tom nici că adaptaseră scenic povestea lui, nici că-i foloseau numele. Nici nu se gândise la Tom în timpul pregătirilor. Numele li se impun scriitorilor și nu se lasă schimbate, devin date ale naturii, precum pietrele și plantele, sunt ceea ce sunt. Doar un alt scriitor, își spuse Olive, acum că venise momentul să-l informeze pe Tom Wellwood de piesă, ar crede-o dacă ar spune chestia asta referitor la nume. Nu era exclus ca Tom să fie *încântat* că numele lui era un element-cheie.

Steyning trimise invitațiile la premieră. Tipărite elegant, cu o rămurică argintie și un bulgăre de cărbune: „Olive Wellwood, August Steyning și direcțiunea Teatrului Elysium vă invită la *Tom sub pământ*, o dramă teatrală de tip nou.“

Tom deschise plicul la micul dejun. Olive îi urmări reacția. El le citi cu glas tare invitația lui Violet, Florian, Hedda, Harry și Robin, care, toți, promisese plicuri identice. Humphry era plecat la Manchester, dar avea să se întoarcă la timp pentru premieră.

Olive își dădu seama că ar trebui – ar fi trebuit – să spună ceva.

– Deci eroul se va numi Tom, spuse Violet.

– Da, zise Tom, ce drăguț.

Avea o voce anemică, se gândi Olive cu disperare, fără intonație, nu foarte diferită de a lui Gladys Carpenter. Tom continuă:

– N-am fost întrebat. Nici informat.

– Au vrut să-ți facă o surpriză plăcută, zise Violet.

– O mulțime de oameni se numesc Tom, interveni Hedda. E un nume răspândit.

– Despre ce e piesa? se interesă Robin.

– Și asta e tot o surpriză plăcută, spuse Violet.

Premiera a avut loc în ziua de Anul Nou 1909.

Humphry și Olive ședeau în loja domnului Rosenthal, impresarul, cu soția acestuia, Zelda, Sir Laurence Porteous, un lord al teatrului, și câțiva politicieni liberali. Bărbații Stern erau în culise, dirijând, manevrând și manipulând păpușile în mărime naturală, marionetele pe sfori, Loblollyul și salamandra. Steyning stătea în lojă cu Wellwoodii, neobișnuit de nervos. Simțea că doar el putea obține iluminarea perfectă – valul de sânge, Damful Alb, Damful de Foc, strălucirea izvorâtă din bulgărele de cărbune. Ședea lângă Olive și la un moment dat o prinse de mâneca argintie, după care mormăi o scuză.

Copiii Wellwood, cu Violet, aveau loja lor. Dorothy nu venise. Tom nu era în costum de gală, dar era curat îmbrăcat: avea o cămașă proaspăt călcată și un veston acceptabil. Ședea între Phyllis – într-o rochie caramel-aurie, croită de Violet – și Hedda – în mătăsuri

verde-marin, cu guler de dantelă. Violet ședea de cealaltă parte a lui Phyllis. Ea purta negru tivit cu mov și o camee la gât. Își împinsese scaunul frumos, aurit, mai în spate, în penumbră.

Băieții mai mici, Florian, Robin și Harry, acum de șaisprezece, paisprezece și treisprezece ani, erau grupați în spatele lui Violet, spălați și pieptănați.

Tom își proptise bărbia de marginea plușată a lojii și privea atent. Loja era la nivelul de sus al domului, zugrăvit într-un bogat albastru nocturn, cu stele. Îngeri aurii cu trâmbițe de argint colindau plafonul. Exista un candelabru imens, o cascadă de ciucuri de cristal, care conținea și difuza lumina. Tom privea golul acela, paradoxal de aglomerat, cu garguie sub loji și heruvimi visători tolăniți deasupra cortinei, care ascundea un vid și mai adânc.

– Simți că-ți vine să te arunci în gol, nu-i așa? zise Hedda.

– Nu fi proastă, o admonestă Violet.

– Într-un fel te atrage, te momește să plonjezi, insistă Hedda.

– Mi se face rău când te aud, zise Phyllis, zâmbind.

Tom își afundă și mai adânc bărbia în îndoitura cotului.

Sosi orchestra, instrumentiștii se foiră și se agitară, scoțând obișnuitele scârțâituri și acorduri de probă. Apoi se puseră pe cântat. Muzica era compusă din melodii sprintare de dans, vârtejuri ca de vânt împrăștiind frunzele, un fel de sunet aspru, aspirat, scos de clarinete și bași. Cortinele cu lilecii și păianjenii plutitori

se traseră în lături, dezvelind o grădină însoțită, împrejmuită de ziduri, deasupra căreia strălucea aprins și egal un soare artificial; un șobolan mare cât un om o traversa, dansând pe o melodie de flaut și tobe, ținând în colții albi și scânteietori o materie moale, fumurie, pe care, folosindu-se de lăbuțele din față, o întinse, evidențiind o formă omenească, uniform cenușie, lipsită de viață. Pe urmă o rulă repede și sări cu ea afară, peste zid.

Băiatul fără umbră pătrunse în grădină. Se așeză pe o bancă și cântă la un fluier. Intonă o baladă. Era o femeie. Tom era oripilat. Femeia purta un tricou și colanți, avea picioare frumoase. Avea părul tăiat scurt, argintiu-auriu. Avea buze rujate și unghii ojate. Mișca din șolduri ca un băiat, dar erau șolduri de femeie. Un alt băiat, unul autentic, intră în grădină și cei doi se jucară împreună și discutară, iar al doilea băiat zise „Uite umbra mea!“ și o proiectă pe peluză. Atunci Tom, numele lui era Tom, descoperi că era singur, că nu avea umbră.

Povestea se depăna mai departe. Tom știa și nu știa ce urmează. Îl furnica pielea. Veni Regina Elfilor – nici ea nu avea umbră – și spuse ceva în fața unei uși din zidul de stâncă reprezentat de fundal. Lumina roșie făcea să-i curgă sânge de pe aripi. Orchestra scotea acorduri spăimoase. Tom și-o aminti pe Loïe Fuller din Paris. Refuză, încăpățânat, să-și suspende neîncrederea. Femeia Tom, până la genunchi în lumina sângerie, se împleticea dramatic.

Tom își acoperi fața cu mâinile. Phyllis îl bătu pe umăr, cu reproș:

– Trebuie să te uiți, sâsâi ea.

– Mă uit, mormăi Tom.

Caverna întunecată o înghiți pe femeia Tom. Carton, își spuse Tom, diapozitive, fum pufăit din foale. Nu se gândi până la capăt, dar știa că este supus unei încercări, unui test. Nu trebuia să *creadă* niciun moment, nicio secundă. Iluzia și vraja nu aveau să-l împingă să treacă testul. Tom-surogatul găsi ceva ce semăna cu o stalactită ori o stalagmită, un stâlp alb în beznă, care șoptea ceva de neînțeles, în timp ce orchestra pulsa abia audibil în ritmul bățăilor de inimă. Băiatul-femeie și persoana care-l impersona pe Gathorn dibuiră o crăpătură în stâlp și traseră de ea. Scena se umplu de basmale albe umflate de o adiere. Flaute și piculine scoaseră sunete ascuțite. Silfa ieși din veșmintele ei, mai albă decât albul, cu un izbitor păr alb. Dansă, cu mișcări mecanice. Tom își așează iarăși capul pe brațe și din nou Phyllis îl bătu pe umăr.

– Stai drept, Tom, zise Violet.

Tom dădu din umeri și-și îndreptă spinarea. Violet era acum permanent rigidă de dezaprobare, sau ceva și mai rău. Îi vorbea de parcă ar fi fost cu zece ani mai mic decât era.

Veni pauza, publicul aplaudă entuziasmat și se înfiripă rumoarea discuțiilor.

– Creează o atmosferă extraordinară, zise Hedda. Ce isteț concepute sunt păpușile. Sinistru, nu crezi, Tom?

Tom se scuză și o apucă, greoi, înspre toalete. Stătu la coadă, într-un șir de bărbați necunoscuți, intră, făcu pipi în bolul de porțelan și se strădui să nu gândească – se antrenase să gândească sau nu, după chef.

Se întoarse în lojă. Nu gândea și nu credea. Ființei lui i se amputase ceva, de asta era sigur, dar în luminile astea, cu fundalul din față, era ceva fabricat și trivial, după care nu avea sens să jelească.

Veni și finalul. Din bulgărele de cărbune ieșiră, plutind, lumină, ferigi mătăsoase, nuanțe pluriforme, transparente de verde și auriu.

Ca și la interval, publicul erupse cu strigăte de bravo și bătăi puternice din palme.

– E cazul să aplauzi, Tom, zise Phyllis, bătând elegant din palme.

Tom aplaudă, ca s-o determine să tacă. Vedeau bine loja în care se afla Olive. Cei de acolo aplaudau și schimbau impresii.

Tom se gândi: suntem toți închiși în cutiile astea și nu putem ieși.

Știa că era interzis să se gândească la mama lui. Era închis într-o cutie și nu putea face nimic.

– Trebuie să ies, zise Tom. Aer. Vreau aer.

Își împinse înapoi scaunul aurit, găsi ușa în gât-lejul roșu, plușat, al lojii și ieși.

Așa se face că atunci când Olive, însoțită de Humphry, veni să fie felicitată și sărutată de copiii ei, Tom nu se afla printre ei. Succesul o făcea euforică, părul i se despletea, trebuia să și-l ridice mereu

și mereu. Nu se uitase în dulăpiorul din mintea ei când eliminase orice neliniște privindu-i pe Tom Wellwood și pe Tom de sub pământ. Va ieși bine. Totul ieșea de obicei bine.

– Cred că ești fericită, zise Violet.

Atunci Olive se uită în jur la copiii ei, îi sărută pe rând și, din vârful buzelor, își întrebă sora:

– Unde e Tom?

– A ieșit să ia puțin aer, răspunse ea.

– E foarte cald aici, zise Olive. Sper că i-a plăcut piesa.

– Tuturor le-a plăcut, spuse Violet. Cum era și normal.

Olive primi un buchet enorm de trandafiri roșii, crini și stephanotis, într-un recipient mare de argint care trebuia dus în brațe, ceea ce-i îngreună și mai mult controlul coafurii. Purta o fustă rigidă de mătase neagră, brodată cu flori aurii, și o bluză argintie cu gulerul rășfrânt. Humphry îi dăruise un șirag dublu de mărgele de ambră. Cadou de premieră. În unele boabe de chihlimbar erau prinse insecte: o muscă cu aripioare zimțate, veche de milioane de ani, care lăsase urme, în sfera transparentă și tare, ale eforturilor de a scăpa cu viață din rășina ce o paralizase.

– Mi-am zis că e un cadou potrivit, spusese Humphry. N-am putut să-ți dau un bulgăre de cărbune.

Olive îl sărutase.

– Te iubesc, Humph, declarase. Am parcurs un drum lung de la *Visul* din Hackney.

– Un drum lung sau niciun drum, spusesese Humphry, sărutând-o încă o dată.

Lumea veni s-o felicite. James Barrie, declarându-se mișcat, și Bernard Shaw, spunându-i că reușise să încante lumea cu inteligența ei, lucru extrem de greu de realizat, precum și H.G. Wells, care numi piesa o alegorie, făcând-o pe Olive să încrunte din sprâncene. Veniră fabienii, Wellwoodii din Portman Square, deși Griselda și Julian Cain nu erau prezenți, urmau să sosească în următorul weekend, cu un grup din Cambridge. Prosper Cain lipsea. Nevestei sale, li se spuse, i se apropia sorocul și nu se simțea prea bine.

– Dar Tom unde e? întrebă Olive.

– În timpul piesei a tot ațipit, îl pârî Hedda, fără milă.

– Nu chiar, zise Phyllis. Mai degrabă își odihnea capul.

– Dar unde e?

– Știi că nu-i plac mulțimile, răspunse Violet. Apare el.

Urmă o petrecere cu șampanie și râsete exagerate, excitate. Lumea îi întrebă pe nemți cum procedaseră, iar ei răspunseră că era o veche artă germană, reînnoită. Oamenii îi îmbrățișară pe nemți și o îmbrățișară iar și iar pe Olive. Mărgelele se amestecaseră cu florile și părul îi cădea drept în jos, iar Humphry, zicându-i că era Regina Albă, o scăpă de flori și găsi

o machieuză care să-i refacă coafura, prinzându-i și un trandafir roșu în păr. Steyning critica dozajul luminii.

– L-ați văzut cumva pe Tom? întrebă Olive.

Nimeni nu-l văzuse. Violet repetă că lui Tom nu-i plăceau mulțimile și că va apărea el.

Tom își îmbracă paltonul și se strecură afară din teatru, de unde publicul entuziasmat se împrăștia în bine-luminatul Strand. Începu să umble. Merse pe Strand și în jos spre Whitehall, ieșind la Palatul Parlamentului și podul Westminster. Merse pe pod, unde se opri o clipă, proptindu-și coatele de balustradă și bărbia în palme ca să se uite la fluviul care avea nivelul ridicat și unda neagră, uleioasă, iute-curgătoare. Își aminti ce spusese Hedda la teatru, că ești mereu tentat să te arunci afară, în gol. Contemplă – nu se știe cât timp – suprafața neagră. Apoi își continuă drumul pe pod și cotea spre sud. Merse pe străzi bine luminate și pe altele întunecoase. Din când în când treceau pe lângă el tramvaie electrice, scoțând scârțâituri ca niște gemete, pline de lumină galbenă, dar nu se gândi să se urce în unul. Pentru el nu conta încotro mergea. Tot ce conta era să se miște, să facă mișcare, să-și folosească trupul, nu mintea. Hoinări la întâmplare prin sudul Londrei. Se pomeni traversând întinderea plată a Clapham Common, cu iazurile ei posomorâte în lumina firavă și copacii negri. Știi că ai ieșit din Londra când scoarța ulmilor nu mai era acoperită de o crustă groasă de funingine. Londra era o creatură ce creștea rapid, ca să decadă la fel de rapid: străzi

terasate și case se construiau și se dărâmau. Macarale scheletice se profilau în lumina felinarelor stradale; pe străzi erau barăci pentru săpătorii de șanțuri și canale pentru cabluri. Aerul îi ardea plămânii: continuă să umble și ajunsese la Dulwich Village, frumos, deși înghesuit de orașul tentacular. Se îndreptă spre Penge, evitând Croydon. Nu avea niciun plan. Tot ce dorea era să scape de murdărie, de zgomot și de aglomerație, așa că se îndreptă către North Downs, unde știa unde se află. În momentul acela credea că merge spre Todefright, spre casă. Unde altundeva să se ducă? Umbla repede, cu pași lungi, egali, avântați. Sunt, se gândea în sinea lui, un expert în non-gândire.

Olive și Humphry citiră cronicile la micul dejun, la Londra. Erau extatice. *The Times* sublinia că, aidoma lui Peter Pan, *Tom sub pământ* apela la forme vechi de spectacol dramatic – pantomima, baletul – găsim-le întrebuintări noi. *Peter Pan* era o piesă pentru copii cu profunzimi ascunse, revelând adevăruri neștiute despre copilărie și maternitate. *Tom sub pământ* se adresa oamenilor maturi, deși avea forma vechilor basme – locurile „de Sub Deal“, combinate cu imagini ale piticilor negri ai lui Wagner sau luate din mineritul contemporan. Piesa asta posedă magia din *Peter Pan*, amestecată cu ceva întunecat și germanic, cu intensitatea limpede, dar neagră, și nebunia lumii păpușilor și a marionetelor. Recenzentul cita chiar eseul lui Kleist despre superioritatea marionetelor și gesturile lor pure. Ceva din asta văzuse în seara respectivă publicul fascinat.

- Ești o eroină, zise Humphry, sărutând-o.
- Mă întreb ce s-a întâmplat cu Tom.
- Mereu dispăre, de unul singur. Nu-i plac mulțimile. Va ieși la suprafață.
- Cred că da, sigur.

Se întoarseră la Todefright cu trenul.

În zori, Tom ajunsese la marginea orașului. Văzu stelele, așa cum văzuse conturul stratului de fum de deasupra Londrei și trecu mai departe, iar soarele începu să urce peste North Downs când el începu sușul. Cunoștea cărările văcarilor și drumeagurile abandonate, împădurite, din Downs și Weald. Se opri la un jgheab de adăpat caii, își umplu căușul palmeilor și bău. Apa era foarte rece: anul abia începuse, dar nu era ger, pământul era uscat, nu acoperit cu noroi. Era în drum către casă. Îi va mai trebui o zi, două ca să ajungă. Cumpără o pâine de la o prăvălie de lângă Badgers Mount.

O jurnalistă de la *The Lady* venise s-o intervieveze pe Olive. Descrise Todefright în lumina soarelui hibernal:

Locuiește într-o casă ideală pentru un scriitor, încântătoare și în același timp foarte simplă. I-am spus că numele Todefright îmi sugerează ceva vrăjitoresc, dar ea m-a pus numaidecât la punct. Todefright vine de la batracieni și de la un vechi nume din Kent

pentru „pajiște“. Nici urmă de moarte sau spectre! Și e o casă atât de plăcută și caldă, cu oale și platouri strălucitoare, neobișnuite, mobilă de lemn lucrată manual, care pare veche de secole. Există o plăcută peluză ca să se joace copiii, învecinată cu un crâng satisfăcător de misterios. Doamna Wellwood e mama a șapte copii, de la tineri domni și domnișoare până la școlari; toți sunt primii ascultători și cititorii privilegiați ai fascinantelor ei povești! Casa e plină de prezența lor: băte de crichet și mingi, modele și maculatoare – nu se pune problema ca acești copii să fie surghiuniți în camera lor, să fie văzuți, dar nu auziți.

Am discutat despre splendidele ei născociri, Silfa și Gathornul, splendida interpretare a domnișoarei Brettle și a domnișorului Thornton în rolurile respective. I-a făcut plăcere provocarea de a lucra cu actori neumani, cu figurine în mărime naturală și marionete micuțe-micuțe? Mi-a vorbit cu entuziasm despre iluminatul experimental al domnului Steyning și despre talentele familiei Stern din München.

Reporteritei nu-i venea să părăsească fermecătoarea casă. Violet o servi cu o cafea, iar Humphry o conduse cu mașina la gară.

– Unde crezi că e Tom, Vi?

– Se plimbă pe undeva. Ăsta-i obiceiul lui.

– Tipa aia ar fi vrut să stea de vorbă și cu el.

– Probabil că de asta nu e aici. Nu e atât de necioplit încât să nu se gândească să fie discret, o vreme.

Tom făcuse, pe neașteptate, un scurt popas. Descoperise un hambar, la marginea unui crâng, în miriște, și, intrând, dăduse peste niște stive de bușteni și baloturi de paie, așa că zăcea pe spate pe paie, cu brațele și picioarele întinse în lături și asculta șoarecii fojgăind și ciorile croncănind în crâng.

Căzu într-un somn fără vise și se trezi neștiind unde se afla și de ce. Un bărbat cu o barbă lănoasă, alb-colilie, și o pălărie turtită pe cap îl privea încruntat.

— Îmi pare rău, zise Tom. I se păru straniu că-și auzea vocea. N-am făcut nimic rău.

— Nu voiam să spun că ai făcut.

— Plec mai departe.

— Încotro?

Ieșiră amândoi pe povârniș și priviră în zare.

— Într-acolo, cred. La Todefright.

— Într-acolo. Ie. Ține cărarea de pe lângă pomi și fă-o la dreapta și, cu puțin noroc, ajungi la drum. Foame ți-i?

— Un pic, zise Tom. Intenționase să se ostenească bine și era mulțumit cât de lent gândea, cum foamea nu părea a fi parte din el. Bătrânul îi oferă un măr, un măr roșu-galben, zemos, iar Tom își cufundă dinții în el. Pe urmă, bătrânul îi dădu o bucată de cocătură cu multe legume în ea, puțin nap, oleacă de morcov, ceva ceapă.

Ieșiră pe potecă, în lumina puternică, și Tom porni iar la drum, pe solul cretos și iarba scurtă a șesului, urcând către linia orizontului.

Cel mai ușor putea ajunge acasă pe drumul principal ce ocolea Biggin Hill și mergea spre sud, spre

Westerham. Se opri pe o culme, cu vântul rece în păr, să se orienteze.

Apoi coti la stânga, nu la dreapta, spre Downe, continuând după aceea să meargă spre est, în inima North Downs.

Dorea să-și sleiască puterile. Își observa corpul cum se târăște înainte, cu mușchii trăgând și încordându-se.

Se gândi: Cât despre cap, n-am avut niciodată mult în el, nu prea.

Plin de o lume nereală, își spuse el, poate cam după încă un kilometru. O creatură făcu o tentativă să i se materializeze în cap, o femeie-băiat cu o cască de păr auriu, picioare frumoase în colanți negri, un improabil tricou verde-Sherwood, cu un brâu de piele lat și elegant, cu cataramă de argint. Opușe rezistență. Și-o imaginea însângărată, năclăită de sânge. Încercă să-și înfrâneze imaginația. Se concentră asupra mer-sului, ceea ce-l făcu să se împiedice.

Zări un uliu deasupra capului, ceea ce-i aduse un moment de fericire. Nu-și puse întrebarea ce destinație avea. N-avea importanță. Nu se ducea acasă. Dealurile erau goale și gol era și el. Simțea în el atâta energie că-i venea să alerge.

Olive îi trimise o scrisoare lui Dorothy. Îl înduplecă pe Florian s-o ducă la gară cu bicicleta, ca să ajungă mai repede:

Mă întreb dacă l-ai văzut pe Tom. A plecat de la teatru imediat după spectacol – toți vorbeau și el nu poate suferi mulțimile. Părea firesc s-o șteargă așa, dar au trecut trei zile și n-a ajuns acasă. Îmi aduc aminte că odată, când a dispărut, l-ai găsit în ascunzătoarea pe care o aveți voi doi în pădure. Crezi că ar putea fi acolo? Tu când vii acasă? Aici avem o viață palpitantă, datorită piesei, dar mă îngrijorează absența lui Tom.

Se opri și roase capătul tocului. Scrise:

Trebuie să-ți spun ceea ce nu ți-am destăinuit: ce mult admir determinarea și hărnicia ta. Zici că le ai de la mine. Aș vrea să te pot crede.

Mai adăstă puțin. Privi lung afară pe fereastră, la peluza liniștită.

Ar fi dorit să spună *de ce* era atât de îngrijorată în privința lui Tom. Dorothy era unica persoană care-l cunoștea bine pe Tom. Dar nu-i putea mărturisi fetei că nu-i spusese lui Tom întregul adevăr despre piesă. El dăduse din cap și fața îi înțepenise când văzuse titlul piesei pe afișe și apoi pe programul de sală, dar venise docil la premieră.

Trata dificultatea asta așa cum trata toate dificultățile, convingându-se singură că ele nici nu existau, dacă nu le spunea pe nume. Îl cunoștea, doar era fiul ei iubit. Și ea era cea care dăduse titlul *Tom sub pământ*.

Era doar un basm.

Dar nu era doar atât.

Nu cred că Tom poate fi la casa-din-copac, mai bine zis știu că nu poate fi, deoarece m-a dus acolo și mi-a arătat cum a distrus-o paznicul de vânătoare și a transformat-o în bușteni. Nu părea supărat, dar niciodată nu pare.

Eu n-am văzut încă piesa. Am primit biletele trimise de tine și mergem în weekend, cu Griselda, Charles și Julian Cain, plus o colegă de la medicină. Dar poate e mai bine să vin acasă. Tu ce zici?

Olive răspunse: „Te rog, hai acasă. Tot nu avem niciun semn de la Tom. Violet zice că-i o furtună într-un pahar cu apă, dar așa zice ea mereu.“

Lipi plicul și mai scrise câteva răspunsuri la mesajele despre originalitatea lui *Tom sub pământ* primite de la prieteni și spectatori.

Tom ajunsese pe înălțimile din North Downs. Umbla. Se pomeni traversând ceea ce credea că e șoseaua Londrei; trecu dincolo, neuitându-se nici la stânga, nici la dreapta, și zări o căruță înceată înaintând spre sud și un automobil pufnitor, pârâitor, cu pasagerii bine înveliți în voaluri și eșarfe, mergând spre nord. Ajunse la o răspântie cu un indicator decolorat și încercă să-l descifreze. Zicea că putea s-o apuce pe drumul Labour-in-Vain¹ și să ajungă la Labour-in-Vain.

¹ „Trudă fără rost“ (n. tr.).

Îi plăcu numele, așa că o luă pe potecă până la ceea ce era o așezare nedezvoltată. Drumul îl duse mai înspre sud, apoi din nou spre est și constată că intrase pe Pilgrim's Way, calea pe care merseseră pelerinii la Canterbury, la mormântul arhiepiscopului asasinat, Thomas Becket. Asta îi făcu plăcere. Mărșălui spre nord-est și apoi urmă drumul prin Downs până ajunse la Charing Hill și Clearmount. De acolo drumul continua pe latura sudică a pădurii Frittenfield, la capătul căreia el coti spre sud-vest, văzând un indicator de Digger Farm. Merse mai departe spre Hothfield Common și Hothfield Bogs. Asta îl scoase la calea ferată dintre Sevenoaks și Maidstone. Coborî taluzul și adăstă câteva minute pe linie, între șinele strălucitoare. Auzi un tren, apropiindu-se dinspre nord. Se gândi să rămână pur și simplu pe loc și să-l lase să treacă peste el. Brusc, se pomeni pe partea cealaltă, așteptând să vadă locomotiva, cu aburii ei, curajul ei semeț și pistoanele ce lucrau vâjâind. Își aminti conversația despre sfârșitul lui Stepniak. Ar fi putut sfârși și el tot așa.

Își continuă drumul spre sud-vest, peste Weald, Hothfield Commons și Hothfield Bogs. Peste râul Great Stour, până la un loc numit Ripper's Cross. Wealdul era alcătuit din lut greu, fiind încă acoperit de un amestec de pădurici de stejari străvechi și pâlcuri de frasini contorsionați și scaieți. În decursul anilor, îl cutreierase în toate direcțiile. De fapt, cam tot ce făcuse în viață era să bată cu piciorul acest colț străvechi al Angliei. The Pilgrim's Way și Bogs îi amintiră de Bunyan, iar Slough de Despond. Citise și recitise

cartea, în copilărie, reluând-o din trei în trei săptămâni, trăind aievea drumeția până în ceruri, neînțelegând o iotă din teologia din ea. A cutreiera pământul era ca și cum te-ai fi aflat într-o poveste englezească. Citise *Puck of Pook's Hill*, trimis de domnul Kipling lui Olive, cu un autograf măgulitor. Citise *Dymchurch Flit*, în care toți Fariseii, Oamenii Dealurilor, roiau pe plajă la miezul nopții ca să părăsească țara ce nu mai credea în ei. Știa – era unul dintre lucrurile pe care își dădea osteneala să le știe – că Purchase House nu era o referință religioasă la absolvirea de păcate, ci un vechi termen pentru locul de întâlnire a pucelelor, micuțe Puck. Sau, poate, era amândouă; limba engleză funcționa astfel, amesteca lucrurile. Se afla într-un fel de pelerinaj prin noroiul englezesc, carstul englezesc și vechile păduri ale Angliei.

Nu se întrebă încotro se îndrepta. Alegea indicatoarele spre locurile ale căror nume îi plăceau. Știa că are acum în minte imaginea unei povești. Nu mai mult decât schița unei povești, un călător călătorind prin Anglia. Lucrurile ciudate erau, așa cum vedea (el întotdeauna *vedea* în minte) numai în umbre de crem, și alb și argintiu, o poveste filtrată și albită, culoarea scheletelor de alge și, firește, ale oamenilor și fiarelor.

Hoad Wood, Bethersden, Pot Kiln, Further Quarter, Middle Quarter, Arcadia, Bugglesden, Children's Farm, Knock Farm, Cherry Garden, Maiden Wood, Great Heron Wood și apoi, brusc, se pomeni în fața unei linii de apă în care recunoscuse Canalul Militar Regal, construit ca parte a lucrărilor de apărare împotriva

posibilei invazii napoleoniene. Absolut pe neașteptate ajunsese la marginea mlaștinii Walland. Canalul mergea de la est la vest, între maluri abrupte. Era plin de libelule și de brotaci lungi și grași. Merse de-a lungul lui spre est, traversându-l și cârmind spre sud pe un drum ce trecea prin Peartree Farm, prin Newchard, până jos la Rookelands, Blackmanstone, pe lângă St Mary in the Marsh și mai departe, la Old Honeychild. Era acum chiar în centrul mlaștinii propriu-zise, întretăiată de canale. La sud-est de Honeychild, traversă New Sewer. Merse de la Old Romney la New Romney, pe aluviunile aruncate regulat de mare și îndiguite ca să fie folosite la oierit. Galdesott, Kemps Hill, Birdskitchen. Ocoli Lydd cu fortul militar și poligoanele de tragere cu ținte ridicate pe solul pietros, dezolant. Găsi un drum de ieșire din Lydd, prin mlaștina Denge, pe lângă o localitate numită Boulderwall. Pământul aici era întins, plat, cu brâuri și coaste de pietriș, cu dungi de licheni gri-verzui lipiți de părțile ferite de vânt. Merse peste prundișul de la mlaștina Denge, printre cocioabele de lemn negre, mașinăriile ruginite ale ambarcațiunilor, bărcile de pescuit trase cu fundul în sus pe nisip. Trecu pe lângă Halfway Bush și Puțurile Deschise, peste care planau țipând păsările marine. Își continuă drumul până la promontoriul din Dungeness, dincolo de locul în care calea ferată cu o singură linie se termina pur și simplu în bolovăniș, dincolo de ghereta pazei de coastă.

Trebuie să te gândești bine înainte de a umbla pe prundiș. De fiecare dată când pui jos piciorul, pietrele,

tari și recalitrante, te înțeapă prin tălpile pantofilor. Alunecă înșelător în fața ta, pe margine, te îndoi și-ți redobândești echilibrul, îți apleci trupul în față, în vânt, care de regulă suflă violent pe țărm, îți dă părul pe spate, îți intră în melcii urechilor, căutându-și drumul spre creier. Tom iubea pietrele, erau țândări din bolovanii uriași desprinși din stâncile ce străjuiau Anglia, bolovani ce fuseseră calcar moale sau cremene dură și acum erau rotunjiți de apă, aruncați de colo-colo și măcinați de ea. Toți sunt la fel și niciunul exact ca alții, își spuse Tom, încântat de idee, precum ființele omenești, nenumărate ca... nenumărate ca stelele, ori nenumărate ca firele de nisip? Și de unde veneau toate astea? N-avea importanță. Era un loc tare satisfăcător. Continuă să meargă, urcă o creastă înaltă presărată cu pietre, auzi și văzu marea. Aici se sfârșea Anglia. Ajunsese la capătul Angliei.

Era după-amiaza târziu. Se așează, tot în hainele și pantofii cu care fusese la teatru, acum prăfuite și murdare de tină. În capul lui, pelerinul alb se așează pe un pat alb de pietricele.

Acum, ce? îl întrebă Tom pe pelerin, deși cunoștea răspunsul.

Avea să șadă acolo până la asfințit.

Examină câteva pietre. Una spartă, cu strălucire marmoreeană pe fațeta ruptă. Una palidă, de o rotunjime cvasiperfectă. Una găurită – astea erau, fuseseră cândva, magice, prin găurică puteai zări lumea nevăzută. Era o piatră voluminoasă și pestriță, gri cu pete ruginii și porțiuni netede, albe, de care se mai

ținea calcarul. În gaură era încrustată ca un fagure și cretoasă. Tom o ridică și privi marea prin ea.

La Dungeness, marea nu e placidă. Pietrele coboară în straturi, iar apele Canalului Mânecii vin învolburate, șuierând, aruncă brizanți, încununăți cu spumă fină, care biciuiesc țărmul și sunt supti înapoi printre pietrele pe care le fac să sune. Apa era zgomotoasă, vântul era zgomotos, pietrele făceau zgomot. Tom ședea în zgomotul acela și privea lung valurile – era ora fluxului – care, aidoma pietrelor, semănau și nu semănau unele cu altele.

Sub valuri există un curent ca o tornadă, te sugă în adânc și te poartă, dincolo de promontoriu, în Canalul Mânecii.

Tom urmări apusul soarelui, peste pământul de Beachy Head, în Canalul Mânecii.

Stelele erau într-adevăr nenumărate, ca nisipul, ca pietricelele.

Se străduise să se extenueze și să nu mai gândească, dar, deocamdată, nu reușise în totalitate.

Apoi făcu următorul lucru. Se gândi ca un animal, mirat, la pardesiul și pantofii săi. Aveau să strice totul. Îl vor trage la fund. Și-i scoase și puse pantofii pe pardesiu. Nu știa dacă fluxul va lua cu el hainele. Nu-i păsa ce se întâmpla cu ele.

Începu din nou să pășească. Merse în jos pe brâul de pietre și mai departe, fără ezitare, în valuri și în vântul șfichiuitor, în spuma zburătoare și în vâltoarea curentului. Încă mergea, numai în ciorapi, pe pietriș, murat până la piele, când alunecă și un val îl aruncă în curent. Nu se zbătu să scape.

Dorothy și Griselda veniseră amândouă la Todefricht. Dorothy îi comunicase Griseldei că Olive era îngrijorată din pricina lui Tom. Îi povesti despre casa-din-copac, a cărei soartă, irațional, o făcea și pe ea să se îngrijeze pentru Tom. Griselda zise că Wolfgang le invitasă în culise după spectacol, să vadă mașinăriile complicate care puneau în mișcare păpușile și marionetele. Cu altă ocazie, spuse Griselda. Dorothy se gândi, nu pentru prima oară, că Griselda parcă știa mai mult decât ea despre Wolfgang și treburile lui, deși Wolfgang era fratele ei. Frate vitreg, ca Tom.

Când ele ajunseră la Todefricht, Olive măsură holul cu pașii, încolo și înapoi, ca suveica în războiul de țesut. Calmează-te, îi spunea Humphry, privind-o. Violet prepară ceaiul pentru Griselda și Dorothy. Toți cei din casă erau mobili și priveau prin ferestre: Hedda plimbându-se în jurul casei, Violet din bucătărie, Phyllis și băieții mici din camera copiilor. Griselda, cu vocea

stinsă, îi spuse lui Olive că piesa se bucurase de o primire extraordinară.

– Ce spuneai despre casa-din-copac? întrebă Olive.

– Ultima oară când am fost acasă, am zis hai să mergem la casa-din-copac. El nu mi-a spus că fusese distrusă. M-a dus acolo, pur și simplu. Am considerat... am considerat... că a fost o lipsă de tact din partea lui. După o pauză, adăugă: Dar tipic pentru el.

– Absolut tipic, aprobă Olive.

– Pe alee este un automobil, zise Hedda. Șoferul, încă un bărbat și o femeie din alea cu voal. Acum coboară. Parcă ar fi Fecioara Marian.

Ajunsesese să se refere cu acest nume la doamna Oakeshott spionând când fusese mai mică. Foarte probabil că nu l-ar fi rostit, dacă ar fi fost mai calmă. Humphry îi aruncă o privire cruntă.

Se dovedi că mașina îi aparținea lui Basil Wellwood. Pasagerul, după ce renunță la ochelari și la haina de piele, era Charles/Karl. Intrară în hol și rămaseră acolo, muți.

– Sperasem... să putem sta de vorbă între patru ochi, zise Marian Oakeshott.

I se adresa lui Humphry.

– Suntem toți aici, răspunse Olive. Tocmai de aia suntem aici. Vorbește cu noi toți.

Violet luă mantaua automobilistică a lui Marian și pe a lui Charles/Karl. Griselda îl privea cu fruntea încrețită de mirare.

– Eram în vizită, spuse el, când... Doamna Oakeshott are ceva să vă spună.

– De ce nu intrați toți și să stăm jos, propuse Violet.

– Spune-ne, te rog, Marian, zise Humphry.

Marian Oakeshott îi informă că un pardesiu ușor – unul de oraș – și o pereche de pantofi fuseseră găsiți pe malul mării, la promontoriul Dungeness. Hainele nu intraseră în apă. Nu aveau numele posesorului. Pardesiul fusese croit de un croitor din Sevenoaks. În buzunare se găsiseră treisprezece ghinde, o castană necomestibilă, o jumătate de duzină de pietricele din brâul de prundiș. Și programul de la *Tom sub pământ*. Îndoit de multe ori, până la cea mai mică dimensiune posibilă. Toate astea se aflau acum în custodia pazei de coastă. Trebuia să adauge că fiica lui Elsie Warren, Ann, văzuse pe cineva îmbrăcat în acele haine trecând pe lângă casă. Zicea că fusese un bărbat înalt, slab și blond, care umbla, în cuvintele ei, „prea repede“. Poate că toate astea nu însemnau nimic. Zise, ne amintim cu toții de Benedict Fludd.

– N-o să mi-o iert niciodată dacă v-am speriat degeaba, concluzionează ea.

– Mă tem că sunt slabe speranțe ca lucrurile să stea așa, zise Humphry.

– Zău, cred că ar trebui să stăm toți jos, spuse Violet.

Dorothy o prinse, stângaci, pe Olive de braț. Și o conduse în salon. Pretinseră cu toții că luau un ceai obișnuit, cu un chec pe un platou făcut de Philip Warren.

Humphry zise că va merge și el cu mașina la Dungeness, cu Marian și Charles/Karl, dacă cel din urmă nu avea nimic împotriva.

Olive se oferă să vină și ea.

– Nu de data asta, se împotrivi Humphry.

– Nu pot sta aici degeaba, protestă Olive.

– Trebuie, zise Humphry. Trebuie.

N-a fost exact ca înecul lui Benedict Fludd. După două zile, apa împinse cadavrul într-un năvod de lângă Dymchurch. Humphry, care recunoscuse pardesiul și pantofii și se întorsese la Todefright, plecă din nou ca să identifice trupul neînsuflețit. Olive insistă să meargă cu el, dar renunță, ascultătoare, când Humphry îi spuse să stea acasă. La întoarcere, el era alb ca varul și mult îmbătrânit.

– Nu e ușor de recunoscut, îi spuse lui Dorothy. Nu ca... persoană.

– Știu, zise Dorothy, care studiasse moartea, dar nu pe morți din familia ei.

Dorothy rămase la Todefright. Urmară o anchetă și înmormântarea în cimitirul bisericii Sfânta Edburga, oficiată de Frank Mallett. Olive fu tăcută și tristă; o ținea de braț pe Dorothy. Se servi ceai bun, tare și fierbinte, la prezbiteriu, și se înfiripă un soi de conversație. Arthur Dobbin tocmai voia s-o felicite

pe Olive pentru succesul lui *Tom sub pământ*, când titlul îl făcu să se oprească și nu mai pronunță propoziția. Olive îl privea pătrunzător și trist. El înțelese că ea știa exact ce-i trecuse prin minte. În loc de asta, spuse că vremea era foarte schimbătoare în cimitirul bisericii, iar sărmana femeie – se gândea la ea ca la sărmana femeie – își pierdu fulgerul din privire și zâmbi scurt. Ea nu mai pomeni de Tom, de la începutul până la sfârșitul procedurilor.

Întoarsă la Todefright, Olive continuă să se țină de Dorothy. „Tu ești cea care știe“, îi spunea. Dorothy rămase acasă. Două-trei zile, Olive făcu ceea ce făcuse întotdeauna. Răspunse la scrisori. Mulțumi tuturor pentru urările de bine. Privea îndelung grădina hibernă și smocurile înghețate de iarbă de pampas.

Pe urmă, într-o zi, Phyllis se împiedică de Olive, care zăcea fără cunoștință la baza scărilor. O transportară sus și o puseră în pat. Zăcu acolo ca o piatră încă trei zile, apoi încercă să se scoale și căzu la loc. Se cuibări iarăși în patul vast, unde stătuse cu Tom și inventase povești ce se împleteau deasupra cuverturii.

Își permise să se gândească, scurt, la el. Dintr-odată, încăperea se umplu de toți Tom-ii existenți cândva: bebelușul blond, copilașul care făcea primii pași ezitanți, băiețușul înțeleștat de fusta ei, cititorul avid la lumină slabă, cu fruntea încrețită, adolescentul plin de coșuri, tânărul care umbla, umbla mereu, sau era pe punctul

de a umbla. Toți erau *la fel de prezenți*, pentru că *toți dispăruseră*.

Își aminti de povestea pe care singură și-o spusese, cu femeia tânără care ducea un pachet conținând morțile lui Pete și Petey, femeia tânără hoinărind fără oprire pe vreme sinistră prin landă, cu pachetul nedesfăcut. Nu era loc, în pachetul acela, pentru asta.

Se gândi la contingentul de băieți din aceeași rădăcină, toți etern prezenți, înghesuiți în camera ei, iar vechea Olive își spuse leneș: asta-i o poveste, este aici material pentru o poveste.

Apoi văzu că nu era. Nu vor mai exista alte povești, gândi ea, dramatic, neștiind sigur dacă și asta era o poveste sau un punct final.

Slobozi un urlet înfiorător și Dorothy alergă imediat la ea. Îi administră calmantul lăsat de doctor. Îi netezi pernele.

– N-ai să mă părăsești? o întrebă Olive. Rămâi cu mine? Acum tu ești singura.

Dorothy, disperată, ridică din umeri și se închise în trupul ei.

– Nu pot să stau, răspunse sec. Trebuie să mă întorc la munca mea. Știi asta.

Tăcere.

– Nu e adevărat că sunt singura. Mai sunt papa, mătușa Violet și Phyllis, care e mult mai sufletistă decât mine, și Hedda, care vrea să te ajute. Toți te iubesc. Te iubesc și eu, dar știi că trebuie să-mi *continui studiile*.

Tăcere lungă. Apoi Olive zise:

– Trage perdelele înainte de a ieși, zise apoi Olive.

Dorothy le trase. Își sărută mama, care nu reacționează. Ieși și închise ușa. Olive zăcea în întuneric, înconjurată de un contingent de băieți eterni. Ei n-o vedeau, spera ea. Încerca să și-o aducă în minte pe femeia cu pachetul, care umbla... ceruse să i se dea ei piatra găurită; o ținea sub pernă...

Dar au fost și nașteri. *Tom sub pământ* avu premiera de Anul Nou 1909. Tom Wellwood a fost îngropat trei săptămâni mai târziu. Trăvaliul lui Imogen Cain începu în aceeași zi. Nașterea fu lungă și dificilă. Participară câteva moașe și un specialist în obstetrică. Se scurse o zi de dureri. Doctorii îi administrară clo-roform, iar Imogen se zbătu scurt sub mască. Copila mică și palidă fu ajutată cu forcepsul să vină pe lume, într-o sângerare fluviu, greu de stăvilit. Un bebeluș fragil, înspăimântător de inert. Moașa o spălă, o lovi și o scutură și până la urmă fetița miorlăi și respiră. Imogen zăcea în sângele propriu, albă ca alabastrul. Prosper Cain, obișnuit cu sângele de pe câmpul de bătălie, care fusese chemat din pricina temerilor nedefinite ale specialistului, se făcu alb ca varul, înghiți în sec, inspiră adânc și prinse nou-născuta de mânăuță. Degetuțele ei îi răsăiră palma.

Mama și copilul zăcură astfel în țara nimănui dintre viață și moarte. Minteia lui Imogen era plină de

gânduri negre, lacome, înfricoșătoare. Îi arătară fetița, înfăolită într-un șal, iar ea zâmbi, dar nu se simțea în stare s-o țină în brațe. Capul ei de pe pernă era learcă de sudoare. Sora îi dădea apă cu lingurița.

Căzură de acord să boteze copila Cordelia.

Imogen era încă în pericol când Prosper ar fi trebuit să plece la Ascona, să-i ofere sprijin fiicei sale pierdute. Dar nu-și putea lăsa nevasta singură. Îl întrebă pe Julian, aflat acasă ca să lucreze la British Museum, dacă n-ar vrea să plece el în Italia. Era un om cinstit, confruntat cu o mare dilemă morală. Julian, după ce-și privise de la distanță noua surioară, se gândi că era neputincios și nefolositor atunci când era vorba de nașteri și de copii. Seria un eseu despre puțin cunoscutul pictor Samuel Palmer, care pictase peisaje englezești aurite, paradiziace, cu meri, oi și lanuri de grâu coapte sub lună. Ce distanță infinită între tema lui și mizeria asta, plină de mirosuri medicale. Firește, zise că va merge. Pentru întâia oară în viață, își bătu tatăl pe umăr.

– Nu fi îngrijorat, îi spuse. Se înțelege că trebuie să rămâi acasă. La Ascona pot face orice ai face tu.

Ajuns la Ascona, o găsi pe Florence cu burta uriașă, radiind cumva de bunăvoință, lucru neașteptat pentru el.

– Nu te pot săruta, nu ajung la tine, îi zise el.

Râseră amândoi. Coasta muntelui era însorită, chiar și în februarie. Se așezară împreună la adăpostul terasei și Julian începu să-i descrie starea lui

Imogen, realizează că era lipsit de tact și se întrerupse. Florence zâmbi:

– Nu-ți fie rușine de mine, zise. Vorbește-mi ca unei persoane adulte. Nimeni nu procedează așa, cu excepția lui Gabriel.

– Nu înțeleg ce-i cu Gabriel ăsta.

– E un om bun, în felul lui bizar.

Julian înțelese că „bizar“ însemna „homo“, în accepțiunea dată cuvântului la Cambridge, dar când Gabriel veni să ia masa cu ei, nu percepui niciun semn de așa ceva. Gabriel era și detașat de lume, ca un pustnic, și foarte atent, din bunătate. Prea bun ca să fie adevărat, îl judecă Julian, dar nu putu menține verdictul prea multă vreme, în timp ce discutau despre socialism, despre psihanaliză și literatură. Discutau savant despre *Heinrich von Ofterdingen*¹ când Florence scoase un țipăt înăbușit. Apoi icni. Gabriel sări imediat de pe scaun.

– Începe? Pot?

Prudent, fără să-i deranjeze rochia, îi pipăi mușchii care jucau. Julian fu și mișcat, și scârbit. Ar fi dorit să fie cât mai departe, dar totodată nu voia ca sora lui – scumpa lui surioară – să sufere.

– Aa! făcu ea, cu încă un icnet și un țipăt.

– Domnule Julian, zise Gabriel. La a doua casă mai în jos este o trăsurică. Bate la poartă și roagă-l pe proprietar să vină.

¹ Celebru, pe jumătate imaginar, *minnesänger*, eroul unui roman neterminat de von Kleist (n. tr.).

– Repede! ceru Florence, purpurie din cauza presiunii dinăuntru.

– Nu te îngrijora, zise Gabriel Goldwasser. Primul copil se naște întotdeauna încet. Te simți mai bine dacă te plimbi un pic. Ți-ai făcut bagajul?

Nu și-l făcuse. O chemară pe Amalia, care puse într-o geantă o cămașă de noapte și obiecte de toaletă. Florence pășea în sus și în jos. Între contracții, întrebă:

– De unde știi cum să procedezi, Gabriel?

– Am practică medicală. Obținută la un spital bun. Am avut bunul simț să le observ pe... moașe, așa se zice? Deci, am mai văzut din astea.

Florence mai scoase un țipăt înăbușit.

– Sper să se nască încet.

– Dacă va fi foarte încet, ai să speri exact contrariul.

Julian reveni cu trăsurica. Se suiră toți trei în spațele vizitiului. Calul porni să urce muntele, încordându-și mușchii. Mușchii lui Florence își continuau dansul propriu, involuntar.

N-a fost o naștere lentă. Copilul nu s-a născut pe drum, în trăsurică, nici în fotoliul cu roțile de pe coridorul spitalului. Dar ieși în lume, pe coama unui val de durere, cu un țipăt puternic, sfidător, după nu mai mult de o oră. Julian nu mai era acolo, dar Gabriel era. Era și o soră medicală, ale cărei observații el i le transmitea în traducere.

– Zice că ai musculatură puternică.

– Eu... nu m-am... gândit la mușchii ăștia.

Florence trăise cu spaima că, la naștere, „copilul” va semăna cu Herbert Methley și că-l va urî din cauza asta. Sora îl spală și i-l dădu mamei.

– O fetiță, zise, așteptând să vadă dacă mama era încântată.

Bebelușul avea un moț închis la culoare, ca părul lui Florence, ca părul italian al lui Julian. Ochi mari, negri, atințiți asupra lui Florence. Și personalitate. Iat-o, șocată de viteza cu care venise pe lume, și deja împungea cu capul, nerăbdătoare să obțină ceva. După mulți ani, recapitulând totul, Florence avea să recunoască în sinea ei că identificase la fiică-sa un soi de energie primitivă excesivă asemănătoare cu a tatălui, care o excitase. Reacționă și la energia fetei. O luă în brațe, triumfătoare, și o sărută pe creștet. Julian intră în cameră.

– Fă cunoștință cu Julia Perdita Goldasser, strigă Florence, râzând cam strident.

Julian se aplecă și sărută, curtenitor, mânuța nouă, agățată în șal.

– Nu știu, îi spuse Florence lui Gabriel, ce m-aș fi făcut fără tine. Din toate punctele de vedere.

– Voia destinului, zise Gabriel Goldwasser.

Mai târziu, la un suc de mere, îi spuse lui Julian:

– Nu i-a fost frică. Majoritatea femeilor se tem. Teamă le sporește pe parcurs.

– A avut noroc?

– O, da. O va considera o virtute, dar e mai mult vorba de noroc. *Salut!*

– *Salut!*

În iunie 1909, regele Edward al VII-lea inaugură noile clădiri ale Victoria and Albert Museum proiectate de Sir Aston Webb. Le deschise cu o cheie de aur, având tija din oțel suflat cu aur. Clădirile lungi și albe, ieșite treptat din învelitoarele de pânză și din eșafodajul schelelor, fură considerate a fi frumoase și bine ritmate, comparate cu niște simfonii ori corale. La inaugurare participă o mulțime pestriță de demnitari și curteni. Erau prezenți frații Webb, Alma-Tadema, cu Balfour, Churchill și prim-ministrul Herbert Asquith. Muncitorii constructori erau și ei de față, în costume elegante și meloane sau jobene; dădură citire unei adrese compuse de ei înșiși, la cererea expresă a monarhului. Corul de la Royal College of Music, cocoțat sus la galerie, cântă pătrunzătorul imn al lui Dowland „Awake, Sweet Love“, cu Garda Irlandeză acompaniindu-l în fundal. Prosper Cain, elegant în uniformă sa, făcea parte din public.

Ca și mulți colegi și o mare parte din audiență, era dezamăgit de albul uniform și de austeritatea apăsătoare a interioarelor noilor clădiri. Curatorul Colecției Wallace, Claude Phillips, scrise în *Daily Telegraph* că se simțea „copleșit de vastitatea, răceala, goliciunea“ noilor săli. Interiorul semăna cu o magazie ori cu un spital public. Prosper Cain era prezent când directorul de atunci, Arthur Banks Skinner, fusese demis brusc și necruțător, la o ședință publică anume convocată ca să-l anunțe pe noul director, Cecil Harcourt Smith. Skinner fusese un estetic. Noul regim era ordonat și pragmatic. Înaltul

funcționar care se ocupase de problemă, Sir Robert Morant, era un candidat nereușit la haina preotească, preceptor al odraslelor regale din Siam. Obiectele din muzeu erau dispuse în funcție de materiale: sticla cu sticlă, oțelul cu oțel, țesăturile cu țesături, un fel cu același fel, astfel încât meșteșugarul să poată studia evoluția meșteșugului, iar istoricul schimbările aduse de timp. Claude Philips scrisese că sufletul zburase, că frumusețea dispăruse. Gazetele făcuseră comparații nefavorabile cu aranjamentele pline de imaginație din muzeele germane, aflate la Berlin sau München. Prosper era de acord cu ele și îl tulbura durerea discretă, umilită, a lui Skinner. Involuntar și doar pe jumătate conștiincios, se detașa treptat-treptat de munca sa.

Fusese obligat să-și schimbe domiciliul; acum locuia într-o plăcută casă Arts and Craft din Chelsea, cu spațiu sporit – nu pentru colecțiile sale de obiecte de artă, ci pentru camere de copii, dădace și țânci zgomoși. Frau Goldwasser se întorsese acasă, cu energica Julia în brațe, ca să constate că beneficia de un dormitor aerisit, cu tapet de perete franțuzesc, delicios, și lămpi electrice elegante. Prosper și Imogen discutaseră probleme gospodărești, decizând că o cameră și o doică ajungeau pentru cei doi copilași. Încăperea copiilor fu decorată încântător de doamnele de la Școala de Artă din Glasgow. Era o friză cu efemere creaturi zburătoare, mese și scaune albe, de un design sever, dar modern și plăcut.

Cordelia avea șase luni, iar Julia cinci. Erau la vârstă la care bebelușii stau deja în fund, dar nu se bagă

în seamă unul pe altul. Aveau o doică și o bonă. La început, Florence își alăptase copila. Imogen nu izbutise.

Florence, cu fetița ei cea veselă, văzu ceea ce ar fi putut să vadă de mult, dacă s-ar fi preocupat: că Imogen se temea de ea. Cordelia era un prichindel micuț și atent, grijulie chiar și când se întindea după o zornăitoare. Julia croncănea și sărea și era cuprinsă de scurte accese de furie zgomotoasă. Florence se surprindea că o încurajează pe Cordelia să se joace și că apoi vorbește firesc cu Imogen. Prosper Cain zâmbea șugubăț pe sub mustață.

Se înțelege de la sine că Florence nu s-a putut întoarce la Newnham College. Se duse să discute cu Leslie Skinner și începuse să asiste la cursuri și seminarii de istorie, la University College. Dorothy locuia încă la Skinneri. Florence descoperi că Florence era acum MD, calificată să lucreze ca medic. Dar continua să studieze: își dorea diploma de chirurg. Lucra la noul spital pentru femei. Le invită pe Florence și pe Griselda – care era masterandă la Cambridge – la ceremonia de absolvire din vară. Le spuse că mama ei era bolnavă și nu putea participa. Așa se și întâmplă. Dorothy avea o înfățișare solemnă în togă și tocă. Griselda și Florence purtau rochii frivole și pălării vesele.

Olive petrecea mult timp în pat, de obicei în întuneric. Nu scria. Epuiza proviziile de whisky ale lui Humphry. Părul îi era răsfirat pe perne – încărunțit, de un gri lucios, metalic. Humphry stătea cu ea, dădea

la o parte perdelele și-i spunea că mai sunt șase copii care au nevoie de mamă. Olive răspundea scurt că o înspăimântau. Odată, după ce băuse whisky din belșug, zise:

– Dacă știi că poți ucide un copil...

– Tu n-ai ucis pe nimeni. Nu fi absurdă.

Olive se lăsă înapoi pe perne.

– Tu nu înțelegi.

– Spune-mi...

În realitate, Humphry nu dorea să audă.

– De fapt, nu vrei să auzi, zise ea.

În toamna lui 1909, August Steyning veni cu automobilul cel nou în vizită la Olive. Ea se mobiliza de obicei la vizitele lui și ședea la masa de ceai, uitându-se în jur de parcă n-ar fi recunoscut camera. Îi ascultă relatarea despre succesul triumfal al piesei *Tom sub pământ* și, când îi cerea un sfat privind tăieturi în narațiune sau schimbări în distribuție, răspundea:

– Fă cum crezi.

Violet, intrând cu bezele pe o tavă, zise „Ah“ și căzu în față, prăbușindu-se la podea cu fața în cremă, pe una dintre tăvile timpurii ale lui Philip Warren de la Dungeness, decorată cu alge și umbelifere. Tava se făcu țândări. Steyning sări s-o ajute pe Violet, dar ea nici nu mișca, nici nu respira. Fața ei ascuțită, răutăcioasă, era schimonosită și roșie. Era moartă de-a binelea. O întoarse pe spate și-i curăță fața. O servitoare fu trimisă după doctor. Olive zise:

– Sărmana Vi. Nu că nu e o moarte bună, când îți sună ceasul. Dar nu m-am gândit că i-a venit rândul. Nu s-a plâns de nimic. Deși mă îndoiesc că aş fi auzit-o, dacă se văita.

Nici acest eveniment nu conţinea o poveste.

După înmormântarea lui Violet, Humphry o chemă pe Phyllis în biroul său şi-i dădu o cutie conţinând cele câteva bijuterii ale lui Violet; un colier de jais, o camee, un inel micuţ cu o piatră albastră şlefuită, pe care Phyllis şi-l puse pe deget. Humphry o privea tăcut. Nu ştia ce să-i spună.

– Nu e nevoie să-mi spui, rupse tăcerea Phyllis. Ştiu. Ea a fost mama mea adevărată. A descoperit Hedda. Ei îi place să scormonească. Mie, cred că nu. Nimeni nu m-a întrebat.

– Îmi pare rău, se scuză Humphry.

– Cred că trebuie să-ţi pară rău, zise Phyllis. Dar e prea târziu, nu? De-acum eu o să mă ocup de gospodărie.

Fata ei frumoasă era ca de păpuşă de porţelan.

– M-aş bucura să o concediezi pe Alma şi să angajezi o fată nouă la bucătărie, continuă. Ea nu mă place şi nu face nimic din ce-i spun. Nimeni nu s-a interesat de sentimentele ei, cât a trăit, adăugă ea. Nici măcar eu, fiinţă am ştiut ceea ce nu mi s-a spus.

Humphry, aproape agasat, răspunse:

– Eu am întrebat-o. Poate că am greşit, dar... ţineam la ea.

– Da. Bine. E prea târziu acum. Pentru toate.

Alma fu dată afară și înlocuită cu Tilly, care aprecia finețurile cu care Phyllis conducea gospodăria.

Olive își reluă lânchezeala în dormitor.

Humphry se duse la Manchester.

Viața – pentru cei vii – continuă. Golită de o mare parte din culoare, imobilă acolo unde fusese zbuciumată.

Phyllis se ocupă de Olive. I-ar fi putut spune – dar se abținu – că știa că lui Olive nu-i plăcea de ea. Olive nu putea fi concediată. Însă putea fi silită să fie recunoscătoare pentru bunătatea pe care n-o dorea. Phyllis perseveră.

În februarie 1910, la Covent Garden se montă *Electra* de Richard Strauss. E drama unor familii regale damnate, care duc o viață violentă, plină de patimi sângeroase, matricid și revoltă. *Electra* a luat la sânul ei ura ca pe un mire, „cu ochii înfundați în orbite, exhalând o răsuflare veninoasă“. Criticii englezi avură opinii împărțite. *The Times* scrise că „opera era fără egal în toată literatura dramatică în ceea ce privește hidoșenia needulcorată“. Shaw puse diagnosticul isteriei antiteutonice, afirmând că *Electra* era „cea mai înaltă realizare a artei de tip superior“. „Dacă argumentul împotriva imbecililor și mânuitorilor de bani care se străduiesc să ne împingă într-un război cu Germania poate fi rezumat printr-un singur cuvânt, Beethoven, astăzi pot să spun cu tot atât de multă siguranță: Strauss.“

Englezii citeau romane despre invazia Angliei, iar invadatorii erau bărbați nemți cu căști de oțel, care-și implântau dinții de oțel în globul pământesc. Era

legendarul William Le Queux, ale cărui narațiuni erau serializate de lordul Northcliffe în *Daily Mail*, sporind considerabil tirajul publicației. Începuse cu *The Great War in England in 1897*, publicat în 1894. În zilele acelea din secolul al XIX-lea, cotropitorii ipotetici erau franțuji; ei fură respinși cu ajutorul nemților, când asediară Londra.

În 1906, Le Queux scrisese *The Invasion of 1910*, o poveste de anticipație despre invazia germană a plăcutelor și verzilor ținuturi britanice. Pentru a gădila orgoliile cititorilor lui *The Daily Mail*, locurile debarcărilor germane și ale bătăliilor dintre nemți și englezi fură alese dintre cele unde lordul Northcliffe avea cei mai mulți abonați, ca aceștia să simtă cei mai sinistri fiori de teroare în fotoliile lor. Printre nenumăratele lucrări ale lui Le Queux se numărau: *Spies of the Kaiser*, apărută în 1909, o serie de descrieri fals-autentice ale infiltrării nemților și ale unor arme noi, extrem de periculoase; *The Secret of the Silent Submarine*; *The Secret of Our New Gun*; *The German Plot against England*; *The Secret of the British Aeroplane*. Intrigile acestor volume erau plăsmuite de un „patriot până în miezul oaselor“, un avocat fumător de pipă, cu un gust excelent pentru mobilier. Erau și ilustrații emoționante, înfățișând, de pildă, „execuția lui von Beilstein“; acesta stătea, legat la ochi, la Horse Guards Parade, în fața plutonului de execuție alcătuit din membri ai gărzii cu căciuli din blană de urs, un preot în odăjdii albe și doi polițiști englezi solemni.

Kaiserul ședea în biroul său pe un scaun de forma unei șei de călărie și scria scrisori membrilor familiei, unchiului Edward, vărului Nicolae din Rusia, concepând și propunând multe și variate tratate, îndreptate împotriva a mulți și variați inamici. În septembrie 1908, împreună cu colonelul Stuart-Wortley, scrisese în *The Daily Telegraph* despre relațiile germano-britanice. Diplomații nemți atenuaseră pasajele despre nepopularitatea Marii Britanii în Germania.

Articolul anunța că „imensa nerăbdare a lui Wilhelm începea să se epuizeze [...] Voi, englezii, sunteți nebuni, nebuni ca niște iepuri de martie [...] Inima mea e devotată păcii...” Pretindea că-i trimisese bunicii sale poante despre cum să câștige războiul cu burii și termina în felul următor:

Germania este un imperiu tânăr, în expansiune. Comerțul ei mondial se dezvoltă rapid, iar ambițiile legitime ale patrioților germani refuză să-i traseze unele limite. Germania trebuie să posede o marină militară puternică, pentru a proteja acest comerț și interesele ei multiple, chiar pe mările cele mai îndepărtate.

Articolul nu făcu plăcere nimănui. Englezii era „sceptici, critici și ranchiunoși”. Pe japonezi îi enervară referirile stridente la flota militară ajunsă în oceane îndepărtate. Nemții se înfurieră pe împărat; se declanșă o criză politică, iar Kaiserul ținu un discurs confuz la decorarea lui Graf Zeppelin cu Vulturul Negru

pentru aeronava sa, făcând să se audă strigăte răzlețe care-i cereau abdicarea. De acolo el plecă la vânatoare, dichisit cu cizme de piele galbene și pîteni de aur, purtând o cruce proiectată de el însuși, o combinație între Ordinul Sfântului Ioan și Ordinul Cavalerilor Teutoni. Se duse la o vânatoare de vulpi cu Max Furstenberg și ucise optzeci și patru din cele o sută treizeci și patru de vulpi măcelărite. Seara arăta splendid, cu Ordinul Jartierei sub genunchi, eșarfa Ordinului Vulturul Negru în bandulieră peste piept, iar la gât cu Lâna de Aur spaniolă. Îi scrise o scrisoare Primului Lord al Amiralității englez referitor la competiția navală dintre Germania și Anglia, semnată de „unul care poartă cu mândrie uniforma navală britanică de amiral al Flotei, conferită de răposata regină, binecuvântată fie-i amintirea“.

În mai 1910, unchiul kaiserului, Edward Mângâietorul, decedă. Trupul îi fu depus în Westminster Hall, iar Wilhelm, în altă uniformă ce-ți lua ochii, cu un coif împănat, veghe lângă catafalc, ținându-l de mână pe vărul său George. Se duse apoi la Windsor, vechea reședință a familiei, „unde m-am jucat în copilărie, am lăncezit în tinerețe, iar mai târziu, ca bărbat și conducător, m-am bucurat de ospitalitatea Regretatei Sale Maiestăți, Marea Regină“. Englezii îl ovaționară pe stradă. Se înapoie acasă și vorbi la Königsberg despre dreptul divin al regilor:

„Mă consider un instrument al Domnului. Fără a ține cont de vederile și opiniile zilei, merg pe drumul

Meu, care singur garantează bunăstarea și dezvoltarea patriei noastre.“

În acea iarnă adăugă un ornament de păsări moarte, reale, la pălăria pe care o purta la vânătoare împreună cu cizmele galbene, lucioase, și pintenii de aur.

În august, același an, Griselda Wellwood lucra la Newnham ca student-cercetător, ca și Julian Cain, al cărui studiu despre pastorală se lățea plăcut, dar neconstructiv, în latină, greacă, germană, italiană și posibil norvegiană, fără să dobândească ordine ori structură. El câștiga ceva bani îndrumându-i pe studenții mai tineri, care-l simpatizau. Griselda nu avea ore de predare, dar asista la cursuri cu Jane Harrison. Lucra, harnică, la basmele populare, pornind de la Frații Grimm. În opera amândurora găsea multe suprapuneri și repetiții: motive ale morții și tristeții, dar și ale primăverii și pârguielii; laitmotive de canibalism, pedeapsă și exonerare, dar și de triumf al frumuseții și virtuții. Ambii tineri aveau dispoziții în care vremea de la Cambridge – vânturile hibernale reci bătând dinspre stepă, luxuriantele veri cu luntri, sălcii, gazoane perfecte și balurile lunii mai – apărea ca o vrajă, un păienjeniș de care trebuiau să se elibereze ca să atingă și să deguste realitatea.

Petreceau mult timp împreună: audiau aceleași prelegeri și mergeau după ele la cafea. Frecventau Societatea Fabiană din Cambridge. Își discutau stările sufletești. Julian bombănea, autoironic, câte ceva

despre intenția sa de a intra în armată sau de a face avere în City. Griselda râdea de el și-i spunea că se vedea eroul poveștilor cu despărțirea drumurilor, ori al celor cu alegerea casetei – aur, argint sau plumb. El continua să gloseze pe marginea operei lui Andrew Marvell, care scrisese atât de puțin și atât de bine. Se perfecționa la latină. Viețile alternative ale Griseldei sau tipul de poveste în care se afla ea erau mult mai greu de definit. Nu puteai – dacă erai bărbat, bărbat tânăr – s-o întrebi dacă renunțase la măritiș ca să se dedice studiului. Era greu pentru un bărbat și o femeie să fie prieteni, fără gânduri ascunse despre sex sau o cât de mică perspectivă de a-l face. Ei își doreau această prietenie. Într-un fel, era o chestiune de principiu. Totuși, Julian era îndrăgostit de Griselda. Era la fel de inteligentă ca orice profesor de la King's – deși nu credea că ea o știa – iar el era înamorat de mintea ei care străbătea labirinturi, de la un indiciu la altul. Printre altele, iubirea este o reacție la energie, iar intelectul Griseldei era precis și energic.

Însă voia să facă și dragoste cu ea. Fata devenise aproape prea frumoasă pentru a mai fi atractivă. Fața ei calmă și deschisă avea aspect de sculptură și puteai crede ușor că te întâmpina cu răceală. Își coafa perfect părul deschis la culoare, în așa fel încât te tenta să i-l admiri, nu să i-l ciufulești. Nu detecta la ea – deși n-o slăbea din ochi – nicio manifestare a instinctului sexual. Reuși să abordeze tema discutând despre sezonul debutantelor de la Londra. Animându-se, Griselda decretă că era oribil:

– Toți tinerii ăia care se cântăresc din ochi și se împerechează. Ca la piața de vite. Oripilant. Eu nu știu să *bat apa în piuă* și n-am cunoscut pe nimeni care să discute serios. Și ce mult zgomot! Răcnesc tot timpul, clasele superioare, despre lucrurile care le excită și despre curioasele lor ceremonii. Țipă. Și trebuie să te îmbraci ca o păpușă, cu pene în păr. Eveniment pe care l-am respins și care m-a respins. Ferm, în ambele cazuri.

Julian își pusese întrebarea dacă Griselda prefera femeile. Poate că da. Newnhamitele aveau prietenii pătimăse și flirturi – i se spusese că-și făceau, reciproc, propuneri nerușinate. Fusesse prietenă cu Florence, care se năpustise într-o relație bizară despre care lui nu i se povestise și pe care n-o înțelegea. Era prietenă cu verișoara ei Dorothy, proaspăt licențiată în chirurgie, pentru el o profesiune de bărbați: bis-turie, lanțete, comenzi.

– Nu că aș fi dorit să intru la mănăstire, continuă ea. Nici că aș fi vrut să trăiesc într-o lume a croșetă-tului și bârfei și a... ooo... micilor gelozii. Aș vrea să fiu în locul tău.

– Eu, nu. Îmi place să discut cu tine.

Apoi tăcerea, urmând acelei conversații, ca și altora.

O invită să-l însoțească la Societatea Marlowe, unde tocmai se relua reprezentăția de succes cu *Doctor Faust*. Publicul era format în majoritate dintr-un grup de studenți germani, nerăbdători să vadă ce-l inspirase

pe Goethe. Nefiind în timpul trimestrului, regulile escortării doamnelor nu erau respectate strict; mai mult, rolurile feminine – ce-i drept, secundare și fără replici – erau jucate de doamne. Niciun student de la King's travestit în regină sau seducătoare. Erau și cei de la Grădinița Fabiană, cu Brynhild (Bryn) Olivier, fiica lui Sir Sidney Olivier, membru fondator al fabienilor și guvernator al Jamaicai, în rolul Elenei din Troia, „chipul care a lansat o mie de corăbii“, într-o rochie decoltată, cu părul pudrat cu aur. Francisc Cornford, specialistul în studii clasice, îl juca pe Faust, Jacques Raverat (care avea să se însoare până la urmă cu Gwen Darwin) pe Mefistofel și câteva fabiene erau Păcatele Capitale. Rupert Brooke era Corul, cu o înfățișare fabuloasă, dar declamând versurile cam pițigăiat.

Griselda întrebă dacă putea primi un bilet în plus. Un prieten urma să o viziteze la Cambridge – Julian îl cunoștea, era vorba de Wolfgang Stern, de la München. Sternii se aflau în Anglia, modificând păpușile și marionetele pentru reluarea piesei *Tom sub pământ*, la toamnă. Julian obținut biletul și Wolfgang își făcu apariția, cu o înfățișare oarecum mefistofelică, barbă neagră ascuțită și frunte bombată. Aveau locuri centrale, cu câteva rânduri mai în spate. Înapoia lor, nemții comentau în germană, presupunând că nu-i înțelege nimeni. Wolfgang se răsuci pe scaun și-i rugă să tacă. Ei râseră, dar se conformară. Griselda ședea, placidă, între Wolfgang și Julian. În spatele lor erau alți darwinieni, Jane Harrison cu studenta ei drăguță, Hope Mirrlees. Harrison venise, desigur, să-l vadă pe

Francisc Cornford, cu care corespunda zilnic și străbătea Cambridge pe bicicletă. După spectacol se dădu o petrecere, la casa Darwin din Silver Street, la care cei trei nu fură invitați. Julian îi duse la un restaurant de lângă Magdalene Bridge. Un restaurant franțuzesc vesel, cu fețe de masă cadrilate.

Wolfgang declară, agresiv, că după părerea lui vocile erau bune, dar englezii rămâneau corigenți la mișcarea scenică. Stăteau blegi ca niște lumânări ce se topeau și se îndoiau. Făceau gesturi *politicoase*, când se aștepta de la ei cu totul altceva. Griselda zise că Wolfgang era nedrept. Mefistofel se mișcase ca un șarpe. Fiindcă e francez, zise Wolfgang, de aia. Englezii să se limiteze – asta era cuvântul? – la *tableaux vivants*. La *charades*.

Griselda zise, împăciuitor, că dorea să-l întrebe – pe Wolfgang – ceva în legătură cu un eseu la care scria, privind diferența dintre cele două versiuni ale poveștii Cenușăresei scrise de Frații Grimm, *Aschenputtel* și *Allerleirauh*, Cenușăreasa și Îmblănită. Spuse că-i plăcea vocabula *Allerleirauh* – orice fel de blană aspră. Cenușăreasa era asuprită de o mamă vitregă, dar *Allerleirauh* îi manevra inteligent pe tatăl incestuos și pe bucătăreasa care arunca în ea cu bocanci. Era cumva mișcată de faptul că *Allerleirauh*, ascunzându-și rochiile cu aur, argint și stele sub capa de piele, devenea o creatură îmblănită – un animal, substantiv neutru în limba germană – nu un obiect al dorinței.

– Asta cât timp nu dorește să fie unul, zise Wolfgang. Că atunci strălucește ca soarele și luna...

- Englezii și francezii au îndulcit povestea Cenușăresei ...

Julian simți prezența unui curent electric. Scânteia și licărea între cei doi. Mâinile lor erau prea apropiate. Griselda îl privea pe neamț fie prea intens, fie deloc.

„Ce-o fi însemnând asta?” se întrebă Julian, dar nu găsi răspunsul.

El și Wolfgang o conduseră pe Griselda înapoi la colegiu, unde, deși femeie în toată puterea, trebuia să stea încuiată de la o oră ridicol de timpurie. Ea așteptă pe prag, zâmbindu-le amândurora.

- Ce zi frumoasă, zise. *Civilizată*, adăugă.

Era, știa Julian, unul dintre cele mai înalte cuvinte de laudă ale ei.

Își invită nou-descoperitul rival într-un pub și îl cinsti cu un brandy. Neamțul era suspicios, un om plecat din locul în care se simțea acasă. Julian vorbi despre multe lucruri - teatre, Goethe, Marlowe - și la al treilea pahar spuse:

- Să bem pentru Griselda. *Die schöne* Griselda.
- *Die schöne* Griselda. Dar tu nu știi germană.
- Nu, nu știu. Învăț. Am nevoie, pentru munca mea.
- Este ca o statuie dintr-o legendă. Sau ca o marionetă. Nu *simte*.

Grijuliu, Julian spuse:

- Nu cred că-i adevărat.

Nu știa dacă dorea să împărtășească descoperirea cu această creatură recalcitrantă, care nu dădea impresia că ar fi descoperit-o singur.

– Nu slujește la nimic să vii s-o vezi, zise Wolfgang. Zâmbește, dar nu te vede. O doamnă englezoaică grozav de drăguță. O prințesă. Fiecare fir de păr din capul ei e sub control. Nimeni n-a descumpănit-o nici odată. Poate nimeni nu poate și n-o va face. Iartă-mă. Brandy-ul e de vină.

Urmă o tăcere lungă, după care Wolfgang zise:

– Îmi pare rău. Poate tu... Poate tu însuți...

– O, nu. Nimic de felul ăsta.

Încă o tăcere. Naiba s-o ia, era normal să discute. Mai mult, discuția prezenta un oarecare interes narativ.

– Am observat..., zise Julian, căutându-și cuvintele.

– Ai observat... că sunt nefericit?

– Nu, nu, de fapt nu. Am observat-o pe ea. Privindu-te.

– Privindu-mă?

– N-am văzut-o privind pe nimeni altul ca pe tine.

– Privind?

– Uf, nu mă exaspera. O interesezi tu, nimeni altcineva. Asta am observat.

– Oh. Wolfgang se oțeli și schiță un zâmbet puțin demonic, puțin trist: părea așa din cauza trăsăturilor feței lui. Ce idiot sunt. Ideea asta agravează și mai mult situația. Vezi, ea e o prințesă din basme. Are grămezi de lingouri la bancă și trebuie să se mărite cu unul ca ea, sau, să mă ierți, să găsească un măgar care se cacă lingouri. Eu fac doar păpuși. Oameni artificiali care se mișcă.

– Dar poți spune că ești artist.

– Pot, dar nu mă aude nimeni. Ar trebui să arunce în mine cu papuci și să mă dea afară.

– Nu pricep de ce te predai atât de ușor, zise Julian. Adăugă, cu autentic venin: Nu-i cinstit *față de ea...*

– Dimpotrivă, zise Wolfgang. Exact așa stau lucrurile.

În septembrie 1910, A Doua Asociație Internațională a Muncitorilor își ținu congresul la Copenhaga. Joachim Susskind și Karl Wellwood plecară împreună și participară la secțiunile despre antimilitarism. Socialismul era internațional, nu ținea seama de frontiere, era frăția bărbaților și femeilor. Susskind avea contacte și cu „Gruppe Tat“ (Grupa faptelor) a lui Erich Mühsam și Johannes Nohl, din München, un amestec foarte münchenez de oameni de litere, muncitori și revoluționari. Leon Stern era pasionat de asta. La fel ca Heinrich Mann, Karl Wolfskehl și Ernst Frick. Deliberările de la Copenhaga se concentrau asupra posibilității de a declanșa o Grevă Internațională, ca act de sfidare menit să prevină războiul. Rezoluția fu propusă de un englez, Keir Hardie, proaspăt reales în Parlamentul britanic cu o și mai substanțială majoritate, și de Edouard Vaillant din Franța. Ei recomandară ca „partidele și organizațiile sindicale afiliate să chibzuiască la oportunitatea și fezabilitatea declanșării unei greve generale, în special în industria de război, ca metodă de a preveni o conflagrație, și să se ia o hotărâre privind acest subiect la Congresul următor“.

Hardie era sprijinit de belgian, Vandervelde, și de charismaticul Jean Jaurès. I s-au opus socialiștii germani, bine reprezentați în guvernul național, ale căror syndicate nu doreau să-și riște fondurile și investițiile. Cum se întâmplă de regulă la marile congrese, cererii de acțiuni concrete, planificate, i se răspunse cu încă o rezoluție de condamnare a militarismului, în care se arăta că forța de muncă organizată din țările membre „va analiza posibilitatea declanșării, în caz de necesitate, a unei greve generale pentru prevenirea războiului“. Verbe la condițional și decizii amânate, zise Joachim Susskind, încă anarhist în suflet. Keir Hardie îi scrisese amantei sale, Sylvia Pankhurst:

Dulceață, dar nu mi-ai promis tu că nu-ți vei mai imagina lucruri? Nu s-a întâmplat nimic, dragă, numai că la mașina de scris totul parcă devine mai ușor.

De la 9 a. m. până la 9 p. m. am stat aici zi de zi. Astăzi este o croazieră de plăcere la care nu particip și în loc de asta îți scriu ție. *Voilà...* Am fost invitat să vorbesc la două mitinguri din Suedia săptămâna viitoare, iar de acolo plec la Frankfurt am Main, la o demonstrație. [...]

După aceea, nu se mai știe. Am să expediez cărți poștale din fiecare popas, dar, dulceață, nu te aștepta la scrisori ... Sunt într-o formă de zile mari și-mi place mult ceea ce fac. Cu afecțiune și tone de sărutări, al tău, K.

Nu reieșea clar dacă, în caz de conflict, muncitorimea ar fi fost mai loială tovarășilor decât patriei. Era, oricum, evident că pentru Greva Generală se cereau organizare și planificare, deși imaginile unei răzmerițe spontane erau vii în numeroase minți.

Charles/Karl Wellwood muncea cu abnegație la London School of Economics. Mergea la cursurile membrului fondator al societății Fabiene Graham Wallas, care, agnostic din principiu, se retrase de la conducerea Societății când fabienii votaseră în favoarea subsidiilor de stat pentru școlile confesionale. Cartea lui Wallas, *Human Nature in Politics*,¹ analiza psihologia politicii. Oamenii, se spunea acolo, descindeau din umanoizii din Paleolitic și conservaseră multe instincte și înclinații utile strămoșilor lor. Filozofii politici crezuseră că ființele omenești sunt creaturi raționale. Ei nu studiaseră structurile impulsurilor. Wallas analiza natura prieteniei, reacția emoțională la candidații politici și la monarhi, constituirea grupurilor, mulțimilor și turmelor. Îi familiariză pe studenții de felul lui Karl cu eseurile lui Wifred Trotter despre *Instincts of the Herd in Peace and War*.² Karl deveni adeptul ideilor că oamenii acționează datorită impulsurilor iraționale și că grupurile, mulțimile și turmele se comportă altfel decât indivizii. El, personal, era un individ izolat, în ciuda faptului că semnase Principiile

¹ „Firea umană în politică“ (n. tr.).

² „Instinctul de turmă în timp de pace și război“ (n. tr.).

de Bază fabiene, în ciuda faptului că era socialist. Dorea să ajute masele sărace, dar nu știa ce să le spună când se întâlnea cu ele, mai ales dacă se întâlnea cu grupuri ori cu mulțimi.

Totuși, fu de acord să conferențieze la nou-formatul Comitet Național pentru Anularea Legii Săracilor. Acest organ, rodul gândirii lui Beatrice Webb, își avea cartierul general între birourile Societății Fabiene și London School of Economics, toate la mică distanță de Strand. Mulți erau membri și în una, și în alta – lucrau toți pentru același țel. Nădăjduiau să fie mai realiști decât socialiștii. Beatrice Webb spunea că viziunea socialistă putea servi pe termen lung, dar până una-alta, trebuia făcut ceva cu „milioanele de dezmorșeniți care constituie un rușinos și absolut inutil appendice al Statului Individualist“.

Politica individualistă era grea. Mitinguri, conferințe, cursuri de vară, grupuri de studiu, manifeste. Erau șaisprezece mii de membri, filiale numeroase. Unsprezece funcționari plătiți și patru sute de conferențieri așteptând să fie convocați. Printre aceștia, în afară de Charles/Karl, se număra și Rupert Brooke, care călătorea într-un convoi pitoresc de la New Forest la Corfe și înapoi. El și prietenul lui cuvântau elocvent în parcurile sătești și la colțuri de stradă. Beatrice Webb intenționa să provoace „o schimbare rapidă, dar aproape neconștientă a *substanței societății*“. Rupert Brooke era euforic de câte ori venea vorba de ființe omenеști și de natura umană:

Simt dintr-odată valoarea extraordinară și importanța fiecărei persoane pe care o cunosc, a aproape tot ce văd [...] adică, atunci când sunt într-o predispoziție prielnică. Hoinăresc pretutindeni – ieri am făcut-o chiar și în Birmingham! – stau în trenuri și văd măreția esențială și frumusețea tuturor celor întâlniți. Pot privi ore întregi un negustor jegos, între două vârste, aflat într-un vagon de tren, și să-i iubesc fiecare cută unsuroasă, murdară, de pe bărbia slabă și fiecare nasture de pe vesta pătată și nespălată. Știu că stările lor sufletești sunt proaste. Dar sunt atât de preocupat de simpla lor existență, că nu am timp să reflectez la asta.

Tot în 1910, fabienii au organizat o tabără de vară. Taberele erau pe coasta din North Welsh: două săptămâni pentru cei ce lucraseră la campanie, un amestec de Grădiniță Fabiană, meseriași de rang inferior, doamne în vârstă, profesori și politicieni. Acestea au fost urmate de o consfătuire a fabienilor din universități. Fabienii universitari erau turbulenți, iar fabienii de la Cambridge erau ostentativi. Rupert Brooke îi raporta lui Lytton Strachey distracțiile și scandalurile nocturne. Beatrice Webb se plânse că ei țineau „petreceri zgomotoase, deșănțate” și erau „înclinați să plece acasă mai nemulțumiți și mai îngâmfați decât la venire [...] Nici nu vor să vină, până nu află cu cine se vor întâlni”, rezumă Rupert Brooke, „[...] nu vor să învețe, nu cred că au ce să învețe [...] Egoismul tinerilor din universități este colosal”.

Julian și Griselda nu au participat la tabăra respectivă. Charles/Karl se duse în tabăra lucrătorilor din campanie. Femeile purtau tunici de gimnastică. Bărbații, cămăși de flanelă, pantaloni bufanți și cio-rapi groși. Erau pantofi comozi, exerciții de gimnas-tică, înot. Charles/Karl reușise s-o convingă pe Elsie Warren s-o lase pe Ann în grija lui Marian Oakeshott și să vină cu el în tabără. Elsie citea și gândea cu o in-tensitate mult mai avidă decât micile plonjoane ale lui Rupert Brooke în poezia elisabetană. Parcă viața i-ar fi depins de asta, zicea Charles/Karl. Chiar depinde, zicea Elsie. Îi citea pe Matthew Arnold și pe George Eliot, *A Modern Utopia* și *News from Nowhere*, poe-zii de Morris și Edward Carpenter. Nota ce-i plăcea și ce nu-i plăcea din lecturile ei într-un caiet pe care nu i-l arăta lui Charles/Karl.

Sexul se presupunea că era exclus din taberele fabiene. Accentul se punea pe comuniune, determi-nare, minte curată într-un corp sănătos. Elsie pune-a întrebări și critica răspunsurile primite. La sosire, avea un accent de Midlands clar. De fapt putea, dacă voia, să-l neutralizeze, reducându-l la o intonație liniară, indefinibilă. Charles/Karl o urmărea cu satis-facție de dascăl cum angajează bătălii și își recrutează prieteni. Era și sex. Charles/Karl credea că știe că ei îi „place“ de el. Aveau glumele lor intime. Împreună, se simțeau deconectați. Prea mult, se gândea Char-les/Karl. Multe depindeau de vreme. Într-o zi făcură împreună o plimbare, se așezară într-un hamac ros de oi. Aș vrea să te sărut, zise Charles/Karl.

– Și după aia, ce? îl întreabă Elsie, neapropiindu-se și neîndepărtându-se, stând lângă el și examinând solul.

– Păi, bine, vedem noi.

– Ce să vedem? întrebă Elsie, neclintită.

– A-ți face ție rău, în orice chip, este cel mai groaznic lucru la care mă pot gândi.

– Iar pentru mine, cel mai rău lucru este să-mi pierd independența.

– Ai putea să-mi dai un pupic independent.

– Zău? Nu cred. Un lucru duce la altul.

– Nu poți afirma, zise Charles/Karl, într-un exces de îndrăzneală, că nu te-ai lăsat dirijată înainte. Tu știi cum stau lucrurile. Eu, nu.

Elsie se încruntă.

– N-ai întâlnit un șarpe adevărat în formă de om, am impresia. Un șarpe care hipnotizează păsările, cu ochi de gheață și *voință*.

– Eu am *voință*. Dar nu vreau să-ți fac rău.

– Mai sunt o droaie de lucruri pe care nu vrei să le faci, în afară de asta. Un alt lucru pe care nu mi-l doresc este să nu mai fim prieteni. Pentru mine înseamnă foarte mult.

Charles se întinse să-i ia mâna. Ea îi dădu voie. El își apropie fața de a ei, iar fata închise ochii. Pe urmă strânse tare din buze și întoarse capul.

Charles/Karl și Elsie plecară cu o zi înainte de ridicarea taberei, ratând conferința lui Herbert Methley despre „Arta și libertatea, sociale și personale”. Elsie anunțase că nu vrea să-l audă, iar Charles se supusese.

– Putem schimba trenul, zise el, și să admirăm peisajul rural.

Așteptă răspunsul ei.

– Bine, se învoi Elsie.

Își încheiară periplul într-un pub simpatic din Oxfordshire, cu o grădină coborând până la râu, plină de trandafiri, garoafe și nu-mă-uita.

– Elsie, ești doamna Wellwood, zise Charles.

– Nu sunt și nu voi fi niciodată. Dar îți dau voie să-mi spui așa de data asta. Numai acum. M-am gândit și știu că-ți sunt îndatorată.

– *Îndatorată*, repetă Charles. Naiba să te ia, vreau să fii fericită!

– Niciodată nu voi fi fericită. Am plecat din lumea mea și n-am intrat în nicio altă lume. Dar aici putem să jucăm teatru, dacă vrei. Ți-am spus că se poate.

În dormitorul în care fură conduși, el se gândi s-o sărute, apoi își spuse că n-o va face și deschise geamul înspre peluză, să audă susurul râului. Intrară musculițe. El închise fereastra. Elsie, cu spinarea rigidă, își perie părul și și-l încolăci iar pe creștet, cu spatele la Charles/Karl. Dar îl vedea în oglindă, îi deslușea neliniștea de pe chip și-i acordă un zâmbet melancolic când înfipse ultima agrafă. Charles îi zâmbi și el lui Elsie cea de sticlă.

Coborâră la cină, mergând unul în spatele celuilalt pe scara îngustă, cu covor uzat. Sufrageria era tapetată frumos și avea perdelețe înflorate. Elsie se așează, dreaptă ca o vergea, și-și încleștă mâinile în

poală. Ea alege supă de ciuperci, pulpă de miel friptă cu mazăre verde și tartă cu prune. Charles/Karl comandă aceleași feluri.

– Tipul ăla, Methley, e un măgar, zise el.

– Nu scrie despre realitățile lumii, asta e sigur. Ea se uita în farfurie. Dar reușește să inducă lumea în eroare, asta e sigur. Doamna Mehley, însă, s-a purtat foarte bine cu mine, ca și doamna Oakeshott și domnișoara Dace. Femei care ar fi putut să fie arogante și nesuferite. De fapt, m-au salvat.

– O mulțime de lucruri se schimbă, zise Charles/Karl.

Voia să adauge ceva personal și încurajator despre necazul prin care trecuse ea, dar nu-i veni nimic în minte. Văzu că ea știa ce gândește. Supa și pâinea fură aduse în farfurii mici, pictate cu berze în zbor, berze într-un picior și trestii cu frunze ca penele. Charles/Karl se interesă dacă aveau vin și i se aduse o listă scurtă de vinuri. Comandă o butelie de vin alb de Burgundia.

– Minton, zise Elsie. Berzele. Mămuca – mama – picta berze. Aveam acasă una sau două mai puțin izbutite. Nu erau favoritele ei. Stil japonez, spunea că sunt, iar berzele simbolizează viața lungă. În Anglia, zicea, te fac să te gândești la copii, iar din ăștia avea prea mulți. Se opri puțin. A murit otrăvită cu plumb alb. Era o artistă, ar fi fost o artistă, dacă i s-ar fi dat o șansă. De la ea a moștenit Philip talentul. A murit de plumb alb și de prea mulți copii. Aveam și un cânticel trăsnit.

– Da? zise Charles/Karl.

– „Șapte-n pat și unul decedat“, zise Elsie, dintr-o suflare. Philip și cu mine am făcut versurile. N-am avut unde pune cadavrul când a murit frati-miu, așa că a trebuit să rămână acolo, cu noi toți tușind, gata să ne dăm și noi sufletele. Îmi pare rău.

– De ce? Doar vreau să vorbești cu mine. Să-mi spui cât mai multe.

– Nu sunt lucruri plăcute și potrivite cu cina asta bună, pe farfurii frumoase. Ele mi-au adus aminte de tot. Tu ai fost bun cu mine, ca doamnele Methley și Oakeshott. Îți sunt recunoscătoare.

– Spui asta, replică Charles/Karl, doar ca să subliniezi – să dramatizezi – diferența de clasă dintre noi. De care e mai bine să uităm.

– Supa conține smântână adevărată. Exact cantitatea necesară. E și asta o artă. Nu putem da uitării diferența.

În mintea lui trona tabloul cu șapte omuleți murdari tușind, înghesuiți, într-un singur pat, unul dintre ei mort. O vedea pe Elsie de aproape, cum mănua lingura. Avea fața puternică, interiorizată de auto-control, ageră de curiozitate. Era ceva străin, în parte din cauza diferenței de clasă, din cauza a ceea ce trăise ea, iar el nu trăise.

– Te iubesc când ești așa supărată și strângi din umeri, zise el.

Fața fermă tremură abia vizibil.

– Nu mă face să plâng. Ar fi jenant. Te-aș pune într-o situație penibilă.

Se instaură tăcerea. Li se aduse mielul și-l consumară discutând despre cursurile de vară, Elsie afirmând că domnul Shaw se pricepea să imite orice accent și după aceea să-l netezească. Ea vorbi și despre Shakespeare. Vorbi despre Rosalind și Viola, îmbrăcate bărbătește, care, pline de speranță, luau lucrurile în mâinile lor. Îl întrebă pe Charles/Karl „De unde a știut?“, zicând că niciun alt bărbat nu scria atât de bine despre femei, încât îți venea să crezi că le cunoaște dinăuntru, cum se zice.

Pe urmă, mai este Lady Macbeth, care afirmă, pe neașteptate, că a dat sân unui bebeluș. O unică referire. Ea nu... nu pare o femeie care să aibă copil, îl menționează doar ca să poată spune că n-ar avea milă să-l smulgă de la sân. E terifiant. El l-a scris anume așa.

Le analizară pe Cordelia, Goneril și Regan și discuția le căzu bine. Tarta cu prune avea un șodou delicios. Iarăși frișcă, zise Elsie, frișcă bună, groasă. Îngroșată cu ouă și frișcă, nu doar făină goală.

Tovărășia niciunei alte persoane din lume nu-i făcea lui Charles atâta plăcere. Dar n-ar fi putut spune că nu se simțea stingherit în prezența ei. N-ar fi putut spune că se simțea „bine“ ori „ca acasă“ cu ea. Nu se simțea. Pe urmă se gândi că și prin asta Elsie îl cucerise.

Urcară la etaj, în dormitor. Charles/Karl zise ce păcat că erau musculițe. Elsie începu să se dezbrace foarte ordonat, căutând umerase, aliniindu-și pantofii sub pat, ca și cum ar fi fost singură în cameră. Își

atârnă fusta, bluza și, în furou, tot cu înfățișare pragmatică, se duse să se spele pe dinți. El iubea mușchii ei, când se apleca să-și dezlege șireturile sau se întindea să-și atârne fusta. Ea își frecă dinții cu furie.

– Nu sta ca o momâie, zise ea.

Așa că începu și el să se dezbrace: pantofi, ciorapi de lână, pantaloni, jachetă. Picioarele îi erau lungi și albe. Păreau nefolosite. Se spală la rândul lui pe dinți. Își perie părul, fără niciun rost, făcând-o pe Elsie să râdă. Așa că se duse la ea și, cu degete tremurânde, începu să-i descheie corsetul. Ea își puse degetele peste ale lui, ajutându-l. Toate degetele lor erau încărcate cu electricitate. Ea păși afară din furou, afară din corset, rămânând doar în chiloți.

– Ce a văzut valetul, zise Elsie Warren.

Sânii ei păreau sculptați, ca ai unei zeițe, gândi el, cu sfârcurile brune, brune ca nucile.

Se întoarse, se îndoi, ridică puțin cuvertura și alunecă în pat. Cuvertura era din bumbac alb, brodată cu boboci și trandafiri albi.

Charles/Karl își scoase și maioul rațional și chiloții Jaeger. Se gândi: acest lucru se petrece în viețile tuturor, de fiecare dată altfel. Se simțea cherchelit, chiar dacă nu era.

Intră în pat, lângă ea, dar nu știu ce să facă, în parte fiindcă nu știa ce dorea ea. Alături, femeia ieși din chiloți și se lipi de el. Îl mângâie, iar el voi s-o înhațe; ea se zvârcoli și râse, apoi îl prinse de penis și-l ghidă – așa, așa *e bine*, zicea Elsie Warren. Ea îi luă mâna și o duse jos, între smocurile crețe de păr

pubian și atunci el, ei, membrul lui știură ce să facă, găsiră ritmul, iar el spuse, cu răsuflarea întretăiată:

– O, acum ești fericită?

– Da, răspunse ea. Acum mai mult. O, da.

La micul dejun fură fericiți și triști. Deja existau între ei lucruri pe care nu le rosteau, nu le discutau, la care, în mod deliberat, nu se gândeau. El nu se gândea la posibilitatea de a vedea fața aceea frumoasă la micul dejun tot restul vieții, nici de a dormi în fiecare noapte cu mâna pe sâni aceia sculpturali sau între picioarele ei suple și puternice. Spuse, totuși, că ar putea căuta un loc pentru încă o noapte, iar ea răspunse:

– Nu mai pot rămâne departe de Ann. Ea are nevoie de mine.

Mergând spre birjă pe poteca de pietriș, după ce achitase nota, el se gândi, confuz, că nu se va putea însura niciodată, fiindcă nu se imagina dorind o altă femeie. Luase hotărâri care... încurcaseră treburile... pentru toată lumea.

În 1911, regele George al V-lea a fost încoronat la Westminster Abbey pe 22 iunie, în toiul celei mai caniculare și mai lungi veri cunoscute de Anglia. Regele constată la termometrul din sera sa că temperatura era de treizeci și șapte de grade. Neopăgânii se cufundau goi-pușcă în iazurile din Grantchester, sub crengile copacilor, și se ascundeau chicotind în tufișuri, urmărind cum trec bărcile pline de studenți și de docenți. Iahtul regal *Hohenzollern* îi aduse pe Kaizer și familia sa la Încoronare. Regina Mary purta o rochie cu trandafiri crem și pene delicate. În iulie, Kaizerul trimise noua canonieră germană, *Pantera*, la Agadir, fiind acuzat de francezi și de englezi de amestec în afacerile coloniale franceze.

Soții Webb, motorul Societății Fabiene, evitaseră canicula, veselia și tensiunea plecând într-un turneu în Canada, pe durata unui an. Intensitatea muncii de la Comitetul Național se diminuează. Asta, în parte, fiindcă săracii, clasa muncitoare și dependenții ei se agitau, în

toată țara, cu nemulțumire, hotărâre și chiar mânie. Fuseseră greve ale minerilor și ale feroviarilor, greve ale muncitorilor de la industriile lânii și a stofelor din Yorkshire și de la filaturile de bumbac din Lancashire, greve ale Asociației Operatorilor de Ventilatoare. Vara aceea fierbinte a cunoscut un val de acțiuni, începând cu grevele marinarilor și pompierilor din Poole, cu două zile înainte de Încoronare. Apoi docherii făcură front comun cu marinarii și pompierii. Se ajunsese la compromisuri, se auziră amenințări cu intervenția armatei, muncitorii prezentară noi revendicări. În august avu loc o grevă a muncitorilor din transporturi, cărora li se alăturară lampagiii, stivuitorii, căruțașii, lucrătorii de pe remorchere și operatorii de macarale, fochiștii și barcagiii. Portul Londrei fu paralizat. Legumele putrezeau, iar untul râncezea în putini. Carnea congelată din Argentina, Noua Zeelandă și SUA se strică, devenind verde și puturoasă când vapoarele frigorifice se predară, rămase fără energie. Amenința foametea. În acest punct, femeile din Bermondsley, conduse de Mary Macarthur, își abandonară brusc munca și ieșiră în stradă, strigând și cântând. Era ceva spontan: nu aveau o unică nemulțumire dureroasă; descoperiseră doar că viețile lor erau insuportabile, iar lumea în care trăiau, nedreaptă și inacceptabilă.

Comentatorii vedeau în vârtejul uman de energie și mânie o expresie a forței naturale, aidoma unui incendiu, unui uragan, sau, cum se exprimase, blând, doamna Ramsay MacDonald, precum dezmorțirile primăverii:

„Lumea muncitorească a răspuns la chemarea la grevă în același mod spontan, doritor, în care răspunde natura la chemarea primăverii. Aveai senzația că oamenii sunt cuprinși de o fascinație magică.“ Un scriitor conservator, Fabian Ware, comentând noul sindicalism vizibil la socialiști și la sindicaliști, ideologie de import care conținea voința de a declanșa o revoluție, afirmase că acest set de convingeri însemna „ridicarea instinctului deasupra rațiunii“.

Ben Tillett, neobositul și charismaticul lider al muncitorimii, a scris:

„Lupta de clasă este războiul cel mai brutal și mai nemilos. Capitalismul este capitalism, așa cum un tigru este tigru, ambii periculoși și necruțători față de cei slabi.“

Charles/Karl, citindu-l pe Wilfred Trotter despre instinctul de turmă al oamenilor, observa cu neliniște și un sentiment de neputință marșurile furioase ale bărbaților prost hrăniți și ale familiilor lor înfometate. Pe Trotter îl interesau grupurile, „propensiunea gregar-agresivă a lupului și câinelui, cea gregar-defensivă a oii și boului; spre deosebire de acestea două, noi avem structurile sociale mai complexe ale albinei și furnicii, care pot fi numite gregarism social“.

Dar Trotter credea, iar Charles/Karl îl înțelegea, că ființele omenеști își construiseră o structură socială neinfluențată direct de presiuni și restricții sociale. Omul era un fabricant de mituri și credințe despre lume și morală și le trata ca pe niște lucruri, nu ca pe niște idei sau cuvinte:

Vedem astăzi că omul, în loc să-și recunoască franc și curajos statutul, să acorde o atenție docilă istoriei sale biologice, să fie hotărât să nu permită niciunui lucru să stea în calea securității și permanenței viitorului său, care singur asigură siguranța și fericirea rasei, apelează, ca substitute, la încrederea oarbă în destin, credința naivă în atitudinea respectuoasă, în esență, a universului față de codul său moral și la credința, nu mai puțin fermă, că tradițiile, legile și instituțiile sale conțin neapărat calitățile permanente ale realității. Trăind într-o lume în care, în afara rasei sale, nu dă nicio importanță infirmității și în care scornirile, oricât de frumoase, nu devin niciodată fapte, nu e nevoie de multă imaginație ca să ne dăm seama cât de mare este probabilitatea ca omul să se dovedească, în cele din urmă, a fi încă un eșec grandios al Naturii, măturat neceremonios de pe bancul ei de lucru, ca să facă loc unui alt experiment inspirat de neobosita ei curiozitate și paciență.

Charles/Karl își pierde încrederea în Statul Individualist al lui Beatrice Webb. Îi venea periculos de ușor să-și urască propria clasă – avea mintea plină de dineuri suprastilizate, curse de ogari bărzoii, de orătării Cochin cu picioare nefolositoare și voci de meliță. Vedea Încoronarea, în termeni trotterieni, ca o confecție alcătuită din nerealități inventate de om, un bărbat scund cu o pălărie absurdă, într-o clădire înălțată ca să adăpostească o zeităte nonexistentă, înconjurat de creaturi înfoiate, care abia se puteau

mișca în veșmintele ce li se târau pe jos. A crede că Imperiul era un adevăr era ca și cum ai fi acceptat ficțiunea de a da unui aspect al evoluției – colți, gheare, sluj, triumfalism – un nume poetic solemn.

Iar în East End mulțimile manifestau ca o creatură unică, desfăcându-și imensa lungime din letargia, supunerea sau necunoașterea propriei forțe care o ținuseră la respect.

Însă locul său nu era acolo. Nu știa dansa, nu putea mărșălui, în orice caz nu cu sentimentul unui țel comun, iar abrogarea Legii Săracilor nu avea să anuleze argumentația lui Trotter.

Prim-ministrul, H.H. Asquith, se întâlnește pe 17 august cu delegația sindicatelor de la căile ferate. Le propune înființarea unei comisii regale pentru analizarea revendicărilor. Le vorbește de la înălțimea poziției sale. Se părea că alternativa lungii deliberări a unei comisii regale era folosirea forței împotriva manifestanților. Delegații pleacă, se consultă și revin. Refuză, scurt, și să accepte comisia, și să reia munca. Domnul Asquith fu auzit clar spunând, la ieșirea din sală: „Atunci fie-vă capetele pline de sânge.” Winston Churchill trimise armata pentru a preîntâmpina tulburări în rândurile minerilor. Tensiunea și indignarea, ajunse la apogeu, persistau.

În toamna lui 1911, întregul ciclu *Inelul* de Richard Wagner fu jucat la Covent Garden. Cei din Bloomsbury aveau locuri rezervate, Grădinița Fabiană avea locuri

rezervate: Rupert Brooke și James Strachey și adorabilele fiice ale lui Sir Sidney Olivier jonglară cu biletele și se așezară în același rând. Elfii negri băteau din ciocane în ritmuri violente în Nibelheim, chiorul Wotan și Lodge șmecherașul, zeul focului, pogorâră în lumea subpământeană și, prin înșelăciune, îi furară regelui acesteia inelul de aur și puterea, precum și coiful care-l făcea invizibil. Flăcările crescură și dansară în jurul Brunhildei, Walkiria ce dormea pe o stâncă, iar Brynhild Olivier aplaudă. Wotan mutilase Frasinul Lumii ca să facă legi și tratate în interes propriu, care, cum e omenește, se dărâmară treptat din cauza propriei inanități și credințe inadecvate în bine și rău. Oamenii erau fie corupți, fie victime duse cu zăhărelul, deși Rinul și muzica – ba, de fapt, și văpaia focului – se unduiau și cântau.

Griselda Wellwood se duse la spectacol cu Julian, Charles/Karl, Wolfgang și Florence. O interesau ceea ce considera ea a fi adaptările proprii ale lui Wagner după miturile din Edda și *Nibelungenlied*. Îi șopti lui Julian că nu exista vreo sursă pentru tăierea Frasinului Lumii ca să pună pe foc Lumea și Walhalla. Era pura născocire a lui Wagner, contribuția lui personală la legendă. Julian zise că ariile îl făceau să se simtă impotent. Charles/Karl, încă interesat de grupuri și instincte, zise că un public e un altfel de animal decât o persoană care citește în solitudine. Un public – dacă opera e bună – e o creatură. Ca un dragon, completează Griselda. Poți adormi dragonii cu muzică. Julian zise că un auditoriu dezamăgit e și el o creatură, emoțiile

sunt comune, auditoriul se înfierbântă. Wolfgang zise tăceți din gură și fiți atenți, muzica reîncepe. Sune-tul periculos se revărsă în torente chinuitoare, își mul-tiplică ecoul, deveni tot mai puternic și-și împleți firele.

Margot Asquith, soția prim-ministrului, scrise în jurnalul ei, în 1906: „Nu am nicio prietenă care să știe ceva despre politică sau să-i pese de ea, tot ce iubesc ele e aspectul *personal*, prestigiul, calitatea de mem-bru al Cabinetului. Femeile sunt ale d...lui de stupide“, scria ea, „nu au decât instinct, pe care, în definitiv, îl au și animalele. Nu au bun-simț sau pasiune; foarte puțin umor, niciun pic de simț al adevărului sau al onoarei, nici simțul proporțiilor, doar forțele oarbe ale devoțiunii personale și toate însușirile animalice de natură eroică.“ Se temea de și le disprețuia pe mili-tantele pentru sufragiul universal, care o scuipaseră la Banchetul Lordului Primar, iar în 1908 aruncaseră cu pietre în geamurile din Downing Street, făcând-o să se teamă pentru fiul ei mic.

„Aproape că am vomitat de spaimă că se va trezi și va țipa. De ce să-mi fie viața stricată de femeile astea crude, vicioase, netrebnice? Ele susțin că oamenii n-ar trebui tratați cu atâta asprime, ce mai minciună! Oamenii ar trebui biciuiți la fiecare colț de stradă.“

Avea o mare încredere în autoritatea și intuiția ei de femeie. Spre sfârșitul lui 1910, în timpul cam-paniei electorale, îi înaintă un memoriu lui Lloyd George. Era scrisoarea unui om prost, sublim de igno-rant al propriei sale prostii:

Sunt sigură că sunteți tot atât de mărinimos pe cât de impulsiv. Doresc să vă fac o cerere de natură politică. Politică, nu personală, iar dacă nu răspundeți la apelul meu voi fi foarte nefericită, dar nu *jignită*. Când vorbiți în public, nu stârniți în ascultătorii dumneavoastră tot ce au mai josnic, sordid și violent; le faceți rău acelor membri ai societății care luptă în alegerile astea cu cea mai nobilă dorință de a vedea triumfând corectitudinea; bărbați neanimați de dorința de a le da altora în cap; oameni cu emoții dezinteresate, capabili de compasiune și solitudine pentru prietenii lor, fie că e vorba de un lord sau de un măturător de stradă. Presupun că ura de clasă, cu sânge rece arătată în consiliile cooperatiste ale Camerei Lorzilor, vă împinge să afirmați că lorzii sunt dospiti ca brânza etc., etc.

Dacă discursurile dumneavoastră i-ar jigni și aliena doar pe lorzi, n-ar fi atât de rău – dar ele jignesc și offensează nu doar pe rege și pe cei sus-puși, ci și pe cei săraci, liberali de toate soiurile – ele ne fac să *pierdem voturi*...

Lloyd George îi răspunse cu o ironie de oțel:

[...] În ciuda unei răceli zdravene, m-am angajat să vorbesc la o duzină de mitinguri până vin alegerile. Dacă ați fi bună să-i încunoștințați pe Whips¹ de puternica dumneavoastră convingere că discursurile

¹ Organizatorii parlamentari ai partidului (n. tr.).

mele dăunează cauzei, ați face un serviciu partidului și, incidental, mi-ați conferi o mare onoare...

În 1911, Lloyd George anunță răutăcios că torpilele Legii Concilierii, care ar fi acordat Votul unui număr limitat de femei. În locul ei, va fi propus un Proiect de Lege pentru Reformarea Sufragiului la Bărbați. Femeile, atât sufragetele militante, cât și sufragistele calme și rezonabile, fură scandalizate.

În februarie, Emmeline Pankhurst afirma: „Argumentul vitrinei sparte este cel mai valabil argument din politică.” Femeile dezechilibraseră viața cotidiană a națiunii, așa cum fusese ea cândva, cu tot mai mult venin și spirit. Sintagma „Voturi pentru Femei” era arsă pe iarba terenurilor de golf și înscrisă cu roșu violent pe sugativa prim-ministrului. Doamne respectabile, îmbrăcate în negru, sub pălării negre respectabile, scoteau din poșete mari, negre și respectabile, ciocane și pietre mari și mergeau calm de-a lungul arterelor comerciale ale orașelor, zdrobind metodic vitrinele de sticlă groasă. Domnișoara Christabel Pankhurst, în diferite travestiuri, cu pălărie de pai roz, ochelari de soare albaștri, le scăpa printre degete celor o sută de agenți de poliție pe melodia „Christabel cea a d...lui de lunecoasă”. Până la urmă fugi la Paris, unde își concepea tot mai scandaloasele acțiuni extravagante și-și scotea cățelul mic și elegant la plimbare în parc. Mama ei suferea, foarte frecvent, la închisoare.

În martie, domnul Asquith, cel cu glasul de argint, vorbi în Cameră despre greva minerilor care paraliza

țara. Făcu un apel la mineri și la membrii Parlamentului. Izbucni în lacrimi.

Tot în martie, Margot Asquith decise să intervină pe ascuns. Îi scrisese unui lider laburist care fusese invitat la dîneu, propunându-i o întîlnire clandestină. Pledoaria ei era foarte feminină:

Marea întrebare pe care ard de nerăbdare să i-o pun unui om cu însușirile, simpatia și, posibil, foarte amara dumneavoastră experiență, este: Ce doriți de fapt?

Firește, nu ce doriți pentru dumneavoastră mă interesează, fiindcă am certitudinea că sunteți la fel de onest ca și mine, la fel de dezinteresat. V-aș pune întrebarea la un nivel superior.

Doriți ca toți să fie egali din punctul de vedere al prosperității materiale? Credeți că, dacă prosperitatea ar fi egal distribuită, calitatea creierului ar fi de asemenea răspândită uniform?

Considerați că încercând, poate chiar reușind, să egalizați Omenirea la carnetele de cecuri, oamenii ar fi de asemenea egali în ochii Domnului și ai Semenilor?

Sunt socialistă, posibil nu pe aceeași linie ca și dumneavoastră... Pe oamenii care obțin ceea ce vor cu prețul unor uriașe suferințe pricinuite altora aș dori să-i cunosc ceva mai bine...

Deocamdată, las judecata în suspensie, întrucît nu înțeleg cu adevărat. Nu mă interesează ce credință are un om, dar fundamentul de piatră al credinței

respective ar trebui să fie iubirea, chiar iubirea față de dușmani, un credo foarte dificil de pus în practică.

Cum dumneavoastră înșivă ați suferit teribil, presupun că nu doriți să suferi și alții, iar asta face din dumneavoastră un socialist. Este și punctul meu de vedere, dar eu nu sunt decât o femeie. Nu-mi place să-mi văd soțul că suferă din dorința de a fi corect, just și mărinimos față de ambele părți implicate în acest tragic conflict.

Scrisoarea continuă pe aceeași notă, în care Wilfred Trotter ar fi izbutit să identifice transformarea structurilor morale umane în Lucruri tangibile, ceea ce nu sunt. Doamna Asquith nu primi niciun răspuns. Grevele continuară.

La fel și demonstrațiile pentru sufragiu. Domnișoara Emily Davison fu arestată pe Parliament Street, în mână cu o bucată de pânză impregnată cu parafină pe care tocmai încerca s-o vâre, aprinsă, într-o cutie a Oficiului Poștal. Premierul, întorcându-se dintr-o vacanță în Scoția însoțit de rude și prieteni, fu îmbrâncit în gara Charing Cross de un grup de sufragete care vociferau. Însoțitorii lui se apărară prin luptă; Violet Asquith „avu satisfacția de a-i rupe degetele uneia dintre obrăznicături“. Tot Violet, mânuind o crosă de golf, fusese aceea care pusese pe fugă un ciopor de femei care încercau să smulgă hainele de pe prim-ministru la terenul de golf din Los-siemouth. Asquith se descrie într-o scrisoare ca semănând cu Sfântul Pavel la Ephes, „luptând cu

bestiile – Gorgone, Hidre și teribile Himere – cum spune Milton undeva“.

În luna aprilie a celui an, City fu prins în plasa invizibilă a undelor hertziene. Pretutindeni erau afișe anunțând că noul, invincibilul, transatlantic minune, *Titanic*, se izbise de un aisberg în mijlocul oceanului. Vaporul transmitea mesaje radio, care, după un timp, deveniră fragmentare și ininteligibile, apoi încetară. Se răspândi zvonul că pasagerii fuseseră salvați și pachebotul era remorcat în portul Halifax. City se duse la culcare optimist și dimineața se trezi în plin dezastru. Printre cei înecați se număra și W.T. Stead, un jurnalist militant, care, cu mult înainte, cumpărase o fată pentru sex, demascând comerțul cu prostituate și exploatarea acestora.

Webbii s-au întors din voiajul lor global și au chibzuit la schimbările din lume. Comitetul pentru Reformarea Legii pentru Săraci a fost desființat și înlocuit de Noul Birou de Cercetare Fabian. Societatea s-a apropiat și mai mult de Partidul Laburist Independent și a inițiat o campanie pentru salariul minim național. Ameliorarea condiției săracilor a fost schimbată cu un ideal sindicalist de revoltă.

Indivizii aveau stări și dispoziții bizare. Rupert Brooke o luase pe Ka Cox la München, unde pusese capăt virginității lui heterosexuale, convins că aceasta îi pricina un colaps nervos. S-au întors – Ka însărcinată și epuizată nervos, Rupert în pragul nebuniei. Se trata împotriva demenței cu un medicament care-i

inhiba apetitul sexual și prin „îndopare“ – cotelete de miel și de vițel, pâine, cartofi. Rupert le trimise prietenilor scrisori de un antisemitism dezlănțuit și-i spuse Virginiei Woolf – și ea în depresie nervoasă, și ea în cură de „îndopare“ – povestea unui cor din Rugby, unde

Doi coriști de paisprezece ani alcătuiră un plan de pus în aplicare în timpul serviciului coral. La sfârșit, se strecurară afară și-i priviră pe copiii care intrau. Îl aleseră pe cel a cărui înfățișare le-a plăcut cel mai mult, un băiețel de zece ani. Au stat la pândă până la sfârșitul slujbei pentru copii. Când aceștia au ieșit, au sărit asupra victimei, l-au prins fiecare de câte un braț și l-au condus în sacristie. Acolo, în timp ce slujba pentru bărbați abia începuse, i-au scos partea de jos a îmbrăcămînții și l-au sodomizat pe rând. Protestele copilului au fost acoperite de acordurile orgii, care cânta imnurile potrivite pentru o slujbă destinată numai bărbaților. Pe urmă, cei doi l-au lăsat să plece. De atunci, copilul nu s-a mai sculat din pat, fiind tot rupt. Poate că va scăpa cu viață. Cei doi băieți au fost arestați și azvârliți, probabil, într-o casă de corecție.

Tonul acestei povești nu este chiar cel al pălăvrăgelilor nepăsătoare din cercurile Bloomsbury/Apostolii. Și a fost scrisă pentru o femeie care suferea de nebunie temporară. Prietenilor lui neopăgâni, Rupert le trimitea diatribe împotriva jegului și desfrânării lui Lytton Strachey, nu prea deosebite de oroarea pe care o resimțea D.H. Lawrence față de același grup,

asemuit de el cu gândaci negri iviți de sub podele. Brooke știa aproape sigur că nu era ceva amuzant. Ce credea el – cine credea el – că era?

Margot Asquith făcea parte dintr-o societate numită Sufletele, formată din oameni pricepuți la cuvinte și sportivi – tenis și biciclete. Celor din trupa lui Margot le plăcea să fie cutezători și excentrici, neconvenționali și „naturali“. Odraslele Sufletelor, inclusiv copiii vitregi ai lui Margot, Raymond și Violet Asquith, alcătuiau ceea ce devenise cunoscut drept Coteria Coruptă. Raymond era șeful acestui grup, care se complăcea în „clorice“ și opiu, impietăți și umor de spânzurătoare. Lady Diana Manners declara: „Ne mândrim că nu ne temem de cuvinte, nu ne șochează beția, nu ne rușinăm să fim decadenți și cartofori.“ Diana era, spunea Raymond Asquith, „o orhidee între baligi, o lalea neagră într-un strat de castraveți, o privighetoare într-o creșă“. Imitau șaradele și tablourile teatrale ale Sufletelor părinți (denumirile rezonează straniu cu gradele Apostolilor de la Cambridge ori ale Cercului Cosmic de la München, cu embrionii, nașii, Îngerii, Giganții și Perifericii lor). Aveau un joc specific, numit „Știri de ultima oră“. Consta din a juca, în registru comic, scena în care unei mame i se aduce vestea morții copilului ei.

În noiembrie 1912, marele „scandal al argintului“ fascină City și umplu paginile ziarelor. Messrs Simon Montagu and Co. cumpăraseră în secret argint pentru guvernul indian, ca parte a rezervelor valutare. Se auziră acuzații de corupție, cu note de antisemitism. John

Maynard Keynes – care credea în eliminarea treptată a standardului de aur și într-o rezervă vautară palpabilă – a publicat, în iunie 1913, cartea *Indian Currency and Finance*. În noiembrie se declanșă criza. „Marea speculație cu argint a eșuat și Indian Specie Bank e falită. Ce tragedie!“, scria Sir Charles Addis, care jucă un rol important în formarea unui sindicat de brokeri de lingouri, reușind, în decembrie, să evite dezastrul.

Geraint Fludd era din ce în ce mai implicat în tranzacțiile cu valută și aur de la Wildvogel & Quick. Cumpără cartea lui Keynes și o citi atent. Basil Woodward îl invită într-o seară la cină la restaurantul Rules și-l hrăni cu creveți, vânat, brânză Stilton, sylabub și o butelie de claret excelent. Basil nu știuse niciodată clar ce se întâmplase cu logodna lui Geraint cu Florence Cain, care era acum doamna Goldwasser. Observase o schimbare la Geraint – o încrâncenare privind munca, o corectitudine nezâmbitoare. La sfârșitul mesei, îi spuse:

– Țineam să știi cât de mult admir hărnicia cu care ai muncit în ultimii ani. Cred că ai avut probleme de rezolvat și te-ai descurcat excelent.

Geraint zise că așa stăteau, într-adevăr, lucrurile. Observă că dacă problemele nu se lasă rezolvate, e bine să nu te mai gândești la ele, deși acest lucru putea fi dificil.

Basil zise că avea acum sentimentul că Geraint, în multe privințe, era un al doilea fiu al său. Adevăratul lui fiu nici măcar nu se sinchisea să pretindă că l-ar fi interesat viața din City, cu dramele ei. În acest sens,

Geraint era moștenitorul său spiritual – moștenitorul spiritual al unor lucruri materiale. Dorea să-l împingă înainte cât putea de mult, cât de repede posibil. Îl impresionase felul în care muncise în timpul crizei argintului indian. Ce-ar zice Geraint dacă l-ar trimite acolo, anul viitor, ca să examineze de la fața locului treburile băncii în respectiva țară?

Ridică paharele. Încăperea mirosea a vin, pâine proaspătă și sos de friptură, lumina era scăzută și densă.

Geraint nu răspunse.

– Mă gândeam că o schimbare de decor... zise Basil. Un voiaj lung, pe un transoceanic... Plin de domnișoare frumoase cu aspirații, adăugă el, tachinându-l.

Geraint îl citea pe Kipling. Medită la misterul Indiei, la junglă – lumina, culorile, creaturile ei. La complexitățile tranzacțiilor cu argint. La depărtare. Înțelese că avea nevoie să se afle la distanță. Văzu în imaginație femei tinere și frumoase navigând pe oceane negre, luminate de stele, în căutare de soți. O astfel de călătorie te elibera, te făcea alt om.

– Mi-ar plăcea să merg, domnule. Ați fost foarte bun cu mine.

– A fost o zi cu noroc, atunci când ai venit tu la bancă, spuse Basil. Ești prea tânăr ca să te lași învins de o singură nereușită. Ai toată viața înainte. Toată lumea în față.

Geraint își echilibra suferința interioară cu atracția oceanului și a straniului continent. Simțea crescând în el energia.

– Știu, zise. Aveți dreptate. Vă mulțumesc.

În ziua derby-ului, 4 iunie 1913, Herbert „Diamond“ Jones călări calul regelui, Anmer, în echipamentul de mătase cu culorile regale. Era un erou național. Multimile uriașe îl aplaudară. Emily Wilding Davison, îmbrăcată într-un taier de tweed, bluză cu guler înalt și pălărioară discretă, stătea lângă balustradă la Tattenham Corner, unde caii luau curba, fluturându-și culorile pe cer. În mânecă avea tricolorul sufragetelor, purpuriu, alb și verde, iar un alt steag îi înfășura talia. Când se auzi tropotitul sonor al copitelor și îl văzu pe Anmer în fruntea pâlcului în galop, ea făcu câțiva pași înainte, până în fața calului, își ridică brațele și încercă să apuce frâul. Toți se prăbușiră – cal, jocheu, femeie care țipa – pe turful mânjit de sânge. „Diamond“ Jones nu se mai mișcă: avea o contuzie și se rănise la umăr. Scena a fost filmată: Davison poate fi văzută, făcută ghem, târâtă ca o păpușă stricată, cu fusta strâmbă. Avea capul spart. Fu dusă la spitalul Epsom, unde camaradele

ei atârână în jurul patului, ca pe un catafalc, fanioane purpurii, albe și verzi. Își dădu obștescul sfârșit după patru zile.

Calul prăbușit se ridicase în picioare și plecase singur. Regele George își însemnă în jurnal: „Bietii Herbert Jones și Anmer au fost făcuți să zboare. O zi foarte dezamăgitoare.”

Regina Mary îi trimise lui Jones o telegramă, compătimindu-l pentru „tristul accident provocat de comportarea abominabilă a unei femei brutale și lunatice”.

Mult mai târziu, Jones avea să spună că era „obsedat de chipul acelei femei”. După accident, n-a mai avut succes la alergările de cai.

Emily Davison a fost înmormântată cu pompă de către WSPU. Au participat zece fanfare și șase mii de femei care mărșăluiau. Purtau banere de mătase purpurie, brodate cu ultimele cuvinte ale Ioanei d'Arc: „Continuați lupta și Dumnezeu vă va dărui Victoria.” Steagul lui Davison, mânjit cu iarbă, mâl și sânge, fu recuperat și deveni o relicvă. Câteva femei și câțiva bărbați aruncară cărămizi în sicriu. Hedda Wellwood, care stătuse trează toată noaptea, tivind și brodând fanioane, mergea în rândul femeilor și întoarse o față albă, disprețuitoare, către zurbagii. Picioarele păstrau ritmul, muzica le ținea pe femei în front, erau o creatură cu un țel.

Grupul o fascina: straniețea acestei activități vii, inventive, periculoase, a unor creaturi socotite docile, timide, iubitoare, casnice. În copilărie, Hedda fusese o rebelă. Preferase să stea în afara grupurilor –

al familiei Wellwood, al fetelor de la școală, al fabienilor. Submina structurile, descoperea adevăruri stânjenitoare. Nu reușea să le găsească finalitatea. Pe urmă însă o găsi în comunitatea de rebele, o armată cu o cauză și un program de distrugere. Îi plăcea să mărșăluiească șold la șold, umăr la umăr, cu femeile care-și subordonau nevoile și acțiunile personale unei cauze mai mari. Viața de grup o prinsese în mreje, dar o și tulbura, fiindcă era claustrofobică. Din când în când se gândea că femeile au s-o copleșească și au s-o strivească, aidoma Reginelor Roșie și Albă și juriului zburător din *Alice*.

O armată are nevoie de un general, dar și de un martir. Emmeline Pankhurst devenise fragilă din pricina suferinței provocate de grevele foamei și de alimentările forțate. Când campania tot mai violentă îndemna presa să scrie că era o bătrână perversă, ea răspunse: „Nu intenționez să vă facem vouă pe plac.“ Totuși, paradoxal, oastea era din ce în ce mai mult condusă de frumoasa Christabel, care-și îngrijea cățelușul drăguț în apartamentul cochet din Paris, susținând că un lider trebuie să fie în siguranță și, fără custodia nimănui, să plănuiească strategia. Ca mulți lideri absoluți, se certa cu oamenii, cu cei doi Pethick-Lawrence, Frederick și Emmeline, care dăduseră bani, suferiseră și gândiseră pentru cauza feminină, cu sora ei Sylvia, care trăia printre săraci, în East End, conform principiilor ei socialiste, în timp ce Christabel făcea curte bogaților, conservatorilor, coteriilor celor celebri și „influenți“. Ea trimitea „dictate“.

În 1912, de Ziua Bastiliei, ziua de naștere a lui Emmeline, Sylvia organizează o spectaculoasă manifestare în Hyde Park: bonete, banere, steaguri mai mici, toate decorate cu dragoni purpurii și cu franjuri albi. A avut un succes enorm.

Christabel îi telefonă din Paris. Sylvia primi ordin să incendieze Castelul Nottingham.

Ea refuză. Nu credea în arsonism, nici în distrugerea operelor de artă.

Dar erau și unii care credeau.

Schimbau între ele telegrame cifrate. „Puf, pene, ceară, violete, pudră de mac.“ Cumpărau și tăinuiau bidoane de petrol și parafină. Turnau piper de Cayenne și plumb topit în cutiile poștale. Deveniră și mai îndrăznețe, și mai neîmblânzite când 1913 se făcu 1914. În primele șapte luni ale acelui an, o sută șapte clădiri fură incendiate. Ardeau castele în Scoția și se apucară de patrimoniul cultural solid al Marii Britanii. În 1913, sfâșiară picturi valoroase la Manchester, sparseră sera cu orhidee din Kew Gardens. Aruncară în aer casa nouă a lui Lloyd George de la Walton-on-the-Hill. Tăiară cabluri telefonice și vârâră pietre în macazuri, ca să deraieze trenurile. Făceau dovadă de tot mai puțină stimă: biserici străvechi fură arse din temelii, Biblii medievale mutilate, Biblioteca Carnegie din Birmingham incendiată. Ca și anarhiștii de dinaintea lor, făcură să explodeze o bombă în Westminster Abbey și inundară orga cea mare din augustul Albert Hall. Ele însele erau bătute, terorizate,

despuiate de poliție și de mulțimile întărătate. Le pișcau de sâni și le smulgeau părul din cap. Îi întrerupeau pe rege și pe prim-ministru cu vociferări și imnul sufragetelor, intonat pe melodia Marseillezei. Mary Richardson se apucă, metodic, s-o desfigureze elegant pe planturoasa și pe trufașa Venus a lui Velásquez, un tablou care-i displăcea. Așteptând până la pauza de prânz a agenților de pază (unul s-a ascuns pur și simplu în spatele unui ziar), se repezi cu o toporișcă asupra femeii pictate, în caseta ei de sticlă. Reuși o lovitură. Detectivii ridicară instinctiv ochii spre oberliht. Curatorul alunecă pe parchetul cerat. Urmară încă patru lovituri. Turiștii nemți contribuiri la placarea domnișoarei Richardson, aruncându-i ghidurile Baedeker în ceafă. Pe urmă, înapoi la închisoarea Holloway, confruntându-se cu alimentarea forțată.

Astfel de povești circulau în șoapte șocate și cu râsete nestăpânite. Sacrificiul lui Emily Davison părea să indice că toate femeile erau chemate la acțiune. Ideea de „a face ceva“ se strecura insidios în mintea Heddei. A coase nu era suficient, a mărșălui nu era suficient, a turna piper sau clei prin fantele poștale ale locuințelor respectabile sau a arunca piuneze pe podele nu era suficient. I se cerea o Acțiune.

Problema era că se temea. La început a trebuit să se gândească ce să facă, dar într-o zi, când se discuta despre viața lui Emily Davison, acțiunea îi apărui în minte, aurită și strălucitoare, literalmente, în întuneric.

Emily Davison – ale cărei discursuri fuseseră lungi și dezlânate, a cărei prezență furișată fusese iritantă – devenise o sfântă. Odată avusese ideea deșteaptă de a rămâne peste noapte ascunsă în Camera Comunelor ca să sară brusc afară – în ziua în care se lua prezența – și să țipe că locul acela era domiciliul ei. Fusesse găsită într-o debara pentru măhuri de o femeie de serviciu bună la suflet, care-i dăduse ceai cu pâine prăjită și o trimisese la plimbare, să-și găsească drumul spre adevăratul ei domiciliul. Dar ea găsisese alte metode ca să se asigure de arestare. La pușcărie, sărise ca un acrobat de pe un balcon și ar fi murit sigur dacă n-ar fi salvat-o plasa de sârmă. Transportată sus, sărise din nou. Și încă o dată, aruncându-se pe scările de fier.

Erau povești despre suferințe în cuști, despre hrănirea forțată ce semăna cu tortura: căluș de lemn între dinți, sau clești de metal care îi spărgeau, tuburi teribile inserate în esofag în timp ce gardienele o țineau pe biata femeie de sâni, de păr, de urechi, de brațe și de picioare. Iar mațul încolăcit putea să nu nimerească ținta, să intre în plămâni, să rupă intestinul – toate astea se știau și se povesteau, istorisirii despre eroine, femei care erau închise la patruzeci de ani și ieșeau arătând de șaptezeci. Sylvia Pankhurst refuzase să mănânce și să bea și fusese spălată cu furtunul și hrănită cu mațul cel scârbos. Umblase încontinuu. Toată ziua și toată noaptea, toată ziua și toată noaptea. Ochii ei, i se povestise Heddei, erau complet injectați cu sânge. Picioarele i se umflaseră ca niște butuci. Noaptea, Hedda visa figura asta slabă

cu ochii roșii, pășind și tot pășind, și se trezea learcă de sudoare.

Întrucât știa acum ce să facă, știa că era obligată s-o facă, altfel nu i-ar fi venit ideea. Ideea se desprinsese din povestea adevărată care i se spusese în copilărie, cu băiatul ascuns la subsol – poveste depănată de Tom și de Philip însuși – despre cum intrase prin gangul unde se încăreau camioanele, vegheat de copiile de ghips și de morminte. O femeie se putea ascunde acolo jos și să iasă cu pietre, când totul era liniștit, ca să spargă casetele cu aur și argint rece și să sfărâme metalele, făcându-le praf și pulbere.

Nu avea prietene adevărate. Trebuia să acționeze singură.

Era o chemare imperativă.

Era în mai 1914. Hedda poseda câteva pietre ascuțite. Participase, cu alte femei de la WSPU, la excursii de colectare a bucăților de cremene. Din supărare față de viața ei trecută, care avea să se sfârșească acum, și față de visătoarea, confortabila, nesatisfăcător de încălcita ordine de la Todefright, își însuși cu premeditare colecția de pietre, unele rare, unele adunate de pe nesfârșitul țărm pietros de la Dungeness: bucăți vechi de cremene și calcar de pe Weald (inclusiv un cap sau două de ciocan din Epoca de Piatră), o bucată de piatră poroasă de pe Etna (prea ușoară și elastică pentru a deteriora ceva), o așchie zimțată din Stâncile Albe de la Dover. Toate pietrele

stăteau într-un bol mare de piatră făurit de Philip Warren, aflat în studioul lui Olive, în loc de fructieră. Printre ele – pusă acolo cu prefăcută nonșalanță, anume ca să se piardă printre altele asemănătoare – piatra găurită de la Dungeness, găsită în buzunarul parde-
siului lui Tom de pe plajă. Hedda o luă în mod premeditat, știind că lipsa ei o va face pe Olive să sufere și înțelegând pe jumătate că Tom intenționase să... se răzbune pe Olive, să se elibereze de sub tutela lui Olive. Să înceteze să mai fie subiect de poveste. Olive fusese, vag, de acord cu sufragiul, ca parte a atmosferei de pe peluzele fabiene și din jurul șemineurilor fabiene; dar nu aprobase actele de violență. Avea să ia piatra găurită a lui Olive și s-o arunce în bolul de aur.

Zile întregi nu mai acționă. Îi era frică. Nu știa cât de înspăimântate fuseseră alte sufragete. O dureau dinții de teamă și visa că-i cad rând pe rând și se înfig în porridge-ul de la micul dejun, ca niște pietricele însângerate. Aștepta un semn și știu că acesta venise când citi că Sylvia Pankhurst desenase pe o placă din podeaua închisorii o ilustrație pentru

Trezirea! Dimineăța, după o Noapte lungă,
A aruncat cu Piatra ce Stelele alungă.¹

Nu se simțea grozav. Când expira, își putea mirosi răsuflarea. Își împleti, încruntată, părul, își făcu

¹ Citat din *Rubaiatele* lui Omar Khayyam (n. tr.).

bagajul, care arăta ca un ghiozdan de artist și ieși din casă.

Intrarea în muzeu era tot cum o descrisese Philip, încă accesibilă așa cum fusese înainte ca noile curbe delicate și spații aseptice ale lui Sir Aston Webb să fie inaugurate. Se furișă înăuntru pe la spatele a doi bărbați total absorbiți de transportul unei lăzi grele, umplută cu paie și greu de manevrat, trecu, precum un spectru negru, prin spatele unei păduri albe de mulaje de ghips. Continuă, pătrunzând tot mai adânc, pe lângă rampele mormintelor și barele de alamă și dintr-odată ajunsese la cavoul rusesc unde dormise Philip pe postament, sub porumbițe și frunzele de acanthus. Aici se opri și-și reorganiză obiectele: traista plină de pietre, pachetul cu chifle. Când Philip se ascundea aici, nu exista lumină electrică. Acum, în timp ce ziua murea în rondellele ferestrelor, identifică multe comutatoare și rețeaua de cabluri. Șezu acolo în amurg și apoi în întuneric, acomodându-și ochii. Își legase părul cu o năframă neagră. Căută din ochi scările cu balustradă de fier, dar nu le găsi. Așteptă. Noaptea și tăcerea se înteteau. Prudentă, aprinse o lampă și se ascunse în spatele unui mormânt. Nu mișca nimic. De sub un abajur verde, lampa lumina bolțile gotice albe. Avea nevoie de un fir de lână: era rătăcită în labirint. Ieși în patru labe din ascunzătoare, înaintând, frântă din mijloc, de-a lungul coridoarelor. Găsi scara de piatră și o urcă. În acest punct, își dădu seama cât de idioată fusese. Ușa

ce dădea în galerie era încuiată. Philip Warren găsisese și păstrase o cheie. Ea nici nu se gândise la așa ceva. Era ca Alice, încuiată pe vecie în afara grădinii, iscodind-o prin gaura cheii.

Pentru că misiunea nu putea fi abandonată, privi în jur, căutând soluția care trebuia să existe. Și o găsi. În peretele tunelului de la baza scărilor era un dulăpior cu o serie de chei asortate și șurubelnițe atârinate pe sfori subțiri sau sfori smolite, de toate lungimile. Nu erau etichetate. Încercă una, apoi alta și-și dădu seama că avea nevoie de o cheie mai lungă și mai groasă. O găsi; ușa se deschise, gemând.

Și iată, în beznă, vitrinele în care luceau și licăreau aurul și argintul. Hedda păși până în fața lor. Iată relicvariul, iată sfeșnicul de la Gloucester. Nici urmă de vreun paznic al tezaurului.

Dacă spargerea sticlei nu producea prea mult zgomot, avea timp să deterioreze zdravăn exponatele. Hedda începu să transpire. Își scoase haina, înveli în ea o bucată de cremene mare și ascuțită și lovi, cu destulă rețineră. Sticla rezistă. Ura îi năvăli în suflet și lovi cu toată forța. Racla de sticlă se făcu țandări, cioburile căzură înăuntru. Lovitura fusese înăbușită, dar cioburile răsunară pe gresia podelei.

Luă una dintre pietrele de la Dungeness și o aruncă într-un mic potir, care fu zgâriat, dar care își păstră forma. Hedda era încă singură în sala spațioasă. Izbi o lingură delicată, destul de silențios, pe o bucată de catifea, care absorbi zgomotul. Își îndreptă atenția spre sfeșnic.

Iată-l cum stătea, unic, misterios, cu dragonii zvârcolindu-se energic, cu spiridușii, frunzișul și luptătorii lui încoifați. Se simțea foarte straniu. Își aduse aminte cum citise Tom cu voce tare din Tennyson, în casa-din-copac. Chestia asta era ca poarta de la Camelot:

„Tufișuri de dragoni, de elfi embleme
Prinseră a mișca, a fierbe, a se răsuci – lui
Gareth îi strigară:
Domnul meu, ți-e poarta acum vie.”

Și Hedda văzu într-adevăr schimbarea de forme, mișcările ascendente, fulgurante de pe obiect. Trebuia să-l distrugă. În loc de asta, proteste, aruncă în el piatra găurită a lui Tom. Piatra ricoșă de pe un animal pe care un gnom îl înjunghia cu un cuțit. Hedda căzu în genunchi, iar gardienii veniră tropăind zgomotos și o ridicară, fără menajamente.

Fu ținută în arestul poliției și trimisă la judecată. Știind că emana o duhoare a spaimei, stătea dreaptă în boxă, în timp ce corpul îi era străbătut de un tremur nestăpânit, ca și cum ar fi cuprins-o chinurile facerii. Câteva femei de la WSPU veniseră s-o încurajeze, iar faptul că ele se așteptau să nu arate frică era o parte din tortură. Nu ceruse să-și vadă familia. Fu condamnată la un an de închisoare pentru deteriorarea proprietății statului și trimisă la penitenciarul Holloway.

În celulă avea o Biblie și o carte intitulată *The Home Beautiful*. Acest lucru o amuză pentru o clipă. Făcuse o baie fierbinte, de care avusese urgentă nevoie, și primise niște haine uzate, care-i veneau prost, dar de care avusese, de asemenea, nevoie, pentru că îmbrăcămintea îi devenise inutilizabilă din cauza terorii emanate de trupul ei.

Știa că trebuia să refuze mâncarea. Nu știa însă dacă era destul de tare ca să refuze să bea. Începu să măsoare celula cu pașii, încolo și încioace, înainte și înapoi. Zidurile parcă se apropiară. Hedda începu să suspine, dar pași mai departe. Decise că va refuza și apa, gândind, confuz, că în felul acesta va muri, ceea ce se părea că-și dorea. Umblă. Umblă. Cădea, se ridica și-și relua mersul.

Îi aduseră, cum le aduceau tuturor grevistelor foamei, o tavă cu un borcânel de aspic de vită Brand's Essence, un măr, pâine proaspătă cu unt, un pahar cu lapte. Nu se atinse de nimic. Umblă.

Aduseră tuburile, călușul, lichidul gros – Sana-togen, din Germania. Nu se împotrivi, fiindcă dărdăia prea tare, dar după hrănirea forțată vomită pe o gardiană și fu pălmuită ca un copil care s-a murdărit.

Odată, ceea ce a fost lucrul cel mai rău, începu să se gândească la borcânelul cu aspic de vită, ca și cum el ar fi avut autoritate asupra acțiunilor ei. Trebuie să mănânce jeleul. Nu trebuie să-l mănânce. Trebuie. Umblă. Încioace și încolo. Apoi se opri și puse mâna pe lingură.

Gustul fu pătrunzător, deși avea limba încărcată. Înfilecă tot conținutul borcănelului, lingură după lingură. Intră o femeie și-i spuse, cu ceea ce Hedda luă drept dispreț:

– Asta te va mai calma; e primul lucru rezonabil pe care te-am văzut făcându-l.

Hedda plânse, sughiță și vomită, fu pălmuită. Acum știa că se dezonorase și nu trebuia să mai întreprindă postul. Umblă, substanța aia oribilă îi fu turnată în stomac, vomită, umblă. Dacă ții pâlnia prea sus sau prea jos, hrana te sufocă dureros, căutându-și drumul spre locurile în care nu trebuie să ajungă.

O eliberară în iulie, sub Legea Șoarecele și Pisica, pentru a se întrema suficient ca să poată fi rearestată fără a i se pune viața în pericol.

La ieșire, o aștepta un grup de femei. Sufragete care știau totul despre curățenia corporală, odihnă, alimentarea lentă a martirelor ce-și recuperau puterea. Și sora ei, dr. Dorothy Wellwood, care se străduia să nu pară șocată de buzele crăpate ale Heddei, de ochii injectați, de oasele ascuțite care aproape că-i ieșeau prin piele.

– Puțin a lipsit să nu te omori, o mustră Dorothy. Trebuie să te însănătoșim.

Hedda bâiguia ceva despre aspicul de vită. Dorești puțin? o întrebă Dorothy. Hedda plânse. O acuză pe Dorothy că n-o înțelegea.

– Am stricat totul, zise.

– Doar dacă mori. Dar am eu grijă să nu mori.

EPOCA DE PLUMB

În mai 1914, Diaghilev aduse Baletul Rusesc, pe muzica lui Richard Strauss, în Drury Lane, pentru o stagiune triumfală. Jucară *Ivan cel Groaznic* și *Joseph* de Strauss. Rupert Brooke se duse să vadă spectacolele; tot Bloomsbury era prezent; Anselm Stern și fiii lui se duseră cu August Steyning. Pe 25 iulie, ultima reprezentatie reuni *Petrușka* și *Joseph*, încheindu-se cu moartea plină de patos a marionetei vii. În seara aceea, ambasadorul Austriei respinse răspunsul sârbilor la ultimatumul său și plecă în țara lui. Sternii se duseră și ei acasă. Era mai prudent, zicea Anselm. Conflictul plutea în aer.

Pe 31 iulie Germania dădu un ultimatum Rusiei, declară *Kriegsgefahr*, stare de război, și decretă mobilizarea generală. Socialiștii se strânseseră în jurul lui Jean Jaurès, care mai spera încă într-o ridicare generală a muncitorilor împotriva războiului. În seara aceea, în timp ce lua cina la Café Croissant din Montmartre, fu împușcat cu un pistol de un tânăr care-l

urmărise toată ziua. Muri după cinci minute. Pe 1 august, când i se anunță decesul, armata se franceză mobiliză.

City of London, îngrijorată de pericolele ce pândeau piața aurului, trimise o delegație la Lloyd George să-l informeze că „interesele comerciale și financiare ale City of London sunt cu totul opuse participării la război“. Nimeni nu se așteptase la o conflagrație. Nimeni nu se pregătise pentru așa ceva. Finanțistii se iluzionaseră că trăiesc într-un univers al forțelor financiare și economice, construit în așa fel încât forțele politice să fie subordonate structurilor economice de prosperitate și dezvoltare. Lloyd George remarcă: „Finanțistii înspăimântați nu alcătuiesc un tablou eroic. Trebuie înțeleși, totuși, oamenii aceștia care se știau milionari cu un credit asigurat, aparent ferm ca brăul din jurul globului pământesc, dar care, dintr-odată, își văd viitorul compromis de o bombă aruncată la întâmplare de o mână nepăsătoare.“ *The Economist* pleda pentru o neutralitate strictă. Cearta de pe continent „nu ne privește mai mult decât ne-ar privi un conflict între Argentina și Brazilia, ori între China și Japonia“.

Saki, autor a multor nuvele despre copii nedomesticiți și iresponsabili care-și bat joc de persoanele respectabile în grădinile, pădurile și cocinile englezești, tocmai publicase *When William Came*,¹ o poveste satirică neplăcută despre cum societatea engleză se adaptează perfect la domnia Hohenzollernilor. Punctul

¹ „Când a venit William (Wilhelm)“ (n. tr.).

culminant al narațiunii este planificatul marș ceremonial al Cercetașilor prin fața împăratului german și al monumentului închinat memoriei bunicii sale din fața Buckingham Palace. Împăratul așteptă. Și așteptă. Nici urmă de copii care să defileze pe Mall, sub drapele bătute de vânt. Băieților englezi le păsase de onoarea Angliei. Copiii nedomesticiți gândeau cu capul lor.

Generalul-colonel von Moltke era șeful statului major al Armatei de Uscat a Imperiului German. Încercase să refuze funcția; avea șaiszeci și șase de ani; era, credea, spre deosebire de fratele bunicului său, prea precaut, prea meditativ, prea scrupulos ca să ia decizii rapide, de care puteau depinde milioane de vieți și soarta țării. Kaiserul nu ținuse seama de dorința lui. Avea să calce pe urmele unchiului. Avea să conducă elaboratul Plan Schlieffen, care prevedea ca oștirea să invadeze Belgia și Luxemburgul, să pună stăpânire pe căile ferate, pentru ca apoi să vireze dinspre nord și să încercuiască Parisul pe la vest. Se supuse ordinelor și trimise în misiune trupele și trenurile.

Pe 1 august 1914 fu convocat pe neașteptate la o conferință de război ținută la Berliner Schloss, cu Kaiserul, generali și miniștri. Toată lumea jubila. Împăratul comandă șampanie ca să sărbătorească. Von Moltke află despre promisiunea făcută de Sir Edward Grey ambasadorului german de la Londra, conform căreia Marea Britanie garanta că Franța nu va declara război Germaniei dacă Germania nu ataca Franța. Încântat și ușurat, Kaiserul îi spuse lui von Moltke

că acum nu mai trebuia să se lupte decât cu rușii. Armatele puteau declanșa ofensiva spre răsărit.

Von Moltke încercă să explice că deja un milion de soldați, unsprezece mii de trenuri, tone de muniție, tunuri, efecte își primiseră ordinele de deplasare spre vest: patrurile de cercetași erau deja în Luxemburg, cu o întreagă divizie în spatele lor. Kaiserul îl muștră, spunându-i, cu arțag copilăros, că unchiul său i-ar fi dat un alt de răspuns. Von Moltke n-avea decât „să folosească alte căi ferate“.

Von Moltke se simți umilit. Notă că, pe măsură ce-și dădea seama de ignoranța și superficialitatea șefului său, de neputința infantilă de a înțelege lumea așa cum era, ceva se rupsesse în el. „Niciodată nu mi-am revenit după incidentul acela“, scrisese el. „N-am mai fost același niciodată.“

Pierdeau timpul în mod nepermis. Kaiserul contramanda ordinele; von Moltke ședea, disperat, în birou și refuza să le semneze pe cele noi. În cele din urmă, la unsprezece seara, fu convocat din nou, în apartamentele private ale Kaiserului, unde șeful statului, pe jumătate dezbrăcat, cu o manta aruncată peste brațul veștejit, îi înmână o telegramă de la George al V-lea. Ambasadorul german greșise. Marea Britanie nu garanta neutralitatea Franței.

– Acum puteți proceda cum credeți de cuviință, îi spuse Kaiserul comandantului său.

Iar armatele se puseră în mișcare.

Unii se înrolară imediat. Julian intră în regimentul tatălui său, fiind trimis la Tabăra de Instrucție a Ofițerilor din Suffolk. Avea dexteritate cu armele de foc și călărea bine. Soarele strălucea. Se împrietenii cu un alt tânăr de la Cambridge. Avea o ură aprigă, fiindcă ceea ce era atacat era tocmai pastorală engleză studiată de el – crângurile și câmpiile, animalele sălbatice, vacile, oile, până la un anumit punct păstorii, strângerea recoltelor. Se zvonea că totul se va termina până la Crăciun. Avea un temperament ironic: credea în datorie, dar nu și în gloria militară și-și spunea că un bărbat trebuie să-și urmărească neabătut scopul propus. Îi plăceau subordonații: era o necesitate să-i fie simpatici și îi plăceau cu adevărat. Își dădea seama când erau îngrijorați și-i asigura că se descurcau satisfăcător. În 1915 se imbarcă pentru Franța.

Geraint se întoarse la Lydd și se instrui ca artilerist pe platoul pietros atât de familiar. Se înrolase

ca soldat, dar deveni repede operator de bombardă. Păstra în buzunarul tunicii inelul micuț pe care i-l dăruise lui Florence. Își spunea: când se va termina chestia asta, totul se va fi schimbat, inclusiv eu. Voiajul oceanic la lumina stelelor dispăru ca un miraj. Ca și Julian, în zilele de început, parcă vedea totul mai limpede, fiindcă totul era contestat. Își făcu prieteni în pluton, pe unul pe care îl cunoștea de când era copil și alerga nestăpânit prin mlaștina Romney – un fiu de negustor de pește, pe nume Sammy Till. În 1915 traversă Marea Mânecii spre nord-vest, spre Belgia.

Florian și Robin Welwood, împreună cu Robin Oakeshott, se înrolară cu toții în Regimentul Regal din Sussex. Florian fu trimis în Franța aproape imediat. Cei doi Robin se regăsiră în același pluton. Ședeau alături, în mijlocul echipamentului, într-un cort comun. De când erau băieți participaseră împreună – ori aproape – la evenimente precum tabăra dramatică. Aveau același păr roșu și același zâmbet. Fiind bine-crescuți, nu știau cum să abordeze subiectul dacă erau sau nu erau frați.

Robin Wellwood își spunea că l-ar insulta și întrista pe Robin Oakeshott dacă i-ar da de înțeles că un tată cu numele Oakeshott era o pură ficțiune. Robin Oakeshott se gândea că l-ar rușina pe Robin Wellwood dacă ar revendica o înrudire care nu era niciodată menționată. Amândoi evitau să se gândească la rolul jucat, aproape sigur, de Humphry Wellwood

în conceperea lor. Nimănui nu-i place, nici în situații absolut normale, să se gândească la părinți făcând sex. Dar rămâneau uniți, făceau la fel lucrurile și începură să se bazeze unul pe celălalt.

Wolfgang Stern era deja pe câmpul de bătălie, în Armata a Șasea germană, comandată de prințul Rupert al Bavariei. Se afla în arcu stâng al secerei Schlieffen, care se retrăgea în mod premeditat spre Germania ca să scoată armata franceză din Paris. Militarii francezi purtau uniforme vetuste, pantaloni roșii, mantale până în pământ, tunică din stofă groasă, cămașă de flanelă și indispensabili – vara și iarna. Cizmele lor erau poreclite „Brodequins” – numele unui instrument de tortură. Cărau în spinare câte o pușcă, o raniță de treizeci de kilograme și o legătură reglementară de lemne de foc.

Ofițerii francezi credeau în atac, în atac și iarăși în atac. Erau încredințați că înfrângerea din 1870 fusese pricinuită de lipsa de fermitate și de elan. Șarjau greoi, în răpăit de tobe și sunete de goarne, cu baionetele lungi de pe puștile întinse orizontal. Erau oameni curajoși, iar mitraliorii germani, printre care se număra și Wolfgang, îi coseau ca pe iarba de pe pășune. În tunică gri și chipiu, Wolfgang se simțea străin de el însuși. Dar, oricum, fusese întotdeauna un actor. Juca acum rolul unui foarte competent mitralior. Era bine hrănit și comandanții lui elaborau planuri inteligente. Războiul n-avea să dureze o veșnicie. Planul strategic se desfășura ca la carte.

Charles/Karl, fostul anarhist, fostul socialist, cercetător academic al comportării turmei omenești în vreme de pace și război, constată că intuiția avută când fusese pus față în față cu „isprăvi“ anarhiste precum asasinatul – că el personal era incapabil să ucidă un om – era corectă. Își anunță tatăl că intenționa să se înroleze. Basil Wellwood se declară bucuros – și mâhnit, desigur – și-i promise că-l va ajuta cât putea. Charles/Karl îi spuse că nu se va înrola în forțele armate, ci într-un proiect al quakerilor numit Unitatea Anglo-Belgiană de Ambulanțe. Quakerii puneau la dispoziția armatei brancardieri care să transporte răniții și ambulanțe care să-i ducă la trenurile-spital, pentru întoarcerea acasă.

– Nu e vorba de lipsă de curaj, papa, explicase el. Chiar *simt* că trebuie să fac și eu ceva. Unitățile de ambulanțe vor fi utile tuturor, ele nu discriminează...

Basil răspunse gândului nerostit al băiatului:

– Unele prietene ale mamei tale îi refuză invitațiile. Nu mai vin în vizită. Multe nu mai vin.

– Lucrurile ar sta mai bine dacă aș fi un soldat patriot. Dar știi că nu pot.

– Încerc să te înțeleg. Nu-ți lipsește curajul. Îți dau binecuvântarea mea.

Charles/Karl îi înmână un plic pe care scria: „A se deschide în caz că mor.“

– Nu dramatizez, vreau să fiu doar pragmatic. Te rog să-mi promiți că nu-l deschizi înainte de...

– Bine, bine. Sper să ți-l restitui cât de curând. Războiul nu poate dura prea mult. Du-te cu Dumnezeu.

Și Dorothy reușise să se înscrie într-o unitate de tip nou, Corpul Medical Feminin. Era opera a două doctorițe energice, Louisa Garrett Anderson și Flora Murray. Spre deosebire de doctorițele scoțiene, care fuseseră trimise „acasă“, ele își dăduseră repede seama că Ministerul de Război la va trimite, pur și simplu, la plimbare. Ambele erau sufragete și avuseseră îndelung de-a face cu Ministerul de Interne. Așa că se adresa Ambasadei Franței și Crucii Roșii Franceze, oferindu-și serviciile și medicamentele cumpărate de partizanele lor. Banii veneau gărlă, de la sufragete și colegiile de fete. Se crează uniforme pentru doctorițe, surori, ordonanțe și manageri. Gri-verzui, cu fustă scurtă și o tunică largă, încheiată până sus. Aveau pălărioare de stofă, voaluri și pelerine. O îmbrăcămintă elegantă și practică. Aflaseră că femeile trebuie să facă totul mai competent și mai atent, mai disciplinat decât bărbații. În septembrie 1914, se duseră din gara Victoria la Dieppe și Paris, care era ticsit de răniți. „O doamnă nervoasă de la Crucea Roșie Britanică“, explică Flora Murray, „ne-a spus că nimic nu era bun acolo. Birocrația era năucitoare – toate planificările s-au năruit. Igiena era inexistentă. Orașul colcăia de nemți cu brațe și picioare amputate, care erau trimiși a doua zi la Le Havre, în condiția asta!“

Griselda Wellwood era și ea acolo. Newnham le sprijinea pe doctorițe. După o scurtă pregătire ca VAD la Cambridge, Griselda rămase cu ele ca un soi de ofițer de legătură din partea colegiului, cineva care vorbea fluent germana și franceza și putea fi

utilă în comunicarea cu autoritățile și pacienții. Infirmierele care nu știau boabă de franceză îi întrebau pe soldații răniți: *Monsieur, avec-vous de pain a l'estomac?*¹ Griselda le era de folos pacienților și infirmierelor în mod egal.

Se înființă un spital la Claridge's Hotel din Paris, alocat de francezi. Camerele fură golite de mobilier și transformate în saloane, se instalează o sală de operație cu echipament sterilizat și răniții începură să sosească regulat, francezi, britanici, nemți, ca să fie pansați, operați și protejați de cârdușii de vizitatoare elegante și curioase de către surorile severe. Ca să moară. În subsol exista și o morgă tăcută. Chirurghi-femei operaseră până atunci exclusiv femei. Dar învățau repede.

Dorothy dobândi o mare îndemânare la amputări. Griselda își dovedi utilitatea de Crăciun, când se organizează distracții și petreceri. Bărbații arborară un drapel Union Jack cu inscripția „drapelul Libertății”. Sufragetele nu se amuzară. Dându-și seama de asta, bărbații schimbă lozinca. „Libertății” deveni „Angliei” și doctorițele fură informate că bărbații erau „toți în favoarea Votului pentru femei”.

Montară piese de teatru. Soldații răniți, comotionați, bandajați, tremurători, jucară în piese. Unele erau farse, altele nu. *Dezertorul* dramatiza fidel judecarea unui dezertor la Curtea Marțială, cu un sergent-major brutal, un locotenent rezervist, un judecător-avocat

¹ „Domnule, vă doare stomacul?”, în limba franceză în original (n. tr.).

necruțător. Eroul era acuzatul, care murea curajos pe scenă, în fața plutonului de execuție.

Răniții aplaudară, din paturi și fotolii cu roțile. Dorothy atinse brațul Griseldei.

– Cum te simți? Nu arăți bine.

– E execuția. Mi-e groază de execuții. Au făcut-o atât de *natural*. Dar toți au ținut cu... cu el.

Dorothy zise, sumbru, dar calm, că dacă ceea ce văzuseră și ceea ce li se spusese constituiau o descriere fidelă a evenimentelor de pe front, majoritatea bărbaților erau tentați să dezerteze.

– Au promis că războiul se termină până la Crăciun, zise ea. Nu s-a terminat. Nu știu când și cum se va sfârși. Mă bucur că ești aici.

– Ce crezi că i-a îndemnat să monteze piesa? Întrebă Griselda. Îi ajută teatrul să privească grozăvenia în față? Să o facă mai umană? Este *sinistră*.

– Nu ne permitem să ne gândim la ceea ce e sinistru. Desprinzi de pe rană un pansament temporar și dedesubt găsești ceva sinistru, dar nu e nimic de făcut. Ostașii știu asta, dar nu întotdeauna. Știi, Grizzel, pur și simplu nu mai sunt aceeași persoană ca anul trecut. Cea de atunci nu mai există.

– Mă bucur că suntem cu femeile-medici. Sunt atât de dornice să se... descurce perfect... încât nu se lasă oprite. Majoritatea nu ne lăsăm, de cele mai multe ori.

– Suntem abia la început, zise Dorothy.

Philip Warren locuia încă la Purchase House. Grădinarul și îngrijitorul plecaseră pe front, așa că aleea era plină de buruieni și iarba din livadă crescuse sălbatic. Seraphita ședea în penumbră, semiconștientă, așteptând sfârșitul zilei; se însufletea pentru scurt timp la începutul serii, când somnul protector se vedea în zare. Pomona îi surprinsese pe amândoi ducându-se la Rye și oferindu-se voluntar să muncească în calitate de infirmieră. Acum era la un spital din Hythe, unde schimba bandaje, deșerta ploști, netezea cearșafuri – treburi pe care le făcea competent. Se dovedise pricepută la calmarea muribunzilor, răspunzând la tot ce rosteau ei – aiureli, exclamații de furie ori de teamă, chemări către mamele lor – cu un respect calm și blând, care-i ajuta efectiv. Tot bună era și cu rubedeniile îndoliate ori pe cale de a deveni îndoliate. Plutea prin saloane ca printr-un vis și totuși reușea să facă totul, temporar, curat și acceptabil. Când veni să petreacă o zi acasă și stătea tolănită, epuizată fizic, în sălbăticia

din livadă, îi spuse lui Philip că pentru întâia oară de când se știa se simțea utilă și solicitată.

– Munca este inimaginabil de scârboasă, iar dacă o poți face simți... o, cred că ceea ce simt călugărițele când fac, deliberat, lucruri oribile. Am învățat să știu de ce mușchi să mă folosesc pentru fiecare treabă. Șovăi câteva clipe. Știi, Philip, în casa asta... familia mea trăsnită... mi se par acum un vis din care m-am trezit. Ba nu, parcă ar fi două vise: unul plin de lucruri plăcute – vase de ceramică, picturi, tapiserii, broderii, flori și mere în livadă, știi – iar celălalt de plictis și de risipă nesfârșită cu lucruri care nu erau bune, dar erau tot ce se întâmplase... înțelegi ce vreau să spun. Nu te mai rog să mă iei de nevastă. M-am dezmeticit.

Philip își spuse că nu era imposibil ca printre răniții ei să se găsească unul care s-o iubească. Fiindcă îi făcea patul mai confortabil și îi curăța trupul.

Nu din cauza Pomonei se hotărî Philip să se înroleze voluntar. Chibzui mult înainte de a trece la fapte. Își examină realizările, desenele, vasele, bolurile, cum străluceau stins. Cu trecerea timpului, descoperise multe ascunzători unde Benedict Fludd își ținea rețetele de smalțuri, în găuri din zid, între filele cărților, în memoriile lui Palissy, în *Modern Painters* de Ruskin. Le combinase, le probase, le ajustase. O muncă lungă și lentă, care presupunea răbdare și uneori te frustra, dar cel puțin el era acum un om care știa ceva, stăpân peste un meșteșug, o persoană care-și dorise un singur lucru și acum îl obținuse. Nu

trăiau în lume mulți semeni de-ai lui care se puteau fâli cu așa ceva.

Avea treizeci și cinci de ani. Nu era un flăcău ambițios. Provenea dintr-o clasă prudentă. Știa că șansele ca el să moară și vasele să moară odată cu el erau destul de mari.

Se înrolă, își spunea, din cauză că lumea devenise una în care munca lui de creație nu mai era posibilă. Războiul trebuia simțit pe propria piele, lămurit și terminat. Se părea că nu putea să nu fie o părticică din el. După atâta chibzuință și examinare de sine tot nu știa de ce, dar așa stăteau lucrurile.

Plecă în vizită la Elsie și la Ann.

– Mă gândeam eu c-o vei face, zise Elsie după ce o anunță.

– Ar fi bine să treci pe la doamna Fludd, din când în când.

– Ea nici nu știe cine e în preajma ei și cine nu e. Dar mă voi duce.

Philip fu declarat apt după examenul medical. Fu trimis în tabăra de instruire de la Lydd, iar în toamna lui 1915 plecă pe front, în Belgia.

În toamna lui 1915, cei doi Robin stăteau în tranșeele a ceea ce devenise o linie a frontului statică, pe aliniamentul Ypres. Ypres era distrus, casele ardeau, venerabila Hală a Stofelor zăcea în ruine. Marile sforțări de a câștiga teren în fața inamicului se redusese la o viață petrecută în tranșee și adăposturi. Obuzele

zburau pe deasupra capetelor, șrapnelele și proiectilele explozive produceau cratere, modificând de la un minut la altul suprafața solului. Luptele constau în cea mai mare parte din raiduri împotriva tranșelor inamice, din care mulți soldați nu se mai întorceau. Înaintau târâș sau în salturi prin Țara Nimănui, erau zăriți de mitraliori și împușcați unul câte unul. Noaptea, în Țara Nimănui, brancardierii, printre care și Charles/Karl, îi căutau pe cei vii în putoarea dulce a morților și se împiedicau de brațe smulse, picioare și capete retezate și măruntaie însângerate. Viii implorau deseori să li se curme suferința, iar Charles/Karl se gândi pentru prima oară că ar putea ucide, iar o dată, când un cap fără față îi strigase ceva, anemic, chiar trăsesese un foc.

Robinii erau sprinteni în raiduri și aveau un comandant de companie priceput și vrednic de încredere. Ședeau în ușa adăpostului și mâncau Maconochies, un amestec de carne conservată cu legume. Se scărpinau fiindcă erau infestați de păduchi; toată lumea era infestată de păduchi. Mirosea a proiectile explodate, mirosea a moarte, mirosea a oameni nespălați; mai era și mirosul dulceag de gaze letale, gaz britanic, împins înapoi la sursă de rotirea vântului. Robinii deschideau scrisori de acasă, de la Marian Oakeshott și Phyllis, de la Humphry, care îl făcea cu ou și cu oțet pe Lloyd George și-i trimitea urări de bine lui Robin Oakeshott, dacă mai erau împreună. Robin Oakeshott spuse, nonșalant:

– Ne vizita foarte des, la Puxty. Râdeau întruna, el și mama.

– E un om bun, într-un fel, răspunse Robin Wellwood. Continuă, firesc: Necioplit, într-o câțva.

– Cred că a fost... adică este... tatăl meu, zise Robin Oakeshott.

– Și eu cred la fel.

Se măsurară din priviri, cu ușurare și rușinare reciproce. Robin Wellwood intră în adăpost, după țigări. Se auzi un fel de urlet melodios și un obuz explodă în tranșee. O țandără din el îl decapită aproape complet pe Robin Oakeshott. Robin Wellwood îl privi o singură dată și stomacul i se întoarse pe dos. Veniră, alergând, sanitarii, oamenii aduseră o pătură ca să acopere ce se mai putea, aduseră găleți și mopuri ca să curețe adăpostul. Robin Wellwood ședea acolo și tremura. Și tremura.

Rămase cu un tremur permanent pe partea dreaptă a feței, până jos la gât și de-a lungul brațului. Îi tremura mâna când își curăța arma. Ofițerul comandant chibzui dacă să-l trimită în spatele frontului, ca să se vindece. Robin îi spuse, sec, cu un glas de nerecunoscut, gătuț, că se simțea bine mersi.

După două zile, se ridică în picioare, în cap cu noua cască de metal colțuroasă pe care o purta, ca majoritatea ostașilor, în unghiuri anormale, dată pe ceafă, precum un nimb. N-a fost nici primul, nici ultimul soldat ucis de un francțiror neamț foarte îndemânatic, ascuns după ciotul unui copac distrus.

Ceva mai târziu în timpul războiului se luă hotărârea ca frații să nu lupte în aceeași unitate, așa cum oamenii proveniți din același sat nu trebuiau să fie împreună într-un pluton.

Marian Oakeshott veni din nou – de data asta cu trenul și o trăsură de piață – s-o vadă pe Olive Welwood. Olive o servi cu ceai. Ceai pentru supraviețuitorii care nu supraviețuiau prea bine. Ambele se gândeau – dar niciuna dintre ele nu-și exprimă gândul cu voce tare – că altfel simțeau durerea dacă o împărțeau nu doar între ele, ci și cu toate mamele de pe întinsul Marii Britanii. Marion Oakeshott se dusesse la Frank Mallett cu telegrama în mână.

– Englezii nu urlă, îi spusese ea preotului.

– Poate că n-ar fi rău s-o facă, răspunsese Frank Mallett.

Așa că Marion Oakeshott țipase cât o ținea gura: „Oooh, fiul meu, fiul meu!“ și zidurile bisericii îi întoarseră ecoul. Pe urmă, nițel rigidă, își reluase munca de învățătoare permisivă. Venise în vizită la Olive cu speranța că-l va vedea pe Humphry. Humphry însă se încuiase la el în birou.

– În scrisoarea mea se spune că a fost ucis instantaneu, spuse Olive.

– Și într-a mea. În toate scrisorile.

Într-adevăr, comparate, cele două înștiințări se dovediră a fi identice, conținând aceleași expresii afectuoase și admirative față de băieții lor, aceleași asigurări de regret și întristare cauzate de uciderea lor.

– Du-te și vorbește cu el, o îndemnă Olive pe Marian.

Marian stătea în fața ușii biroului. Dinăuntru se auzeau suspine. Încercă să intre, dar ușa era încuiată.

Harry Wellwood împlinise douăzeci de ani în 1915. Reacționă la moartea lui Robin manifestându-și intenția de a se înrola. Olive, care nu vărsase o lacrimă după Tom, nu vărsase o lacrimă după Robin, începu dintr-odată să plângă în hohote. Repeta două lucruri: „Nu!“ și „De ce?“, iar și iar. Harry, o ființă blândă, studioasă și, de la moartea lui Tom, cam tăcută, îi spuse că toată lumea se oferea voluntar și că se simțea penibil rămânând acasă. Humphry, care-și recâștigase echilibrul în suficientă măsură ca să se reapuce de scris articole despre conducerea competentă sau incompetentă a războiului, îi furniză fiului său câteva date. Pierderile britanice erau atât de numeroase încât părea mai mult decât probabil că avea să se recurgă la recrutarea obligatorie, probabil la începutul lui 1916. Atunci, Harry va trebui să plece. Deocamdată putea aștepta. „Mama ta are nevoie de tine“, îi spuse. Harry nu-i replică „Țara mea are nevoie de mine“, deși afișele cu Kitchener erau pretutindeni.

– Lumea mă urmărește, zise el. Oameni care și-au pierdut copiii. Nu e corect să stau acasă și să huzuresc.

Humphry spuse, aproape răutăcios, că a câștiga războiul nu însemna a rezolva problemele politice ale Europei și că mii și zeci de mii de oameni își jertfiseră deja viețile fără niciun folos.

– Nu mai sunt băieți de vârsta mea prin orașe și sate, replică Harry. Trebuie neapărat să mă înrolez.

– Nu mai există indivizi, spuse Humphry. Există doar turme și cirezi. Îți trebuie curaj ca să nu alergi cu turma.

Harry zâmbi rece:

– Mai mult curaj decât am eu.

Se înrolă. În 1916 fu trimis, cu recruții proaspeți și rezerviștii de vârstă mijlocie, cu Armata a Treia Britanică, în ținutul deluros și împădurit, cu sate cochete, de pe Somme. Aici domnea calmul. Fuseseră porecliți „Armata fără Moarte”. Harry își exersa franceza și odată, la Albert, adunând provizii, se întâlni cu Julian Cain, aflat în tranșeele de la Thiepval. Îl informă pe Julian că Robinii fuseseră uciși – „omorâți instantaneu, la un interval de două zile”, cum o formulă el. Julian îi zâmbi, blând.

– Fii cu ochii în patru, tinere Hal, spuse el.

Nu-i destăinui, deși toată lumea era la curent, că se pregătea o ofensivă importantă. Se construiau căi ferate și tranșee de comunicație, cu parapete trainice și poteci de scânduri. Oamenii se instruiau în comunicarea cu semnale și telefoane de campanie. Făceau gimnastică zilnic, ca să aibă trupuri sănătoase și viguroase. Aveau să iasă din tranșee și să străbată în pas alergător Țara Nimănui, luându-i prin surprindere pe nemți, obligându-i să se retragă și după asta va reîncepe războiul adevărat, cu armate în marș și în galop, cu șarje, fente și acte de eroism – așa credeau generalii.

Julian se apucase de scris poezii. Nu o poezie a disperării, nici – nu încă – o poezie a furiei dezlănțuite. Nu erau poezii despre momente de glorie, despre glorioasele jertfe, despre chemarea înaltă a vitejiei galante,

ori a goarnelor și fluierelor. Erau poezii despre numele tranșeelor, care, în sine, aveau un fior poetic.

Batalionul lui Harry făcea parte din Corpul al Treilea, care, în zorii zilei de 15 iulie, se pregătea de ofensivă. Barajul de artilerie declanșat de britanici împotriva pozițiilor germane din satele Ovillers și La Boisselle fusese asurzitor și distrugător. Planul era să se creeze o breșă în linia de apărare a nemților, prin care să năvălească trupele de cavaleriști. Tunarii din Corpul al Treilea erau migăloși în ceea ce privește ruperea împrejmuirilor de sârmă. Nu puteau rupe sârmele din depărtare și nu aveau suficientă muniție ca să se asigure de distrugerea gardurilor apropiate. Înainte de atac, artileria renunță să tragă în sârme și începu să-i bombardeze pe nemții aflați mai departe, ca parte a planului de a netezi drumul cavaleriei. Totuși, brigăzile se puseră în mișcare. Printre cele două sate trecea Valea Mash, care era Țara Nimănu. Era lată. Avea o lățime de optzeci de metri. O mină, menită să-i îngroape pe nemți în adăposturile lor și să-i deruteze când ar fi încercat să riposteze, fu descoperită de germani, geniștii britanici fiind capturați.

Harry aștepta. Stătea în picioare alături de un militar hârșit, caporalul Crowe. Harry gândea în rafale, iar între rafale era placid și amortit, ca și cum nimic nu era real. Nu se gândea la Rege sau la Drapel, deși îi fugi mintea, scurt, la liniștea din North Downs. Își spunea: Sunt tânăr și plin de viață. Dinții îi clănțăneau. Caporalul Crowe îl bătu pe umeri, ceea ce-l enerva,

și zise că toată lumea era înfricoșată, fără excepție. Bărbați foarte curajoși, zicea el, făcuseră în pantaloni, o idee mizerabilă care nu-i trecuse prin cap lui Harry și-l alarma și mai mult. Sunt tânăr și plin de viață. Am o pușcă și un stilet și trebuie să lupt. Caporalul Crowe îi întinse o sticlă de apă, care se dovedi a fi plină cu rom, și-i spuse să tragă o dușcă. Lui Harry nu-i plăcea romul. Îl deranja la stomac. Dar bău destul de mult și se simți rău, amețit, și mai dezorientat.

Li se ordonă să înainteze. Artileria germană era una de precizie. Sute de oameni muriră în spatele propriilor linii, sau se chinuiră să se întoarcă, la posturile de prim ajutor. Harry ieși întreg din tranșee; la fel caporalul Crowe. Porniră înainte, înspre trunchiurile negre ale unei pădurici de pe coasta unui deal. Vacarmul era de nedescris. Nu doar proiectile și gloanțe, explodând și fluierând, ci și țipetele răniților. Se împiedicau de morți și răniți, de oameni și bucăți de oameni, fiind obligați, de la un punct, să se târască, atât de accidentat și de frământat era terenul, cu carne omenească amestecată cu noroi. După câteva minute, Harry simți o izbitură și-și găsi tunică umedă, apoi muiată în propriul sânge. Încercă să se târască mai departe, dar nu reuși, fiind depășit de alți soldați, rășchirați în noroi. Sângera. Stătea culcat acolo, nemișcat. Știa, în teorie, că rănila la stomac sunt urâte. I se învârtea capul. Ar fi dorit să nu fi băut romul acela. Ar fi dorit să moară repede. Dar nu muri. Soldații se târau pe lângă și peste el, el își pierdea și își recăpăta cunoștința. La un moment dat, observă că

nu mai veneau camarazi târâș și că se înnopta, dacă nu cumva întunericul acela era moartea. Nu era. Dar era mort când îl găsiră brancardierii, așa că ei îi luară doar plăcuța cu numele și scotociră prin buzunarele pline de sânge, căutând fotografii sau scrisori. Găsiră o fotografie a lui Olive, făcută pentru reclamă – ea avea o înfățișare blândă și binevoitoare. După care îl lăsară unde îl găsiseră.

Caporalul Crowe ajunsese până la sârma ghimpată germană, care nu era ruptă. Se agăță în ea și inamicii traseră în el; rămase atârnat ca un animal pe prăjina vânătorului și moartea îi fu foarte lentă. În ofensiva aceea au fost trei mii de morți.

Batalionul al Doilea din Middlesex avu pierderi de 92,5 la sută. În prima zi de ofensivă, patruzeci de mii de oameni fură uciși ori răniți. Generalul Haig observă că, „ținând cont de numărul de persoane angajate în luptă, pierderile nu pot fi considerate severe“.

Familia Wellwood de la Todefright primi încă o telegramă. Humphry zise: „Vești rele“, iar Olive răspunse „Crezi că am crezut altceva?“ Ea ședea într-un fotoliu și privea în gol. După o vreme îl auzi pe Humphry, în biroul său, plângând. Era un plâns set ciudat, ca de copil, cu scâncete și mârâieli, ca și cum ar fi încercat să-l ascundă. Ea se ridică, anevoie, și se duse la el, îl mângâie pe păr în timp ce el suspina, cu capul pe masa de scris.

– E ca o lamă de cuțit. Care taie lumea în bucăți, ca pe un calup de brânză. Ori cum taie măcelarul

carnea – o analogie mai adecvată. Te iubesc, Humph, orice ar însemna asta. Dacă te consolează. Poate că nu. Nimic nu ne poate consola.

– Și eu te iubesc, dacă te consolează.

Tragediile deveniseră atât de comune, încât era nepolitic să le pomeniști sau să suferi de față cu alții. Olive avu gândul nefolositor că ar fi trebuit să-și oploșească băieții, că se gândise numai la Tom și-și luase gândul de la băieții aceștia, pierzându-i.

În iulie 1916, Julian Cain luă parte la luptele din jurul localității și pădurii Thiepval. Pădurea era frumoasă, înainte de bătălie. Dar era un loc în care un atac nu avea nicio șansă de reușită și mulți oameni înnebuniră și-și pierdură viețile în ea. Există un mic *château*, în care loveau proiectilele și tranșee cu parapetele întărite cu trupurile morților, premeditat zidite în pământ. Julian fu aruncat pe spate de explozia unui obuz și își pierdu cunoștința, își pierdu mințile, își spuse, pomenindu-se că zace pe pământul gol, lângă o ambulanță de teren, fără să izbutească să-și amintească cine era și cum ajunsese acolo. Avea o rană superficială de-a curmezișul craniului și fragmente de șrapnel înfipite în carne. Când veniră să-l bandajeze întrebă „Cine sunt eu?“, iar sanitarul îi scotoci prin buzunare și-l informă că era locotenentul Julian Cain.

Își aminti, dintr-un motiv necunoscut, de Pădurea din *Prin oglindă*, unde lucrurile nu au nume, nici copacii, nici creaturile, nici Alice însăși. Zăcea acolo, potopit de morfină, gândindu-se la nume. Morții îngropați

își aveau numele înscris pe markerele de morminte provizorii, adesea ciuruite de focul susținut al armamentului ușor. Numele lor trăiește după ei o veșnicie. Avu o viziune drogată a numelor, ca niște șobolani mișunând și scormonind câmpul deătălie, în căutarea cărnii de care fuseseră lipite, precum în valea osemintelor a profetului Ezechiel. Îți spuneai că un nume are o viață, dar bărbații cunoscuți în tranșee nu sunt suficienți de materiali ca să aibă o viață denumită care să se desfășoare înainte și după, în ceea ce crezuseră întotdeauna că este o manieră normală. Oamenii și numele lor erau provizorii: își dădea seama că le învățase numele cu un soi de durere surdă, întrucât erau deja atât de multe pe care nu mai trebuia să și le reamintească, pentru că *nu mai putea* să și le reamintească, fiind stropite cu sânge și incorporate în glodul frământat care fusese cândva pajiști verzi sau ținut împădurit. Puteai scrie versuri despre numele pe cale de dispariție. Nu intenționa să scrie poezii despre frumusețe, despre tristețe ori idealuri nobile. Va încerca – dacă îl mai ținea mintea și nu îl oprea un glonț, să scrie un poem ori două, sumbre, despre botezarea părților sau denumirea unui câmp deătălie. Gândindu-se la Alice, un împătimit al cărții botezase tranșeele după povestiri: *Walrus Trench*, *Gimble Trench*, *Mimsy Trench*, *Borogrove* [sic!], *Dum and Dee*. Pe undeva exista pădurea *Imagine*. De unde mai venise și asta? Văzuse și *Peter Pan Trench*, *Hook Copse* și *Wendy Cottage*. Erau denumiri poetice create de alt glumeț, dar le putea împleti într-un leagăn

al pisicii propriu, aceste vocabule efemere dintr-o lume în care nimic nu-și menținea forma în urgie. Îți construiai adăpostul individual pe cadavre țepene și îl denuceai *End Trench*, ori *Dead Man's Bottom*, *Incomplete Trench*, *Inconsistent Trench*, *Not Trench*, *Omit Trench* sau *Hemlock Trench*. Infirmierul militar veni să-l anunțe că va fi transportat la un spital de campanie. Încearca, oare, să spună ceva? Nume, zise Julian. Nume. Numele se distanțează de lucruri. Nu stau în simbioză.

Îi administrară morfină. Se întrebă, începând să plutească, dacă exista o *Morphine Trench*.

Erau atâtea lucruri, atâtea lucruri din viața sa pe care nu dorea nici să le numească, nici să și le reamintească. Treaz, forța problema să se scufunde. În somn, ea se ridica – precum un flux cu pești morți sau muribunzi – să-l sufoca.

La spitalul de campanie, Julian reflecta din când în când la limba engleză. Se gândea la cântecele întonate de soldați, încrâncenate, dar voioase. Suntem aici fiindcă suntem aici, fiindcă aici suntem, suntem aici.

Departe, departe de Wiper tânjesc să fiu,
Ținta lunetiștilor nemți să nu mai fiu.
Mi-e jilav adăpostul,
Picioarele reci,
Așteptând un bum-bum
Să m-adoarmă pe veci.

Am avut un camarad
Cum nu se poate mai bun
Toba ne-a chemat la atac
El mărșăluia alături, carne de tun.

Poezia, își spuse Julian, era ceva scos cu forța din oameni de moarte, ori de prezența morții, ori de frica de moarte, ori de moartea celorlalți.

Se puse să întocmească o listă de cuvinte care nu mai puteau fi folosite. Onoare. Glorie. Tradiție. Bucurie.

Îi întrebă pe soldați despre numele tranșeelor. Ei îi furnizară denumiri ca: *Rats Alley Income Tax*, *Dead Cow*, *Dead Dog*, *Dead Hun*, *Carrion Trench*, *Skull Farm*, *Paradise Copse*, *Judas Trench*, *Iscariot Trench*¹ și multe tranșee religioase: *Pavel*, *Tars*, *Luca*, *Miracol*. Multe tranșee purtau nume de străzi și teatre londoneze, mult mai multe de femei: *Flirt Trench*, *Fluffy Trench*, *Corset Trench*². Julian le colecționează într-un carnetel și începu să le înșire, dar grozav ce-l mai durea capul. Se grupară, natural, într-o parodie a sunetelor de clopoțel:

Numskull, rumskull
Auzi glonțul fluierând – skull

¹ „Impozitul pe venit din Aleea Șobolanilor, Vacă moartă, Câine mort, Nemțălău mort, Tranșeea putregaiurilor, Ferma cu cranii, Tranșeea lui Iuda, Tranșeea Iscariotului“ (n. tr.).

² „Tranșeea Flirtului, Tranșeea Pufosă, Tranșeea Corsetului“ (n. tr.).

Catrenul nu era deloc bun. Dar pe linia aceea se mai putea face ceva. Rupert Brooke, ucis acum un an de o infecție la buză, se dusese în Grecia. Scrisese despre Ceaiul din Sufragerie și despre mierea sau așa ceva din Grantchester, inimaginabilă acum, despre război ca evadare din viața compusă din jumătăți de oameni, despre cântecele obscene și monotone, despre luptători „ca înotători care plonjează în puritate“. Acești copii, se gândea Julian, fuseseră fermecați și trași pe sfoară, ca și cum un Pied Piper și-ar fi cântat melodia, iar ei l-au urmat cu toții, docili, sub pământ. Nemții torpilaseră transoceanicul *Lusitania* și Charles Frohman, impresarul care pusese în scenă *Peter Pan*, murise cu demnitate elegantă, pare-se recitând nemuritorul vers judicios omis din spectacolele din timp de război: A muri va fi o nemaipomenită aventură.

Scrisul despre noroi, frig, lapoviță, păduchi și guzgani apela la geniul incontestabil al limbii engleze. Ar fi fost bine să includă *shit* și *fuck* și alte vorbe frecvent folosite în școli și reprimare în inimaginabila viață socială a respectabilei Englitere. Maggot era un cuvânt englezesc bun. Cineva contribui cu *Bully craters*.

Se însănătoși și se întoarse la regiment. Se duseră să recucerească reduta Schwaben, ocupată de inamic. Aici se aflau adăposturile germane adânci, reduta Schwaben, Leipzig, *Zarzavatul* și *capra* (*Feste*

Stauffen și *Feste Zollern*) și Lucrarea Minune numită *Wündtwerk*, despre care se cereau scrise poezii. Julian coborî sub pământ și găsi, la un nivel mai profund, o ușiță în perete, dând spre galerii întunecate, pline de obuze și echipament și, dincolo de ele, un drum spre două puțuri de apă, cu vinciuri și găleți, cu o adâncime ce nu putea fi estimată după ochi, care părea că se întinde, interminabilă, până în străfunduri. Julian umblă prin magazii pline de mormane de proiectile și de conserve cu carne, de căști vopsite în negru și auriu, de măști antigaz din piele. Își aminti, fugitiv, de depozitele din subsolul muzeului din South Kensington, de ordinea și dezordinea lor.

Ajunse la o groapă spațioasă, căptușită de oglinzi în rame aurite, plină de grămezi de mantale groase, cenușii, al căror miros sufocant devenise parte din putoarea insidioasă din aceste tranșee. Oglinzile trebuie că erau pradă din *château*-ul năruit acum. Erau, în încăperea aceea, și cărți, vârate în lăzi așezate în picioare, ca niște dulapuri de bibliotecă. Julian își însuși un exemplar din *Märchen*, de Frații Grimm, pentru Griselda, căreia avea să-i placă ideea că găsisese cartea într-un hol al oglinzilor din subteran. Dintr-odată observă că mai era cineva acolo, un bărbat slab, de vârstă mijlocie, cu înfățișare ursuză, fața plină de cicatrice și ochii obosiți. Ridică un braț în semn de salut și constată, când și celălalt ridică brațul, că nu se recunoscuse pe el însuși. Găsi o ieșire prin altă parte, deschise ușa și văzu că era pe jumătate blocată de trupul masiv și bine încotoșmănat al unui neamț foarte mort,

intrat în putrefacție. Se retrase și găsi o cale de a ajunge sus, la aer.

După câteva zile fu trimis, noaptea, cu o patrulă, să atace un punct întărit german. Cum zăceau într-un crater, sub obuzele care bufneau regulat, își simți piciorul plesnind. Când voi să se ridice, nu reuși. Subalternii lui îl traseră, șchiopătând și căzând, până la un alt crater și de acolo în adăpostul lor.

De data asta avea „una afurisită“. Fu trimis, ca invalid, în Anglia, printre răniții care puteau merge. Oasele din laba piciorului erau zdrobite, lucru pe care nu-l simțise, fiindcă îi părâise tibia. Până la urmă, chirurgii nu-i putură salva laba piciorului și i-o amputară. După câteva luni, intră șchiopătând în casa din Chelsea unde cele două fete, repezindu-se spre intrare, aproape că-l culcară la pământ. Fu destul de supărat când Imogen și Florence izbucniră în hohote de plâns. Casa era plină de mirosuri delicioase – pâine prăjită, cafea prăjită, o vază cu crini și levănțică și, când se aplecă anevoie să-și sărute sora vitregă și nepoata, simți mirosul de trupuri curate și de păr bine spălat.

Se visă îngropat de viu într-un adăpost, fără a se putea elibera de povara din ce în ce mai mare a pământului. Visă lucruri pe care le exilase la marginea minții și-și interzisese să se mai gândească la ele. Florence îi cocea tarte fierbinți cu caise și-i făcea ceai chinezesc, cu iasomie și cu o aromă aparte, misterioasă și curată, servit în cești de porțelan chinezești. Îl instalară

într-un fotoliu, cu un taburet pe care să-și odihnească piciorul, iar ochii lor erau mereu plini de lacrimi.

Florian se întoarse de pe front, unicul dintre splendizii băieți de la Todefricht. Phyllis îi găti mâncarea lui preferată, cârnați cu verdețuri și piure de cartofi, precum și o Regină a Puddingurilor. Olive își spuse că trebuia să-l iubească mult și constant, pentru că era viu, iar fiii ei nu erau. Înfrunta, își spunea, posibilitatea de a-i părea rău că supraviețuise cel care nu era al ei, dar alungă cu hotărâre ideea. Goli un pahar mic de whisky înainte de sosirea birjei de la gară.

Florian venea către ea. Impresia fu șocantă. Era slab și șchiopăta puternic, toată pielea îi era scobită, pătată, brăzdată de cicatrice. O pleopă îi atârna. Buclele aurii, tunse la încorporare, creșteau la loc mult rărite și în smocuri, așa că arătau ca un ersatz, ceva artificial. Cel mai rău lucru era că emitea un sunet greu, șuierător, din cauză că inhalase, timp de câteva secunde, gaz britanic, suflat înapoi de vânt.

Phyllis și Olive își luară inima în dinți și îl sărutară. El se retrase imperceptibil. Humphry îi puse o mână pe umăr și-i spuse:

– Intră, bătrâne, ai ajuns acasă.

De fapt, el nu prea avea ce să le spună. Ședea ore întregi în fotoliul de la fereastră, privind grădina. Phyllis făcea mari eforturi să-l iubească. Erau copiii lui Violet și aveau în comun o supărare nedeclarată că decesul lui Violet abia dacă fusese marcat, înghițit fiind de durerea provocată de pierderea lui Tom,

pentru că viața ei fusese înghițită de a lui Olive. Niciunul dintre ei nu se simțea în largul său discutând asta. Niciunul dintre ei nu discutasese vreodată despre sentimente. Dar când Phyllis încercă – oarecum jenată, neștiind dacă să folosească numele „Violet“ sau sintagma „mama noastră“ – Florian chiar dădu semne că este afectat. Era o mânie nerăbdătoare și ursuză. Ea îi făcu mici cadouri, prăjituri și dulciuri, pe care el le devoră cu poftă.

Ziua, el ședea și ședea. Noaptea, umbla. Îl auzeai: piciorul șchiop bufnind, respirația șuierătoare – un sunet continuu și sinistru pe scări și coridoare.

Într-o noapte, Olive fu trezită de trecerea lui prin dreptul ușii și o cuprinse o ură pură. Era ca și cum ar fi locuit cu un monstru, un copil adus de elfi, un demon. Pe urmă se urî pe sine, mai mult decât îl ura pe el. Se duse să-și găsească whisky-ul, evitându-l cu dibăcie pe soldatul demobilizat, întrucât auzea imediat pe unde îl purtau pașii.

Observară că decupa anunțurile din ziar. Într-o zi, le anunță că acceptase un post de suplinitor la școala din Bedales. Era, zise el, cu un scurt zâmbet posomorât, bun la organizarea de tabere și chestii din astea.

Ele ziseră că-l vor vedea în vacanțe, iar Florian răspunse:

– Da, probabil.

Phyllis se întreabă de ce nu pleca și ea de acasă. Se gândi că, poate, avea să plece. Poate.

DIN APELUL DE DIMINEAȚĂ
ȘI ALTE POEZII DE JULIAN CAIN

PĂDUREA

A. S. BYATT

368

*Când Alice a trecut prin sticla lichidă,
În careuri ordonate de iarbă de vară
În fața ei lumea binevoi să se deschidă
Și fiarele, florile, țintarii se bucurară*

*De puterea vorbirii și argumentelor.
Logica e tocată fin; ouăle, rozele
Reciproc se insultă, pulpele mieilor
Resping acuzațiile. Trandafirii și sărurile
au picioare agile.*

*Nori mișună pe cer, regine zburătoare,
Ca păsări speriate, adormiții crai
Sforăie nederanjați în vise cutremurătoare
Cu banchete, cavaleri – lucruri solemne, ce mai.*

*Serioasă, Alice sare din careu în careu.
Gardurile vii, șanțurile forma-și mențin
Și fac o ordine de neperturbat.
Nicio creatură nu suferă cât de puțin.*

*Alice, englezoaica noastră, stăpână pe sine,
Pune-ntrebări țintarilor și cavalerilor,
Și declară că nu se simte prea bine
Din cauza belicoșilor copii și a trântelor lor.*

*Nu mor ușor armatele nătânge
Ci cad în capetele încăpățânate,
Se chinuie să se ridice, cad la loc în sânge
Iar noaptea dorm în pat, epuizate.*

*Roșii cu albi în marele joc se înfruntă,
Bătăliile plutesc în praf, dar au reguli clare,
Se termină de fiecare dată cu gemuri și turtă,
Căci Pronia cu proștii e binevoitoare.*

*Pădurile sunt periculoase. Drumul ți-l pierzi.
Cerul poate să se-ntunece și Cioara
Să-nnegrească ziua și vârful copacilor verzi,
Rupându-le crengile seara.*

*O tăviță de ceai îndoită, rat – tat – tat
Darabana ploii pe cască, neîncetat,
Tingirea și goarna zac în noroi
Iar obuzele vâjâie și nori de fum trec peste noi*

Și nicio formă nu se menține. Am privit cum
Pădurea amesteca cele patru elemente, aerul
flacăra devenea
Pământul era lichid; totul se preschimba în scrum,
Pomii erau bețe de chibrit, focul venea și venea,
Crăpându-ne urechile și ochii, oamenii erau noroi
Degete retezate, cioturi însângerate între
Furcile desfrunzite ce fuseseră pomi noi;
Sângele țâșnea unde pasul se afunda. Derutați,
călcam printre
Chipuri muribunde. La întâmplare cădeam
Pe oameni căzuți peste oameni ce-n bucăți
se transformau,
De carne, lemn și metal. Nimic nu mai ține, spuneam.
Nici lumină, nici orizont, susul și josul tot una erau.
Sângele dătător de viață țâșnea abundent
Din gurile și pe nările noastre, când aprig, când lent.

Într-o altă pădure
Alice se plimba cu un faun. Ei nu aveau nume.
Nu erau fată, nici fiară, nici ceva ce creștea ușure.
Plantele stăteau, lucruri zburau și foșneau în lume.
Toate – același lucru. Domnea liniștea, indiferentă,
bună,
Stupid de bună, ca, în Șarpele deghezat
din Prima Grădină
Unde primul om a botezat creaturile,
A cunoscut Păcatul și s-a rușinat de-a sa vină.

*În Thiepval, o vreme, într-un spațiu extrem
 De zgomot transformat în tăcere. Prea multă suferință
 Îți lua durerea cu mâna. Mi s-a dat și mie
 harul suprem
 De a cunoaște neștiutul. Nu mai aveam cunoștință
 De numele meu, ori al oricărui alt lucru din spațiul
 negru.
 Priveam indiferent trunchiurile de copaci sfărțecate,
 Cioturile de carne și metal. Totul era integru.
 Omul de lângă mine bolborosea în sânge. A tușit
 și a decedat.
 Am știut că și eu sunt condamnat.*

LA APEL

*Băieții ferchezuiți stau smirnă. Se strigă
 Numele lor. Archer și Bates. Castle și Church.
 Adsum, ciripesc ei. Adsum. Adsunt. Tânăru! Field
 Stă lângă Devon Minor, Green și Hill.
 Meadows și Nuttall. Miros curat
 A săpun și apă, de sub cerneală și cretă și praf
 Și lustruială. Afară, soarele englez,
 Înfășurat în nor englezesc, se oglindește în geamurile
 Pătate cu noroi ale caselor englezești. Așa până
 la sfârșit:
 Waterstone, Wellwood. Scârțâit de scaune. Acum
 se așază.
 Măzgălesc cu stilourile povestea de la Agincourt.*

*Rânjitorii lorzi care promulgă legi
Privind secretele neclare ale studiilor strigă
și ei catalogul.
Spune, ce ești, băiete, pronunță-ți numele corect,
Ori vei fi bătut. Spune, ce ești tu, băiete.
De nu dai răspunsul corect, vei fi bătut și mai rău.
Un vierme, o larvă? Astea au fost săptămâna
trecută, tinere!
Un iz, un țap ispășitor, un melc strivit, o broască
răioasă,
O ceașcă spartă? Acum te iau la nuia, băiete.
Tot nu știi nimic,
Le greșești pe toate, potaie, fătăläule. Desfă-te
la pantaloni,
Apleacă-te peste scaunul ăsta și-n timp ce te croiesc
cu nuiaua
Repetă după mine: Sunt nul. Sunt un nimic.
Sunt zilch.
Nu te strâmba, îndură bărbătește.
Iar acum, pe un câmp francez, sună goarna.
Bărbieriți, lustruiți, ferchezuiți, fi salută
Pe Primii Unsprezece și pe Primii Cincisprezece.
Aliniați frumos pentru bătălie, își aud numele,
Răspund la apel. Toți aceștia au fost oamenii mei.
Zâmbitorul Fletcher, cu capul de aur, avântatul
Billy Gunn,
Knight cel cu coapse prelungi, cârlionțatul Smith
Străluceau, plini de zel, mărșăluind spre linia
de bătălie.*

*Ce sunt ei acum? Nume pe lespezi de marmură
În capelele școlilor. Nume pe discuri duble.¹
Unul roșu, pentru carnea însângerată, unul verde
pentru pământul
În care e însămânțată carnea, strivită și amestecată
Cu altă carne și pierdută. Nume înscrise
Pe telegrame și scrisori, care le lovesc în inimă
pe femeile în așteptare
Care, auzind pumni bătând în uși, nu îndrăznesc
să deschidă, dar trebuie.*

*Le-am memorat pe toate cu bucurie, la început,
I-am cunoscut pe toți, băieți temători
sau strălucitori
Băieți impulsivi și băieți șireți am întâlnit,
I-am botezat și rebotezat. Mintea mea e plină
de nume.
Nume de morți – pe cei vii nu-i pot memora.
Nume venite târziu, ale băieților sosiți
să-i înlocuiască pe cei*

*Plecați în marș.
Vin, pleacă, surdă, se încruntă. Eu stau de pază
La ușa minții. Astăzi stau și zâmbesc
Numărați și nenumiți. Se-ndepărtează în marș
Eu număr alți băieți și-i trimit și pe ei.*

¹ Discuri colorate de identitate purtate de soldații australieni care au luptat la Thiepval (n. a.).

Coloana, ca un șarpe, se răsucește pe câmpii,
 Marcând pământul cu roți grele, copite și bocanci.
 Iarba zâmbește în soare, total neputincioasă.
 Livezile și crângurile sunt Paradise,
 Unde fructe și flori cresc în voie, păsări
 Se înalță în azur, ciripesc și se prăbușesc în jos
 Să se odihnească. Pădurile sunt străvechi, au nume –
 Thiepval, valea adâncă, la Boisselle, Aubépines,
 Date demult de oameni răposați. Fiii lor
 Cunosoc arbori și creaturi, pământul și cerul, aceleași.

Tăiem tunele pe ogoarele adormite
 Răsturnăm brazde, despicăm turful și facem
 O rețea de drumuri încrucișate, ordonate
 și înnebunitoare,
 Sub pământ, precum cârțița, precum monstruoșii
 viermi.

Ne săpăm adăposturile, niște cicatrice înscrise
 Pe obrazul pământului. Și dăm nume
 Vastei noastre rețele de sub rădăcini, impusă,
 Imperativă, disperată să se ascundă și să facă rău.

La început, drumurile scufundate erau numerotate.
 O tablă de șah. Dar omul e poet, iar numele –
 Moștenirea lui Adam – și deci englezii
 Au suprapus pe Franța o fantomatică hartă engleză,
 Răvășind recoltele și poluând cursurile de apă.

Așadar pe aici găsești Piccadilly, Regent Street,
Oxford Street, Bond Street; Tothill Fields, Tower
Bridge

Și localități din Kent, Dover, Turnbridge Wells.

Intră în obsesii mai mari, rezonante:

The Boggart Hole, Bleak House, Deep Gloom
și Gloom.

Amintindu-și de copilărie, poezii-soldați revăd
în minte

Aventurile disperate ale Lost Boys și Peter Pan;
Crângul lui Hook și Vila lui Wendy. Grozăvenii
pândesc

În Crângul lui Jekyll și Crângul lui Hyde.

Absurdul zâmbește

În timp ce obuze și vâlvătăi conturbă

Liniile ordonate din Walrus, Gimble, Mimsy,
Borogrove,

Ducând la Dum și Dee și la acea Pădure

Unde se ațin Furia, bezna și Cioara aceea.

Există Groapa Morților, Tranșeea Oaselor, Tranșeea
Putrefacției,

Aleea Cimitirului, Ferma Craniilor, Drumul

Sinuciderii,

Tranșeea Abuzurilor, Tranșeea Abisului, Haznaua,

Tranșeea Lipicioasă,

Tranșeea Rostogolișului, Tranșeea Cleioasă,

Tranșeea Mahala, Ferma de Sânge,

*Tranșeea Viermelui, Postul Păduchelui, Alea
Goangelor, Strada Ghetei Scâlciate,
Aleea Gazului, Alea Gangrenei, Tranșeea
Însângerată,
Dreary, Dredge, Dregs, Drizzle, Drivel, Bog.*

*Unele încadrează numele tranșeelor în stări
mentale:
Crângul Tremuriciului, Crângul Mâniei, Răscrucea
Anxietății, tranșeele Urlet,
Jale și Demență, Alea Nebuniei,
Aleea Presimțirilor, Tranșeea Îngrijorării,
Punctul Nebun,
Adăpostul Lunatic, apoi Tranșeea Insuportabilă,
lângă Tranșeea Distracției,
Tranșeea Lugubră, Tranșeea Speranței și
Aleea Fericirii.*

*Cum mai mișună, șobolanii.
Bestii grase cu colți galbeni și cozi
Agitate și lunecoase. Aici sunt la ei acasă,
În timp ce oamenii cu obraji scofâlciți și obsesii
nu sunt.*

*Căci șobolanii
Se îngrașă în găurile de șobolani și nu se tem
de nimic,
Blestemați milogi descurcăreți, zise Tom Thinn,
În ziua când își mănăca rația și muri.*

*Numele sunt legiune. Gaura de Cloțan, Puțul
Șobolanilor,
Ferma cu Guzgani, Guzganul Gras, Aleea
Șobolanilor,
Șanțul Șobolanilor Morți, Movila de Cloțani,
Guzganul Plat, Ole King Rat.
Ei ne vor supraviețui. Acesta este domeniul lor.*

*Când voi muri, sufletul îmi va trece
Prin Bulevardul Sulfului și Pădurea Dracului
Spre Scara lui Jacob din Drumul Pelerinului
La Tranșeea Eden, prin Livadă și prin poartă,
Până la Tranșeea Nenumită și Pădurea fără
Nume, unde se va odihni.*

Basil și Katharina Wellwood trăiră un război nefe-
ricit. Se înălță un val imens de ură împotriva ger-
manilor. Prietenii și cunoștințele Katharinei încetară
să mai treacă pe la ea ori să o invite la clăcile de rulat
bandaje și împletit îmbrăcămintе pentru soldații bri-
tanici. Și faptul – în măsura în care era cunoscut – că
pe fiul lor îl împiedicase conștiința să accepte războ-
iul arunca asupra lor umbra bănuiei. Vecinii de la
țară erau la fel de veninoși ca și cei de la oraș. Erău
îngrijorați din pricina lui Charles/Karl și a Griseldei.
Basil era îngrijorat și din cauza lui Geraint Fludd, fiul
lui adoptiv din City. Geraint servea undeva la arti-
leria grea. Scia periodic – cu o voioșie rezonabilă –
de pe Somme, mai posac când tunurile mari se târau
prin mocirla Flandrei. În februarie 1917, generalul
Ludendorff ordonă trupelor să se regrupeze pe Linia
Siegfried. Până în Marea Britanie ajunse zvonul de-
spre a sa Operațiune Alberich, numită astfel după
nibelungul care abjurase iubirea, strângând la piept

Rheingoldul furat. Operațiunea Alberich pârjolea pă-mântul, ciopârțea, incendia, otrăvea fântânile, măce-lărea vitele și orătăniile, nelăsând în urmă nimic din ce ar fi putut fi folosit de armatele inamice aflate în ofen-sivă, franceze ori britanice. O femeie scupă spre Kat-harina în plină stradă. Câțiva servitori îi înaintară preaviz. Katharina, întotdeauna slabă, slăbi și mai mult.

Veni scrisoarea. Avea Crucea Roșie pe plic și era adresată, în stil quaker, lui „Basil și Katharina Well-wood“. Unitatea de Ambulanțe a Prietenilor era pro-fund mâhnită să-i înștiințeze că prietenul Charles Wellwood era dat dispărut și se presupunea că înce-tase din viață. Dăduse dovadă de un curaj exemplar. Îndrăznise să meargă în zone ale câmpului de bătălie unde mulți brancardieri se temeau să intre. Adusesse răniți, englezi și nemți, le bandajase rănilor, vorbindu-le cu *reală* blândete. Dăduse impresia că e de neobosit. Fusesse extrem de respectat și avea să fie regretat de toată lumea, de tovarășii lui de muncă și de cei salvați de el.

– E doar dat dispărut, zise Katharina cu o voce subțire, sleită. S-ar putea să se întoarcă la noi.

– Cel care a scris scrisoarea nu credea că se va întâmpla asta, răspunse Basil. Avem plicul pe care ni l-a lăsat pentru a fi deschis dacă... dacă murea.

– Dar poate că mai trăiește.

– Vrei să lăsăm scrisoarea nedeschisă?

– Nu. Nu. Cred că e corect s-o deschidem.

Le era frică s-o deschidă. Nu avea să conțină doar asigurări că îi iubise întotdeauna. Nu asta era stilul lui Charles/Karl, care știa că ei știau că-i iubeste. Scrisoarea conținea și vreun secret pe care, poate, era de preferat să nu-l afle.

Dragă mamă și tată,

Dacă citiți aceste rânduri, înseamnă că eu nu mai sunt. Sper să fi salvat alte vieți, înainte de a o pierde pe a mea. Aflați că m-am gândit neconținut la voi, cu mare dragoste și recunoștință, nu în ultimul rând pentru că mi-ați îngăduit să-mi urmez calea. Să trăiesc o viață de cărturar, la care voi nu ați fi optat pentru mine.

Există un lucru pe care vi l-am ascuns. Am o soție necunoscută vouă. Se numește Elsie și până la urmă a fost de acord să se mărite cu mine fiindcă plecam pe front. Ne-a cununat Frank Mallett, la biserica Sfânta Edburga. Ar fi trebuit să vă spunem, să ne bucurăm împreună, dar n-a mai fost timp.

Elsie este sora ceramistului Philip Warren. E studentă-profesoară și aș fi sperat, dacă aș fi trăit, s-o ajut să studieze mai profund și mai extensiv.

Vă rog pe amândoi, cu afecționată aprehensiune, să o găsiți pe Elsie și să aveți grijă de ea, ca soție a mea. E foarte independentă, veți vedea, și a avea grijă de ea nu-i o treabă ușoară, așa cum eu însumi am constatat.

Elsie nu aparține „clasei“ noastre. Am convins-o că acest lucru nu are nicio importanță *reală*. Ea – mai practică – nu crede că voi o veți accepta sau recunoaște din acest motiv. Eu am mai multă încredere în voi amândoi. Ea nu vă cunoaște atât de bine ca mine. Sunteți oameni de onoare, generoși și dreapți, și, ca și mine, veți vedea în ea ceea ce este.

Termin asigurându-vă din nou de iubirea mea. Nu doresc să mor și sper să mă întorc acasă, să găsesc scrisoarea asta și s-o ard.

Dacă nu, vă rog să mă iertați și să aveți grijă de Elsie.

Fiu vostru,
Charles/Karl

Trecu o săptămână până să pornească, în Daimler, cu un șofer mai bătrân, spre casa de la marginea lui Dungeness. Lui Basil îi veni ideea să oprească la prezbiterul lui Frank Mallett și să-l întrebe ce părere are despre Elsie. Katharina zise că acest lucru ar fi incorect, de unde Basil deduse că ea se aștepta să-și facă o părere nefavorabilă despre tânăra femeie. De fapt, chiar trecură prin Puxty, dar părintele nu era acasă, iar Dobbin muncea pământul, undeva, pentru război. Așa că șofară mai departe, prin unicul deșert al Angliei.

La periferia orașului Lydd fură opriți de santinele militare, când trecură pe lângă campingul armatei. Într-adevăr, se auzea artileria, antrenându-se pe un poligon între fâșia de pietriș și arbuștii spulberați.

Erau într-o zonă militară, îi anunțară soldații. Erau obligați să declare ce vânt îi aducea. Auzeau distinct tunurile. Era mai precaut să se întoarcă.

De la natură, Basil nu era înclinat să declare scopul ce-l mâna în călătorie. Spuse că avea niște treburi personale cu doamna care locuia în casa de pe malul râului Ness. Aroganța lui îl enervă pe soldat, care-i atrase atenția că avea nevoie de un permis pentru a șofa, în zilele astea, prin acele locuri. Basil zise că mergea la directoarea școlii, iar santinela spuse că școala fusese rechiziționată de armată și profesoarele se mutaseră din zonă.

Katharina le arată scrisoarea.

– Fiul nostru a murit, așa spune scrisoarea asta. Am aflat că directoarea școlii e soția lui. Trebuie neapărat să o vedem.

Accentul Katharinei dădea mai mult de bănuț decât *hauteur*-ul lui Basil.

– De unde știm noi că nu sunteți spioni? Dumnezeuavoastră aveți un accent german.

– *Sunt* nemțoaică, răspunse Katharina. Aproape toată viața mi-am petrecut-o în Anglia. Eu mă consider englezoaică, dar asta nu mă ajută. Vă rog să ne lăsați să trecem și să o căutăm pe această femeie. Fiul nostru e dat dispărut în Flandra. Presupus mort. E rău, acolo pe front.

Șoferul spuse, cu vocea lui din Kent:

– O să ne țineți sub observație și să vedeți încotro ne îndreptăm. N-avem cum să ne ascundem de voi, totul e golaș.

Așa că au continuat să ruleze. Katharina și-l imagina, nu irațional, pe Charles/Karl călare pe bicicletă, pe drumul pietros. Ajunseră la căsuță.

O femeie tânără atârna rufe la uscat.

Șoferul deschise portiera și Katharina, cu pălăria ei cu voal și mantaua lungă de motorist, ieși din mașină.

– O căutăm pe domnișoara Elsie Warren.

– Păi, ați găsit-o, zise Elsie, terminând de prins un prosop în cleme.

Katharinei îi tremura vocea.

– Putem intra? întrebă ea. Și să ședem jos? Te rog.

– Cum doriți. Pofțiți înăuntru.

Basil ieși din mașină, cu papion și mantie cu glugă. Elsie ridică sub braț coșul de rufe, echilibrându-l pe un șold, și deschise ușa. Intrară toți în casă. Elsie îi întrebă dacă doreau o ceașcă de ceai, dar Katharina se gândi că nu poate șede, cu povara care-i apăsa inima, așteptând să fiarbă apa de ceai. Ceru apă, iar Elsie le aduse tuturor apă.

– Am primit, vorbi Katharina, o scrisoare. Ne anunță că fiul nostru, Charles, e dat dispărut. Ne spune că trebuie să-l socotim ucis.

Elsie luă o gură de apă. Se rigidizase.

– Aveam și o altă scrisoare, continuă Katharina. De la el. Pentru... momentul acesta. Ne cere... să avem grijă de tine.

– E adevărat, zise Elsie, cu vocea subțire, lipsită de expresie. Ceea ce v-a scris. Ne-am cunutat înainte ca el să plece pe front. Vicarul vă poate arăta registrul.

Dar asta nu trebuie să vă îngrijoreze. Eu nu am nevoie de nimic. N-o să vă stânjenesc.

– Exact asta a scris și el, zise Katharina. „E foarte independentă, veți vedea, și a avea grijă de ea nu-i o treabă ușoară, așa cum eu însumi am constatat.“

– Ăsta era el, spuse Elsie și o lacrimă i se prelinse pe obraz. Am locuit aici cu doamna Oakeshott, Robin și Ann, continuă ea. Robin a fost omorât în Franța. La fel ca Robin al doamnei Wellwood. Așa că doamna Oakeshott, când s-a închis școala, s-a dus să lucreze într-un spital din Hove. Militarii vor să pună mâna pe căsuța mea – pentru ofițeri – dar eu trebuie să rămân aici și să am grijă de Ann. Philip – fratele meu – e în Flandra. Charles a venit acasă o singură dată, în permisie, după ce Robin a fost ucis, și ne-a lăsat ceva bani. Trebuie să-mi găsesc de lucru. Ann e aproape femeie. Și ea va trebui să-și caute de lucru.

– Ann? zise, întrebător, Katharina.

– O, nu. Nu vă gândiți la asta. Ann are aproape șaisprezece ani. Nu e nepoata dumneavoastră.

– Atunci, ai fost căsătorită înainte? întrebă Basil Wellwood.

– Nu. Nu am fost. Ann a fost... o greșeală. Nu v-a scris nimic despre Ann?

– Nu. Nimic.

– Ann ne-a fost domnișoară de onoare când ne-am căsătorit. El ține foarte mult la Ann. Ținea foarte mult la Ann.

Ședeau acolo, într-o ceață a suspiciunii, luând înghițituri mici de apă.

– E în regulă, zise Elsie. Să nu vă bateți capul cu mine și cu Ann.

Katharina Wellwood se surprinse pe sine:

– Dar nu ești numai dumneata cu Ann, nu?

– Nu-mi dau seama cum de știți. Nu se vede aproape deloc.

– După felul în care îți ții mâinile pe burtă, explică Katharina. Nu ai dreptul să-l ascunzi de noi pe nepoțelul nostru.

Încă o lacrimă se prelinse pe obrazul lui Elsie.

– Dar nici nu mi-l puteți lua. E tot ce am de la el. Nu puteți s-o faceți.

– Să facem, ce? întrebă Basil, mai încet la gândire decât soția sa.

– Să-l luați și să-l creșteți în așa fel încât să ajungă un gentleman spilcuit sau o doamnă snoabă. Oh, vă rog să plecați. Nu mai știu ce să fac.

– Ești foarte nedreaptă, zise Katharina, gândind atât de rău despre noi. Charles/Karl ne-a rugat să avem grijă de tine și tocmai asta facem. Mamelor care așteaptă să nască nu le prieste să lucreze într-o fabrică de armament și... voiam să spun... nu te putem lăsa să mai muncești. Dar, crede-mă, știu că ești un agent liber. Ce doresc eu – mai mult decât orice – este să vă iau, pe tine și pe Ann, se înțelege, în casa noastră de la țară. Să trăiți confortabil. Așteaptă, o să-ți citesc: „E studentă-profesoară și aș fi sperat, dacă aș fi trăit, s-o ajut să studieze mai profund și mai extensiv.“

Elsie se puse pe un plâns nestăpânit.

– Știi, Elsie – dacă-mi dai voie să-ți spun așa – noi suntem părinții lui, zise Katharina. El este – a fost – fiul nostru. Nu suntem chiar atât de deosebiți.

– Nu înțelegeți. Prietenii voștri vor râde și vă vor disprețui. Nu aparțin clasei voastre și niciodată nu voi aparține, oricât de elegant m-ați îmbrăca.

– Mi-am pierdut majoritatea prietenilor fiindcă m-au disprețuit și au rânjit la mine, fiindcă sunt nemțoaică. Putem trăi și cu asta. Este ceva superficial și oribil. Tu ești femeia cu care s-a însurat fiul meu.

Basil scoase un fel de orăcăit.

– Are dreptate... ăăă... Elsie, are dreptate, zise el. Ne faci foarte fericiți dacă vii cu noi. Și vom fi... jigniți, da, jigniți, dacă nu vii.

– Nu e bine.

– Nu te mai împotrivi, zise Basil.

Dar îi plăcea de ea pentru că se împotrivea.

Intră Ann, subțire, mică, toată numai picioare și cu față ca a unei himere. Arăta de parcă o puteai face să dispară cu o răsuflare ori frânge ca pe o rămurică. Zâmbea – nesigură.

– Dâșii sunt mama și tatăl lui... ai lui Charles/Karl. Ne-au invitat să ne mutăm la ei.

Ann aprobă din cap cu seriozitate.

– Merită să încercăm, Elsie, zise Katharina. Dacă nu vă veți simți bine, vom căuta altă soluție.

Peisajul belgian este plat și plin de apă, poldere cultivate cu grâu și varză, smulse Mării Nordului printr-o serie de îndiguiuri. Mai spre interior, sunt ogoare și case puse pe un pat gros de argilă. Și aici este multă apă, apă în heleștee și șanțuri, apă ce curge în mici *bekes* (pârâuri), apă în canale. Inundațiile se produc rapid, fiindcă apa nu poate trece prin argilă, ca să se facă drenajul. În 1914, belgienii, după ce opuseseră o neobișnuit de aprigă rezistență ofensivei germane, se retrăseseră spre malul mării. Deschiseră ecluzele și stăvilarele, inundând pământul, lăsând drum liber Mării Nordului și creând șesuri de apă, inabordabile, între nemți și coastă. Satele din jurul malurilor nisipoase, care ofereau armatei câteva puncte mai ridicate, fuseseră pisate cu artileria până deveniseră praf, presat în argilă de roțile și copitele ce frământau solul, de trupele în marș și de răniții care șchiopătau, topăiau într-un picior sau se târau. În vara lui 1917, generalul Haig ordonă armatelor să

înainteze. La începutul toamnei, când generalii căzură de acord să atace creasta de la Passchendaele, ploua. Nori groși acopereau cerul și recunoașterea aeriană era imposibilă. Ploaia, rece și orizontală, mătura câmpiile plate și lichefia noroiul, îl adâncea, așa că mișcarea era posibilă doar pe potecile de scânduri – „drumul de catifea reiată” – aruncate peste terenuri. Oamenii din linia întâi se ghemuiau în gropi săpate în pământ, gropi pline de apă înghețată, din ce în ce mai multă. Morții, sau părți din cei morți, se descompuneau în și în jurul gropilor, duhoarea răspândită de ei plutind pretutindeni, adeseori amestecată cu mirosul gazului de muștar, pătruns adânc în uniforme, și pe care îl inhalau infirmierele și medicii, ai căror ochi, plămâni și abdomen se îmbolnăveau pe rând, al căror păr avea culoarea galben-muștar. Pașnicele poldere deveniseră un amestec scârbos, gros, lipicios, clocotitor de lut și oase sfărâmate, sânge de om și carne sfărtecată.

Geraint și servanții manevrau tunul pe drumul de catifea, printre cioturi de copac crăpate și înnegrite, peste nămol și băltoace de apă puturoasă. Primise scrisori din inimaginabila Anglie. Imogen îi scria că Pomona își anunțase logodna cu un pacient, căpitanul Percy Armitage, care-și pierduse ambele picioare și aproape în totalitate un ochi. „Pare realmente fericită”, scria Imogen. Atașase și o poză a fiicei ei palide și drăgălașe, din care evident scosese, cu imprudentă considerație, încă un copil, cu foarfeca.

Geraint nu se supăraseră. Gândea foarte încet în hărmălaia de focuri de armă și de artilerie, după ce

nu dormise douăzeci și patru de ore și în noaptea și ziua precedente izbutise să ațipească doar două ceasuri. Poate din cauză că erau toți atât de obosiți, servanții pierdură controlul asupra catârului care trăgea roțile tunului pe scânduri. Tunul se înclină și căzu în noroi. Geraint era chiar sub el și fu omorât instantaneu, strivit în noroi. Nimeni nu se opri să-l tragă afară. Aveau ordine stricte să nu se oprească pentru cei ce cădeau de pe înșelătoarele scânduri.

Pe măsură ce peisajul semăna din ce în ce mai bine cu haosul primordial, ingeniozitatea omului disperat devenea tot mai ordonată și mai inventivă. Noaptea, coloane de cărăuși aduceau trupelor din linia întâi muniție, apă și hrană caldă. Semănau cu Christian din *Pilgrim's Progress*, croindu-și drum, cu ranița grea, prin Smârcul Dezolării. Unul dintre regimentele de bicicliști ținea în echilibru o încărcătură bizară: imagini bidimensionale, în mărime naturală, de soldați, pictate în Anglia de femei care odinioară pictaseră obiecte de porțelan fin, cu chipuri redată realist: mustăți și ochelari sub căști. Este vorba despre marionete. Aveau sfori subțiri, atârănând deasupra noroiului și erau manevrate de soldați-păpușari ascunși în găurile de vulpe și în cratere, care le făceau să se întindă și să se răsucescă, să stea drepti și să cadă. Le foloseau la ceea ce se numea „atacuri chinezești”, ridicându-le cu sutele, sub o perdea de fum, obligându-i pe friți să tragă în ele și să-și dezvăluie pozițiile. Un om într-un crater de obuz putea manevra patru-cinci asemenea „soldați”.

Spitalul de femei de la hotelul Claridge din Paris fusese închis în 1915; angajatele se mutaseră pentru scurtă vreme la Wimereux și de aici înapoi la Londra, unde deschiseseră un spital mult mai încăpător și mai eficient pe Endell Street. Mai existau, totuși, ambulante și un spital de campanie, finanțat de colegiile pentru femei și condus de echipe feminine. Dorothy și Griselda optaseră să rămână pe loc. Dorothy era încredințată că dacă rănilor soldaților erau bandajate cât mai repede și cât mai bine posibil, aceștia aveau șanse mai mari de supraviețuire și poate își salvau mâinile sau picioarele mutilate ori alte părți ale trupului. Într-o seară, când ședeau în adăpost la o ceașcă de cacao – cu un gust puternic și o textură ce le amintea de sălile de lectură tăcute, de biblioteca și grădina de trandafiri de la Newnham, la fel de sigur cum madlena lui Proust îi amintea autorului de copilăria din Cambray – zise, nepăsătoare, că prizonierii din acel cort erau bavarezi din Grupul de Armată al prințului Rupert. Unul dintre aceștia, îi comunică ea sprintar lui Dorothy, pretindea că-l văzuse pe Wolfgang Stern, viu și nevătămat, cu o lună în urmă.

– Tuturor le pui această întrebare? zise Dorothy.

– Nu, răspunse Griselda, nu tuturor, bineînțeles că nu. Numai celor care s-ar putea să știe.

– Nu credeam că ții atât de mult la Wolfgang?

– Totul e acum atât de îndepărtat! Și atâta moarte, acum. Cred că... am ținut la el. Uneori mă gândeam... Oh, ce mai contează, când încercăm să-l

omorâm cu tot noroiul ăsta! Râse strident. E greu să fii pe jumătate nemțoaică. Mama trece printr-o perioadă dificilă. Mi-a trimis o scrisoare bizară, după ce a aflat de dispariția lui Charles/Karl, spunând că vrea să-i caute soția la Dungeness.

– *Soția* lui?!

– Așa scria în epistolă. Mama n-a intrat în detalii. Și eu pun întrebări despre el, dar nu primesc răspunsuri. Bărbații nu se prea urăsc între ei. Cu condiția să le fie clar că nu vor fi puși să se ucidă unul pe altul. Totul e dement. Dement, plin de noroi, rău și plin de sânge. Nu știu dacă n-ar fi mai bine să nu ne facem speranțe în legătură cu Karl. Și cu Wolfgang.

Tocmai se pregăteau să se ducă la culcare, când un nou contingent de răniți și brancardieri înaintă trudnic și cu dureri spre spital. Noaptea erau rareori liniștite: coloanele șerpuitoare de oameni și animale mișcau în beznă, sufereau în beznă când proiectilele cădeau și le nimereau. De data asta, pe targă se găsea un bărbat aproape invizibil din cauza unei armuri sau sarcofag de lut gros, care se întărea pe trupul lui. Brancardierii spuseră că fusese pur și simplu înghițit de noroi. Un obuz explodase foarte aproape, azvârlise în aer aproape toată încărcătura și rupsese podul de scânduri. Omul respectiv purta un pachet mare în spinare, iar când obuzul explodase se dezechilibrase și fusese răsturnat într-o parte, în noroi, și înghițit de el. Camarazii îl scosese rău afară. Fuseseră date ordine ca oamenii să nu fie trași afară, dacă picau, pentru că

de cele mai multe ori nu puteau fi salvați. Și blocau linia de lucrători de noapte. Înapoia lor, soldații suduia și strigau: lăsați-l acolo pe gagiu' ăla, scuzați limbajul, doamnă! Noi tocmai treceam, înapoi pe drumul pe care venisem, iar omul pe care-l căram murise pe drum. Așa că tocmai îl aruncasem când l-au scos din noroi pe ăsta, băftosu' de el. Își pierduse nădragii – supti de mlaștină de pe el. Voiau, vezi bine, să recupereze pachetul. Conținea rații de mâncare caldă. Respiră încă. Pare-se că suferă de un șoc, după explozie. Au obținut pachetul. Cu nămol în el și pe el, dar mâncarea era în el și încă destul de caldă, sperăm. Nădăjduim că voi, domnițelor, îl puteți lua, noi trebuie să ne întoarcem urgent în prima linie.

Așa că omul încastrat în lut a fost rostogolit de pe targă pe un pat provizoriu din spital. Dorothy caută din priviri infirmierele. Toate erau foarte ocupate. Găsi o găleată și începu să curețe noroiul, care la început se desprindea în bucăți mari, însângerate. Griselda o ajuta. Fața era un chip de golem: sanitarii îi făcuseră găuri pentru respirație și în dreptul ochilor, dar părul rănitului era încleiat solid, sprâncenele lui erau omizi de noroi, iar buzele groase erau maronii. Dorothy îl curăța și îl ștergea.

– Are răni produse de schije aici jos, unde erau pantalonii, spuse Griselda.

Omul începuse să tremure.

– Are o mulțime de noroi și pe spinare, constată Dorothy.

Îl spală, repede, dar cu delicatețe, apoi încă o dată, de parcă stratul de noroi ar fi fost ineputabil și s-ar fi refăcut de fiecare dată. Omul vorbe:

– Întotdeauna am spus că ai mâini foarte pricepute.

Vocea îi era împiedicată, ca și cum ar fi înghițit nămol.

– Philip! exclamă Dorothy.

Philip zise, cu mare dificultate:

– Când mă scufundam, mă gândeam că înecul într-o mare de nămol e un sfârșit potrivit pentru un olar. Lut și sânge.

– Nu mai vorbe.

– Nu credeam că or să mă scoată afară. Nu aveau voie s-o facă.

– Îți poți mișca degetele? întrebă Dorothy. Perfect. Degetele de la picioare? Nu prea bine. Poți întoarce capul? Nu prea tare. Bun! Ai schije de șrapnel în spinare, în picioare și în fese. Trebuie extrase, că te infectezi. Ai noroc – spitalul nostru e atașat de spitalul pentru femei și avem Bipp.

– Bipp?

– Un unguent antiseptic patentat. Te ungi cu el și-l lași acolo zece, chiar douăzeci și una de zile. Vindecă rănilile. E bine să nu intervenim în procesul de vindecare. Vei folosi o grămadă de Bipp. Unii doctori militari cred că pot steriliza acele și lanțetele cu ulei de măsline. Noi suntem mult mai deștepți.

Nemaifind alte urgențe chirurgicale, Dorothy șezu lângă Philip și-i extrase, cu delicatețe și precizie, fragmentele de șrapnel.

- Încep să simt din nou, zise el. Parcă eram anesteziat.

- E un semn bun, chiar dacă nu ai impresia asta. Pot să-ți dau morfină.

- Dorothy...

Ea caută cu penseta o bucată de metal mai mare, scormonind în carnea lui.

- Dorothy, plângi?

- Mai plâng câteodată. Fac o treabă grea. Nu te aștepti să-ți regăsești un prieten într-un cocon de lut.

- Nu pot să râd, mă doare. Ce faci?

- Ai o schijă mare, aici, între picioare. Va trebui să ți-o scot cu anestezie. Poate aștepta până mâine. Le scot pe toate care sunt accesibile și apoi te ung cu Bipp. Îți voi da morfină, ca să te simți mai bine. Cred că ai și un picior fracturat. Te vor trimite în Anglia.

Philip oftă adânc. Dorothy îi injectă morfină. Îl unse cu Bipp în locurile din care extrăsese schije.

- Nu-mi vie să cred că ești aici, zise Philip. Mi-am dorit deseori să fim împreună. Adică, nu în noroi, ci în abstract.

- Nu în abstract, răspunse Dorothy. În concret.

Mai 1919. O trăsură se opri în fața casei din Portman Square. Coborî din ea un bărbat, un om scheletic, cu hainele ieftine atârând pe el ca pe un stativ pentru jachete. Ezită câteva momente, apoi folosi soneria. O tânără subretă deschise ușa și-l examinează, bănuitoare. Trecu pe lângă ea ca o statuie și intră în camera de zi, unde auzise voci.

Se opri în prag. Subreta se aținea, nesigură, în spatele lui. Grupul de oameni adunați acolo îl miră. Pe șezlong era întins un bărbat cu un picior și coapsa suspendate cu o fașă. Era și o fată slabă și elegant îmbrăcată, cu o minijupă. Mai era și o dădacă. Pe un scaun jos ședea, cu spatele la el, o femeie tânără, îmbrăcată frumos, cu părul scurt, cum cerea moda.

Basil și Katharina Wellwood ședeau unul lângă celălalt pe o sofa, admirând bebelușul din brațele tinerei femei. Scena nu era cum și-o imaginase. Își drese

glasul. Întrebă ceea ce întrebau o sumedenie de bărbați, în lumea largă:

– N-ați primit scrisoarea mea?

Katharina sări în picioare, ca un arc destins, toată numai un tremur.

– Karl! Charles! Nu se poate!

– Și totuși este, zise el.

Tatăl lui se ridică și el în picioare. Părul roșu îi devenise aproape cenușiu.

– Trebuie să stai jos, zise Basil.

Katharina se apropie, împleticindu-se, de el. Tânăra doamnă îmbrăcată la modă se ridică în picioare, ținând în brațe bebelușul, care avea părul blond-pai și trăsături bine definite, nu obraji grași și fleșcăiți.

– Elsie, zise el.

Katharina îl trase de mână:

– Stai jos, stai jos.

Nu-i putea spune că, după ea, arăta ca un mort.

Elsie zise, natural:

– Ai trecut prin multe. Începu să plângă. Continuă: Țsta e Charles. Toți am dorit să se numească Charles, deoarece credeam...

Se așează pe sofa, în mijlocul familiei, încercând să-și dea seama cine era soldatul rănit de pe șezlong. Firește, era Philip Warren. Camera se schimbase, nu doar datorită prezenței copilașului și a dădacei, ci și fiindcă cele două vase mari și aurite făurite de Philip erau acolo, de o parte și de alta a vetrei, acoperite de demoni mărunței, împlețiți între ei în mișcarea lor ascendentă.

– Eu nu mă pot scula, zise Philip. Dar îmi pare bine să te văd.

– Unde ai fost lovit?

– Passchendaele. M-a salvat, cred, îngrijirea medicală promptă a lui Dorothy. Și Griselda era acolo. Acum sunt amândouă la spitalul pentru femei din Endell Street. Hedda – la fel. E ordonanță. Ea – Dorothy – mi-a salvat piciorul.

Katharina îi spuse că era cu siguranță flămând. Plecă să comande la bucătărie consommé de vită, pâine moale și un pudding din lapte. Charles/Karl, șezând pe sofa, își admira soția și copilul.

– Elsie și Ann – și micul Charles – au fost o mare mângâiere pentru noi, zise Basil. Cum vezi, ne-am îngrijit de ele așa cum ne-ai cerut.

Charles/Karl nu putu să le spună că prin „îngrijire“ se gândise la instalarea lui Elsie într-o vilă confortabilă și la un venit constant.

– Elsie a fost un sprijin neprețuit pentru mama, continuă Basil. A trecut prin încercări grele. Care nu pot fi comparate, firește, cu ale tale, se grăbi să adauge, încă șocat de trupul costeliv și pielea netedă ale fiului său. Trebuie să telefonăm la spitalul pentru femei. Griselda e ordonanță. Are un program năucitor de lung, dar poate își face timp să vină acasă. Ea, cel puțin, trebuie să știe...

Charles/Karl îi zburli fiului său părul, cu degete tremurânde. Copilul îi zâmbi plăcut. Charles/Karl nu se simțea suficient de puternic ca să-l ia în brațe. Elsie

se aplecă spre el și-l sărută pe păr, sărută mâna din
părul micului Charles.

– Părinții tăi au fost inimaginabil de buni cu mine,
zise ea. Și Ann. Ann, vino-ncoa' și spune-i bine ai
revenit lui... lui...

Ann se apropie, îl privi atentă și întrebă:

– Ați stat la închisoare?

– Da. Fără hrană. Nici gardienii nu aveau aproape
nimic de mâncat. Toată lumea era lihnită de foame.

Nu putea descrie inexprimabilul. Zise că fusese ars
într-o explozie, în timp ce căra pe targă un soldat ger-
man, în Țara Nimănui. Soldatul și camarazii lui Char-
les/Karl fuseseră uciși. El fusese găsit de niște soldați
nemți – bavarezi – care îl îngrijiseră fiindcă vorbea
germana. Șovăi. Nu putea descrie călătoria împuțită,
decesele și morții.

– Am ajuns la München, zise el. Nu se găsea nimic
de mâncare și oamenii dezertau, întâi în grupuri mici
și pe urmă toți. M-am dus la Pensiunea Susskind. Joa-
chim și sora lui erau acolo. M-au hrănit. Au găsit un
doctor. Ei...

Era gata să plângă.

– De-acum încolo va fi mai bine, îl asigură Ann.

Charles/Karl îl privi pe Philip, care îi răspunse cu
o căutătură neagră.

– Trebuie să telefonăm la spitalul pentru femei,
zise Basil. S-o anunțăm pe Griselda.

Griselda înregistra vizitatorii pentru saloanele
medicale.

– Următorul, zise, adresându-se șirului de vizitatori încordați, neliniștiți și temători, în majoritate din femei cu buchete de flori și cutii cu torturi. Dar de data asta „următorul“ era un bărbat înalt și brunet, într-un palton cu capă, prea greu pentru vremea de primăvară, cu o pălărie cu boruri largi, trasă pe ochi în așa fel încât îi umbrea fața.

– Numele, vă rog. Pe cine doriți să vedeți?

– Pe dumneavoastră, cred. Vreau să vă văd pe dumneavoastră și pe Dorothy până nu mă închid din nou.

Griselda scrută umbrele de sub pălărie. Coada de femei era răbdătoare și neliniștită.

– Sunt prizonier la Alexandra Palace. Acolo fac gripă și pleurezie, așa că mă trimit la spitalul din Milbank. Războiul se termină, dar nu ne lasă să plecăm acasă până nu se semnează pacea. Hainele astea – le-am furat. Prietenii – prizonierii – aveau o poveste despre o Valkirie ce umbla pe câmpul de bătălie, întrebând de un anume Wolfgang Stern.

Griselda rămase fără grai.

– Îmi dai voie să stau aici și să te aștept? întrebă Wolfgang.

– Așază-te undeva. Pari nesigur.

– Oh, da, da, sunt. Pot leșina în orice moment.

Atunci va trebui să mă internezi, ceea ce ar...

Dorothy veni în fugă.

– Griselda! Ceva șocant!

– Știu. E aici.

Dorothy privi în jur, rapid.

– Nu e aici. Este în Portman Square.

Griselda făcu un semn cu capul către Wolfgang, ascuns sub pălărie.

– Uite...

– Nu știu ce vrei să spui. Fratele tău este în Portman Square. Trăiește. A fost la München. De acolo a ajuns cu greu acasă.

Griselda tremura.

– Iar fratele tău e aici, sub pălăria aia. A evadat. Se afla în spital, la Millbank.

Wolfgang se ridică, începu să se bătaie și se așează la loc, cu un zâmbet pierit.

– Caută un taxi, zise Dorothy. Caut-o pe Hedda. Suie-l în taxi.

Cârduri de fete inimoase de la școlile de domnișoare făceau muncă voluntară. Două dintre ele, cu mutre serioase, de la Cheltenham Ladies' College, primiră aceste misiuni, iar Dorothy se mută mai aproape de fratele ei, ca să vadă ce se ascundea în umbra pălăriei. Îl prinse de mână și-i măsură pulsul.

– Mult prea rapid, spuse. Ar trebui să stai la pat.

În Portman Square domnea fericirea, puțin amestită, pigmentată cu fiori de groază, când cei doi tineri bătrânicioși povesteau puținul pe care suportau să-l povestească din haosul ce-i înghițise. Presa engleză, la început prudent-prietenosă, mai târziu alarmată, scrisese despre guvernele succesive din Bavaria dintre începutul lui noiembrie 1918 și Unu Mai 1919. Monarhia fusese răsturnată de mulțimi imense de

oameni disperați și înfometați – soldați și matrozi răzvrățiți, saxoni radicali din fabricile de armament Krupp, boemi și anarhiști din Schwabing, mii de femei exasperate și o armată de fermieri înfuriați, conduși de demagogul orb Ludwig Gandorfer. Femeile fuseseră, toate, fascinate de oratoria socialistului Kurt Eisner, cel cu ochii scăpărători și cu barba neîngrijită. Acesta își aranjase barba și constituise un guvern care nu era capabil nici să guverneze, nici să hrănească populația. Charles/Karl nu se gândise niciodată că într-o bună zi îi va vedea pe anarhiști la putere. În decembrie, Erich Mühsam, pe care îl ascultase la Café Stefanie, perorând despre dragostea liberă și proprietatea comună asupra tuturor lucrurilor, ocupase, în fruntea a patru sute de anarhiști, redacția unui ziar. În ianuarie se organizează alegeri, iar Eisner obținuse sub trei la sută din voturi. În februarie, în drum spre Landtag ca să-și dea demisia, a fost împușcat de contele Anton Arco von Valley, un antisemit parțial evreu, care, la rându-i, fusese ciuruit de gărzi.

Puterea fusese preluată de anarhiști. Erau conduși de blândul poet evreu Gustav Landauer, ale cărui barbă și retorică debordau. „Sovietul din Schwabing” naționalizase tot, închisese toate cafenelele în afară de Café Stefanie și pusese studenți să conducă universitățile. Percheziționase locuințele în căutare de alimente ascunse și nu găsisese nimic. Mâncare nu exista, iar Aliații instituiseră o blocadă. Ministrul de externe, un om blajin, le scrisese de urgență lui Lenin și papei, plângându-se că cineva îi șterpelise cheia de la closet.

În aprilie, guvernul din exil făcuse o tentativă de puci și, pentru scurt timp, existase o Republică Sovietică a Bavariei, condusă de un alt evreu, spartakistul Eugene Leviné. Fără chef, exilații, care speraseră să recâștige Bavaria cu trupe bavareze, apelaseră la armata federală germană. Staruberg și Dachau fuseseră ocupate. Urmase Teroarea Albă. Landauer a fost ucis cu brutalitate. Leviné a beneficiat de o execuție formală. Cei din Brigada Ehrhardt, o unitate a Freikorps, purtau pe coifurile aurite un primitiv simbol sexual, o parte din blazonul Societății Thule, cu teoriile ei despre sângele pur și impur, „ancestrala funie încolăcită“, crucea încârligată, svastica. Întru lauda ei, cântau imnuri cu glasurile dezlănțuite. Ordinea fusese restabilită în capitala Bavariei.

Roșiii luptaseră cu bravură, în special la gară, unde rezistaseră o zi și o noapte.

Charles/Karl, rigid, îi întrebă pe Wolfgang și pe Dorothy dacă aveau noutăți despre familia Stern. Ei răspunseră că nu primiseră vești de la München, nu mergeau trenurile, scrisorile rămâneau fără răspuns.

Charles/Karl le spuse că Leon Stern fusese omorât în holul gării, luptând pentru idealurile sale. Wolfgang își aplecă fruntea. Urmă o lungă tăcere.

Charles/Karl spuse că fusese la Spiegelgartenul lui Frau Hölle. Anselm Stern și Angela erau cât se poate de bine, deși slabi și flămânzi. Chibzuiau dacă să se mute la Berlin, având în vedere că München nu mai era un loc sigur pentru evrei.

Dorothy nu se gândise să întrebe dacă tatăl ei era evreu, iar el nu simțise nevoia să-i spună.

– Poate că după ce se termină tot balamucul ăsta ar putea veni să stea aici, cu noi, zise ea rar.

Ar fi putut face spectacole teatrale magice, pentru copii. Angela putea lucra la Londra, în Kent ori în alt loc pașnic. Ideea părea posibilă, dar și nerealistă.

Ședeau, supraviețuitorii, tăcuți, la masa din sufragerie și beau în amintirea lui Leon. Stafii le ocupau mințile și se înghesuiau în umbrele din spatele lor. Cu toții aveau lucruri despre care nu se cuvenea să vorbească, dar care nu le dădeau pace, întâmplări cărora le supraviețuiseră numai fiindcă nu le povestiseră niciodată, deși se trezeau în toiul nopții, luați prin surprindere de visele cumplit de hidoase pe care le visau regulat și de fiecare dată constituiau un șoc nou.

Katharina aprinse lumânările scoase pentru această ocazie specială și le puse în sfeșnice de argint.

Philip ședea în capul mesei, cu un cărucior cu roțile pe care își proptise piciorul. Ședea lângă Dorothy, plasată vizavi de Wolfgang. Charles/Karl ședea lângă Elsie și mâinile li se atingeau. Katharina se uita cum îl privea fiica ei pe Wolfgang Stern. În decursul războiului, Griselda devenise ațintită, competentă, aproape ca o domnișoară bătrână. Katharina aproape că se resemnase să o vadă zăvorându-se într-un colegiu. Acum, fața ei controlată era descompusă și lacomă,

într-un fel nemaivăzut de Katharina. Katharina îl întreabă pe Wolfgang dacă nu mai dorește un pic de supă, folosind familiarul *Du*. El zâmbi și chipul posac i se mai luminează. Ea le mai servește supă fiului fragil și costeliv și nevastei acestuia, care-l privea cu patimă și teamă. Îi mai dădu puțină supă și Heddei, care, după ce lucrase cu spor toată ziua, era obosită, dar aproape mulțumită, și lui Ann, atașată acum de Hedda. O servește cu supă și pe Dorothy, iar ea îi dădu încă o porție lui Philip, care o declară delicioasă. Găluște delicate se vedeau sub suprafața aurie, pe care plutea legănându-se o pânză de pătrunjel verde tocat mărunț. Aburul se ridica, contopindu-se cu fumul subțire al lumânărilor și fețele tuturor păreau mai destinse în lumina palpătoare.

Romanul acesta este îndatorat multor persoane care mi-au arătat tot felul de lucruri, mi-au povestit despre ele și și-au împărtășit cunoștințele cu mine. De obicei, autorii le mulțumesc partenerilor răbdători la sfârșitul capitolului de Mulțumiri, dar eu doresc să încep prin a-mi exprima recunoștința față de soțul meu, Peter Duffy. Mi-a arătat partea sudică a Angliei, m-a plimbat prin locuri bizare și mi-a pus la dispoziție vastele sale cunoștințe despre Primul Război Mondial, inclusiv cărțile lui. A obținut pentru mine nenumărate informații privitoare la distanțe, modalități de transport sau clădiri și mi-a corectat o parte din greșeli.

Îi sunt profund îndatorată lui Marian Campbell, care mi-a arătat aurul și argintul de la Victoria and Albert Museum și și-a dat seama că voi avea nevoie de sfeșnicul de la Gloucester. Tot ea mi-a arătat subsolul, cu comorile lui. Reino Liefkes mi-a fost ghid la departamentul de ceramică, unde se găsesc lucrări de Palissy și primele farfurii de majolică. Un vas ținut în mână se deosebește considerabil de unul aflat în vitrină. Fiona McCarthy mi-a trimis exemplarul ei din cartea despre muzeu a lui Anthony Burton, *Vision and Accident*. Am constatat necesitatea de a deține un exemplar

propriu și mi l-am cumpărat. Studiile ei despre William Morris m-au ajutat, de asemenea, imens. Îi sunt recunoscătoare lui Sir Christopher Frayling, pentru că mi-a trimis cărți despre The Royal College of Art și mi-a vorbit despre el.

Fiica mea, Antonia Byatt, când era directoare a Women's Library, m-a instruit cu privire la istoria luptei pentru dreptul la vot al femeilor și m-a prezentat lui Anne Summers și Jennian Geddes, ale căror generoase date privind locul femeii în medicina epocii descrise în roman au fost fascinante și extrem de utile.

Edmund de Waal m-a invitat să-i văd atelierul și m-a lăsat să-mi vâr mâinile într-un bol de lut care se clătina pe roată. Și el mi-a dat cărți și mi-a sugerat titluri în plus, așa că-i datorez mult. M-a ajutat și Mary Wondrauch, ale cărei cărți despre cofraje – în afară de a fi interesante – mutesc de informații tehnice și au o terminologie încântătoare.

Prietena și traducătoarea mea Melanie Waltz, care locuiește la München, mi-a arătat orașul și m-a dus la Muzeul Păpușilor – și prin alte locuri – și, timp de câțiva ani, și-a împărțit cu mine vastele-i cunoștințe despre arta germană și bavareză, precum și despre stilul de viață de acolo. Cartea n-ar fi putut veni pe lume fără contribuția ei. Le port recunoștință profesorului Martin Middeke, care m-a dus la Muzeul Păpușilor din Augsburg, precum și doamnelor Deborah Holmes și Ingrid Schram, care mi-au dat posibilitatea să vizitez colecția Teschner, aflată la Muzeul Teatrului din Viena, și Muzeul de Arte Aplicate de acolo, unde am aflat extraordinar de multe lucruri, cu mare plăcere, de la dr. Rainald Franz. Doresc să le mulțumesc și domnilor Dimitri Psurtsev și Victor Lanchikov, pentru ajutorul lor cu treburile rusești.

Dr. Gillian Sutherland a împărțit cu mine fondul ei de cunoștințe despre istoria mișcării feministe de la Cambridge, în special de la Newnham College, și mi-a trimis

și ea cărți. Profesorul Max Saunders m-a ajutat cu anarhiștii din grupul Rossetti, iar lucrările sale despre epocă sunt informative și elegante.

Cărțile pe care le-am strâns sunt prea numeroase pentru a fi menționate, dar țin să spun că marea istorie a City-ului londonez scrisă de David Kynaston mi-a furnizat multe informații și multă plăcere. *Viața lui Graham R.* de Linda K. Hughes e plină de amănunte interesante și chiar profesorul Hughes a răspuns generos la întrebările mele dificile. Îi sunt îndatorată splendidei cărți *Rats Alley* de Peter Chasseaud, o descriere comprehensivă a numelor de tranșee de pe Frontul de Vest. Andrew Ramen de la Heywood Hill m-a ajutat chiar din pornire, colectând și recomandând cărți despre marionete și alte lucruri. Am recitit terifianta carte a lui Jonathan Gathorne-Hardy despre școlile particulare, care, așa cum se vede, mi-a fost utilă.

Dominic Gregory s-a dus să inspecteze hanurile de lângă Dungeness și mi-a trimis o piatră găurită în mijloc.

Editorul meu de la Chatto & Windus, Alison Samuel, și redactorul, Jenny Uglow, căreia îi este dedicat acest roman, au fost încurajatoare și pline de imaginație. Patrick Hargadon a discutat cu mine punctele nodale ale narațiunii, depășind normele impuse de meseria lui. Editorul canadian, Louise Dennys de la Knopf Canada, a fost entuziasmat și deschis. Agentă mea, Deborah Rogers, m-a ocrotit în mai multe feluri decât îmi putusem imagina și le datorez extrem de mult ei și asistenților ei, Hannah Westland și Mohsen Shah. Lindsey Andrews, asistenta mea, a fost harnică și utilă. Îi sunt, ca întotdeauna, foarte recunoscătoare lui Gill Marsden pentru munca ei răbdătoare și ireproșabilă de dactilografă și pentru interesul ei calm față de opera mea.

În final, m-a uimit splendida copertă desenată de Stephen Parker, perfect adecvată, tot ce mi-aș fi putut dori.